

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇEDE DİL YANLIŞLARI
Sebepler – Çözümler – Teklifler

Doktorluk Tezi

Yakup YILMAZ

İstanbul, 2008

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKÇEDE DİL YANLIŞLARI
Sebepler – Çözümler – Teklifler

Doktorluk Tezi

Yakup YILMAZ

Yöneten:

Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN

İstanbul, 2008

ÖN SÖZ

Dil, insanlık tarihinde insanla beraber kullanılmaya başlanan bir iletişim vasıtasıdır. Diller siyasî, kültürel, tarihî ve coğrafi sebeplerden dolayı farklılık arz etmiştir. Şimdi her milletin kullandığı kendisine mahsus dili vardır.

Diller bazen başka dilleri etkilemekte, bazen de başka dillerden etkilenmektedir. Etkileşim esnasında alınan kelimeler bazen değişmekte, bazen yanlış kullanılmaktadır.

Dillerin belli kuralları vardır. İletişim, dil kurallarına uymak suretiyle konuşanla dinleyenin bildiği kelimeleri kullanmakla gerçekleştirilir. Konuşanların ve dinleyenlerin kullandığı kelimelerin şekillerinde ve anlamlarında ortaklık olmazsa doğru bir iletişim sağlanamaz. Doğru iletişimi engelleyen sebep de dilin kurallarına uyulmaması ve iletişimde bulunanların kullandığı dilin farklılık göstermesidir.

Dil yanlışları konusunda şimdiye kadar dil meraklılarınca yapılmış pek çok eser mevcuttur. Dil meraklılarının eserlerinde kapsamlı bir araştırmadan ve ilmîlikten ziyade dilin bazı taraflarının ön safa çıkarıldığı görülmektedir.

Dil, insanların her türlü istek, duygu, düşünce ve yaşantısını başka insanlarla paylaştığı bir vasıta. Bu vasıtanın yanlış kullanılması, meramın da yanlış aktarılması demektir.

Bu eserle dilin doğru kullanılması, yanlışlıklara düşülmemesi için bir ışık yakmaya çalışılmaktadır. Dil yanlışları, her yerde aynı özelliğe sahip değişmez bir konu olmadığı için insanla, cemiyetle ve dille beraber zaman içinde dil yanlışlarının özellikleri de farklılık arz etmeğe başlamıştır. Dolayısıyla dil yanlışları, dilin kullanıldığı müd-

det içinde takibi gereken bir konudur; çünkü dil yanlışları hâlihazırda kullanılan dillerde görülür. Bu çalışma, her an değişme temayülünde olan dil yanlışları konusunu, sebeplerini, tasnifini, sonuçlarını ve bu konudaki teklifleri ele almaktadır.

Şahsımıza, daha bu çalışmayı şekillendirmeden önce teklif eden, ilgisi ve bilgisiyle bizlere yolumuzu gösteren, fikrinden ve vaktinden fedakârlık edip çalışmamızın her aşamasında yardımcı olan muhterem hocam Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN'e şükranlarımı sunar, minnettarlığımı bildiririm. Sabırları için de aileme teşekkür ederim.

Yakup YILMAZ

ÖZET

Anahtar Kelimeler: Dil yanlışları, yazma kuralları, kelime yanlışları, cümle yanlışları, yanlış sebepleri.

Bu çalışma, Türkçede dil yanlışları kapsamında dilin her alanında görülen yanlışlarla ilgilidir. Dil, kendisine zaman içinde bir söz varlığı edinmiştir. Bu söz varlığının kullanılması belli kurallara bağlıdır. Yaşayan söz varlığındaki kelimelerin yaygın kullanışa aykırı olarak başka bir ses ve anlamla değiştirilmesi; söz varlığının kullanılmasında uyulması mecburî kuralların ihlâl edilmesi olağan şartlar içinde dil yanlışları sayılır.

Dil yanlışları bazen dilin kendisinden, bazen de kullanıcılarından kaynaklanır. Kendisinden kaynaklanan yanlış sebeplerine dil içi sebepler, kullanıcılarından kaynaklanan sebeplere de dil dışı sebepler denmiştir.

Dilin kullanılmasında imlâ kuralları esas kabul edilmiştir. Dilin konuşma diline yaklaştırılması için de noktalama işaretleri benimsenmiştir. Kelime biçimlerindeki ve cümle kuruluşlarındaki kurallar ihlâl edilirse, cümleler mantık kurallarının dışına çıkarsa, yazıda dizgi yanlış olursa aktarılmak istenen anlam doğru olmaz. Bu noktada dil yanlışları meydana gelir.

Dil yanlışları dile zaman içinde zarar verir. İletişim sorunları ortaya çıkar, dil melezleşir, kirlenir, bozular, ölür. Bu zararlardan korunmak için dili doğru kullanmak gereklidir. Bu anlamda dili kullananlar dikkatli ve itinalı olmak mecburiyetindedir. Dili doğru kullanmak için de zengin bir söz varlığı edinmeğe, farklı ve zengin bir ede-

biyat kültürüne sahip olmağa, hangi konularda dil yanlışı yapıldığını bilmeğe ihtiyaç vardır.

Dil, sadece iletişim kurmak için gerekli bir vasıta değildir. Dilde milletlerin birikimi, geleneği, ahlâkı, töresi vardır. Milletler kederlerini ve sevinçlerini dilleriyle kalıcı kılar. Birikimlerini sonraki nesillere dille aktarır. Dolayısıyla dili doğru kullanmak, kişinin mensubu olduğu millete de saygısını göstermesi demektir.

Dil, öncekilerin şimdi yaşayanlara bıraktığı miras; şimdi yaşayanların da sonra geleceklere bırakacağı bir emanettir.

ABSTRACT

Key Words: Errors in language, rules of writing, errors of words, errors of syntax, causes of errors.

This study is about the mistakes occurred in all aspects of language, but especially for Turkish. Language has had a special vocabulary. Using of this vocabulary has some rules. The language mistake is, in a general definition, using the vocabulary against common usage (with a different sound or different meaning etc.) or violation of rules which are necessary when they are used.

Language mistakes take it's source from not only users but also its own origin. The mistakes come from its own origin are named "internal reasons", and the mistakes resulted from users are named "external reasons".

The orthography rules are accepted essential in using language. The punctuation marks is internalized to approximate the written language to the speaking language. The violation of morphologic and syntax rules, carelessness about syntax logics and errors in writing cause the insufficiency in communication. Thus the language mistakes appear.

The language mistakes have harmful affects on language. The language mistakes cause problems in communication, makes language mongrel, and disformed, and kill it. It is necessary to be careful about using language to protect it from such problems. Hence the users should be careful. The users should try to have a rich vocabulary, different and rich literature culture, and aware of language mistakes.

The language is not only a necessary system to communicate. It has its nations culture, custom, ethics, and observance. Nations keep alive their happiness and sadness, and transfer their acquisition by the language. Thus using the language correctly is an appearance of his respect to his nations.

Language is a heritage of formers to the new generations and the new generations should entrust it to the next generations.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET	III
ABSTRACT	V
1. BÖLÜM: GİRİŞ.....	1
1.1. Sorun	2
1.2. Amaç	4
1.3. Ehemmiyet.....	5
1.4. Yöntem	7
1.5. Sınırlar	9
1.6. Faraziyeler	9
2. BÖLÜM: DİL VE DİL YANLIŞLARI TANIMLAMASI.....	11
2.1. DİL	11
2.1.1. Söz varlığı	20
2.1.2. Dil edinimi	28
2.1.3. Dil kullanımı	35
2.2. DİL YANLIŞLARI TANIMLAMASI	41
2.2.1. Doğruluk ve yanlışlık	42
2.2.2. Doğru ifadenin ehemmiyeti	43
2.2.3. Dil yanlışı tanımlaması	45
2.2.4. Dil yanlışı ve dil değişikliğinin farkı.....	46
2.2.5. Dil yanlışı edebiyatı.....	50
2.2.6. Dil yanlışı üzerine yazılanlar	52
2.2.7. Yanlış gösteren yanlışlar.....	59
2.2.8. Dil yanlışı sayılan ve sayılmayan durumlar.....	61
2.2.9. Şiir dili ve dil yanlışı ilişkisi	65
2.2.10. Son eğitim programlarında dil yanlışları konuları	70
3. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARININ SEBEPLERİ.....	74
3.1. DİL DIŞI SEBEPLER.....	74
3.1.1. Dilin kılavuz kaynaklarıyla ilgili sebepler	74
3.1.2. Ana dili eğitimiyle ilgili sebepler	81
3.1.3. Yabancı dil ve kültürlerle ilgili sebepler	87
3.1.4. Dil uzmanlarıyla ilgili sebepler.....	96
3.1.5. Yayınlarla ilgili sebepler.....	104
3.1.6. Ferdî sebepler	110
3.1.7. İçtimaî sebepler	114
3.1.8. İnsan sağlığıyla ilgili sebepler.....	117
3.2. DİL İÇİ SEBEPLER	119
3.2.1. Seslerle ilgili sebepler	120
3.2.2. Harflerle ilgili sebepler	126
3.2.3. Kelimelerle ilgili sebepler	128

3.2.4. Cümleyle ilgili sebepler	134
3.2.5. Anlamla ilgili sebepler	136
3.2.6. Dil bilgisiyle ilgili sebepler	140
4. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARI TASNİFİ VE ÇÖZÜMLERİ.....	141
4.1. İMLÂ KURALLARINDA DİL YANLIŞLARI.....	141
4.1.1. Harflerin okunuşları ve sıralanışı	142
4.1.2. “iken”in yazılışı.....	145
4.1.3. Pekıştirmeli sıfatlar	145
4.1.4. Birleşik kelimelerin yazılışı.....	146
4.1.5. Sayıların yazımı	149
4.1.6. Büyük harfler.....	150
4.1.7. Özel isimler	151
4.1.8. Tarihlerin yazımı	153
4.1.9. Kısaltmaların yazımı.....	154
4.1.10. Ötümlülük-ötümsüzlük sorunu	158
4.1.11. Çekim eklerinin imlâsı.....	161
4.2. NOKTALAMA İŞARETLERİNDE DİL YANLIŞLARI	166
4.2.1. Nokta (.).....	167
4.2.2. Virgül (,).....	168
4.2.3. İnceltme / uzatma işareti (^).....	170
4.2.4. Kesme işareti (').....	175
4.3. SÖZ VARLIĞINDA DİL YANLIŞLARI	178
4.3.1. Kelime uydurmak	178
4.3.1.1. Türkçe kelime + Türkçe ek / kelime ile uydurmak	183
4.3.1.2. Türkçe kelime + yabancı ek / kelime ile uydurmak	201
4.3.1.3. Yabancı kelime + aynı dilden ek / kelime ile uydurmak	207
4.3.1.4. Yabancı kelime + başka dilden ek / kelime ile uydurmak	208
4.3.2. Kelimeleri eski imlâsıyla kullanmak.....	210
4.3.3. Yabancı kelimeleri aslî biçimlerinde kullanmak.....	210
4.3.4. Yabancı dilleri yanlış çevirmek	214
4.3.5. Kelimeleri yanlış biçimlendirmek.....	222
4.3.5.1. Ses değişmeleri	222
4.3.5.2. Ses düşmeleri	230
4.3.5.3. Ses fazlalıkları.....	234
4.3.6. Kelime / ekleri başka kelime / eklerle karıştırmak.....	239
4.3.6.1. Kelimeleri karıştırmak.....	240
4.3.6.2. Ekleri karıştırmak.....	257
4.3.7. Gereksiz kelime kullanmak	259
4.3.7.1. Eş anlamlı kelimeler kullanmak.....	260
4.3.7.2. Anlam karşılandığı hâlde fazladan kelime kullanmak... ..	266

4.3.7.3. Kelime sıklığına düşmek	270
4.3.7.4. Gereksiz yardımcı fiil kullanmak	271
4.3.8. Gereksiz ek kullanmak	273
4.3.8.1. Edilgenlik eklerini üst üste getirmek	273
4.3.8.2. Ettirgenlik eklerini üst üste getirmek	275
4.3.8.3. Çokluk anlamlı kelimelere çokluk eki eklemek	275
4.3.8.4. Yer adı olan kelimelere yer anlamı veren {+Ilk} ekini getirmek	278
4.3.8.5. {+CI, +II, +CA, ki} eklerini fazladan kullanmak	279
4.3.8.6. İyelik eklerini gereksiz kullanmak	280
4.3.8.7. İki olumsuz eki bir arada kullanmak	281
4.3.5.8. Ek sıklığı	281
4.3.5.9. Ek ahenksizliği	282
4.4. SÖZ DİZİMİNDE DİL YANLIŞLARI	283
4.4.1. Kelime öbeklerinde dil yanlışları	284
4.4.1.1. İsim tamlamalarında dil yanlışları	284
4.4.1.2. Sıfat tamlamalarında dil yanlışları	288
4.4.1.3. İsim ve sıfat tamlamalarının karıştırılması	290
4.4.1.4. Arapça ve Farsça tamlamalarda dil yanlışları	292
4.4.1.6. Birleşik fiillerde dil yanlışları	295
4.4.1.7. Deyimlerde dil yanlışları	299
4.4.1.8. Bağlama edatlarında dil yanlışları	304
4.4.1.9. Son çekim edatlarında dil yanlışları	307
4.4.2. Cümlede dil yanlışları	309
4.4.2.1. Devrik cümlede aşırıya kaçmak	310
4.4.2.2. Öge uyumsuzlukları	312
4.4.2.3. Öge eksiklikleri	317
4.4.2.4. Sıra yanlışlığı	319
4.4.3. Kalıp sözlerde dil yanlışları	322
4.4.3.1. Atasözlerinde dil yanlışları	322
4.4.3.2. Vecizelerde dil yanlışları	322
4.4.3.3. İlişki sözlerinde dil yanlışları	323
4.4.3.4. Tasdik ve ret ifadelerinde dil yanlışları	325
4.5. MANTIK YANLIŞLARI	326
4.5.1. İfade kesinliği ve yanlış genelleme	328
4.5.2. Anlamca çelişen ifadeler	330
5. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARINI AZALTMAĞA / BİTİRMEĞE DAİR TEKLİFLER	333
5.1. İmlâ kılavuzları ve sözlüklere dair teklifler	333
5.2. Çocukların dil gelişmelerine dair teklifler	334
5.3. Kişilerin dili kullanmasına dair teklifler	341

5.4. Resmî dile dair teklifler	346
5.5. Yönetime dair teklifler	348
5.6. Yayın ve iletişim kurumlarına dair teklifler	351
5.7. Eğitimcilere dair teklifler.....	356
6. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARININ SONUÇLARI.....	364
6.1. İletişim sorunlarının artması	364
6.2. Dil ölümlerinin artması.....	365
6.3. Kelime fakirliğinin artması.....	366
6.4. Dil değiştirme.....	367
6.5. Dil melezleşmesi	368
6.6. Dil kirlenmesi.....	369
6.7. Dil bozulması.....	370
7. BÖLÜM: SONUÇ	372
BİBLİYOGRAFYA.....	374
ÖRNEKLER BİBLİYOGRAFYASI.....	393

1. BÖLÜM: GİRİŞ

Konuşmak ve yazmak insanın iletişimde etkili olduğu alanlardır. Konuşmanın etkisi ve tepkisi anlık, yazmanın etkisi ise sürekli. İnsanlar konuşurken ve yazarken dillerin ortaya koyduğu kurallar ve kelimeler çerçevesinde hareket eder, onlara dillerin önceden belirlenen kuralları dışında hareket imkânı tanımaz. İşte, önceden belirlenen ve bilinen kurallar ve kelimeler bütünü dışına çıkararak konuşmak ve yazmak dil yanlışı sayılır.

Birçok dilde özellikle son zamanlarda genel ağ kullanımının yaygınlaşması sonucu tek kutupluluğun da etkisiyle dil yanlışlarının arttığı gözlenmektedir. İletişimin olduğu her alanda dil yanlışları dikkatleri çekmektedir. Türkçede dil yanlışlarının sebepleri nelerdir? Türkçede hangi konularda dil yanlışları görülmektedir? Dil yanlışları için ne gibi çözümler teklif edilebilir?

Dil yanlışları bütün dil düzenini kuşatan çok geniş bir konudur. *Türkçede Dil Yanlışları* adlı bu eserin

1. bölümünde sorunun amacı, ehemmiyeti ve çözümleme yöntemi yer almaktadır.

2. bölümünde genel olarak dilden, söz varlığından, dil ediniminden ve dilin kullanımından; devamında dilde doğruluk ve yanlışıktan, doğruluk ve yanlışıklık kıstaslarından, dilin yanlışı sayılmayan kullanışlarından bahsedilmiştir.

3. bölümünde dil yanlışlarının dil içi ve dil dışı sebeplerinden bahsedilmiştir.

4. bölümünde yazıdaki dil yanlışları ele alınıp tasnif edilmiştir. Tasnifin her maddesi Türkçenin kullanımına göre bir yanlış sebebi olarak belirlenmiştir. Her birine de örnek verilmiştir. Örnekler üzerinden yanlış kullanışların doğrularına işaret edilmiştir.

5. bölümünde dilin yanlış kullanılmasının doğurabileceği sonuçlar ve dile verebileceği zararlar ele alınmıştır.

6. bölümünde veriler doğrultusunda elde edilenler yorumlanmış ve dilin yanlış kullanılmasını önleyebilecek, doğru kullanım için açılımlar sağlayabilecek çözüm tekliflerine yer verilmiştir.

7. bölümde de çalışmanın sonucu ortaya konmuştur.

1.1. Sorun

Türkçede anlatım bozuklukları olarak da bilinen; ancak genel çerçevede dil yanlışları diye tanımlanan dilin yanlış kullanım şekilleri, bunların sebepleri, sonuçları, sınıflandırılması ve çözüm teklifleri sorunu oluşturmaktadır.

Dilin kullanım düzlemleri konuşma ve yazmadır. İnsanlar konuşur veya yazarken dili bir vasıta olarak kullanırlar. Bu vasıtanın dilin kendisinden ve çevresinden kaynaklanan sebeplerden ötürü yanlış kullanıldığı görülmektedir.

Dil yanlışları tanımını kullanmak için bazı şartların gerçekleşmesi gerekir. Dilde her farklı kullanım, dil kurallarına aykırı her kullanım, kelimelerin farklı biçimlerde kullanılması her zaman dil yanlışlığı sayılmamalıdır.

Dil yanlışlarının tanımlanması çerçevesinde dilde yer alan sapmalar dil yanlışı sayılmamalıdır; çünkü dil, bazı sapmalar veya lar sayesinde de gelişme kaydedebilmektedir.

Dil yanlışları konusunda sınır çok geniştir; çünkü dil çok karışık ve özgün bir dizidir. Dil adı verilen dizi, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı, ortaklaşa işleyen altı düzenden, birleşenden oluşmaktadır. *Bu düzenler ses, ahenk, biçim, söz varlığı, söz dizimi ve anlambilimi düzenidir.*¹

Dil yanlışları konusunda çok faklı meslekten ve düşünceden kişiler çalışmıştır. Her ilgilenen kişi, çalışmasına kendi fikir ve meslek penceresinden bakmıştır. Alan bilgisinin ne kadar güçlü olduğu belli olmayan ya da bazı saplantıları olan kişilerin dil yanlışları konusundaki çalışmalarını güvenilir bir kaynak niteliği taşımamaktadır.

Dil, eskiden veya yeniden kendi bünyesine dâhil olmuş bütün kelimeleri barındırır. Bu kelimeleri yeni veya eski diye ayırmak, dil ırkçılığı sayılır; çünkü kelimeler eski ve yeni diye ayrılmaz, dilde şimdi kullanılan ve kullanılmayan kelimeler, yaşayan ve yaşamayan kelimeler diye ayrılır.

Dil yanlışları, çeşitli biçimlerde tasnif edilmiştir. Eski dilciler dil yanlışını kelime yanlışı olarak düşünürken, yeni dilciler dilin bütün unsurlarını ele alarak incelemişlerdir. Dilin bütün söz varlığı ve kuralları dil yanlışları içinde düşünülmüştür. Bu eserde de dil yanlışları dilin bütün unsurları ele alınarak incelenmiştir.

Dil yanlışlarında imlâ ve noktalama kuralları, kelimelerin biçim ve anlamları, cümlelerin kuruluş ve anlamları, dizgi ve mantık yanlışları ele alınmıştır.

¹ AKSAN, D.: *Dil, Şu Büyülü Düzen*: 60. s.

Dil yanlışlarını azaltmak, dili doğru kullanabilmek için sorumluların üzerine düşen vazifeler vardır. Bu çalışmada dilin yaygınlık ve doğruluk ilkesi doğrultusunda dilde ve dil dışında yapılması gerekenler ele alınmıştır. Dilin her türlü vazifesi düşünülerek kişi veya kurumların üzerine düşenler teklifler hâlinde ortaya konmağa çalışılmıştır.

1.2. Amaç

Eserin amacı, Türkçede dil yanlışları olanla olmayanın birbirine karıştığı günümüzde bir kullanımın dil yanlışları sayılabilmesi için hangi kusurlarının olması gerektiğini, yine doğru kullanım kabul edilebilmesi için neyin aranması gerektiğini ortaya koymaktır. Dil yanlışlarında etkisi olan unsurları, dil yanlışlarının görüldüğü noktaları ve bunların örneklerini, dil yanlışlarının önüne geçebilmek için kurumların ve kişilerin yapması gerekenleri ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu anlamda doğruluk için hangi kıstasların esas kabul edildiği, hangi kullanışların dil yanlışları dairesine alındığı da ortaya konmağa çalışılacaktır.

Dil yanlışlarının tasnifinde yazı dilindeki dil yanlışlarına bakılmış, sonra da dil yanlışları geniş bir tasnif içinde örneklerle ele alınmıştır. Tasnif içinde çözümler de sunulmuştur.

Dil yanlışları çerçevesinde dilde yeni türetmeler ve kullanışlar, bunların yöntem bakımından doğruluğu incelenmiştir. Yeni kelimelerin doğru sayılmasında yaygın olmasının etkisi de ele alınmıştır.

Dil yanlışları sayılmayan noktalarda farklı kullanım alanları, dili yanlış da olsa farklı kullanmağa izinli, imtiyazlı bir şairler ve edipler zümresinin özellikleri ile onların dili farklı kullanmadaki sınırları ele alınmıştır.

Yabancı dillerin ve çevirilerin, genel ağ ve öbür iletişim vasıtalarının dilin yanlış kullanımındaki etkisi, sebepleriyle ve sonuçlarıyla ele alınmış, örneklerle pekiştirilmiştir.

Bu çerçevede geniş anlamda dil eğitimi, dar anlamda Türkçenin eğitimi ve doğru kullanılması için teklifler geliştirilmiştir. Bu tekliflerin ışığında dil yanlışlığı konusunda Türkçenin kullanıldığı her yerde onun doğru ve güzel kullanımının yaygınlaşması gereği özellikle vurgulanmıştır.

1.3. Ehemmiyet

İnsan, dilin ortaya koyduğu ve geliştirdiği kurallar dairesinde ve doğrultusunda yazmak yerine, bazen çeşitli tarzlarda ve üslûplarda yazar ve yaygın kullanıştan sapar. Bu sapmalar dilde yeni kelime ve kavramların, kullanışların işareti ve sonra da ifadesi olur. Bazen dilden ve bazen dil dışı amillerden kaynaklanan sebepleri bilmek, yanlış yazmanın önüne geçmek için bir çözüm yoludur.

Dil yanlışları önceki devirlerde kendi basit ve öz kabuklarında oldukları için o kadar yaygın değildir. Devletlerin genişleyen sınırları içine farklı dillerden insanların girmesi, bu insanların kendileriyle beraber hâkim devlet diline dillerinden kelimeler katması, yine mensubu oldukları devletlerin veya medeniyetlerin farklı devlet veya medeniyetlerden ortaya yeni çıkan ürünleri ve bunların isimlerini alması dilde yabancı unsurları artırmıştır. Yabancı unsurların ve beraberinde kelimelerin girmesiyle dil yanlışları da artmıştır.

Dil yanlışları galat sözlüklerinde kelime yanlışlığı olarak düşünülmüş ve galat sözlükleri çoklukla bu tür kelimelerden oluşturulmuştur. Galat sözlükleri aslında bir çeşit köken bilgisi sözlükleri gibi görülmüş, bu söz-

lüklerde kelimenin kökeni, değışme safhaları, son durumu ve anlamı verilmiştir.

Dilin yanlış kullanılması bir hastalıktır; öbür hastalıklar gibi dil yanlışları da kişilerden başka kişilere sirayet edebilmektedir. Dil, kullanıldığı müddet ve mekân içinde hangi biçimde kullanılıyorsa doğru olarak o biçim kabul edilmelidir.

Dilde sadeleşme cereyanı ile beraber köken bakımından Türkçe olmayan kelimelerin, özellikle de Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yerlerine Türkçe kökenli kelimeler türetmek istenmiş, bu yapılırken de kurallar bazen göz ardı edilmiş, başka dillerden benzetme yoluyla kelimeler taşınmış, bazen de siyasi takıntılar ve saplantılar ön safa çıkmıştır.

Şairler ve edipler, dilin kullanılması konusunda öbür insanlardan farklı olarak daha serbesttirler; ama dilin kurallarına hâkim olmalıdırlar. Bundan dolayı dilde yeni kelimeler meydana getirmek ve dili zenginleştirmek, şair ve ediplerin dili farklı kullanmalarıyla, dilde sapmalara müracaat etmeleriyle mümkündür. Bu sapmaların ne olduğu, edebî sanatların sapma olup olmadığı konuları da bu dairede ele alınmış, dilde katı kuralcılık yerine dilin geliştirilmeğe dönük esnek alanlarını da ortaya koymak gerekliliğine işaret edilmiştir.

Her dilde mevcut imlâ kurallarıyla dil yanlışları konusu beraber ele alınır; ancak imlâ kılavuzlarında cümle bahsi geçmez. Cümle kuruluşları dil bilgisiyle ilgili bir konu olduğu için imlâ kılavuzlarında yer almamıştır.

Dil yanlışları konusu Türkçe ders kitaplarında ayrı ve geniş bir konu olarak ele alınmalıdır; çünkü dilin esas yapısı bu yanlışlar yüzünden

sarsılmaktadır. Yanlışlar söz varlığından cümle kuruluşlarına ve oradan da paragrafa kadar geçmiş durumdadır. Dolayısıyla dilin doğru kullanılması dil bilgisi kurallarının yanında kullanışta görülen yanlışlarla da ilgili olmak zorundadır.

Son zamanlarda dil yanlışlarıyla ilgili yayınların artması, dilin ne kadar yanlış kullanıldığıının ve doğru kullanılmasının ne kadar acil bir ihtiyaç olduğunun delilidir. İletişim vasıtalarının zenginleştiği ve yaygınlaştığı şu devirde bir hastalık gibi sirayet eden dil yanlışlarının önüne geçmek ve dili doğru kullanmak bir devlet politikası olmak zorundadır; çünkü milletleri dillerinden tanımak mümkündür. Millet, dili varsa vardır.

Çaplı bir çalışmanın yapılmadığı dil yanlışları konusunda ortaya konulanlar nihaî sonuçlar değildir. Belli ders kitapları için yapılan dil yanlış çalışmaları, daha da derinleştirilerek yazarlar ve eserler eksenli olarak geliştirilmelidir.

1.4. Yöntem

Çalışmada araştırma yöntemlerinden *veri çözümlemesi / ayrıştırması* kullanılmıştır. Veri çözümlemesi yöntemi içtimaî araştırmalar için uygun bulunmaktadır. Bu yöntem için resmî kayıtların yanında kişiye mahsus notlardan ve yazılı kaynaklardan da faydalanılabilir.

Veri çözümlemesinin aşamaları dikkate alınarak çalışma çerçevesinde aşağıdaki basamaklar gerçekleştirilmiştir:

Bu cümleden olmak üzere bu eserde,

1. Dil yanlış olan ve olmayan durumlar sunulmuştur. Dildeki doğruluk ve yanlışlık kıstasları verilmiştir.

2. Dil yanlışlarının sebepleri belirlenmiştir. Belirlenen sebepler dil içi ve dil dışı sebepler diye sınıflandırılıp incelenmiştir.

3. Dil yanlışlarıyla ilgili olarak çeşitli yayınlarda bulunan ve belirlenen dil yanlışları sınıflandırılmıştır.

4. Yazıdaki dil yanlışları daha geniş biçimde imlâ kurallarına aykırılık, noktalamaya aykırılık, dilin söz varlığıyla ilgili yanlışlar ve söz dizimi yanlışları diye dört kısımda incelenmiş, örneklerle doğru biçimi ortaya konmağa çalışılmıştır. Dil yanlışı dairesinde çeviri yanlışları, genel ağ dilinin kullanımı, dizgi yanlışları da incelenmiştir.

5. Dil yanlışlarının doğurduğu ve daha doğurabileceği sonuçlar aktarılmıştır. Ardından da dil yanlışlarının azaltılabilmesi için teklifler sunulmuştur.

6. Çalışmada yabancı kaynaklardan ziyade yerli kaynaklara müracaat edilmiştir. Yerli kaynakların müelliflerini iki kısımda ele almak gerekir. Birinci kısımdaki dil yanlışçıları, işinin uzmanı olmamakla beraber dil merakından dolayı dil yanlışları işine el atmışlardır. Onlar gönüllü olarak bu işe girmişlerdir; ancak yaptıkları açıklamalar bazen tutarsızlık ve yanlışlık da içermektedir. İkinci kısım dil yanlışçıları işinin uzmanıdır; ancak sayıca çok azdırlar. Verdikleri örnekler de kısıtlıdır. Bunları isimlendirmek gerekirse birinci kısma *dil yanlışı meraklıları*; ikinci kısma ise *dil yanlışı uzmanları* demek mümkündür. Dil yanlışı uzmanları sayıca azdırlar; ancak dil bilimine ve dil bilgisine vâkıf oldukları için dil yanlışı meraklılarından da ön safta tutulmalıdırlar.

7. Çalışmanın tasnif bölümünde her başlıkta dil yanlışlarına örnekler verilmiştir.

1.5. Sınırlar

Dil, özgün ve geniş bir iletişim düzeni olduğu için onun her alanında yanlış yapma ihtimali vardır. Dolayısıyla eser *dil yanlışlarının sebepleri, dil yanlışlarının tasnif ve çözümleri, dil yanlışları için teklifler* başlıkları ile sınırlandırılmıştır. Bu konular çerçevesinde eser nazarı olarak ortaya konmuş. Dil yanlışlarının tasnifi konusunda tespit edilen yanlışlar örnek olarak sunulmuştur.

1.6. Faraziyeler

1. Dilin yanlış kullanılmasının belli sebeplerinin olduğu, dilin her farklı kullanımının dil yanlışı olmayacağı,

2. Yeni kelime türetirken kurallara ve dil estetiğine dikkat edilmesi, aykırı türetilen veya uydurulan kelimelerden yaygınlık kazananların benimsenmesi gerektiği; dilde tutunan kelimelerin ırkına bakmanın dil ırkçılığı olacağı,

3. Dilin doğru kullanılmasının dil birliğine katkı sağlayacağı, dil birliği olan bir topluluğun içinde uzlaşmanın ve anlaşmanın yaygınlaşarak kolaylaşacağı,

4. Dil yanlışından kurtulmak için bazı noktalara dikkat edilmesi gerektiği, bu anlamda türetilen kelimelerin, kurulan cümlelerin Türkçeye uygunluğunun, kabul edilebilirlik derecesinin, yaygınlığının dil yanlışlarını yaydığı veya azalttığı,

5. Dil yanlışlarının azalmasında özellikle dili sahiplenme duygusunun ve dili özenli kullanma anlayışının mühim olduğu,

6. Dil yanlışlarının çoklukla yapıldığı kelimelerin en başta alıntı kelimeler olduğu, bundan ötürü bilhassa kullanılacak kelimelerin Türkçesi varken ve yaygınken bunları kullanmanın insanları dili yanlış kullanmaktan uzak tutacağı,

7. Dil konusunda tartışırken dil bilimi konusunda ehliyetli kişilerin fikirlerine dikkat etmek ve saygı duymak gereği,

8. Dili doğru kullanmak için dili sağlam kurulmuş şaheserlerin okunup okutulması gerekliliği özellikle belirtilmiştir.

2. BÖLÜM: DİL VE DİL YANLIŞLARI TANIMLAMASI

2.1. DİL

Nasıl meydana geldiği konusunda bilim adamlarının bir sonuca varmadığı dil, insanın vazgeçemediği ve vazgeçemeyeceği bir varlıktır. *Dil, insan ruhunun, benliğinin, zihninin en arı, en zengin ve âdeta sihirli ürünlerinden biridir.*² *Dil insan oluş macerasının başlangıç noktasıdır.*³ *Dil, insanı insan yapan niteliklerin başında gelir*⁴ ve yine dil, *insanların ayrıcalık belgesidir*⁵. *Dil, düşünce, duygu ve isteklerin, bir cemiyette ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü, çok gelişmiş bir düzendir.*⁶

İnsanoğlu konuşarak anlaşmayı sözlü dil ile yapar. En alışılmış tanımla dil, “*insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar düzeni, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.*”⁷. Dil, yapılan bu tanıma göre insanlar arasında iletişim için kullanılır, kendi kuralları vardır ve müdahale kabul etmez. Dilin ana maddesi sestir. Yazı, dilin sunî taraftır.

İçyapısıyla bilim adamlarının ilgilendiği, ancak bütün insanların iletişim için kullandığı dil, birbiriyle ilişkili pek çok kural barındırır. Bu kuralları bir insanın tek başına belirlemesi mümkün değildir. Hiç yokken nasıl başladığı bilinmeyen dil düzeni zaman içinde farklı kullanışlarla gelişip zengin-

² SAYILI, A.: *Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*: 1. s.

³ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 7. s.

⁴ AKSAN, D.: *Her Yönüyle Dil*: 11. s.

⁵ AKSAN, D.: *Her Yönüyle Dil*: 51. s.

⁶ AKSAN, D.: *Her Yönüyle Dil*: 55. s.

⁷ ERGİN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 3. s.

leşmiştir; çünkü *dil, işleyişi açısından bakıldığında en mühim iletişim aracı, biçimi açısından ise karmaşık bir göstergeler düzenidir.*⁸

Diller millet adlarıyla beraber anılır. Millet adı o dilin içinde görülür. Dil, bir millet için o kadar önemlidir ki dil varsa o millet vardır. Bu bakımdan dillerini kaybetmiş milletler başka isimlerle anılır ya da yok olur.

Dil, birbiriyle sıkı sıkıya bağlı, ortaklaşa işleyen altı düzenden oluşmaktadır.⁹

1. Ses düzeni: *Belli bir dilin seslerinden oluşan ve unsurları kuran düzen,*

2. Ahenk düzeni: *Vurgu, ses yüksekliği, ezgi gibi öğelerden oluşan düzen,*

3. Biçim (yapı) düzeni: *Kelimeleri oluşturan, çeşitli türleri belirleyen düzen,*

4. Söz varlığı düzeni: *Belli bir dildeki kelimelerin, çeşitli kalıplaşmaların düzeni,*

5. Söz dizimi düzeni: *Cümle kuruluşunu ve bu kuruluş içindeki öğelerin ilişkilerini belirleyen düzen,*

6. Anlambilimi düzeni: *Bir dildeki anlam yapılarını, adlandırma yollarını ve mantık açısından ilişkileri oluşturan düzen.*

Ana dili ifadesi bütün milletlerin dillerinde aynı adlandırmayla karşılanır. İngilizcede *mother tongue*, Fransızcada *langue maternelle*, Al-

⁸ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 29. s.

⁹ AKSAN, D.: *Dil, Şu Büyülü Düzen*: 60. s.

mancada *muttersprache*, Rusçada *radnoy yazık*, Arapçada *al-lugatu'l-kavmiyya*, Farsçada *zebân-ı mâderî* olmaktadır. Bunun sebebi dilin umumiyetle ilk edinildiği varlık olarak annenin düşünülmesidir. Ana dili, insanların korkup çekinmeden, yanlış yaparım diye tasalanmadan rahatlıkla konuştuğu dildir. Ana dili, insanın bağlı bulunduğu kültür alanını da gösterir. Hangi ülkede yaşarsa yaşasın veya hangi ırktan olursa olsun ilk öğrenilen, edinilen dil ana dilidir.

Kişilerin bağlı olduğu kültür unsurları ana dilleri sayesinde kendilerine geçer. Kişinin kendini ait hissettiği millet ve kültür de ana dili sayesinde belli olur. Türkler arasında yaşayan bir yabancı, ırk bakımından ne kadar yabancı olursa olsun o artık Türk gibi yaşar ve düşünür; çünkü ilk edindiği kültür ve dil, onun bütün hayatının çizgisini belirlemiştir. Biçim olarak bir yabancı olsa da mana ve muhteva bakımından o kişi bir Türktür.

Türklerin ana dili Türkçedir; ancak *Türkçe* terimini geniş manada bütün Türklerin dili şeklinde düşünmek yanlış olur. Türkiye Türkçesi zamanla *Türkçe* diye anılmağa başlanmıştır. Bir de bütün Türklerin konuştuğu Türkçe vardır ki ona da Türkçe demek mümkündür; ancak dünya üzerindeki Türkler kendi konuştukları Türkçeye kendi boylarının adlarını verdikleri için bir karışıklık olmamaktadır. Türkçe deyince Türkiye Türkçesi düşünülmektedir. Türkçenin bütün kolları için *Türk dilleri* tanımlaması tercih edilmektedir.

Resmî dil, bir ülkede her türlü vazife için kabul edilmiş bir dildir. Her ülkenin kabul ettiği bir resmî dil yanında ülkenin çeşitli yörelerinde birbirinden farklı biçimlerde kullanılan ağızlar da vardır. Resmî dil bu

ağızlardan biridir; ancak kültürel, siyasî ve içtimaî sebeplerden ötürü bir ağız resmî dil olarak kabul edilir.

İnsanların güzel ve doğru konuşmaları da kabul edilmiş resmî dilin kullanılmasına göre değerlendirilir; çünkü *ferdin kendisini başkalarına aktarabilmesinin, insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesinin esas şartı, resmî dilin iyi bilinmesiyle mümkündür.*¹⁰

Resmî dil dışında bazı ağızların iletişim esnasında kullanılması kadar tabii bir şey olamaz; ancak tabii olmayan durum, birebir ilişki dışında, konuşulan ve yazılanların insanlar tarafından değerlendirildiği, duyulduğu, okunduğu yerlerde resmî dilin bırakılıp bazı ağızların veya özel dillerin kullanılmasıdır; çünkü dil, iletişimin yanında pek çok unsuru karşı tarafa, muhabata aktaran bir vasıtaadır.

Resmî diller başta bir yörenin dili iken zamanla gelişip yaygınlaşarak geniş bir topluluğun dili olur. Resmî dillerin milletler arasındaki yeri, değerine ve niteliğine bakılırken şu kıstaslar göz önünde tutulur:¹¹

1. *Dünya çapında yaygın dil (langue mondiale)*
2. *Diplomasi dili (langue diplomatique)*
3. *Medeniyet dili (langue de civilisation)*
4. *Geçerli bölge dili (langue franca)*
5. *Resmî dil (langue officielle) ya da devlet dili (langue d'état)*
6. *Millî dil (langue nationale)*
7. *Yazı dili (langue littéraire)*

¹⁰ YILDIZ, Ş.: *Dil Kültür İletişim ve Medya*: 43. s.

¹¹ DİLAÇAR, A.: *Devlet Dili Olarak Türkçe*: 6. s.

Her dil, belli bir yörenin ağızı iken zamanla hâkim olunan toprakların resmî dili olarak benimsenmektedir. İstanbul ağzının senmesindeki sebep, İstanbul'un asırlarca yönetim merkezi olması ve *İstanbul ağzının edebî Türk dilleri arasında en zengini ve en mühimi olan Osmanlı Türkçesine esas teşkil etmesidir.*¹² Osmanlı Türkçesi yalnızca yazı dili gibi görünse de İstanbul'da işlenen ve geliştirilen bir medeniyet ve kültür dilidir. Osmanlıcanın yerini resmî dil olarak Türkiye Türkçesi almıştır.

Dil, düşünce ve bilgi üretmede, üretilen düşünce ve bilgiyi saklamada da kullanılır. Son zamanlarındaki pek çok dil bilimcisi dilin düşünceyi ürettiğini ortaya koymuştur. Dil olmadan düşünmek mümkün değildir. Bu sözden elbette dilsizlerin düşünemeyeceği anlaşılmalıdır. Dil, önceden kurulmuş bir düzendir. Bu düzen içinde bulunan insan, düşünme fiilini dili sayesinde gerçekleştirecektir. Bu sebepten *dil eğitimi* aynı zamanda *düşünme eğitimi demektir.*¹³

İnsanın düşünme yeteneği, dil yeteneğiyle doğru orantılıdır; çünkü *bilginin edinilmesi, kullanılması ve öğrenilmesi dil olmadan gerçekleşmemektedir.*¹⁴

Dil, cemiyet ve kültür ilişkisi içinde taşıyıcı bir vazife üstlenmiştir. Cemiyet hâlinde yaşayan insanların ürettiği maddî ve manevî bütün kültür ürünleri, bilgiler nesillerden nesillere dil sayesinde aktarılır. *Dil, toplulukların "uzlaşımlarını" aktarırken*¹⁵ uzlaşılanlarla nesilleri bilgilendirir.

¹² DENY, J.: *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*: 3. s.

¹³ YILDIZ, Ş.: *Dil Kültür İletişim ve Medya*: 41. s.

¹⁴ YALÇIN, A.: *Türkçe Öğretim Yöntemleri*: 21. s.

¹⁵ YILDIZ, Ş.: *Dil Kültür İletişim ve Medya*: 37. s.

Dil, önceki nesillerle sonraki nesilleri aktarılan kültür ve kültür unsurları sayesinde birbirine bağlar.

Dil, insanlığın yararlandığı bir vasıtaadır. Bu vasıta insan hayatının her anında kullanılır. Ondan vazgeçmek mümkün değildir. İnsanın konuşma kabiliyeti olmasa, sağır veya dilsiz olsa bile yine dil sayesinde iletişim kurmak, dilin türettiği kelimelerle, cümlelerle anlaşmak zorundadır.

Bu vasıta, insanların hangi ilkelerle yaşadığını da ortaya koyar. Başka insanlarla yaşamak, onlarla iyi bir iletişim kurmak istenirse öncelikle anladığı dilden konuşmak gerektiği ortadadır. İnsanın yaşayış şekli de ancak dili sayesinde anlaşılır.

Topluluklar kullandıkları, yararlandıkları dili zamanla işleye işleye geliştirmişlerdir. Dili kullanmaktan zevk alan insanların ortaya çıkması - ki bunlarla edipler ve şairler kastedilir- dilin gelişmiş olduğunun bir alâmetidir.

Dil, konuşulan ve öğrenilen ile aynı yer ve zamanı paylaşmak zorunluluğunu ortadan kaldırması, geçmiş zamanları, değişik mekânları bir araya getirerek tabiata tarihi katması, insanın tarihî bir varlık hâline gelişine yol açmıştır.¹⁶

İnsanlar çevresiyle bir alâka ve mücadele içindedir. Bu alâka ve mücadele içinde ortaya çıkan tecrübe ve ürünler toplamına kültür denir. İşte *kültür, tarih boyunca insanın tabiatla ve insanla ortaya çıkmış mese-*

¹⁶ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 9. s.

*lelerinin ve zorlanmalarının çözüm biçimidir.*¹⁷ Kültür denen birikimlerin ifadesi ve taşınması da yine dil ile mümkün olur.

İlgi alanlarının insanı belli alanlarda geliştirmeye sevk etmesi gibi milletlerin de ilgi alanları dillerindeki söz varlıklarıyla beraber gelişmektedir. Tabii olarak, bir dilde belli kavramlar için ne kadar çok kelime varsa, o kavramlar o dilde o kadar önemlidir. *Teknolojik gelişmelerin, buluşların ve yeniliklerin mevcut olduğu yerlerde, kelime dağarcığı daha çok bu gelişmeleri yansıtacaktır.*¹⁸

Dil, iletişimde ve etkileşimde bulunulan kültür ve medeniyet alanlarını göstermesi bakımından da önemlidir. Kelimeler, gittikleri dillere çevresindeki kültür özelliklerini de götürecektir. Türkçenin aldığı kelimelere bakıldığında beslendiği kültür kaynaklarını da anlamak mümkün olur.

Köktürkler [552-744] zamanında Çin kültürü ve Çince, Uygurlar [744-840] zamanında Budist kültür ve Sanskritçe, Karahanlılardan [840-1042] itibaren İslâm kültürü ve Arapça (ile birlikte Farsça), Tanzimat [1839] sonrasında ise Hıristiyan kültürü ve Fransızca (ile birlikte İngilizce ve Almanca) Türkçede kendisini göstermiştir. Bunu kelimelerden anlamak da mümkündür; çünkü dil işe yaramayan hiçbir unsuru bünyesinde barındırmaz. Gerek duyulmayan kelimeler terk edilir.

İslâm kültürüyle karşılaşılınca Budist inanç ve kültür bırakılıp yazılan onca bilgi, türetilen onca kelime terk edilmiş ve halk tarafından unutulmuştur. İslâm dünyasından kopup batı dünyasıyla irtibata geçildiğinde de aynı durum tekrar yaşanmıştır. Bu anlamda yapılan dil tartışmalarının merkezinde de dilin kültür taşıyıcısı olma vazifesi bulunmaktadır.

¹⁷ BALTAŞ, Z. – BALTAŞ, A.: *Bedenin Dili*: 23. s.

¹⁸ CONDON, C. J.: *Kelimelerin Büyülü Dünyası*: 57. s.

Dillerdeki söz varlığı hangi kültürün hangi dili hangi ölçüde etkilediğini takip etmeğe imkân tanır. Bunun sebebi de her milletin kendisine faydalı gördüğü bir nesneyi aslı adıyla kendi diline ve kültürüne de almaktan çekinmemesidir.

Dil ve iletişim birbirini tamamlar. İletişim için sözlü veya yazılı bir dil kullanılır. Bir bildirinin aynı kanaldan, bilinen kodlarla göndericiden alıcıya iletilmesine *iletişim* denir. İletişim en yaygın ve gelişmiş şekliyle dil aracılığıyla yapılır. Dilin söz varlığı bildirilerin iletilmesi için birer vasıtaadır.

İletişimde bildirinin başlatıcısı *gönderici*, bildirinin muhatabı *alıcı*, bildirinin kendisi *ileti*, bildirinin iletildiği yol *kanal*, bildirinin üretildiği şifreleme düzeni *kod*, yazı veya sözle nesnenin göstericisi olan *gösterge* ve göstergenin gerçek dünyadaki karşılığı olan *gönderge* bulunmaktadır. İletişim bu unsurlarla gerçekleştirilir. Ayrıca iletişim belli bir *anlam akışı* çerçevesinde sağlıklı ve anlaşılır biçimde yapılmalıdır.

Dilin iletişimdeki vazifeleri onun ne amaçla kullanıldığını gösterir. Bu vazifeler şunlardır:¹⁹

1. Dilin bilgilendirici vazifesi: Dilin bilgi verme vazifesidir. Bu vazife, kullanma kılavuzlarında, ilmî yazılarda, ilaç tarifelerinde görülür; her türlü iletişimin esası sayılır. Amaç gönderge konusunda doğrulanabilir, objektif, gözlemlenebilir bilgileri aktarmaktır.

2. Dilin heyecana bağlı vazifesi: Gönderici durumundaki insanın duygu ve heyecanlarını dile getirmesiyle; “güzel, çirkin, iyi, kötü vb.”

¹⁹ AKTAŞ, Ş.: *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*: 33-36. s.

şeklindeki değerlendirmeleriyle; “ben, biz” gibi kendisini ze almasıyla ortaya çıkar.

3. Dilin alıcıyı harekete geçirici vazifesi: Her iletişim vazifesinde görülmekle beraber amaç, alıcıda bir tepki ve farklı bir davranış meydana getirmektir. Özellikle “sen, siz” zamirleri, sorular, dilek kipleri kullanılarak amaca ulaşılma istenir.

4. Dilin iletişimi sürdürücü vazifesi: Amaç, iletişimi doğrulamak, sürdürmek veya durdurmaktan ibarettir. İleti, kanalın bildiriye iletmeğe uygun olup olmadığını öğrenmek amacıyla düzenlenir. Telefon konuşmasında yapılan tekrarlar, kalıplaşmış sözler hep bu dairede düşünölmelidir.

5. Dilin dil ötesi vazifesi: Bir ileti dille ilgili bilgi vermek amacıyla düzenlenmişse, her seviyedeki göstergeyi açıklama ihtiyacı duyulmuşsa bu durumda dilin dil ötesi vazifesi kullanılmış olur. Bu vazifede dil, kendisini veya unsurlarını açıklamağa çalışır.

6. Dilin şiirlik vazifesi: İletinin kendisi dışında her hangi bir unsur-la ilişkisi söz konusu değildir. Gönderge iletinin kendisidir. Sanat ve edebiyatta bu vazifeyi bulmak mümkündür. Bu vazifede dil, insanî durumları sanata dönüştürmede bir vasıta olarak kullanılır.

Gönderici olarak adlandırılan konuşan ve yazan insan, *içinde bulunduğü duruma, bildirinin gayesine, ifade edeceğı muhtevaya göre dilin imkânları içerisinde bir seçim yapar.*²⁰ Yapılan bu seçim bildirinin niteliğini ve anlamını gösterir.

²⁰ AKTAŞ, Ş.: *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*: 37. s.

2.1.1. Söz varlığı

Kelime hazinesi, kelime dağarcığı, kelime dağarı, kelime gömüsü, ifadeleriyle de karşılanan söz varlığı, dilin bütün varlığını ifade eder. Bunun içine dilde esas söz varlığı olan kelimeler, alıntı kelimeler, çeviri kelimeler, terimler, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler girer.

Nasıl her eşya bir ihtiyaçtan doğmuş ve geliştirilmişse dil de ihtiyaç üzerine ortaya çıkmış, ihtiyacın durumuna göre de geliştirilmiş ya da değiştirilmiştir. *Anlaşmamızı sağlayan dile ait unsurların varlık sebebi, ortaya çıkışı, insanın ihtiyaçlarına dayanır.*²¹ İnsanlar kelimeleri öbür insanlar anlasın diye kullanır.²² Söz varlığını oluşturan unsurlar da ihtiyaca göre biçimlenmiştir.

Dil, aynı zamanda milletlerin geçmişinin resmidir. *Bir dilin söz varlığı, o dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmakta; yüzyıllar boyunca ortaya çıkan ses, biçim, söz dizimi ve anlam değişikliklerini yansıtmakta; hangi dillerin etkisiyle, ne türden değişimlerin gerçekleştiğini göstermektedir.*²³

Kendi dışında bir başka şeyi gösteren, düşündüren, onun yerini alabilen nesne, görünüş ya da olguya *gösterge* denir. *Bize iletişiminde bulunma imkânı sağlayan şey, işaretin kendisi değil, onun kullanımı konusundaki anlaşmamızdır.*²⁴ Halk, kendi içinde söz varlığında yer alan unsurların hangi şartlarda kullanılacağı konusunda anlaşmış gibidir. Bu anlaşmanın maddeleri zaman içinde değiştirilebilir. Önceden kötü bir anlamı olan gösterge, zaman-

²¹ AKTAŞ, Ş.: *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*: 14. s.

²² WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 21. s.

²³ AKSAN, D.: *Türkçenin Söz Varlığı*: 11. s.

²⁴ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 23. s.

la iyileşebilir; yine iyi anlama gelen bir gösterge, zamanla kötüleşebilir. Söz varlığı, sunî müdahaleleri asla kabul etmez. Zorla kabul ettirilmeğe çalışılan göstergeler geçici bir zaman için kullanılsa da dilin hazmedemediği yapılarak tutunamadan kullanıştan düşer.

Söz varlığında yer alan *göstergelerin belli başlı özellikleri* vardır. Bu özelliklerini dikkate almadan onlar hakkında tasarrufta bulunmak yanlış olur.²⁵

Göstergelerin aynı anlamı karşılamaının önceden bilinen veya belirlenen bir sebebi yoktur. Bu, *göstergelerin sebepsizliğidir*. Dil göstergeleri zorla değiştirilemez. İnsanların farkında olmadan kendi aralarında belirleyip kararlaştırdığı göstergeyi değiştirmek yanlıştır. Yapılan değişikliği insanların kabullenmesi gerekmektedir. Bu da *göstergelerin değiştirilemezliğidir*. Dilde göstergeleri oluşturan seslerin aynı anda üretilip seslendirilmesi imkânsızdır. Belli bir sırada seslendirilebilir. Bu da *göstergelerin çizgiselliğidir*. Göstergelerin değişmezliğinden bahsedilmişti; ancak göstergeler art zamanlı süreç içinde farklı anlam kalıplarına geçebilir, biçimlerini değiştirebilir. Bu da *göstergelerin değişebilirliğidir*. Dil kendiliğinden değişebilir; ancak dışarıdan yapılan müdahalelerle değiştiremez.

Söz varlığı içinde esas söz varlığı, alıntı kelimeler, terimler, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri, veciz sözler, doldurma sözler vardır. Bunlardan da ihtiyaç durumuna ve dil bilgisi kurallarına göre söz dizimleri ortaya konmaktadır.

²⁵ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 20- 21. s.

Esas söz varlığı, dilin istisnasız olarak herkes tarafından ortaklaşa kullanılan kelimeleridir. Bu kelimeler, dilde ilk öğrenilen ve en çok ihtiyaç duyulan kelimelerdir. Esas söz varlığı içinde günlük iletişimde ihtiyaç duyulan kelimeler vardır. Bunların içinde *gel-*, *git-*, *ye-*, *iç-*, *al-*, *ver-* gibi fiiller; *ekmek*, *su*, *taş*, *yol*, *anne*, *baba* gibi isimler; *iyi*, *kötü*, *güzel*, *çirkin*, *büyük*, *küçük* gibi sıfatlar; *hızlı*, *yavaş*, *ileri*, *geri*, *az*, *çok* gibi zarflar; *ve*, *ile*, *ama*, *yalnız*, *ne... ne...* gibi bağlama edatları; *gibi*, *ile*, *kadar*, *için*, *sonra* gibi son çekim edatları; *ya*, *vah*, *yazık*, *hey* gibi ünlem edatları esas söz varlığı içinde yer almaktadır.

Alıntı kelimeler, kültürlerin birbirini etkilemesinin bir eseridir. Bir dilde ve kültürde bulunmayan bir varlık ve onun adı, dışarıdan alındığında adıyla beraber gelir. Nadiren de olsa yeni gelen varlığı alıcı dil kendince isimlendirir. İşte bu durumda ortaya çıkan yabancı kavram ve kelimeler *alıntı kelime* sayılır.

Alıntı kelimelerin dile girmesi ticaret, diplomasi, sanat, edebiyat, siyaset ve kültür vasıtasıyla olmaktadır. Bir dilde bulunmayan unsur, ihtiyaç olduğunda bilinen yabancı dilden bir karşılıkla anlatılır.

Yabancı dillerden alınan kelimeleri iki biçimde görmek gerekir. Birincisi, alınan kelimelerin geldiği dilde yabancıliklarını unutturması ile ortaya çıkan durumdur ki böyle kelimeler artık dilin söz varlığı içinde yer almıştır. Bunlar deyimlerde, atasözlerinde, türkülerde ve öbür dil ürünlerinde kendine bir yer bulmuş, kullanılmadığı zaman eksikliği hissedilmiş kelimelerdir. İkincisi ise yabancılığı hâlâ hissedilen kelimelerdir ki bu kelimelerin kullanılması dilde zevksizlik oluşturur. Dilin aslî unsuru hâline gelememişlerdir. Ne deyimlerde yer alabilmiştir, ne de öbür dil ürünlerinde... Dolayısıyla alıntı kelimeler önce bir yabancılık hissi verirler, son-

rasında kullanılmaları gerekli görülürse yabancılıklarından sıyrılır. Bu durumda onlara *yabancı kelime* denmez.

Alıntı kelimelerin bir kısmı biçim ve anlam değiştirse de bir kısmı böyle bir değişiklik içine girmez. Dilde kullanılacağı zaman da aslı biçimi yerine dilde geçirdiği değişiklik sonucu oluşan anlam ve şekli kullanmak doğru olur; çünkü alıntı kelime geldiği kaynak dilin kural ve şekline göre değil, gerçekleşen değişikliğe göre kabullenilmiş bir kelimedir.

Alıntı kelimeleri *yerleşmiş yabancı kelime* ve *yerleşmemiş yabancı kelime*²⁶ diye iki kısımda incelemek mümkündür. Yerleşmiş yabancı kelimeler yabancılıklarını hissettirmezler; ancak yerleşmemiş yabancı kelimelerin yabancı oldukları telâffuzlarından belli olur.

Yabancı dillerden alınan bu kadar kelimeye rağmen bunlar kendi aralarında çatışmaz ve çakışmaz mı diye sorulabilir. Dil ve onu kullanan halk, işine yaramayan kelimeyi terk eder. Önceden *sayru* kelimesi *hasta* karşılığı olarak kullanılırken, Farsçadan gelen *hasta* kelimesi *sayru* kelimesini unutturmuştur. Aynı biçimde *şafak* kelimesini ele alalım.²⁷ Arapçada *şafak* kelimesinin karşılığı “*batı ufkunun akşam kızılığ*” anlamındadır. Bu kelime Türkçeye geçtiğinde “*güneş doğmadan az önce beliren aydınlık*” anlamını kazanmıştır.

Çeviri kelimeler, yabancı kelimelerden farklı olarak kaynak dilden alıcı dile tamı tamına, yarı yarıya ya da müstakil olarak aktarılan kelimelerdir. Çeviri kelimeler hangi türden ve yoldan yapılmış olursa olsun artık dilin öz unsuru sayılır.

²⁶ AKSAN, D.: *Türkçenin Söz Varlığı*: 29. s.

²⁷ Ziya Gökalp: *Türkçülüğün Esasları*: 116-117. s.

Çevri kelimeler eskiden beri Türkçeye gelmiş ve hâlâ gelmeğe devam etmektedir; çünkü diller de milletler gibi başka dillerle etkileşim içindedir. Özellikle İslâm'ın kabulünden sonra [X. yy] Farsçadan ve Arapçadan, Tanzimat [1839] sonrasında da Fransızcadan ve İkinci Dünya Savaşından [1939-1945] sonra da İngilizceden çeviri kelimeler aktarılmıştır.

Terimler, bilim, teknik, sanat, spor, ticaret gibi özel alanlarda kullanılan ve tek anlamı olan kelimelerdir; ancak terim olarak bilinen kelimeler herkesçe bilinen alelâde bir kelime hâline gelirse terim özelliklerini yitirir. Yaygın dilin ürünü olan, herkesçe kullanılan kelimelere terim demek doğru olmaz. Terim olarak türetilen kelimelerin sağlam bir yapıda ve doğru eklerle olması gerekir. Terimler, bilim alanında ilerlemiş ülkelerin dillerinde sayıca çoktur; çünkü bilim dili terimlerden oluşur. Terimlerin öbür kelimelerde olduğu gibi yan ve mecaz anlamları yoktur.

Türkçede terim yapmanın yolları *türetme, birleştirme, birden çok kelimeyle karşılama, anlam aktarımı*²⁸ olmak üzere dört çeşittir. Her alanın kendine mahsus terim sözlüğü vardır. Bazen bir kelime bir alanın terimi iken aynı kelime başka alanın terimi de olabilir. Burada biçim benzerliğinden başka bir şey yoktur.

Deyimler, ilgi çekici ifade özelliği olan ve mecazlarla dolu anlatım birimleridir. İnsanların hayat şartları, gelenekleri, yaşanan mühim hâdiseler ve dili ustalıklı kullanan şairlerin ve ediplerin benzetmeleri deyimlerin oluşmasında etkilidir. Deyimler, insanların iç ve dış özelliklerini, bazılarında abartı olsa da, en uygun benzetmelerle aksettirir.

²⁸ ÖZDEMİR, E.: *Terim Hazırlama Kılavuzu*: 23. s.

Deyimler, üretildiği cemiyetin dil zevkini ve zenginliğini gösterir. Bir miras gibi nesilden nesle aktarılır. Deyimlerin biçimleri ve anlamları sabitleşmiştir, birileri tarafından kasten değiştirilmesi dil yanlışı sayılır. Bazı deyimler *yenilenmelerle yaşamakta*, bazen de *yeni deyimler de aktarılabilir*.²⁹ Meselâ *yeşil ışık yakmak* deyimini gelişen teknoloji den dolayı ortaya çıkmıştır.

Atasözleri, insanların zamanla edindiği tecrübelerinin dil hazinesinde bilgi olarak saklanmış verileridir. Atasözleri, kelimeler gibi biçim değiştirir; ancak anlamlar sürekli dir. Zaman içinde atasözlerine yenileri de eklenir; çünkü hayat sürdükçe topluluklar da resmî dil hazinesine birikimlerini koyacaktır. Dil hazinesinde yer edinen atasözleri eş zamanlı dil çizgisinde kalıplaşmış hâlde bulunur. Ne kelime eklenir, ne kelime çıkarılır ve ne de kelimelerin sırası bozulur. Mirastan nasıl nakledildiyse öylece korunup kullanılır; çünkü söz varlığının her unsurunun kullanılması mirasın aynı zamanda sonraki nesillere aktarılmasıdır. Atasözlerinde bir değişiklik olsa bile bunun farkına varmak için aradan uzun bir sürenin geçmesi gerekecektir.

İlişki sözleri, Halkın gelenek ve görenekleri doğrultusunda, içtimaî ilişkileri gereği kullandığı kalıplaşmış sözlerdir. Bu sözler ihtiyaç hâlinde kullanılmadığında sosyalleşmenin tamamlanamadığı düşüncesi hâsıl olur. Ayrıca bu sözlerle muhatabın dünya görüşü de anlaşılır; çünkü Türkçede kelimelerin bazıları slogan hâline gelmiştir, bazı kelimeler bir kimlik işareti ve ifadesi olmuş gibidir.

²⁹ AKSAN, D.: *Türkçenin Söz Varlığı*: 31. s.

İlişki sözleri bazen dua yerine de kullanılır. Konuşmağa başlamadan önce iyi dilekler edilir. Bu dilekler, dilde önceden hazırlanmış ve üretmek için gayret gerektirmeyen sözlerdir. Dolayısıyla sabitleşmiş sözlerdir. Bunların değiştirilmesi mümkün değildir. Farklı bir kullanışla zenginleştirmek mümkündür; ancak sınırları bellidir. Sınır da anlamın ve dileğin kaybolmamasıdır.

İlişki sözleri, yabancıların Türkçeyi öğrenirken ilk edindikleri sözlerdir; çünkü içtimaî hayat içinde bunlara çok ihtiyaç duyulacaktır. Mesele sabahları karşılaşıldığında söylenen *iyi sabahlar*, öğleden sonra söylenen *iyi günler*, akşamları söylenen *iyi akşamlar*; yemek öncesi yakınlarda bulunan kişilere söylenen *afiyet olsun*, yapılan bir iyilik sonucunda söylenen *Allah razı olsun*, *teşekkür ederim*, *sağ ol* gibi sözler ilişki sözleri dairesindedir.

Veciz sözlerin, bazısı kalıplaşıp dilin bir parçası olur. Veciz sözler dilin her alanında kullanmanın alışkanlık hâline geldiği sözlerdir. Veciz sözleri umumiyetle hükümdarlar, filozoflar, edebiyatçılar ve bazen başka sanatçılar söyler. Bu tür sözler zamanla yaygınlık kazanır, beynelmilel bir hüviyet arz eder. Veciz sözler dile ayrı bir güç kattığı için onları kullanmak insanlara zevk vermektedir. Dili etkili kullananların metinlerinde kalıplaşmış sözler çokça yer alır.

İşte bazı örnekler: J. Caesar'ın "*Sen de mi Brütüs?*", Sinoplu Diogenes'in "*Gölge etme, başka ihsan istemez.*", Shakespeare'in ünlü Hamlet adlı eserinde geçen "*To be or not to be, that is the question.- Olmak ya da olmamak... İşte bütün mesele bu.*" sözleri bazen aslî şekliyle ve bazen de çevrilmiş şekliyle kullanılır, ilk defa nasıl çevrildiyse o biçimde kullanmak gerekir.

Doldurma sözler, konuşulan dilde bir şeyi hatırlamak için zaman kazanma, söyleneni pekiştirip kesinleştirme gibi amaçlarla, konuşan kişinin kullandığı, çoğu kez gereksiz olan kelimeler ve ifade kalıplarıdır.³⁰ Doldurma sözler, ekseriyetle, kelime hazinesi fakir kişilerin kullandığı sözlerdir. Bu sözler bazen yazıya da yansımaktadır; çünkü bu sözler yardımıyla kelimeler hatırlanır, anlamlara açıklık getirilir, düşünmek için zaman kazanılır.

Doldurma sözler, karşılıklı konuşmalarda dikkati çekmek, sözün gideceği hedefi belirlemek, sesin işitilip işitilmediğini sınamak için de kullanılır. Meselâ *bana bak, bak sana ne diyeceğim, beni dinle, hı, evet, hayır, hadi canım sen de, şey, efendim, sonra, tamam mı, anladın mı, var ya, yok mu* gibi sözler doldurma söz kabul edilir. Bilhassa ünlemlerde doldurma sözler pek çoktur.

Her dilin doldurma sözleri vardır. İnsanlar hangisini, hangi şartlar oluştuğunda kullanacağını bilir, bilmiyorsa ona şaşkınlıkla bakılır. Dolayısıyla doldurma sözlerin yanlış yerde ve biçimde kullanılması bile dil yanlışı olur. Doldurma sözlerde *ortak olan dil biçimleri değil, dilin konuşulduğu toplulukta yerine getirdikleri iştir.*³¹

Söz dizimi kelimelerin anlam kalıbında yer aldıkları dizidir. Cümle kurarken anlam ve mantık ilişkisi esas alınır. Anlamsız ve mantıksız cümle kurulmaz ve kelime öbekleri oluşturulmaz. Mantıklı her insan, kelime öbeği veya cümle oluştururken mantıklılığı ve aklılığı esas alarak yazar veya konuşur. Bütün bunlara *bağdaştırma* denmektedir.

³⁰ AKSAN, D.: *Türkçenin Söz Varlığı*: 199-200. s.

³¹ ZEYREK, D.: "Söylem ve Toplum", 32. s.

*Bir kavramın diğer kavramlarla kurduğu ilişki düzeninin gösterilebilmesi için kelime öbeği veya cümle denen üst yapının oluşturulmasına ihtiyaç duyulur.*³² Cümleler, söz ile meram arasında bir denklik sağlanması demek olan **denkleştirme (müsavat / equality)**; sözü kendi bildirim dışında başka bir bildirim gücü taşıyacak şekilde söylemek olan **daraltma (tahsis, kasr, icaz, tağlib / deficiency)**; bildirim gücü sabit kaldığı hâlde, daha anlaşılır hâle getirmek için sözü uzatmak olan **genişletme (itnâb, haşv / redundancy)** ile kullanılır.

Türkçede söz diziminde kurallar bellidir. Kelime öbeklerinde tamlanan, yani mühim olan sonraya bırakılır. Cümlede de fiil, yani anlamı yüklenici öge de yine sona bırakılır. Türkçe cümle kuruluşunda ögelerin sıralanışı “*yapan (fail) / nesne (mef’ûl) / yapım (fil)*” şeklindedir. Anlam bütünlüğünün bozulmaması kaydıyla devrik cümlelerde bu sıra değişir. Bu da Türkçede çok yaygın olmayan bir durumdur. Umumiyetle konuşma dilinde ve şiir dilinde görülür.

2.1.2. Dil edinimi

Ana dilinin öğrenilmesi doğumdan önce başlar, ölünceye kadar devam eder ve bunda yaş sınırı yoktur. Dil, insanın *doğuştan getirdiği bir düzenerk yoluyla öğrenilmektedir.*³³ Çocuk, dili öğrenmeğe kendisine verilen düzenerkler yardımıyla doğumla beraber başlar. Dilin tabiîliği de bunu gösterir.

Dil ediniminde iki safha vardır. Birincisi okul öncesi devredir ki doğumdan önce başlayıp örgün eğitim devresine kadar sürer. Buna *esas dil devresi* denir. İkincisi de çocuğun okulla beraber girdiği devredir ki

³² GÜNEŞ, S: *Anlatım Bilgisi*: 28. s.

³³ UZUN, N. E.: *Dilbilgisinin Temel Kavramları*: 12. s.

buna da *gelişmiş dil devresi* denir. Esas dil devresinde çocuk yaşamak için ihtiyaç duyduğu esas dil özelliklerini ve unsurlarını edinir; gelişmiş dil devresinde ise dili her yönüyle ve yanıyla kullanarak işletmeyi, geliştirmeyi, onunla çeşitli dil ürünleri üretmeyi kavrar. Dili kullanmak çocuk için ihtiyaç olmakla beraber daha çok zevk verici bir eğlencedir.

Birinci devrede çocuk, dili *çiraklık ederek yavaş yavaş benimser; ana dilini, bu tür çiraklıkla, çözümlenmez olarak öğrenir.*³⁴ İkinci devrede okul, çocuğun dilini daha ileriye götürür ve cemiyetin bir ferdi olarak dilini gerektiği yer ve durumlarda kullanabilecek seviyeye getirmeyi hedefler.

Esas dil devresinde çocuk, annesinden doğduğu andan itibaren çevresinden sesler duyar. Bu sesler ona ilk olarak yabancı gibidir. Zamanla sesler tanıdık hâle gelir. Ardından da duyduklarını taklit ederek farklı sesler çıkarır. Çocukların taklit ettiği kişiler *anne-babaları, öbür aile fertleri, daha sonra içtimâî çevrede ve okul muhitinde, etkileşimde buldukları öbür fertlerdir.*³⁵

Doğuştan konuşma yeteneğine ve uzuvlarına sahip olarak dünyaya gelen çocuk, içinde bulunduğu cemiyetin dilini taklit yoluyla öğrenir ve cemiyetle iletişimini bu dille kurar. Bu iletişim sırasında bazen kullandığı dilin kelimeleriyle kendi kavrayış ve üretim gücüne bağlı olarak oyunlar oynar. Çocukların dili, kendilerinden kaynaklanan bazı sebeplerden ötürü sapsalmalara maruz kalır; ancak *zaman içerisinde, çocuk mantığıyla üretilen bu saf kullanımlar, dilin kuralları çocuğa öğretildikçe çocuğun dil dünya-*

³⁴ KÖKSAL, A.: *Dil ile Ekin*: 16. s.

³⁵ GÜVEN, N. – BAL, S.: *Dil Gelişimi ve Eğitim*: 13. s.

*sından çıkarılmakta, çocuk da çevrenin dilini kullanma mecburiyetinde bırakılmaktadır.*³⁶ Dil kuralları bir oyunun kuralları gibidir. Bu oyunu oynayacak olanların kuralları iyi bilmesi, bilmiyorsa öğrenmesi gerekmektedir; çünkü oyunlar kurallara göre oynanınca doğru, güzel ve zevkli olur.

Ana dili çevrede öğrenilir. Daha sonra da eğitim aşaması içinde öğrenilmeğe devam edilir; ancak ana dilinin doğru öğretilmediği insanlarda dil yanlışlarının çok görülmesi olağan bir durumdur. Resmî dil, ülke vatandaşlarının resmî veya hususî mekânlarında ülke sathında anlaşmasını sağlayan bir dildir. Resmî dilden ziyade ağızların hâkim olduğu yerlerde iki dil arasında görülen gelgitler yüzünden iletişim kanalı kargaşası yaşanabilmektedir.

Çocuk, duyduğunu edindiği için çevresinde bulunan kişilerin de dili doğru kullanması gerekir. Önceden öğrendiği yanlış kelime ve kullanışlar dilin doğru biçimini edinmesine ve öğrenmesine engel olmaktadır. *Kişinin ana dili edinimindeki her yanlışlık veya eksiklik, yeni öğrenmelerde, yeni ilişkilendirmelerde katlanarak artacaktır. Kişinin sağlam ve zengin bir ana dili anlam örgüsüne sahip olması ise, yeni öğrenmelerinde işini kolaylaştıracaktır.*³⁷ Ana dilinin kurallarını bilmek başarılı bir iletişime yardımcı olur.

Çocuk, *çevresinde duyduklarını birçok yaklaşım, deneme ve düzeltmeden sonra söylemeyi başarır. Düzeltilemeyen bazı yanlışlar fert*

³⁶ İLHAN, N.: “Çocukların Dil Edinimi...”, 2

³⁷ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 11. s.

*düzleminde ağır basarak genç kuşakta yerleşir.*³⁸ Yerleşen bir kullanışın düzeltilmesi de zorlaşır.

İnsanın dil edinimi psikologlardan dil bilimcilere, nörologlardan sosyologlara pek çok bilim adamının ilgisini çekmiş, bu konuda çok sayıda eser ortaya konmuştur. Dil edinimine dair bilim adamlarının ortaya koyduğu pek çok farklı görüş vardır.³⁹

Davranışçı görüşe göre, çocuklar konuşulan dili, her hangi bir şeyi öğrendikleri gibi öğrenirler. Çevreden gelen birçok ses uyarısının zamanla sınıflandırılması, biçimlendirilmesi ve benzer durumlarda aynı ses ve tepkilerin verilmesi gerçekleşmektedir. Anne veya mühim öbür kişilerin çocukla ilişkilerinde vermiş oldukları tepkiler çocuk tarafından zamanla dile dönüştürülür. Ödül ve ceza gibi pekiştirenler yoluyla bu gelişim sürdürülür. Sonuçta konuşma biçimlenir. Pekiştirilmenin yanı sıra, bebeklerin sıklıkla duydukları sesleri taklit etmeleri de dilin kazanılmasında mühim yer almaktadır.

Davranışçı yaklaşımın bir ileri boyutu olan içtimaî etkileşim görüşü de dil kazanımını doğrudan taklit ve model alma ile ilişkilendirmektedir. Bu görüşte, dil öğreniminde içtimaî ve kültürel muhitten etkilenildiği vurgulanır.

Ana dili yaklaşımı, dil kazanımı ile ilgili başka bir görüştür. Bu yaklaşım, dilin irsî olarak aktarıldığını ve bütün insanların dil kazanım vasıtalarına önceden sahip olduklarını savunmaktadır.

³⁸ SAUSSURE, F. de: *Genel Dilbilim Dersleri*: 163-164. s.

³⁹ DAĞABAKAN, F. Ö.; DAĞABAKAN, D.: "Dil ve Çocukta...", 3-4. s.

Dil gelişimini biyolojik esaslara bağlayan görüşe göre, insanlar doğuştan, dil öğrenebilmek için hususî bir düzeneğe sahiptir. Bu düzenek, çocuğun yakınında konuşulan dili hazmetmesini, kurallarını anlayıp öğrenmesini, sonra da uygun kurallar ile konuşmasını sağlar. Bu mekanizma sayesinde bütün çocuklar aynı aşamalardan geçerek, biyolojik olarak belli bir olgunluk seviyesine geldiklerinde, tıpkı yürümeyi öğrenir gibi konuşmayı öğrenmektedirler.

Çocuklar kendi çevrelerinde konuşulan dili öğrenirken müşahhas durumlardan yavaş yavaş mücerret durumlara doğru aşağıdaki dönemlerden geçmektedir:⁴⁰

Bebek doğumdan sonraki birinci ayda ağlama, öksürme, hapşırma gibi tabii sesler çıkarır. Birinci ayın sonuna doğru bebeğin ağlamaları çeşitli rahatsızlıklara göre farklılaşmağa başlar.

İkinci ve üçüncü ayları içeren dönemde bebekte gülme, haz aldığı durumlarda gııldama gözlenir. Bu aylarda bebek “k”, “g” gibi ünsüz (arka) ses unsurlarını çıkartır ve “a”, “e”, “o” gibi ünlü ses unsurlarını uzatır.

Dört-altı aylar arasında bebeğin yaptığı seslendirmelerde kullandığı ünlü ve ünsüz ses unsurlarının sayısında artış gözlenir. Özellikle de “b”, “p”, “m” gibi iki dudak arası ünsüzlerini çıkarmağa başlar (mırıldanma). Altıncı ayın sonuna doğru ünsüz ve ünlü ses unsurlarını birleştirmeğe başlar (ba, da, ma vb.).

Yedi-on iki aylar arasında, önce hece tekrarları gözlenir (ma, ma, ma), daha sonra bebek, yetişkin konuşmasına benzeyen; ancak anlaşıla-

⁴⁰ GÜVEN, Nergis – BAL, Servet: *Dil Gelişimi ve Eğitim*: 14–15. s.

mayan uzun diziler meydana getirir (jargon). On birinci aydan itibaren ses-kelime dönemi başlar. Bebek anlaşılamayan ses dizileri arasına tek heceli kelimeler yerleştirmeğe başlar. Bu ses-kelime denemeleri arasında bebeğin ilk anlamlı kelimeyi kullanmağa başladığı gözlenir. Anlamlı kelime sayısı arttıkça ses-kelime denemeleri azalarak devam eder.

On iki-on sekiz aylar arasında bebek kelimeleri amaçlı olarak kullanır. 3-50 kelimededen oluşan kelime dağarcığı vardır. Nesnelere ve vücut kısımlarını gösterir.

On sekiz-yirmi dört aylar arasındaki bebek basit yönergelere tepki verir, nesnelere ve resimleri isimlendirir. Üç vücut kısmını isimlendirir. Kelime dağarcığı 50-70 kelimededen oluşur.

Yirmi dört-otuz aylar arasındaki bebekte benmerkezci bir konuşma vardır. Kendini ismi ile ifade eder. Kelime dağarcığındaki kelime sayısı artmıştır. 2-3 kelimeli ifadeler kullanır.

Otuz-otuz altı aylar arasındaki bebek kendi hakkında konuşur. “Ben”, “benim” ifadelerini kullanır, resimlerdeki hareketleri tanımlar, kullanım biçimleri ile nesnelere tanımlar, 250-500 kelimelik dağarcığı vardır.

3-4 yaşında basit şarkıları, tekerlemeleri hatırlar. 800-1000 kelimeli kelime dağarcığı vardır. 3-4 kelimeli sözlü ifadeler kullanır, anlaşılır biçimde konuşur. Neden sorusunu sorar, çoklukları kullanır, yaşını göstermek için parmaklarını kullanır.

4-5 yaşında 1500 kelimeli kelime dağarcığına sahiptir. Sıklıkla “Nasıl”, “Neden” sorularını sorar, yaşını ve cinsiyetini bilir, 6-8 kelimeyle karmaşık ifadeler kullanır, hikâyeler anlatır.

5-6 yaşında kullandığı uzun sözlü ifadelerde, dil bilgisi kurallarını doğru kullanır. 2000-2500 kelimeli kelime dağarcığı vardır. Tecrübelerini ve amaçlarını anlatırken geçmiş ve gelecek zamanı doğru kullanır.

Dil edinimi, çocukların yetişme ve gelişme özelliklerine göre bu safhalarda da farklılık gösterir, gelişmeler daha erken ya da daha geç gerçekleşir.

İnsan, doğumundan itibaren dil öğrenmekle ve dili kullanmakla meşguldür. İnsanın yaşadığı müddet içinde bu meşgalede azalma görülmez, aksine artış görülür. Yine insanın yaşadığı zaman içinde konuşma yeteneğini sürdürdüğü müddetçe dili kullanmasında gelişme ve düzelme görülür. Yaş ilerledikçe dil kullanımını daha doğru hâle gelir.

İnsan, dil öğrenmek için özel kodlanmış gibidir. Bundan dolayı kişi bulunduğu cemiyetin dilini bu kodlar yardımıyla çözer ve edinir. Dil yeterliği için *beş tür bilgiye ihtiyaç vardır.*⁴¹ *Bunlar ses bilgisi, biçim bilgisi, anlam bilgisi, cümle bilgisi ve işyayarlık. Ses bilgisi*, dilin esas ses yapılarını araştıran ses bilgisidir. Her dilde aynı olan seslerin yanı sıra farklı sesler de bulunmaktadır. Çocuk, dilinin gelişiminde ilk olarak seslerle karşılaşır ve bu sesler üzerinde yeterlilik kazanır. Bu seslere *fonem* adı verilmektedir. *Biçim bilgisi*, dilde, anlam içeren en küçük unsurları inceleyen bilim dalıdır. Bu unsurlara *morfem* adı verilmektedir. *Anlam bilgisi*, genel olarak dilin anlam yönünü ele almaktadır. Cümlelerin, kelimelerin

⁴¹ DAĞABAKAN, F. Ö.: DAĞABAKAN, D.: “Dil ve Çocukta...”, 5. s.

incelemesini anlam açısından yapmaktadır. Cümlelerin kural ve yapı açısından incelemesini yapan bilim ise cümle bilgisidir. **Cümlesi**, kelimelerden oluşan cümlelerin kurallarını işleten dizidir. **İşeyararlık** ise, kullanılan dilin içtimaî bakımdan kullanım uygunluğudur. İşeyararlıklarla çocuklar, küçük yaşlarında nezaket ifadelerini, argo kelimeleri, emir kavramlarını, dilek ve arzularını iletme kurallarını öğrenirler.

Çocuklar dil edinirken bu tür bilgilerin ne işe yaradıklarını düşünmezler. Dil bilgisi kurallarını sezerler; ancak konuştuklarının dil bilgisine uygun olup olmadığını kontrol edemezler, yalnızca sezerler. Bu sezgi çocuğu umumiyetle doğru konuşmağa sevk eder; çünkü çocuk taklit ile konuşur. Tahkike geçene kadar belli zihin işlemlerini aşmak zorundadır.

Çocuk, dil edinimi sayesinde yaşadığı cemiyetteki iletişim dairesine girmiş olacaktır. Bu daire içinde dilin kullanıldığı her alanda zamanla söz sahibi olabilecektir.

2.1.3. Dil kullanımı

Dil, kendi kendine zararı ve yararı olmayan canlı bir varlıktır. Dili insanlar kullanır. Onu geliştiren de ona zarar veren de insanlardır. Onu kullanarak canlı tutan da kullanmayarak unutan ve unutturan da insandır. Onu doğru kullanan da yanlış kullanan da insandır. Dilin ihtiyaçlar ve amaçlar için kullanılmasına *dil edimi* ya da *dil kullanımı* denmektedir.

Dilin kullanıldığı iki düzlem vardır. Bu düzlemler dilin müşahhas neticeleridir ki bunlar *duyulan ses (konuşma)* ve *görülen işarettir (yazı)*.⁴²

⁴² UZUN, N. E.: *Dilbilgisinin Temel Kavramları*: 22. s.

Konuşma düzleminde kişiler etkinse dilini; edilginse kulaklarını kullanır. Konuşma ve işitme yollarında bir aksaklık varsa bu düzlem ortaya çıkmaz. Bunun yerine işaret düzeni devreye girer; çünkü insanların *anlatma işlerinin iletişim açısından amacı “anlaşılma”dır.*⁴³ Konuşmanın gerçekleşebilmesi için aynı iletişim kanalının kullanılması, aynı kanalda paylaşılacak bir sözün edilmesi ve işitenin de paylaşılan sözü anladığını ifade etmesi gerekmektedir. Konuşma düzleminde gerçekleştirilen işlerin etkisi kısa sürer. Sesin farklılığı ton, vurgu ve ezgi denen durumlar anlamla ilişkilendirilir. Bunlar farklı duygu ve anlamları aktarmakta kullanılır. Yazı dilinde bunlar gösterilemez. Anlam, anlam akışından ve açıklamalardan anlaşılır.

İnsanlar başkaları tarafından doğru anlaşılma, üstün görülmek, hâkim olmak gibi sebeplerle güzel konuşma isterler. Bu istek yazma yeteneği olanların yazılarında da görülür. Bazı insanların bu iki alanda özel eğitim almalarının arkasında da bu sebepler yatar.

Yazı düzleminde görme ve dokunma duyusu etkindir. Bir yazının okunması için özellikle göz devrededir. Körler için dokunma duyularının devrede olduğu Braille (Brey) abecesi vardır. Yazı düzleminin etkisi yazı kaybolana kadardır; ancak gerçek dil sayılan konuşma dilinde olduğu gibi vurgu, tonlama ve ezginin kolayca ifade edilememesi, yazı ortaya çıktıktan ve basılıp çoğaltıldıktan sonra düzeltme imkânının olmaması yazı dilinin noksanları arasındadır. Konuşmada yapılan bir yanlışlık geri dönüp düzeltilebilirken yazıda buna imkân yoktur. Dil yanlışlarının bir kısmı da bu yüzden değiştirilemeyip yaygınlık kazanmaktadır.

⁴³ BALTAŞ, Z. - BALTAŞ, A.: *Bedenin Dili*: 19. s.

Dil kullanılırken dil bilgisi kuralları kendiliğinden devreye girer. Kimse kuralları beğenmezlik edip kendine göre farklı kural icat edemez. Gerçi belli zamanlarda yapma diller ortaya konmuştur; ama bunları ortaya koyanlar bile zaman zaman uydurduğu kurallara bakmak zorunda kalmıştır. *Bir dilin dil bilgisini bilmekle, bir dili okuyarak, yazarak, dinleyerek, konuşarak kullanmak birbirinden ayrılmalıdır. Her dilin konuşucusu, o dilin dil bilgisini bilir; ama bu örtük ve sezgiye bağlıdır. Bilmediği, dil bilgisinin yapısı ve öğelerin vazifeleri hakkındaki terimlerdir.*⁴⁴ Bu terimlerin bilim adamları arasında farklı terimlerle ifade edilmesi dilin yapısını değiştirmez, ona müdahale edilmiş olmaz; kendi aralarında terim birliğini gerçekleştirememiş olurlar. Bunun dilin kullanımına etkisinden söz etmek mümkün değildir; çünkü dil, terimlerle edinilmez, öğrenilmez ve konuşulmaz.

Dil bilgisi şeklen emredici değildir. Onun emrediciliği kendiliğindedir. Dil düzenini kullanmak isteyen herkes kullandığı düzenin sebepleri üzerinde düşünmez; çünkü göstergelerin ve kuralların sebepsizliği ilkesi vardır.

Dil bilgisi kurallarının doğruluğu onun yaygınlığıyla ilgilidir. Aynı kuralın farklı biçimlerinden biri zamanla kullanılmaya kullanılmaya kaybolacak ve terk edilecektir. Bu da benimsenen kuralın veya kullanımın yaygınlığını artıracaktır. Meselâ Eski Türkçe biçimlerde emir kipi, *bolgil* kelimesinde olduğu gibi fiil köküne “-gIl” ekinin eklenmesiyle oluşurdu; ancak bu kullanım zamanla terk edilmiş ve günümüzde kullanılan şekliyle fiilin kök hâli emir kipi için benimsenmiştir. Son şeklin dil içinde yaygınlaşmasıyla öbür biçim unutulmuştur.

⁴⁴ UZUN, N. E.: *Dilbilgisinin Temel Kavramları*: 16. s.

Şu da bir gerçektir ki hâlâ kullanımda olan kural ve kelimeler tamamen unutulmadan, yerine konan biçimler yaygınlaşmadan doğru ve yaygın biçim olarak kabul edilemez. Meselâ bazı yerlerde aslen Farsça olumsuzluk eki olan ve Türkçede olumsuzluk anlamı veren *ne... ne...* bağlama edatının yanına olumsuz fiilin gelmesi gerektiği, olumlu şekle artık gerek duyulmadığı söylene de bu yanlıştır; çünkü şimdi geçerli olan kural, bahsi geçen bağlama edatının yanına olumlu fiilin gelmesi gerektiği şeklindedir. Dolayısıyla dilde değişme gerçekleşir, sona erer; ondan sonra değişen şekle göre kural yeniden ele alınır.

Dilin genişlemesi ve gelişmesi onu kullananlar sayesinde gerçekleşir. *Bir dilde yeni imajların doğması, dilin gerçekleşebilecek imkânlarını yoklamanın mahsulüdür.*⁴⁵ Bu yoklamayı da ekseriyetle dil ustaları da denen edipler ve şairler yapar; ancak reklâmcılıkta da dil kullanımı çok ileri seviyelere çıkmış, dildeki sapmalar çok farklı biçimlerde kullanılmağa başlanmıştır.

Dil, kendisini eskiden ***büyü*** şeklinde de göstermiştir. Rönesans [=XV. yy] öncesi Avrupa’ında millî dillere çevrilmeyen İncil’e bu gözle bakılmış. İncil’deki anlam kilisenin tekelinde tutulmuştur. Halk, anlaşılmayan ya da etkili kullanılan dile *büyü* özelliğini atfetmiştir. Büyü ve sihirde kullanılan kelimelerin hangi anlamlara geldiği bilinmese bile yabancı olunca bir sır oluşmaktadır. Anlamı bilinmeyen yabancı dillerden alınan kelimelerdeki etki de aynı özelliktedir. Türkçede bazı özel isimlerde görülen *Yaşar, Durmuş, Dursun, Duran, Satılmış* gibi kişi adları da *çocuk ölüm oranı yüksek olan bir toplulukta, dil yoluyla yapılan bir büyüdür.*⁴⁶

⁴⁵ AKTAŞ, Ş.: *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*: 107. s.

⁴⁶ KÖKSAL, A.: *Dil ile Ekin*: 43. s.

İnanca göre bu isimler yoluyla ölümlere sebep olan kötü büyü ortadan kalkacaktır.

Dilde yasaklanan kelimeler yerlerini aynı anlamı taşıyan şeklen farklı kelimelere bırakır. Her kesim tarafından yasaklanmış kelimeler vardır. Halk arasında kullanılması hoş olmayan kelimeler yine halk tarafından yasaklanmış sayılır. Gelenekler ve ahlâk kuralları bu anlamda etkilidir. Meselâ *helâ yasaklanınca yüznumara, yüznumaranın da ünü kötüye çıkınca tuvalet kelimeleri*⁴⁷ tercih edilip benimsenmiştir.

Dilde tek anlamlılığın bazı alanlarda bir gereklilik olduğu bilinmemektedir. Edebiyatta çok anlamlılık bir zenginliktir ve her zaman çok anlamlılıktan zevk alınır; ancak hukukta olduğu gibi bazı alanlar dilde tek anlamlılığı gerektirir. Dilde sık görülen değişiklik hukuk dili için fayda yerine zarar getirir; çünkü hukuk günlük dilden ayrı olarak tek anlamlı ve yanlışsız olmalıdır.

Dil kullanıldıkça gelişir. Dilin kullanımına dair her hangi bir engel koymak yanlış olur. Dil, tabîî akışında kendi yolunu çizecektir. Dile yapılan en iyi destek onun gelişme yollarını açık tutmaktır. Dil farklı kullanışlarla daima diri tutulmalıdır; çünkü *milletlerde yaşlılığın ya da ölümün bir belirtisi varsa, o da dillerinin olgünleşmesi ya da artık gelişmemesidir*.⁴⁸

Bir metinde bildirinin alıcı durumundaki şahsa aktarılmasında tabîî dilin sınırları dışına çıkılıyorsa, ilk derecedeki normdan ayrılma varsa **dilde sapma** söz konusudur. *Devrin resmî dili zorlanıyor, yeni imajlar ve söyleyiş biçimleri aranyorsa, konuşan ve yazan insan kendi kültür seviyesi ve cemiyetteki yerinin kullanmayı gerektirdiği dili ve ifade biçimleri-*

⁴⁷ KÖKSAL, A.: *Dil ile Ekin*: 42. s.

⁴⁸ KÖKSAL, A.: *Dil ile Ekin*: 153. s.

*ni kullanmıyorsa, ikinci derecedeki kuralların sınırları dışına çıkmış demektir.*⁴⁹ Buna dilde sapma denir.

Resmî dil kurallarının sınırları dâhilinde mevcut ifade imkânlarından çeşitli kelimeler seçilerek konuşulur veya yazılır. Buna **dilde seçme** denir. Şiir dilindeki sapmalar, dili zenginleştirici bir vasfa sahiptir; seçmeler ise dilin işleyişini sağlamlaştırmaya yarar.

Dildeki sapmalar bilinçli ve sanat amaçlı yapılıyorsa dil yanlış olarak görülmez, görülmemelidir; çünkü dildeki sapmalar dilin işleyiş alanını genişletir. Bunlar, zevk duymak için gerçekleştirilir. Okuyucu, metin içinde farklı duygulara ve düşüncelere götürülür. Bu da edebî sanatlarla mümkündür.

İmlâ ile telâffuz arasındaki uyumsuzluk hemen her dilde vardır. Türkçe yazıldığı gibi söylenen, konuşulduğu gibi yazılan bir dil olarak tanıtılsa da imlâ ile söyleyişin farklılık gösterdiği durumlar çoktur. Bunun sebepleri arasında, *dilin durmadan değişmesi; ancak yazılı biçimin olduğu gibi kalması gösterilir.*⁵⁰ Osmanlıcada şekle dayalı bir yazı düzeni kullanılmıştır. Dolayısıyla telâffuz ile imlâ uyumsuz olabilir; ancak Türkiye Türkçesinde kullanılan yazı düzeni sese dayalı olduğundan biçimden ziyade ses öne çıkmaktadır. Bunda, kullanılan abecenin de etkisinden söz edilir. Kelimelerin zamanla değişen telâffuzları şekle de aynıyla yansıtılır.

İmlâ ve söyleyiş arasındaki uyumsuzluğun sonucunda aynı sesi ve kelimeyi gösteren birkaç biçim ortaya çıkar. Yazı düzleminde ve söyleyişteki değişik biçimlerin yazıya yansıtılmasından ötürü dil yanlış mey-

⁴⁹ AKTAŞ, Ş.: *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*: 110-111. s.

⁵⁰ SAUSSURE, F. de: *Genel Dilbilim Dersleri*: 30. s.

dana gelir; ancak Türkçe sese dayalı imlâyı tercih ettiği için ka dillerde görülen aşırı uyumsuzluklar Türkçede sınırlıdır.

2.2. DİL YANLIŞLARI TANIMLAMASI

İnsanlar, “kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık” ilkesinden hareketle dili kurallarına uygun olarak kullanmak durumundadırlar. Bu ilkeye uyulmadığında ortaya çeşitli adlarla anılan bozukluklar çıkmaktadır. Bu bozukluklara “*anlatım bozukluğu*”, “*galat*”, “*dil yanlışı*”, “*dil sorunu*” gibi adlar verilmektedir. Daha geniş bir ifade olması sebebiyle bu bozuklukları adlandırırken “*dil yanlışıları*” ifadesi kullanılmaktadır.

Dil yanlışıları, eski eserlerde *galat* kelimesi ile anılmıştır; ancak *lahn*, *galat* ve *hata* kavramları *Araplarca eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Türk asıllı müellifler de aynı anlama gelen bu kavramlar içerisinde "galat"ı tercih etmişler ve dil hatalarıyla ilgili eserlerine isim olarak koymuşlardır.*⁵¹ Bunun yanında *yanlış olduğu hâlde herkesçe benimsenip kullanılan kelimelere galat-ı meşhûr*, hiçbir biçimde kullanımı uygun görülmeyen kelimelere de *galat-ı fâhiş* denir.⁵²

Galat kelimesi ile dil yanlışı günümüzde bir tutmak doğru olmaz. Dil yanlışılarında dil düzeninin bütününde yapılan yanlışlar bulunurken galat kelimesinin içine aldığı alan sınırlıdır. Galat kelimesi daha çok sözlük kelimeleriyle ilgilidir, dil kuralları veya cümle ile ilgili olarak galat kelimesi uygun düşmez. Arapçada ise cümle yanlışı lahn kelimesiyle karşılanmıştır.

⁵¹ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...*: 214. s.

⁵² KAÇALIN, M. S.: “Galat”, 300. s.

2.2.1. Doğruluk ve yanlışlık

Doğruluk, ifadelerle ilgili bir konu olup yargılara veya inançlara uygulanır. Bir ifadenin doğruluğu, *onun ne anlama geldiğini, nasıl doğrulandığını ve tam bir delille ona nasıl inanıldığını bilme gibi üç mühim şarta bağlıdır. Doğruluğun şartları bilgi ve kesinliğin şartlarıyla aynıdır.*⁵³

Doğrunun bulunması ve bilginin elde edilmesi, mecburî olarak dilin, özellikle de *“anlam” ve “doğrulama” kavramlarının iyi anlaşılmasına bağlıdır.*⁵⁴

Dilde doğruluk, eş zamanlı dil çizgisi içinde kabul edilmiş ve yaygınlaşmış kural ve kullanışlara uygunluktur. Doğru kullanışta kelimelerin ve kuralların eski biçimlerinden ziyade yaşanan devirdeki biçimler ve kurallar esas kabul edilmelidir.

Kelimeler çeşitli sebeplerle zaman ve mekâna bağlı olarak değişiklik gösterir. Değişiklik ile yanlışlık arasında fark vardır. Değişiklik dilin tabii vasfıdır. Yanlışlık ise mevcut zaman ve mekân içinde kelimenin yanlış kullanılması veya cümlenin yanlış kurulup kullanılmasıdır; ancak yanlış, *cemiyet tarafından kullanıldıkça zamanla yanlış olmaktan çıkar ve doğruya dönüşür. Bir başka deyişle dilde yeni, yer ve zaman boyutlarında ne kadar yaygınlaşırsa o kadar doğrudur.*⁵⁵

“Galat-ı meşhur, lügat-i fasihten evlâdır.” sözü bu düşünceyi destekler. Bir unsur biçimce yanlış olsa bile o unsur resmî dile girecek kadar yaygınlaşmışsa doğru kabul edilir ve sözlüklerde yer alır. Kullanışta yay-

⁵³ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 11. s.

⁵⁴ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 7. s.

⁵⁵ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...*: 283-284. s.

gınlık kazanmışsa, ekseriyet tarafından kabul edilmişse dil bilgisi kitaplarında yer edinir; çünkü dil, cemiyetin kendi içinde kabul ettiği ve anlaşığı bir düzendir. Bu düzen de kurallardan ve kelimelerden oluşur.

Dilde doğruluk ve yanlışlık, kelime ve cümlede farklı farklıdır. Kelimelerde yapılan yanlış, zamanla doğru kabul edilir; çünkü ses değişimleri kelimeler üzerinde gerçekleşmektedir; ancak cümle üzerinde yapılan yanlışlar çok yadırganacak türden yanlışlardır; çünkü dil kurallarının ve düzeninin işlendiği ve görüldüğü yer cümledir. Kelimelerde herkesin kabul ettiği biçim yanlış bile olsa yaygınlaşıp ekseriyet tarafından kullanıldığı için yanlış kullanış sayılmaz; ancak cümlede herkes aynı yanlış yaparsa kesinlikle doğru kabul edilmez; çünkü kurallar, değişikliğe kelimeler kadar açık değildir. Onlardaki değişiklik kelimelere göre daha uzun zaman alır.

2.2.2. *Doğru ifadenin ehemmiyeti*

Doğru yazmak eskiden beri üst seviyeden insanların özellikleri arasında görülmüştür. Yanlış yazmak ne kadar tenkit edilmişse doğru yazmak da o kadar övülmüştür. İletişim esnasında dili doğru kullanmak, anlaşılabilirliği üst seviyelere çıkarmaktadır.

Dil, kurallarına uygun biçimde kullanılmalıdır; çünkü kurallara aykırı biçimde kullanılan dilin kendine mahsus dil düzeni zarar görür. Kelimelerden başka, kuralların da yanlış kullanılması insanların anlaşma zeminini zedeler. *Tecrübelerimizi anlamlı ifadeler hâlinde düzenlemek istiyorsak, dilin sınırları içinde bazı ölçülerin oluşturulması gereklidir.*⁵⁶ Dilde ölçüler, onu konuşan insanlar tarafından düşünülmezsizin belirlenmiş olan dil bilgisi kurallarıdır.

⁵⁶ CONDON, C. J.: *Kelimelerin Büyülü Dünyası*. 153. s.

*Doğruyu bulmak için gereken tek şey, hangi yöntemin uygun olduğunda hepimizin uzlaşmış olmasıdır.*⁵⁷ Dilde doğruluk ise kelime veya kuralların yaygın biçiminin kullanılmasıdır. Yaygın kullanımdan farklı biçimler türetmek veya yaygın kuralların tersine başka kurallar vazetmek dil yanlışlığı sayılmaktadır; çünkü dil, insanların kendi aralarında anlaşmalarını ve iletişim kurmalarını sağlayan en mükemmel ve en tasarruflu düzendir.

*Dili kullanış, bir milletin millî hassasiyetini gösteren ölçülerden biridir;*⁵⁸ çünkü dil, milletlerin değeryargılarını bünyesinde taşır, sonraki nesillere aktarır. Dilin doğru kullanılması sonraki nesillere sağlam bırakılması için gereklidir.

Dilin sapmalar sebebiyle bazen farklı üretken durumlara geçtiği de görülür. Dil, şimdiye kadar geldiği şekliyle kalmayacaktır. Gençler tarafından farklı kullanılan dil, onlar sayesinde farklı ifade zenginlikleri de kazanabilmektedir. Zamanın yenilikleri gençlerin dilinde kendisine yer bulabilmiştir. Bu anlamda gençlerin dili daha yenilikçi, yaşlıların dili ise daha koruyucu bir özellik gösterir.

Yazılı ifadede asıl mesele yazılanın anlaşılmasıdır. Anlaşmanın gerçekleşebilmesi için de ifadenin içinde fazlalık ve noksanlık bulunmamalı, ifadede yanlış ve ispatlanamayacak bilgi olmamalı, yazılanlar anlam akışı dışına çıkmamalı, yazılanlar başka anlamları çağrıştırmamalıdır.

İnsanlar yazarken meramlarını tam ve doğru biçimde ifade edemeyince yazının muhatapları, yazan kişinin anlatmak istediğini tam ve doğru anlamayınca yanlış anlaşılmalarda ve akabinde de dil yanlışları ortaya çıkar.

⁵⁷ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 13. s.

⁵⁸ ERCİLASUN, A. B.: *Dilde Birlik*: 59. s.

Yazanın niyetiyle okuyanın anladığı ortak bir noktada buluşursa ifadede isabet gerçekleşmiş olur.

2.2.3. Dil yanlışı tanımlaması

Dilin belli zaman ve mekân içinde, yaşayan söz varlığından veya kullanılan söz diziminden farklı olarak ve eş zamanlı dil çizgisinde kabul edilmeyen biçim ve dizimlere; dilin iletişimdeki vazifelerini engelleyen kullanışlara *dil yanlışı* denir. Bazı yerlerde *anlatım bozukluğu* denmesinin sebebi de ifadenin kelime ve cümle bazında yanlış kurulmasından dolayı anlatımı bozmasındandır.

Dilin doğru kullanıldığını söyleyebilmek için anlamca ve yapıca doğru olması gerekir. Anlamca doğruluk, kelime ve cümlenin bünyesinde eskiden şimdiye kadar kazandığı anlamların o an için doğru ifadesidir. Yapıca doğruluk ise dil bilgisi bakımından söz varlığının doğru yazılması ve söz diziminin doğru kurulmasıdır.

Dilde 'doğru' ya da 'yanlış'ı belirleyen ölçülerden ikisi, yaygınlık ve zamandır. Dil kurallarına aykırı biçimde türetilen bazı kelimeler, sonradan yaygın kullanım alanı bulmaları ve bu kullanımın, zamanın süzgecinden geçmesi sonucu dile yerleşebilir.⁵⁹

Dil düzeni yeniliklerin kabulünde direnir.⁶⁰ Bu yenilikler kurallara uygun olsa da direnç söz konusudur. Bunun yanında dile aykırı türetmeler gerçekleşince dil düzeninin yapısı sarsılır, söz varlığı karışır.

Resmî dilden sapmaların hepsi görünüşe göre mana ve ifadede yanlışlık doğurur. Resmî dil, halkın konuşma ve yazışmalarında ve resmî

⁵⁹ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 438. s.

⁶⁰ PORZIG, W.: *Dil Denen Mucize*: 225. s.

kurumlarda kullanmayı kabul ettiği dildir. Dilin bu şeklinden başka biçimlerini kullanmak dil yanlışı sayılmaktadır.

2.2.4. Dil yanlışı ve dil değişikliğinin farkı

Dilin değişiklikten uzak kalan hiçbir yönü yoktur. Kelimelerin yazılışı zamanla ister istemez değişir. Dilde gerçekleşen bu değişiklikler belli bir süre geçtikten sonra fark edilir.

Dilde görülen değişiklikler kullanılırken her hangi biçimde bir seçime bağlı değildir, kullanma konusunda herkesi bağlayıcıdır. *Bunlara uymayan dil yanlışı yapmış sayılır. Yüzlerce yıl önce doğrusu buydu diye bir görüş ileri sürülemez. O gün doğru olan bugün yanlıştır.*⁶¹ “Galat-ı meşhur lügat-i fasihten evlâdır.” sözündeki mana, bir kelime yanlışı kullanılsa dahi yaygınlaşmışsa doğru sayılacağıdır.

Dildeki değişiklikler ile dil yanlışı arasında değişimin şekli bakımından benzerlik vardır. Bir kelimenin bir harfinin değişmesi ile onun yanlışı söylenmesi, aslından farklı bir şekle girmesidir. Dilin kullanıldığı zaman çizgisi dikkate alındığında dil yanlışı ile dil değişikliği arasındaki fark daha belli olur. *Bir dil olayını dilin, yalnız belli bir zaman kesiti içindeki verilerine bakarak izah etmeğe eş zamanlı açıklama denir.*⁶² Buna eş zamanlı dil incelemesi de denmektedir. İşte, dilde görülen farklılıklar eş zamanlı dil çizgisindeyse dil yanlışı; art zamanlı dil çizgisindeyse dil değişikliği olmaktadır.

Dil yanlışı, dili eş zamanlı dil çizgisinde kabul edilmiş resmî yapıdan ve anlamdan farklı kullanmaktır. Hâlbuki dil değişiklikleri, eş za-

⁶¹ PORZIG, W.: *Dil Denen Mucize*: 215. s.

⁶² TEKİN, Ş.: *İştikakçının Köşesi*: 240. s.

manlı dil çizgisinden farklı olarak art zamanlı dil çizgisi üzerinde farklı zamanlarda görülen farklı anlam ve yapı değişiklikleridir. Dil yanlışları bir kusur sayılırken, dil değişiklikleri dilin tabii seyirlerinden sayılır.

Dil yanlışlarını düzeltmek mümkünken, dil değişikliklerine müdahale etmek imkânsızdır; çünkü insanlar dil değişikliklerinde edilgin konumdayken dil yanlışlarında etkin konumdadır.

Dil yanlışları, dilin o gün yazılan ve konuşulan biçimini ele alarak doğrunun ve yanlışın ne olduğu konusunda fikir verirken, dil değişiklikleri dilin o gün kullanılan şeklinden önceki zamanlarda kullanılan biçimlerini ele alıp inceler.

Dil yanlışları kullanıştaki kelimeler üzerinde yapılırken, dil değişikliklerinde bazen kullanımdan düşmüş kelimeler de yer alır; hatta kullanıştan düşmüş anlamlar ve terimler de vardır; çünkü dilde kullanılmayan kelime ve kullanımlar zaman içinde dilin mazisinde kalır, zamanla da terk edilir.

Dil değişikliklerinin pek çok sebebi vardır. Dil değişmesinin sebebi olarak *iklimin ve toprağın vasıflarının etkisini; bir dili konuşan topluluğun sosyal durumuna paralel olarak değişmesini; konuşan kişinin kendi dil topluluğu ile birlikte etkisini, dillerin yabancı halklara aktarılmasını, kuşakların değişmesini*⁶³ öne sürenler olmuştur.

İnsan dili, kullanıldığı sürece yer ve zaman içerisinde değişir. Mekâna bağlı değişmelerden yeni lehçeler ve diller, zamana bağlı değişmelerden de dillerin tarihî gelişmeleri ortaya çıkar. Bir dilin hiç değişmeme-

⁶³ PORZIG, W.: *Dil Denen Mucize*: 216-217. s.

si için yalnızca yazılı şekli ile kullanılması ve böylece dondurulmuş hâlde saklanması gerekmektedir. Edebî Latince bu biçimde yazılı kaldığı için hiç değişmeden bugüne kadar gelmiş, buna karşılık konuşulan gündelik Latince değişip gelişerek İtalyanca, Fransızca, İspanyolca gibi yeni Latin dillerine dönüşmüştür.⁶⁴

Yeni ses unsurları, yeni kelimeler, yeni kuruluşlar ortaya çıkarken eski unsurlar ve eski deyişler sıklıklarını yitirir, unutulur. Bütün bunlar olup biterken konuşan fertler hiçbir zaman, kullandıkları ve çevrelerinde de konuşulan dilin özdeşliğini yitirdiği duygusuna kapılmazlar.⁶⁵

Dil değişmesinin sebepleri sıralandığında şunlar sayılır:⁶⁶

1. *Yeni terimlerin ortaya çıkması (ilmî keşifler, teknolojik gelişmeler, kültürel değişiklikler, üretim ve hizmetlerdeki, resmî işlemlerdeki gelişmeler)*

2. *Yeni dil kalıplarının ortaya çıkması (milletlerarası ticaret, kültürlerarası mübadeleler, milletlerarası toplantılar ve öbür resmî ilişkiler, milletlerarası ittifaklar, mübadeleler, husumetler, iletişim kurma kabiliyetlerini geliştirmek gayesiyle verilen eğitim, nüfus içindeki kültürel, sosyal, iktisadî ve eğitimle ilgili farklılıklar)*

3. *Yeni fikirlerin ve düşünce biçimlerinin ortaya çıkması (siyasî değişim, felsefî, manevî ve dinî gelişmeler, sanat ve edebiyat alanındaki gelişmeler, liderler ve yenilikçiler tarafından belirlenen modeller ve misaller, medyanın ortaya attığı misaller, iletişim sürecinin tahsili konusunda ileri seviyede yapılan ilmî çalışmalar)*

⁶⁴ BAŞKAN, Ö.: *Lengüistik Metodu*: 174. s.

⁶⁵ MARTINET, A.: *İşlevsel Genel Dilbilim*: 97. s.

⁶⁶ ALAN, Y.: *Lisan ve İnsan*: 31-33. s.

4. İletişimle ilgili teknolojideki gelişmeler (bilgisayarda kullanılabilir sözlü, sayılı veya resimli diller için hazırlanan donanım ve yazılımlardaki gelişmeler, nakletme ve neşretme konusundakiler, bilgisayar destekli iletişimin yaygın hâle gelmesi)

5. Dil bilimindeki ve ilişkili olduğu bilimlerdeki gelişmeler (bilgisayarlar, robotlar ve otomasyon aletleri için geliştirilen diller, iletişim teorisindeki gelişmeler, zihnî, sözlü ve söz dizimine ait süreçlerin daha iyi anlaşılır hâle gelmesi, dil ve davranışlardaki ahengi ve kararlılığı artırmağa yönelik beyan tahlili, mana ilmi, metin dil bilimi ve tefsir ilmi gibi alanlarda yapılan araştırmalar, yeni bilgiler ve anlayışlardan istifade etmek ve dili mücmel, kesin ve tesirli bir ferdî ve içtimaî iletişim vasıtası hâline getirmek için yapılan planlı değişiklikler)

Kültürle dil birbirlerinden ayrılamazlar. Her ikisi de birlikte gelişirler. Birinde üstün olan bir milletin ötekinde de üstün olması beklenir. Ayrıca kültür değişimleri geçiren bir milletin dilinde de o değişmelere uyan değişiklikler olacağı görüşü ister istemez kendini kabul ettirir.⁶⁷

Sözde yapılan bir değişikliğin dilde değişiklik hâline gelebilmesi için, cemiyetin değişikliği kabul etmesi, benimsemesi lâzımdır. Bu benimsenmiş de ancak zaman içinde gerçekleşir.⁶⁸ İnsanlar kendilerine ait bildiklerini kolayca bırakmazlar, öteki dediklerini de kolayca benimsemezler. Bu durum dilde de aynıdır. Eski biçimleri bırakmak istemeyen insan, yeni kelimelere de direnmektedir; çünkü eski kelime yalnızca iletişim için kullanılmaz; bunun yanında eski kelimelerde her türlü düşünce, inanç ve

⁶⁷ AKARSU, B.: *Wilhelme von Humboldt'ta Dil-Kültür İlişkisi*: 88. s.

⁶⁸ ATAMAN, S.: *Dil Çıkamaz*: 21. s.

kültür yüklüdür. Dolayısıyla dilde çoğunluğun benimsemediği yeni kullarımlar dilden sayılmaz.

2.2.5. Dil yanlışı edebiyatı

Bir kavram veya konunun ele alınıp işlenmesinden dolayı arkasında bir edebiyat meydana gelir. Bu edebiyat ya da edebiyatın ortaya koyduğu kaynak eserler, dil yanlışılarına ne kadar ehemmiyet verildiğinin, onun ne kadar işlendiğinin ve o alanda hangi seviyeye gelindiğinin bir işaretidir.

Türkçenin yanlışı kullanılışı konusunda meydana gelen edebiyat azımsanmayacak kadar geniştir. Bu edebiyat yeni oluşmuş da değildir. Öncelikle galat kelimeler incelenirken, Arapça ve Farsçadan gelme kelimelerin anlamlarındaki değişimler ve bu kelimeler üzerine yapılan yanlışıklar ele alınmış, zamanla Avrupa dillerinden de kelimeler Türkçenin söz varlığına girince bu kelimeler üzerine de dil yanlışı yazıları ortaya çıkmıştır. Galat sözlükleri bu konuda yapılmış en derli toplu çalışmalar sayılmaktadır.

Yeni harflerin ve imlânın kabulünden sonra dil yanlışına dair eserler artmağa ve beraberindeki edebiyat zenginleşmeğe devam etmiştir. Harf inkılâbından [1 Kasım 1928] sonra dilin yanlışı kullanılışından ziyade dilin kelime hazinesinin değiştirilmesi veya değiştirilmemesi; yanlışı türetilen kelimeler veya atılması gereken kelimeler adına çabalayan cephele- rin mücadelesi görülmektedir.

Dil yanlışı edebiyatı, dilin özenli ve doğru kullanılması için sarf edilen gayretin örnek bir tezahürüdür. Üniversiteden ilköğretim okullarına kadar eğitimin görüldüğü her noktada, dilin kullanıldığı her sahada ve hatta sokakta dilin yanlışı veya doğru kullanılmasına dair yapılacak tar-

tışmalar “*Müsademe-i eskârdan barîka-i hakikat doğar.*” bince Türkçeyi doğru kullanmak açısından faydalı bulunmaktadır. Bu tartışmalar, beraberinde dilin doğru kullanımını da getirecek, taraftarların hepsini etkileyecektir.

Dergi sayfalarında görülen dil yanlış makaleleri, yayın evi kataloglarında listelenen dil yanlış kitapları, genel ağda açılan dil yanlış sayfaları dil konusundaki hassasiyetin bir emaresidir. Bu yayınların hepsi dilin gelişip güçlenmesini de sağlar; ancak dil yanlışları incelenip dillendirilirken de dil yanlışlarının yapıldığı görülmektedir. Bu yanlışların da düzeltilmeğe ihtiyacı vardır. Yanlış gösteren kişilerin yanlışları da bir kurum veya kuruluş tarafından bizzat kendilerine bildirilmelidir.

Dil yanlışlarını gösterenlerin yanlış yapmaları da çok olağan bir durumdur. Yanlışçılar da aynı cemiyetin içinde olduklarından bilerek veya bilmeyerek yanlış kullanışlar içine girebilmektedirler; çünkü dil yanlış yalnızca belli bir zümre tarafından yapılmamakta, neredeyse bütün cemiyette görülmektedir. Dil yanlış bir hastalık gibi bir yerden başka bir yere, bir kişi veya kurumdan başka kişi veya kurumlara sirayet edebilen müzmin bir hastalık gibidir. Bu hastalığın engellenmesi için de dilciler ikazlarını çokça dillendirmelidir.

Dil yanlış hastalığı da denebilecek bu yaklaşımın özellikleri arasında şunlar zikredilir:

1. Kaynaksız ve mesnetsiz olarak sebep belirtmeden *yanlış* demek.
2. Kelime ve cümle yanlışlarının doğrusunu öğretmek yerine yanlışla alay etmek.

3. Resmî dilden farklı olarak görülen sapmaların bazen üretici mahiyetini unutmak.

4. Dil yanlışlarını kelime bazında düşünüp anlam akışı içinde düşünmemek

Dil yanlışları edebiyatında ortaya konan yayınlar, dilin kullanıldığı her alanda, dili kullanan kişilerin yaptıkları yanlışların doğru biçimlerini bildirmek ya da yapılmaması gereken yanlışları göstermek üzerine kurulmuştur.

2.2.6. Dil yanlışları üzerine yazılanlar

Dil yanlışları üzerine çok çeşitli çalışmalar vardır. Türkçede dil yanlışları üzerine yazılan eserlerde dilin kendi özellikleri dikkate alınarak yapılmış çalışmalar yerine, kelimelerin zaman içinde kazandığı anlamlar incelenmiş, yazıdan dolayı kalıcı olan biçimler esas alınarak dilde değişikliklerin olabileceği göz ardı edilmiştir. Bazıları günümüz Türkçesini esas alırken bazıları da yeni türetilip henüz kabul görmeyen biçimleri teklif etmiştir. Dil yanlışları konusunda yapılmış çalışmalar basım tarihi dikkate alınarak şöyle sıralanmıştır:

İBNİ KEMÂL: *et-Tenbîh èalâ galaüi'l-òÂmil ve'n-nebîh [Tercüme-i galatâtü'l-èavâm]*: İstanbul 1289 [M. 1873]. [Türkçede yanlış kullanılan Arapça kelime ve ibareleri ele alan ilk çalışmadır.]

EBUSSUÛD EFENDİ: *Saüaüâtü'l-avâm*: Şerh eden: Mustafa Şevket Şehrî. İstanbul 1318 [M. 1902]. [Türkçede yanlış kullanılan Arapça kelimeleri ele almıştır.]

MEHMED HAFÎD: *ed-Düererü'l-müntehabâti'l-mensûre fî islâhi galatâti'l-meşhûre*: İstanbul 1221 [M. 1805]. [1065 civarında kelimenin ele alındığı en derli toplu galat sözlüğüdür.]

SIRRI PAŞA: *Galatât*: 2. bs., İstanbul 1301 [M. 1885]. [103 Arapça kelime incelenmiştir.]

KAZASKER MUSTAFA İZZET: *Tashîhu'l-galatât ve'l-muharrefât fî'l-esmâ'i ve'l-lugât*: İstanbul 1302 [M. 1886]. [528 kelime ele alınmıştır.]

MEHMED HÂLİD: *Tedkîk-i Galatât-ı Tercüme*: İstanbul 1306 [M. 1890]. [Fransızcadan yapılan tercüme yanlışları abece sırasına göre incelenmiştir.]

KEMALPAŞAZÂDE (MEHMED) SAİD: *Galatât-ı Tercüme*: 1306-1324 [M. 1890-1908] İstanbul. [1889-1906 yılları arasında on sekiz defter hâlinde, Fransızcadan yapılan çevirilerde rastladığı tercüme yanlışlarını abece sırasına göre incelemiştir.]

FAİK REŞAD: *Ta'lîm-i Kitabet, Zeyl I*: İstanbul 1308 [M. 1892].

FAİK REŞAD: *Ta'lîm-i Kitabet, Rehber-i Esmâ-i Türkiyye*: İstanbul 1308. [M. 1892]

MUSTAFA RÜŞDÎ: *Tehzîbü'l-keîâm fî lisâni'l-havâssı ve'l-avâm ve izhâbü'l-evhâm min ezhâni'l-enâm*: İstanbul 1313 [M.1897]. [Elif harfiyle başlayan 224 yerli yabancı kelime ve görülen cümle bozuklukları ele alınmıştır.]

AHMED ZİYÂEDDİN: *Mecmûam*: İstanbul 1319 [M. 1903]. [598 yanlış kelime abece sırasına göre incelenmiştir.]

ALİ SEYDÎ: *Defter-i Galatât*: İstanbul 1324 [M. 1908]. [Türkçede kullanılan 1500 kadar galat kelimenin aslı ile 700 kadar yakın anlamlı ve eş anlamlı kelimenin arasındaki farkları ve kullanıldıkları yerleri gösteren bir sözlüktür.]

ALİ HİMMET [BERKÎ]: *Fâzıl'ın Galatât Defteri*: Samsun 1338 [M. 1922]. [Arapça ve Farsça galat kelimeler iki ayrı bölümde ele alınmıştır.]

FİLİZ TEKİN HÂLİD: *Yeni Galatât*: İstanbul 1926. [90 kelime incelenmiştir.]

ATAÇ, Nurullah: *Sözden Söze*: İstanbul 1952, Varlık Yayınları.

ÖZDOĞRU, Nüvit: *Türkçemiz*: İstanbul 1958, Gün Matbaası.

AKSOY, Ömer Asım: *Dil Üzerine Düşünceler, Düzeltmeler*: Ankara 1964, TDK Yayınları.

AKSAN, Doğan: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: Ankara 1976, TDK Yayınları.

TİMURTAŞ, F. Kadri: *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü*: İstanbul 1979, Umut Kitapçılık.

AKSOY, Ömer Asım: *Dil Yanlıları (900 Sözün Eleştirisi)*: Ankara 1980, TDK Yayınları.

TİMURTAŞ, F. Kadri: *Türkçemiz ve Uydurmacılık*: 2. Basım, İstanbul 1980, Boğaziçi Yayınları.

TERCÜMAN: *Yaşayan Türkçemiz I-II-III*: İstanbul 1980, Tercüman Gazetesi Yayınları.

- BOZGEYİK, Burhan: *Dil Davası, Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş ile Mülâkat*: İstanbul 1981, Yeni Asya Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican: *Dilde Birlik*: İstanbul 1984, Cönk Yayınları.
- AKSOY, Ömer Asım: *Yine Dil Yanlışları*: Ankara 1985, Öğretmen Yayınları.
- İMER, Kamile: *Dil ve Toplum*: Ankara 1990, Gündoğan Yayınları.
- AKSOY, Ömer Asım: *Dil Yanlışları (1800 Sözün Eleştirisi)*: Ankara 1990, Yalçın Emel Yayınevi.
- TDK: *Dil Tartışmalarında Gerçekler I*: Ankara 1990, TDK Yayınları.
- ANDAY, Melih Cevdet: *Dilimiz Üstüne Konuşmalar*: İstanbul 1995, YKY.
- AKSOY, Ömer Asım: *Dil Yanlışları (2000 Sözün Eleştirisi)*: İstanbul 1996, Adam Yayınları.
- SOM, Deniz: *Dilimizi Eşekarısı Soktu*: İstanbul 1996, Güncel Yayınları.
- TİMURTAŞ, F. Kadri: *Diller ve Türkçemiz*: İstanbul 1996, Alfa Basım Yayın.
- ÖZERKAN, Şengül: *Türkçeyi Nasıl Kullanıyoruz*: İstanbul 1997, Martı Yayınları.
- YALÇIN, Şiar: *Doğru Türkçe*: İstanbul, Ocak 1998, Metis Yayınları.

ATEŞ, Kemal: *Öğretmediğimiz Türkçe*: İstanbul 1999, Cumhuriyet Kitap Kulübü.

HEPÇİLİNGİRLER, Feyza: *Türkçe 'Off'*: İstanbul 1999, Remzi Kitabevi.

HEPÇİLİNGİRLER, Feyza: *Dedim Ah (Türkçe Off-2)*: İstanbul 1999, Remzi Kitabevi.

KONGAR, Emre: *Konsantremi Bozma Medya ve Medyatik Türkçe Notları*: 2. Baskı, İstanbul 1999, Remzi Kitabevi.

MISKİOĞLU, Ahmet: *Yazınımız, Dilimiz*: İstanbul 1999, Türk Dili Dergisi Yayınları.

MUALLİMOĞLU, Nejat: *Türkçe Bilen Aranyor*: İstanbul 1999, Avcıol Basım Yayın.

ALPAY, Necmiye: *Türkçe Sorunları Kılavuzu*: İstanbul 2000, Metis Yayınları.

DOĞAN, İsmail: *Sokaktaki Yabancı: İşyeri İsimlerine Yansıyan Kültürel Eğilimler*: İstanbul 2000, Sistem Yayınları.

EYUBOĞLU, İsmet Zeki: *Dilin Kemiği*: İstanbul 2000, Pencere Yayınları.

EYUBOĞLU, İsmet Zeki: *Dilin Kapısı*: İstanbul 2000, Pencere Yayınları.

DEMİRCİ, İbrahim: *Yaralı Yazılar*: Ankara 2000, Hece Yayınları.

HEPÇİLİNGİRLER, Feyza: *Sorulmadan*: İstanbul 2000, Remzi Kitabevi.

MİSİROĞLU, Kadir: *Bin Uydurma Kelimeyi Boykot yahut Doğru Türkçe Rehberi*: İstanbul 2000, Sebil Yayınevi.

ÖZEL, Sevgi: *Dil Kiri El Kiri*: Ankara 2000, Bilgi Yayınevi.

ÖZDEMİR, Emin: *Erdemin Başı Dil / Türkçemiz Üzerine Konuşmalar*: İstanbul 2000, Bilgi Yayınevi.

SİNANOĞLU, Oktay: *Bir New-York Rüyası Bye-Bye Türkçe*: İstanbul 2000, Otopsi Yayınevi.

TEZEREN, Nihat: *Yıpratılan Dil Türkçe*: İstanbul 2000, Gendaş Kültür.

GÜNEYÇAL, Aydın Sami: *Türkçenin Şikâyeti Var: Açıklamalı Örneklerle Yaygın Dil Yanlışları*: İstanbul 2002, Aydın Kitabevi.

AÇIKALIN, Feyzi: *Dilin Ucundakiler*: İstanbul 2002, Fa&Fa Yayıncılık.

DİL DERNEĞİ: *Türkçenin Kullanımında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümleri*: Ankara 2002 (Eylül 2001 Kurultay Bildirileri), Dil Derneği Yayını.

ÜSTÜNOVA, Kerime: *Dil Yazıları*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.

AKBAYIR, Sıddık: *Dil ve Diksiyon Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları*: 2. Baskı, Ankara 2003, Akçağ Yayınları.

BAKİLER, Yavuz Bülent: *Sözün Doğrusu 1*: İstanbul 2003, Türk Edebiyatı Vakfı.

KONGAR, Emre: *Yozlaşan Medya ve Yozlaşan Türkçe*: İstanbul 2003, Remzi Kitabevi.

TÜZCET, Yaman: *Ekrandaki Mürkçemiz: Aktör Gözüyle TV'deki Türkçe Yanlırları ve Davranış Bozuklukları*: İstanbul 2003, Bilge Karınca Yayınları.

BAYINDIR, Alper: *Uzun Lafın Türkçesi*: İstanbul 2003, Güvender Yayınları.

EKER, Süer: *Çağdaş Türk Dili*: 2. Baskı, Ankara 2003, Grafiker Yayınları.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin: *Türkçenin Karanlık Günleri*: 3. Baskı, İstanbul 1976, İrfan Yayınevi.

UTKU, Erdinç: *Amerikanca Hayatımıza Türkçe Alt Yazılar*: İstanbul 2003, Çınar Yayınları.

ÖZTEKİN, Dilek: *Ya Vezirsin Ya Rezil 'Türkçeyi Doğru Etkili ve Güzel Konuşma Kit-hapı'*: İstanbul 2004, Sistem Yayıncılık.

ÖZDEMİR, Emin: *Anadilin Toprağında*: İstanbul 2004, Dünya Yayıncılık.

ERATA, Rüşti: *Sachmalama Türkçe de Neymiş!* İstanbul 2004, Yapı Yayınları.

ATMACA, Nidai Sulhi: *Çırpınış: Türkçenin Çırpınışı*: İstanbul 2004, Toroslu Kitaplığı.

ACAR, Adnan: *Deer mişim!* İstanbul 2004, Doruk Yayınları.

GÜLİZAR, Jülide: *Where Are You Türkçe?* Ankara 2004, Sinemis Yayınları.

İĞCİ, Nurettin: *Dilin Kemiği*: İstanbul 2004, Sistem Yayıncılık.

ATEŞ, Kemal: *Türkçem Mahzun Ben Mahzun*: İstanbul 2005, İmge Kitabevi Yayıncılık.

BAKİLER, Yavuz Bülent: *Sözün Doğrusu 2*: İstanbul 2005, Türk Edebiyatı Vakfı.

ER, Sırrı: *Türkçe'nin Adı Var*: İstanbul 2005, Ağaç Yayıncılık.

EVREN, Kerim: *Güncel Örneklerle Medyada Dil Yanlışları*: İstanbul 2005, Alfa Basım Yayım Dağıtım.

KIZILDAĞ, Şaban: *Aynası İştir Kişinin Lafa Bakılır*: İstanbul 2005, Erguvan Yayınları.

ULUÇ, Esra: *Güzel Konuşmak İstiyorum*: İstanbul 2005, Carpe Diem Kitap.

ÖZEL, Sevgi: *Dilimde Tüy Bitti*: İstanbul 2006, Çınar Yayınları.

AKSOY, Ömer Asım: *Dil Gerçeği*: 2. Basım, Ankara 2006, Dil Derneği Yayınları.

DEVELİ, Hayati: *Dil Doktoru*: İstanbul 2006, 3 F Yayınevi.

2.2.7. Yanlış gösteren yanlışlar

Dil, herkesin kullandığı, işini gördüğü bir vasıta olması sebebiyle çok farklı zümre ve kişiler tarafından ele alınıp incelenmiştir. Bunun en mühim sebebi ise dilin düşünceyi üretmesi ve üretilen bu düşüncenin yine dil tarafından korunup taşınmasıdır. Dolayısıyla dil yanlışları konusunda çok çalışılmış ve daha da çalışılacaktır. Bu alanda çalışanlar umumiyetle dil gönüllüleridir. Dile koruyucu nazarla bakan dilseverlerdir.

Dil alanında çalışanlar, konu üzerinde sağlam bir eğitim almamışlarsa söyleyecekleri sözler biraz peşin hükümlü olacaktır; çünkü dilin kendisine mahsus kanunlarını ve geçmişini bilmeden, söz varlığına hâkim olmadan dil yanlışları konusuna girmek kişiyi yanılgıya götürür. İşte dil yanlışları üzerinde söz söyleyen kişiler, yanlışları düzeltmek isterken başka yanlışlara düşmektedirler.

Yanlışsız bir metin kurmak zordur; ama doğru bir metin kurmak için de çabalamak gerekir. Dil yanlışlarını gösterirken düşülen dil yanlışlarına örnekler:

... Öyle ki ülkemizde ve dünyada olup **bite-**

neri, ekonomiyi, yolsuzlukları...⁶⁹: Birleştirme çizgisi uygun hecelenerek kullanılır. Bu örnekte “*bitenleri*” kelimesi yanlış hecelenmiştir. Burada matbaa hatası da olabilir; ancak dil yanlışını ele alan yayınların daha dikkatli yazılması gerekir.

Hukukda dil yanlışları üzerine⁷⁰: Ünsüzle biten kelimeler ek alırken aldığı ekleri kendisine benzetirler. Örnekte ünsüz uyumu gerçekleşmeliydi ve “*Hukukta*” şeklinde yazılmalıydı.

*Sevgili medeni hukuk hocamız... hukuk dilinin zenginliğini ve dilin en küçük **bile hatayı** kabul etmeyeceğini şu cümle ile anlatmış idi*⁷¹: *bile* bağlama edatının kullanılacağı yer *hatayı* kelimesinden sonradır.

*Özellikle son yıllarda, anlaşılmaz bir yaklaşımla Türkçenin kullanımına ilişkin **olumsuzluklara katkı sağlayacak** biçimde, yabancı dille eği-*

⁶⁹ BAYINDIR, A.: *Uzun Lafın Türkçesi*: 31. s.

⁷⁰ ÇELİK, A. G.: “Hukukda Dil Yanlışları Üzerine”.

⁷¹ ÇELİK, A. G.: “Hukukda Dil Yanlışları Üzerine”.

*tim, dahası bazı üniversitelerde bilim dili olarak Türkçenin dışlanması, ülkemizdeki yöneticilerce desteklenmektedir.*⁷² Cümle anlamı bakımından *olumsuzluklara katkı sağlayacak* ifadesi yanlıştır; çünkü *olumsuzluklara katkı sağlanmak yerine, olumsuzluklara sebep olmak* tercih edilmeliydi.

*Dil politikalarının öbür devlet politikalarından bağımsızlığı düşünülemediğinden...*⁷³: Türkçede yazı dilinde ‘y’ nin daraltıcı özelliği *yor* ekinin önündeki *a,e* geniş ünlüsüne ve *de-* ile *ye-* fiillerinin ünlüsüne karşı yapılır. Bu örnekte daralma yalnızca konuşma dilinde olur. Doğru yazılışı *düşünülemediğinden* olmalıydı.

“... *hayatımı size borçluyum. Bu cansiperane iyiliğinizi asla unutmayacağım*” cümlesinde *cansiperane* kelimesinin doğrusu *cansiparane*⁷⁴ olmalıdır. Başka bir kelimenin söylenişine dair yanlışlık açıklanırken öte yandan başka kelime yanlış yazılmıştır. Belki tashih hatasıdır; ancak dil yanlışlarını gösterirken dil yanlışlığı yapmak tehlikeli bir durumdur; çünkü yanlış veya doğru kararını vermek, yol göstermektir.

2.2.8. Dil yanlışlığı sayılan ve sayılmayan durumlar

Dil, anlaşılabilir olarak kullanıldığı sürece iletişim vazifesini yerine getirir. Dil, canlı olmasının bir gereği olarak çeşitli biçimlerde değişmektedir. Bir dilin bin yıl önce kullanılan şekli ile günümüzdeki şeklini bir arada kullanıp anlaşmak çok zordur.

⁷² KARAYAĞMURLAR, B.: “Türkçenin Kullanımı”, 41. s.

⁷³ KARAYAĞMURLAR, B.: “Türkçenin Kullanımı”, 44. s.

⁷⁴ RTÜK: “Radyo ve TV’de Türkçenin kullanımı”, Araştırmalar, <http://www.rtuk.org.tr>, 05.10.2008.

Bir dilde kelimelerin hangi şeklinin doğru olduğu konusunda çeşitli tartışmaların yaşanması çok olağan bir durumdur; çünkü kelimelerin geçmişte ve şimdiki zamanda farklı kullanılışı, farklı bölgelerde farklı kullanılışı, farklı eğitim seviyesindeki insanlar arasında farklı kullanılışı söz konusudur.

Kelimelerin gerçek şeklini belirlemek kaygısı insanları çeşitli alanlarda çalışmalara yöneltmiştir. Eskiden galat sözlükleri bu vazifeyi yaparken şimdilerde ise o vazife köken bilgisi sözlüklerine kalmıştır.

Kelimelerin yazıya aktarıldığı andan itibaren elde kullanılabilir, değerlendirilebilecek kaynak bir metin olduğu için ilk biçim arayışı bu metinler sayesinde kolaylaşır. İnsanlık tarihinde yazı yakın zamanda bulunmuş bir yöntem olduğundan, doğru biçim ve ötesi ilk biçim arayışı uzun zaman öncesine gitmez. *Tabiî bir varlık olan insan yazının icadıyla tarihî bir varlık⁷⁵* olma yoluna girmiştir. Yazının icadından sonra bırakılan vesikalar sonraki nesillere dilin gösterdiği değişiklikleri izleme imkânı sunmaktadır.

Yazı dili, insanlara önceden konuşma dilini kullandığını unutturmuştur. Aslında sözlü olan dil, yazı sayesinde kalıcılık vasfı kazanmış, ilk ve doğru şeklin en eski yazılı biçim olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. *Yazılı biçimler, hiçbir değişimin ve hiçbir yeniliğin, kısacası hiçbir bozulmanın yaşanmadığı ilk / asıl / kök biçimler olarak görülmekle kalınmamış; asıl biçimlerin oluşturduğu dillerin tek düze ata diller (uniform ancestor language) oldukları sanılmış; yeni veya sözlü biçimler ise, dil yanlışları olarak değerlendirilip küçümsenmiştir. “Kelimelerin yazılı gö-*

⁷⁵ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 16. s.

*rüntüsü, sürekli ve sağlam bir şey izlenimi uyandırır... Fertlerin çoğunda görüntüye bağlı anlayış sese bağlı anlayıştan daha belirgin, daha süreklidir... Edebî dil, yazıya tanınan bu haksız üstünlüğü bir kat daha güçlendirir. Edebiyat dilinin sözlükleri ve dil bilgisi kitapları vardır. Okulda öğretim kitaba göre ve kitapla yapılır... Sonunda, yazıyı öğrenmeden önce konuşmayı öğrendiğimizi unuturuz ve tabii bağıntı tersine döner.*⁷⁶

İmlâ kurallarının ve kelime biçimlerinin eskiden beri tartışılmasından hareketle bugün de imlâ tartışmasını olağan karşılamak gerekir. Bir kelime yüzünden yapılan kafiye tartışması unutulmamalıdır. Bu tartışmada kafiye göz için mi, yani yazıyla mı ilgili; yoksa kulak için mi, yani sesle mi ilgili gibi konular tartışılmıştır.

Kelimelerin eski veya ilk şekli dilin yazılı metinlerindeki ilk görüntüsü olması sebebiyle *eski çağlardan beri her “yeni”, “eski”nin bozuk şekli sayılmıştır. Dil kullanımında her değişiklik, yani alışılmış konuşma tarzından her sapma, önce bir yanlıştır.*⁷⁷

Dil, kendisi için muhafazakâr bir yapıdadır, yeni imlâ biçimlerine, yeni kelimelere her zaman tepki gösterir. Yeni olan her şey dilde önce yadırganır. Kullanım imkânı bulan kelimeler, kurallara aykırı türetilmiş olmalarına rağmen dil düzeninde kabul edilir.

Dilin imlâ, ses, biçim, söz dizimi veya anlam gibi her hangi bir düzleminde yer alan bir unsurunun kural dışı kullanılması, yanlış olarak görülmüştür. Kuralın dışına çıkmak demek, dilin belli bir yer ve zamandaki kullanımına uymamak, belki başka yer ve zamanlardaki kullanımlara

⁷⁶ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 16-17. s.

⁷⁷ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 20. s.

geçmek demektir. Bir dilin kullanılışında kural dışına çıkmalar, bazen dilde yenilikler, kelime türetme, kelimenin anlamını ve yapısını değiştirme ya da başka dillerden kelime alma şeklinde ortaya çıkar. *Bir dil, bir yapıyı ya türetir ya değiştirir veya alır.*⁷⁸ Dilin ürettiği yapılar içinde türetilen, değiştirilen ve alınan kelime ve kurallar benimsenene kadar belli bir zaman geçer. Bu zaman içinde yeni olan unsur kabul edilene kadar yanlış sayılır. Kabul edildikten sonra ise dilin bir parçası olur. Dilin muhafaza-kârlığı da burada ortaya çıkar.

Alışılmamış, yeni kelime ve kuralların ortaya çıkışının dilticilikteki bu üç yolu, dil yanlışlarının, eskilerin adlandırmasıyla *galatların* kaynağı olmuştur. Buna karşılık, yazıya geçirilmiş olanlar, yazı sayesinde alışılanlar ve eskiyenler, doğru yani *fasih* sayılmıştır. Dillerin hemen hemen her zaman dil dışı sebeplere bağlı olarak resmîleştikleri, bu resmîleşmelerde zaman kadar mekânın da mühim olduğu görülmüş; tarihî ve karşılaştırmalı dil çalışmaları, eski dil çalışmalarının “*eskilerin doğruluğu ve yenilerin yanlışlığı*”⁷⁹ şeklindeki zamana dayalı görüşüne mekân boyutunu da katmıştır: *Bir dil unsuru, ne kadar geniş mekânlarda kullanılıyorsa, ne kadar yaygın ise, o kadar doğrudur.*⁸⁰

Dil ve yazıdaki doğruluk, zaman boyutunda *eskiliği*; mekân boyutunda *yaygınlığı* ifade etmektedir. Dil, ortaklık bağları uzun devirler içinde oluşmuş bir ortaklaşa saymacalar düzenidir ve en mühim özelliği bu ortaklaşalıktır; dolayısıyla bu ortaklığa ve ortaklaşalığa ne kadar çok kişi katılmışsa, ortaklık o kadar sağlam ve doğru olur. *Her yanlış bir nakış* diyen halıcı kızlar gibi dilde de her yanlış zamanla bir doğru olup çıkar.

⁷⁸ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 20. s.

⁷⁹ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 21. s.

⁸⁰ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 21. s.

2.2.9. Şiir dili ve dil yanlışı ilişkisi

Şiir, dilin en seçkin ve en sağlam tarafıdır. Günlük dil şiir sayesinde kalıcı hâle getirilir, başka anlamlara yorulur; hatta *bazen dil zevkinin ve estetiğinin farkına varmayı ve ona dikkat etmeyi sağlamağa çalışırken bunları zorladığı bile olur.*⁸¹

Şiir dilinde görülen ve her biri bir anlam hâdisesi sayılan söz sanatlarının yanında, dilin ses yönünün ortaya konduğu kafiye, ölçü, ahenk, ses tekrarları, şairlerin şahsî becerileri alışılmamış bağdaştırmalar, sapma adı verilen kullanışlar dili zorlamıştır. *Birçok dil, şairlerin yaratılışlarıyla zenginleşmiş, dildeki kelimelerin yeni anlamlar kazanmasında da onların etkileri olmuştur.*⁸² Şiir, dilin araştırma ve geliştirme merkezi gibidir. Pek çok yeni mecaz, dile şiir sayesinde girer.

Diller şairler tarafından farklı kullanışlarla farklı anlamlar ve biçimler kazanır. Dilde bulunmayan yeni biçimler, anlamlar ve kullanışlar baştan garip karşılanır, benimsenmeyip yadırganır. Şairliğin bir özelliği de avamdan farklı fikir ve davranışlarla havastan olduğunu göstermektir.

Şairlerin ürettiği biçimler, anlamlar ve kullanışlar halk tabakası tarafından esas söz varlığında kullanılacak ve kabul edilecek kadar yaygın biçimde benimsenirse dilde yeni bir biçim ortaya çıkmış olur. Esas söz varlığı listesine dâhil edilir. Şairin ürettiği bu unsur, kurallara aykırı olsa bile dilin esas söz varlığınca benimsenip kabul görür; çünkü yaygın yanlış, ölü doğrudan daha yeğ tutulur.

⁸¹ WELLEK, R. – VARREN, A.: *Edebiyat Teorisi*: 11. s.

⁸² AKSAN, D.: *Dil, Şu Büyülü Düzen*: 117. s.

Şairlerin amacı öncelikle yeni biçimler, anlamlar ve kullanışlar üretmek değildir. Şairler duygularını en açık ve en doğru biçimde sunmak isterler. Bunun için de şairler kendilerini doğru ve açık anlatabilmek amacıyla dilde kendilerine mahsus tasarruflarda bulunarak yaygın kullanıştan farklı biçim, anlam ve kullanışlar sergiler. Bunu yaparken dilin ortaya koyduğu kurallardan ayrı kurallar vazetmez. Yeni düşüncelere uygun yeni kelimeler, mevcut yapı içinde yer almayan bazı kullanışlarla sergilenir. *Bu sebeple edebiyat metinlerinde dil düz ve mantıkî bir biçimde kullanılmaz; çağrışımlar, benzetmeler ve mecaz yoluyla aktarılmak istenenler, doğrudan okura iletilmeğe çalışılır.*⁸³

Dil, şairlerin sanat malzemesidir. Şairler eserlerini dil malzemesi ile yaparlar; ancak şairler dil malzemesinden sanat ürünü üretirken dili çeşitli sebeplerle farklı kullanırlar. Şairlerin dili farklı kullanma sebepleri olarak şunlar gösterilmektedir:⁸⁴

1. *Düz yazıya göre şiir daha az yer kaplar. Bu yüzden şair kısa zamanda ve az bir yerde olabildiğince çok ve çeşitli anlamlar içeren şeyler söylemek zorundadır.*

2. *Bu çerçeve içinde söylenen sözler ya da yazılan yazılar, ileride kolayca tekrarlanabilecek kadar hem basit, hem de herkesin pek kolayca yaratamayacağı kadar farklı olmalıdır.*

3. *Şair, okuyucu ya da dinleyicinin dikkatini ilk anda çekmek zorunda olduğundan, bazı belagat, kurgu ve dil bilimi öğelerine de müracaat etmek gerekliliğini duyar. Böylece eserinin edebî bir vasfa bürüneceği inancındadır.*

⁸³ DOLTAŞ, D.: "Söylem ve Yazın", 49. s.

⁸⁴ ÖZÜNLÜ, Ü.: *Edebiyatta Dil Kullanımları*: 55. s.

4. *Kafiye çeşitlerinin çok mühim olduğu şiir türlerinde fiye yapma mecburiyeti, şairi devrik cümleler kullanmağa yöneltir.*

5. *Vurgu ve tonlama gibi parçalar üstü (suprasegmental) öğelere çok ehemmiyet veren şiir türlerinde kullanılan birtakım belagat ve dil bilimi öğeleri, şiir dilini düzyazı ve konuşma dilinden ayırır.*

6. *Şiirde her türlü duygu unsuru, cümle devrikleşmelerine ve öncelermelere (foregrounding) sebep olduğundan, şiir dilinin kurgu ve yapısı da değişiktir.*

7. *Şiirlerin hatırlanmalarını kolaylaştıran ön tekrar (anaphora), art tekrar (epistrophe), paralel tekrar (symploce), kıvrımlı tekrar (epanalepsis), çapraz tekrar (antistrophe), çok ekli tekrar (polyptoton) ve ek tekrarı (homoiteuton) gibi edebî sanatlardaki tekrar türleri de öncelme ve devriklemeye sebep olurlar.*

Şiir dilinde sapmalar: *Şiirin yapı ve kurgusunda, olağan dil kullanımının dışında kendine özgü yapıları ve kuralları olan sapmalar (deviations) da bulunabilmektedir. Şairlerin gerektiğinde kendilerine özgü yarattıkları dil bilgisi olayları işte bu sapma olaylarıdır.⁸⁵*

Sapma türlerine şu konular girmektedir:⁸⁶

1. İmlâya bağlı sapmalar: *Şiirin yazı düzeninde olan değişikliklerdir.*

Anlaşılmaz erkekliklerini

Yılcıl dişiliklerini

⁸⁵ ÖZÜNLÜ, Ü.: *Edebiyatta Dil Kullanımları*: 61. s.

⁸⁶ ÖZÜNLÜ, Ü.: *Edebiyatta Dil Kullanımları*: 132-145. s.

Up-

Uzun

Ve yıldız ve hanım ve kavak

Yorgun

(A. İlhan, 1981:168)

2. Sesbilimine bağlı sapmalar: Konuşulan dilde kullanılmayan herhangi bir ses unsurunun kullanılmakta olan bir ses unsurunun yerine kullanılmasıyla yapılır.

*Kanlı canlı bir kızcağz gözleri **bağdem** yeşili (badem yerine)*

(A. İlhan, 1976:97)

3. Kelimelere bağlı sapmalar: Ölçü ve kafiye gereği, kelimedeki herhangi bir ünlünün düşmesi ya da hece düşmesi; şiirce bir söylemi gerektiren yerlerde olağan dilden daha kaba ya da daha açık saçık terim ve kelimeler kullanılması; şairler tarafından yeni türetilen kelimelerin kullanılması; kök ve ekler, yeni kökler ve eklerle birleştirilerek olağan dilde olmayan yepyeni kelimeler yaratmada kullanılır.

*Topağacından **aparthanlarda** odası bulunamaz.*

(Ece Ayhan, 1977:14)

4. Dil bilgisine bağlı sapmalar: Kelimelerdeki dil bilgisi kurallarına uygunluk; kelimelerin cümle içinde sıralanışları yer alır.

*Siz **bir durma** benim karanlığımı yabancı sayıyorsunuz. (İlhan Berk, 1958:59)*

5. Anlama bağılı sapmalar: Dil kullanımlarında akla aykırı ögeler en çok istiare ve tenasüp kullanımlarında görülür.

gemi kalçaları (A. İlhan, 1976:49)

6. Ağızlarla veya farklı dillerle ilgili sapmalar: Hâdiseyi anlatan kişinin o çevrede yaşayan bir kişi olduğu havasını verebilmek için bazı şairler, şiirlerinde konuşulan resmî dil yerine lehçe kullanmayı yeğlerler.

Ben tartımlı adam adamdan sayılmam vallahi

Dalah tepti dalah ciğerim kebab oluptur

Ben tartımlı adam ıscahım ıscah sahi

Avuçlarım ataştürkine gözler göldür gölektir

El ıscah ayak ıscah sıtma ıscah ve mavi

(A. İlhan, 1981:170)

7. Özel dillerle ilgili sapmalar: Şairler, şiirlerinde değişik kesimlerin kullandığı kelimelere yer verirler.

Titretir telli havuzlarda haziran gecesini ziller

Delimsirek bir sansür çılgınlığımızı belirler

(A. İlhan, 1975: 77)

8. Tarihî dönem sapmaları: Eskicilik veya yenicilik müptelası veya heveslisi şairler geçmişteki ve gelecek zamanda çıkabilecek kelimeleri kullanmayı severler.

Olmuyor neyleyim

Olmuyor velinimetim efendim

Olmuyor yirminci asırda

Tarz-ı kadim üzre gazeller söylemek

(A. İlhan, 1981: 69)

Bunlara ilave olarak alışılmamış söz dizimi sapmalarına da rastlanmaktadır. *Türkçenin Köktürk kitabelerinden beri sağlam bir nesir dili bulunmaktadır. Nesir dilinde kelimeler, dil bilgisi kurallarına uygun olarak sıralanır. Nazım dilinde ahenk temin edebilmek maksadıyla vezin ve kafiye gereği bu yapı bozulmakta, dil bilgisi kurallarına tam anlamıyla bağlılık aranmamaktadır.*⁸⁷

Şairler ve yazarlar, kendilerini sapmalarla yazmak konusunda farklı görürler. Dil kuralları, dil oyunları oynayan şairler ve yazarlar için daha esnek tutulmalıdır; çünkü dil, bu tarz farklı kullanışlarla gelişme kaydeder. Böyle kullanışlara dil yanlışı demek yanlış olur, bu kullanışlar dilin açılım sağlamasına imkân tanınması bakımından önemlidir ve lazımdır.

2.2.10. Son eğitim programlarında dil yanlışı konuları

2005 yılından sonra ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf ders programlarıyla liselerin ders programları yapılandırmacı yaklaşımla yeniden hazırlanmıştır. Bir önceki Türkçe ders programında⁸⁸ dil yanlışı konusu ayrı başlık hâlinde olmayıp “Parçadaki Dil ve Anlatım İncelemesi” başlığı altında “... öğrencilerin dil ve anlatım yanlışı sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarında önce kendilerine buldurulmalı ve düzeltilmeye çalışılmalı, sonra öğretmen tarafından düzeltilmelidir.” ifadeleriyle ele alınmıştır.

⁸⁷ GEÇGEL, H.: “İkinci Yeni Şiirinde Sapmalar”, 441. s.

⁸⁸ 2098 sayılı Tebliğler Dergisi: *Türkçe Dersi Programı İlköğretim Okulu VI., VII, VIII. Sınıflar ve Orta Okul.*

Liselerin ders programında ise⁸⁹ Türk Dili dersinde konu olarak dil yanlışları ve anlatım bozuklukları ele alınmamış, Kompozisyon I dersinde 2. bölümde 10. maddede ‘konuşurken yapılan dil yanlışları’ ele alınmıştır. Kompozisyon II dersinde V. Bölümün 4. maddesinde ‘doğru cümlenin özellikleri’ anlatılırken cümlenin dil bilgisi bakımından doğruluğu, anlamca açıklığı ve cümlenin tesirliliği konuları ele alınmıştır.

Bir önceki programlara bakıldığında görülen odur ki konuşmada ve yazmada ayrıntılarıyla ele alınmış dil yanlışları veya anlatım bozuklukları konusu yoktur. Bunun yerine kısmen değinilmiş dil yanlışları konuları vardır.

2005 ve sonrası hazırlanan ilköğretim ve lise ders programlarında öncekilerin aksine daha ayrıntılı ele alınan dil yanlışları konularını görmekteyiz. Liselerin Dil ve Anlatım dersinde anlatım bozuklukları bütün ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

9. sınıfların V. ünitesinin “Anlatım Bozuklukları” adlı 4. maddesinde,⁹⁰

a. Anlatım bozukluğunun nedenlerini belirleme

1. Anlatım bozukluklarının nedenlerini sıralar.

2. Özne-yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozukluğunun nedenini açıklar.

3. Birbirine bağlı cümlelerde yüklemeler arasındaki çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozukluğunun nedenini açıklar.

⁸⁹ 2370, 2375, 2381, 2393 sayılı Tebliğler Dergisi: *Türk Dili ve Edebiyatı Müfredatı*.

⁹⁰ MEB: *Dil ve Anlatım Dersi 9., 10., 11., 12. Sınıflar Öğretim Programı*: 56. s.

4. Öge eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğunun nedenini açıklar.

5. Cümlelerde yüklem ve yardımcı fiil eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğunun nedenini açıklar.

6. Tamlamaların ve eklerin yanlış kullanılmasından, eksikliğinden kaynaklanan anlatım bozukluğunu fark eder.

7. Noktalama yanlışlıklarından kaynaklanan anlatım bozukluklarının nedenini açıklar.

8. Yanlış anlamda ve yanlış yerde kullanılan kelimelerin sebep olduğu anlatım bozukluklarının nedenini açıklar.

b. Cümle kuruluşunda anlatım bozukluğundan kaçınma

1. Cümle kurarken anlatım bozukluklarından kaçınır.

10. ve 11. sınıflarda 9. sınıfta verilen anlatım bozuklukları konularının metinler üzerinde tespiti verilmiştir.

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında ise anlatım bozuklukları konusu 8. sınıfların dil bilgisi bölümünde 3. maddede 149. sayfada şu maddelerle yer almıştır:⁹¹

1. Kelime veya söz gruplarının yanlış anlamda kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozukluklarını tespit eder ve cümleyi düzeltir.

2. Cümlede gereksiz veya yanlış kullanılan kelimeyi / eki tespit eder ve cümleyi düzeltir.

⁹¹ MEB: İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı: 149. s.

3. Cümlede anlamca çelişen ifadeleri tespit eder ve cümleyi düzeltir.
4. Cümledeki anlam belirsizliklerini tespit eder ve giderir.
5. Mantık bakımından yanlış kurulmuş cümleleri düzeltir.
6. Söz dizimindeki yanlışlıktan kaynaklanan bozuklukları tespit eder ve cümleyi düzeltir.
7. Noktalama işaretlerinin yanlış veya eksik kullanımından kaynaklanan hataları düzeltir.
8. Cümlelerdeki tamlama yanlışlarını tespit eder ve cümleyi düzeltir.
9. Özne-yüklem uyumsuzluğunun (olumluluk – olumsuzluk, tekillik – çoğulluk) sebep olduğu anlatım bozukluklarını tespit eder ve cümleyi düzeltir.
10. Özne / nesne yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozukluklarını tespit eder ve cümleyi düzeltir.
11. Cümlede her hangi bir ögenin eksikliğinden kaynaklanan bozuklukları tespit eder ve cümleyi düzeltir.

Ders programlarına bakıldığında öncekilere göre son programlarda dil yanlışlarının daha derinlemesine incelendiği ve dil yanlışlarının sebeplerinin daha ayrıntılı ele alındığı görülmektedir. Bundan sonraki safhada dil yanlışları konusunun ele alındığı müstakil derslerin ve ders kitaplarının olduğu bir noktaya gelinmelidir. Çünkü dil yanlışları dil kullanımı neticesinde ortaya çıkan sorunlar toplamıdır. Bu sorunların çözümü için de ayrı bir derse ve ders kitabına ihtiyaç vardır.

3. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARININ SEBEPLERİ

Dil yanlışları, çeşitli sebepler sonrasında ortaya çıkmaktadır. Dil bir vasıta"dır. Vasıta olmasının bir sonucu olarak iletişimin görüldüğü ve yaşandığı her alanda dil kullanılmaktadır. Bu durumda iki veçhe dikkat çekmektedir. Birincisi dilin bizzat kendisi, kendi özellikleri; ikincisi ise dilin görüldüğü ve işitildiği araç, insan, mekân vs. her şey olmaktadır.

Dil yanlışlarının ortaya çıkmasında etkili olan sebepler dilin bizzat kendisinden kaynaklanmayan, dili dolaylı olarak etkileyen sebepler *dil dışı sebepler* başlığı altında; dilin bizzat kendisinden, kendi özelliklerinden kaynaklanan sebepler de *dil içi sebepler* başlığı altında ele alınmıştır.

3.1. DİL DIŞI SEBEPLER

Dil dışı sebepler içinde dilin kaynak eserlerinin durumu, ana dili eğitimi, yabancı dil ve kültürlerin etkisi, dilcilerin düşünce ve tavırları, yayın kuruluşlarının dil kullanımını, ferdî ve içtimaî sebepler yer alır. Dil dışı sebepler içine girmekle beraber insanın elinde olmayan bir sebep olarak da sağlık sorunları vardır. Sağlık sorunları dil yanlışsı sebebi olsa da alan dışında olduğu için ona kısaca temas edilecektir.

3.1.1. Dilin kılavuz kaynaklarıyla ilgili sebepler

Her dilin kullanılışı esnasında kullanıcılarına yol gösterecek rehber kitaplar vardır. Bunlar arasında sözlükler ve imlâ kılavuzları başta gelir. Sözlükler eskiden beri dili doğru öğrenmek için müracaat edilen birinci kaynaktır. İmlâ kılavuzları sözlüklere gerek kalmadan cepte taşınabilmesinden dolayı son zamanlarda çok yaygınlaşmıştır. Bu iki rehber kitap, dilin esaslarının yer aldığı kitaplar olması bakımından dikkat gerektirir. Dilin kılavuz kaynaklarıyla ilgili sebepler şunlardır:

1. Ortak imlâ kılavuzu kullanılmaması

Türkiye’de yeni abecenin kabulüyle ortaya çıkan dille ilgili kural kargaşası henüz durulmuş değildir. 1928’den bu yana kısa aralıklarla imlâ kılavuzları çıkarılmıştır. İmlâ kuralları ile kelimelerin imlâsının kılavuzlarda sık sık değiştirilmesinden ve ses imlâsının kabulünden dolayı yazıda kalıcılık henüz sağlanamamıştır. Bununla beraber yabancı sayılan kelimelerin yerlerine Türkçe kökenli; ancak yanlış eklerin getirilerek yeni kelimelerin türetilmesi imlâ konusunu daha da karmaşık hâle sokmuştur.

İmlâ meselesini ülke sathında aşmak ve imlâ birliğini sağlamak amacıyla çeşitli gayretler edilmiş, çeşitli ilkeler vazedilmiştir. Bu ilkelerden dikkat çekenler, yaygın biçimde benimsenenler de olmuş; ancak sonraları bu ilkelere pek sadık kalınmamıştır. Mevzubahis ilkeler şunlardır:⁹²

1. Amaç, elde olanı yıkmak değil, en kesin, en tutarlı, en kolay anlaşılıp uygulanabilir duruma getirmektir.

2. Yazım kılavuzunun, yurtda yazım birliğinin kesinlikle sağlanmasına yarayacak, sık sık değişikliklere gidilmesini gerektirmeyecek yeni bir baskısı gerçekleştirilmelidir.

3. Kurallar, her türlü duraksamayı önleyecek bir açıklıkla verilmeli, kurallarla izin arasında çelişkiden uzak bir düzenlemeye gidilmeli, öğrenme ve öğretme kolaylığı sağlanmalıdır.

Günümüz Türkiye’inde her okuyazarın ortak biçimde kabullendiği imlâ kılavuzu yoktur. İki farklı görüş çerçevesinde TDK sahiplenilir veya reddedilir. 1980 öncesinde TDK’yi sahiplenenler, 1980 sonrasındaki

⁹² TULUM, M.: “Ne Dediler Ne Yaptılar”, 15. s.

TDK'yi reddetmektedirler. Ülkenin en mühim ve muteber dil kurumu olan TDK'nin yaptığı çalışmalar ve hazırladığı kılavuzlar iki farklı anlayış ve görüşten dolayı bir kesim tarafından benimsenmemiş, herkesin kabul ettiği bir kılavuz ortaya konamamıştır.

TDK'nin hazırladığı İmlâ Kılavuzu ile bazı yayınevlerinin hazırlayıp piyasaya sunduğu imlâ kılavuzlarında bazı kelimelerin farklı biçimlerde yazıldıkları belirlenmiştir. Farklı biçimlerde yazılan kelimelere umumiyetle inceltme / uzatma işareti alan kelimeler girmektedir. Bunun yanında başka kelimelerde de farklı yazılışlara rastlanmaktadır. Meselâ TDK'nin 2004 baskılı *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu* adlı kılavuzunda *züccaciye*⁹³ geçerken Hacıoğlu'nun hazırladığı kılavuzda aynı kelime *zücaciye*⁹⁴ şeklindedir.

*Bugün TDK'nin, MEB başta olmak üzere pek çok kurumun katılımıyla müşterek kılavuzlar hazırlandığı biliniyor. Halka düşen, bu eserlerin hazırlanması için katkıda bulunmak ve yayımlandıktan sonra da kayıtsız şartsız onlara uymaktır; zira tek kılavuz olur ve herkes ona uyarsa, söz konusu kılavuzlardaki yanlışlar bile, hiç olmazsa bir ortak işaret değeri bulunması bakımından doğru olur; zira dil, kullanım demektir ve özellikle imlâdaki doğrular, ortak kabullerle biçimlenir.*⁹⁵

2. TDK'nin imlâ kılavuzlarının birbirlerinden farklı olması

TDK, Türkiye'de dil konusunda etkili ve yetkili bir kurumdur. Kılavuz ve sözlük hazırlamak, bunları güncellemek bu kurumun işleri arasındadır. TDK'nin hazırladığı imlâ kılavuzlarında yıldan yıla yapılan bas-

⁹³ TDK: *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu*: 303. s.

⁹⁴ HACIOĞLU, H. S.: *Türkçe İmlâ Kılavuzu*: 224. s.

⁹⁵ BARANOĞLU, Ş.: "Türkçede İsimleştirme...", 380. s.

kılarda farklılıklar göze çarpmaktadır. Meselâ TDK'nin 2004 baskılı *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu* 'nda *silüet* yazarken aynı kurumun 1993 baskılı *İmlâ Kılavuzu* 'nda *siluet* şeklindedir.

3. Kılavuzlardaki ve sözlüklerdeki imlânın farklı olması

TDK'nin hazırladığı imlâ kılavuzlarıyla yine TDK'nin hazırladığı Türkçe sözlükler arasında imlâ farklılıkları vardır. Bu durum kelimeler arasındaki yazım birliğini zedeler, bazı kelimelerin yanlış kullanılmasına sebep olur. Meselâ *züccaciye* kelimesi *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu*⁹⁶ adlı kılavuzda *züccaciye* şeklinde yazılmış; ancak yine aynı kurumun yayını olan *Türkçe Sözlük*'te ise *züccaciye*⁹⁷ şeklinde tek z'li yazılmıştır. Böyle farklar yanlış öğrenmelere sebep olur.

4. İmlâ kılavuzlarının sık değiştirilmesi

Kelimelerin imlâsı sık değişirse kavranıp sonraki nesillere aktarılması ve öğrenilmesi yanlış olacaktır. İmlâ kuralları, yetkili kurum tarafından dilin kuralları gözetilerek belirlenmiş kurallardır. İmlâ kurallarının sık değiştirilmesi dilin kalıcılığını zedeler, doğru öğretilmesine engel teşkil eder.

TDK, dil meselelerinde ilk müracaat noktası olmak durumundadır. Bu kurum, kuruluşundan beri farklı görüşlerden kişiler ve kesimler tarafından idare edilmiştir. İdareye yeni gelenlerin ortaya koyduklarının eskilerce; eskilerin önceden belirlediği kullanımların da yenilerce benimsenmeyip kabul edilmemesi yüzünden dil konusunda birlikten söz etmek zordur.

⁹⁶ TDK: *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu*: 303. s.

⁹⁷ TDK: *Türkçe Sözlük 2*: 1679. s.

Dilin canlılığı zamanla kılavuzlara da yansıtılmalıdır. Bu vazife de günümüzde TDK'nindir. Bu arada Kurum'un verdiği kararlar, ilmî cemiyetlerin, bilim adamlarının ve uzmanların eleştirileri dışında, halk nezdinde tek rehber kabul edilmelidir; çünkü dilde birlik ancak bu biçimde mümkündür.

TDK tarafından ilk defa 1929'da basılan *İmlâ Lügati*'nden bugüne kadar Türkçenin imlâ kılavuzları çok değiştirilmiştir. Değişmesinin sebepleri değiştirenlerin kendi ağızlarından şöyle ifade edilmiştir:⁹⁸

1. Bazı kurallar kullanimiza uymuyordu: "**gözüyle**" diye söylenen kelimenin "**göziyle**" biçiminde yazılmasını bildiren imlâ kuralı gibi.

2. Bazı kurallar, kelimenin gövdesini bozuyordu: "**söyle-**" gövdesinin sonundaki e sesinin "**söyliyen**" kelimesinde **i**'ye çevrileceğini bildiren kural gibi.

3. Bazı kurallar herkesin kolay uygulayamayacağı kadar karışıktı: "**Türkçenin** imlâsı" sözünde büyük harfle başlayan "**Türkçe**" kelimesinin "**türkçe** şarkılar" sözünde küçük harfle başlatılması kuralı gibi.

4. Bazı kelimelerin iki türlü yazılabileceği kabul edilmişti; bunların tek imlâ ile yazılması daha uygun olacaktı: **tren** ve **tiren** imlâlarından birinin yeğlenmesi gibi.

5. Bazı imlâ sorunları için *İmlâ Kılavuzu*'nda bir şey söylenmemişti; bunların da kurala bağlanması gerekliliği duyuluyordu: çok kelimeli kişi adları, yer adı olarak kullanıldığı zaman bu kelimelerin bitişik mi, ayrı mı yazılacağı sorunu gibi.

⁹⁸ TULUM, M.: "Ne Dediler, Ne Yaptılar", 5. s.

Almanya’da imlâ kılavuzları 1986 yılında toplanan 2. Dil Kurultayı’na kadar değişmemiş, 80 yılı aşkın bir süre aynı kılavuz ve kurallar kullanılmıştır. *Günün ihtiyaçlarını karşılamak için toplanan Kurultay’a zamanın Federal Alman Cumhuriyeti, Demokratik Alman Cumhuriyeti (gözlemci), İtalya’dan Güney Tirol Bölgesi, Lichtenstein, Lüksemburg (gözlemci), Avusturya, İsviçre, Fransa’dan Elsass bölgesi (gözlemci), Belçika gibi Almanca konuşulan ülkelerin, yörelerin dil bilimcileri ile üst rütbeli devlet memurları katılmış*⁹⁹ ve Almanca yeniden ele alınmıştır.

İmlâ kılavuzlarının sık değiştirilip kullanıma sunulması kurumlar ve kişiler arasında derin ayrılıklara sebep olur, dilde etkili eserler ortaya çıkmasını engeller, dilin kullanımındaki zevk ortadan kalkar, dili sahiplenme duygusu zayıflar, millî benlik ve kimlik tahrip olur.

Sık değiştirilen imlâ kılavuzları dilde gelenek oluşturmayı de engeller. Geleneğini oluşturamamış bir dilde edebiyat yapmak çok zordur; çünkü dil, beraber olduğu kültürle kullanılır. Dil ve kültür, bir arada olunca edebî eserlerin oluşmasına zemin hazırlanmış olur. İşlenmiş dillerin bir özelliği de imlâsında geleneğini oluşturmuş olmalarıdır.

5. Sözlüklerde yanlışların bulunması

Sözlükler kelimelerin anlamlarını örnekleriyle açıklayan en mühim dil rehberleri, yanlış anlamları ve biçimleri doğrultmak için müracaat edilen esas kaynaklardır. Sözlükler kelimelerin anlamlarını yanlış verirse dil

⁹⁹ KEKEVİ, A.: “Almanya’da Alman Dili tartışması”, 29. s.

yanlışıları da kaçınılmaz olacaktır. Ali Püsküllüoğlu'nun 2004'te hazırladığı *Türkçe Sözlük*'te tespit edilen yanlışıları şöyle sunulmuştur:¹⁰⁰

Püsküllüoğlu Türkiye Türkçesinin En Büyük Sözlüğü'nde dinî terimleri anlamlandırırken çokça yanlış yapmıştır. Bunlardan birkaçı:

fatih: "Kuran'ın, ölümlere Tanrı'nın rahmetini dilemek için dua olarak okunan ve halk arasında "elham" diye bilinen birinci suresi."

hafız (2): "Ahmak, aptal, bön, saf."

hatim sürmek: "Bitirmek amacıyla Kuran'ı okumayı sürdürmek."

kerahet vakti: "(akşamcılar arasında) İçkiye başlama zamanı."

Püsküllüoğlu'nun sözlüğünde kelime kökenleri gösterilirken de pek çok yanlışlık yapılmıştır. İşte bunlardan birkaçı:

biletirme, biletilmek: Kökeni "İtalyanca, Türkçe" biçiminde gösterilmiş. Türkçe *biletmek* İtalyanca sanılmıştır.

faş: Farsça olması gerekirken "Arapça" gösterilmiş.

felaketzede: [Arapça + Farsça] olması gerekirken "Arapça" gösterilmiş.

mestane: Farsça olması gerekirken "Arapça, Farsça" gösterilmiş.

Madde başlarında görülen dizgi yanlışları:

Âcizleşebilmek (doğrusu âcizleşebilmek)

baınverme (doğrusu bağırırverme)

¹⁰⁰ TOPARLI, R.: "'En Büyük Sözlük" mü? Yoksa "Yanlışılarla Dolu, Şişirilmiş Bir Sözlük mü?: Püsküllüoğlu Sözlüğü", 6-9. s.

Taratılan metinlerde “rı” sesleri bazen “n” gibi mektedir. Sözlükteki bazı kelimelerin tarama yoluyla metne alındığı nimi hâkimdir.

fakirhahe (doğrusu fakirhane)

zahat (doğrusu izahat)

ağbetsizlik (doğrusu rağbetsizlik)

erpilmek (doğrusu serpilmek)

elekız (doğrusu telekız)

esanüt (doğrusu tesanüt)...

Madde içi yanlışları:

aydınlanabilmek maddesinde *olanağu* (doğrusu olanağı)

balkanlık maddesinde *sıra sarı* (doğrusu sıra sıra)

balyalamak maddesinde *bayla* (doğrusu balya)

büyütebilmek maddesinde *bütütmek* (doğrusu büyütme)

3.1.2. Ana dili eğitimiyle ilgili sebepler

Eğitimin her döneminde başarılı olmak, yazılı ve sözlü anlatımda duygu, düşünce ve istekleri derli toplu, doğru ve düzenli anlatmağa bağlıdır. İyi ve doğru bir anlatım sıradan bir özellik olması gerekirken tam tersine doğru ve güzel konuşan, yazan kişilerin sayısı gittikçe azalmaktadır. Ana dilini iyi öğrenememek, ana dili bilincini kazanamamış olmak dili doğru kullanmamağa sebep olmaktadır. Özellikle gençlerde görülen mühim bir dil sorunu da söz varlığının yetersizliğidir. Ana dili eğitimiyle ilgili sebepler şunlardır:

1. Ana dili öğretiminde terim kargaşasının olması

Bazı bilim adamlarının üretilmiş terimleri kabul etmeyip kendilerinin terim türetme çabaları ortak terimler kullanmayı ve bu terimlerle bilim yapmayı engellemektedir. *İlköğretimden yükseköğretime kadar her basamakta ders kitaplarında kullanılan dil ve bunlarda yer alan terimler tutarsızlık içindedir.*¹⁰¹ Dolayısıyla ana dili öğretiminde vazife alan öğretmenler de kendi aralarında bir işbirliği yapamamaktadırlar. Bu da kavram ve terim kargaşasına sebep olmaktadır: *Zamir* terimi yaygınken onun yerine *adıl* kelimesini uydurmak gibi...

2. Ana dilinin geliştirilememesi

Dilin kulaktan öğrenilmesi ve sonra bu edinimin geliştirilememesi dil yanlışlarının sebepleri arasında gösterilir. Ana dilinin geliştirilmesi dilin okumada, yazmada, konuşmada ve dinlemede etkin biçimde kullanılmasıyla mümkündür.

İnsan, dilin ilk yapı taşlarını ailesinden ve çevresinden edinir. Ana dili ediniminin geliştirilmesi vazifesi aileden sonra okullarıdır. Okulların bazı yetersizlikleri ana dili eğitiminin istenen seviyede gerçekleşmesini engellemektedir. Bunlar arasında sınıfların donanım yetersizliği, eğitim yöntemlerinin yanlışlığı, ders kitaplarının sağlam ve doğru Türkçeyle yazılmış metinler yerine konuya uygun olsun diye hazırlanmış niteliksiz metinlerle doldurulması, Türkçe dersinden beklenenin sanat yerine bilgi oluşu söylenebilir.

¹⁰¹ ZÜLFİKAR, H.: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*: 24. s.

Dilin kazanılmasını ve gelişmesini etkileyen bazı esas amiller vardır:¹⁰² *Çocuk, küçüklüğünde bunlardan biri veya birkaçına maruz kaldıysa dil gelişimi istenen seviyede olmayabilir. Bunlar zihin, fizik ve duyu engelleri, duyu ve uyarıcı fakirliği, uyarım eksikliği ve sık hastalanmadır.*

İletişimdeki hataların büyük kısmı, *dilin uygun kullanışlarını ayırt etme ve bu ayrılanları etkili bir biçimde kullanma konusundaki yetersizliğimizin bir sonucudur.*¹⁰³ Bunun için de ana dili eğitime hassasiyet göstermek gerekmektedir.

3. Okuma alışkanlığının olmaması

Dil öğretimi dört beceri üzerine bina edilir. Bunlar okuma, yazma, dinleme ve konuşmadır. Hepsi mühim olmakla beraber *okuma becerisinin öbürleri için ilk şart olduğu düşünülebilir. Bu yüzden dil öğretiminde okuma becerisi ayrı bir yere ve önceliğe sahip kılınabilir.*¹⁰⁴

Okuma oranı Türkiye’de oldukça düşüktür. *Türkiye’de okuma alışkanlığının ihtiyaç listesinde 222. sırada oluşu*¹⁰⁵ bu oranın düşüklüğüne delildir. Günlük hayatta insanlar *çalışma zamanları içerisinde dinlemeğe %40, konuşmaya %35, okumaya %16 ve yazmaya da %9 yer vermektedirler.*¹⁰⁶ Okumadaki bu oran bazı insanlarda daha da az olmaktadır. Bu oranın artırılması, dil yanlışlarının azalmasına da katkı sağlayacaktır.

4. Zengin söz varlığının olmaması

¹⁰² DÖNMEZ, N. B.; ABİDOĞLU, Ü.; DİNÇER, Ç.; ERDEMİR, N.; GÜMÜŞÇÜ, Ş.: *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişim Etkinlikleri*: 49. s.

¹⁰³ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 40. s.

¹⁰⁴ KUZU, T. S.: “Etkileşimsel Model’e Uygun Okuma...”, 55-77. s.

¹⁰⁵ AKGÜNDÜZ, A.: “21. Yüzyılda Türkçenin Hedefleri”, 311. s.

¹⁰⁶ KALAYCI, N.; TEMUR, T.: “İlköğretim Okullarında Dinleme...”, 55-56. s.

Kelime dağarcığı fakir olunca uygun kelime seçilip bulunamaz ve aranan kelimelerin yerine *yani, şey, yahu, tabii* gibi doldurma sözler kullanılır. *Anne kucağında başlayan dil öğretimi, dili konuşanların dil bilgisinin sağlamlığı ve hiç değilse bilgi dağarcığındaki kelime listesinin zenginliği ile güç ve seviye kazanır.*¹⁰⁷ Bu da söz varlığının zengin olmasını gerektirir. *Söz varlığının zenginliği, konuşanın serbestliğini, ifadede doğruluk ve kesinliğini sağlar. Aynı zamanda düşüncenin gücünü açığa çıkarır;*¹⁰⁸ çünkü insanlar bilgilerini dilde biriktirirler. Eflatun'un “*Konuş, seni tanıyayım.*” demesinde bu gerçek yatar. Zengin söz varlığının olmaması ses ve anlamca yakın olan kelimelerin birbirine karıştırılmasına sebep olur. Meselâ aşağıdaki kelimelerin birbirine karıştırılması bu sebeptendir:

cinayet (adam öldürme) / **infaz** (bir yargı kararını yerine getirme, uygulama)

cirim (büyüklük ve hacim) / **cürüm** (suç, kabahat)

dalâlet (doğruluktan sapma) / **delâlet** (yol gösterme)

direk (uzun ve kalın destek) / **direkt** (doğrudan)

5. Bilgi noksanlığı

Kişi, bilmediği kelimeleri yanlış yazabilir ve söyleyebilir. İlk karşılaşılan kelimelerin yanlış söylenme ve yazılma ihtimali her zaman yüksektir; hatta yeni öğrenilen kelimeler tam anlaşılamadığı için tekrar edilmektedir. Öğrencilerde bu durum daha da ileri seviyededir. Öğrencilerin karşılaştıkları yeni bir kavram hakkında gerekli ön bilgilere sahip olma-

¹⁰⁷ SAYILI, A.: *Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*: 534. s.

¹⁰⁸ CASSON, N. H.: *Söz Söyleme Sanatı*: 21. s.

yışları kavram ve terim yanlışlarının artmasına sebep olmaktadır.

Bu yüzden *yeni kavram verilmeden önce, öğrencilerin bu kavramla ilgili ön bilgilerinin yoklanarak, öğretimin bu doğrultuda planlanması yararlı olacaktır.*¹⁰⁹ Meselâ kimya öğrenen bir öğrenci bu alanda ilgili hangi kelimeleri biliyorsa bilinenden bilinmeyene varmak yöntemi uyarınca hareket edilmelidir.

6. Dilin geçmişinin bilinmemesi

Dilin geçmişini bilmemek başlı başına bir dil yanışı sebebi sayılmasa da önceden farklı dillerden alınan tamlama ve kelimelerin okunuş ve söyleniş kurallarını bilmemek de dil yanışına zemin hazırlayan sebeplerdendir.

Bazı bilim adamlarının ana dili eğitimi dairesinde liselerde Osmanlıca'nın seçmeli olarak okutulmasını teklif etmelerinin sebebi de dilin doğru kullanılmasını istemelerinden ötürüdür.

Osmanlıcaya siyasi bir gözle bakmaktan vazgeçip onu Latince gibi dil için kaynak bir dil görmek gerekir; çünkü Osmanlıca belli kavram ve terimleri zamanında türetmiş ve kullanmış bir dildir.

Bazı iddialarda yer aldığı gibi Osmanlıca yalnızca Arapça ve Farsçadan kelime almamıştır. İmparatorluk dili olması hasebiyle yalnızca doğu dillerinden değil Avrupa dillerinden de kelime almıştır. Aldığı kelimeleri şimdi olduğu gibi aynı telâffuz ve imlâda değil Türkçe telâffuz ve imlâ kurallarına göre almıştır. Bundan ötürü Osmanlı Türkçesinde Batı kaynaklı kelimelerin telâffuzu ve imlâsı günümüz için de yol gösterici bir

¹⁰⁹ CANPOLAT, N.; PINARBAŞI, T.; BAYRAKÇEKEN, S., GEBAN, Ö.: “Kimyadaki Bazı Yaygın Yanlış Kavramalar”, 144. s.

vasfa sahiptir. Bazı *K* seslerinin ince ve bazılarının kalın telâffuz edilmesinin sebebinin Arap alfabesindeki , *kaf* ve ,, *kef* olduğu bilinmezse telâffuzda yanlışlıklar ortaya çıkar: *kâr* (*kazanç*) / *kar* (*yağış türü*) vs.

7. *Alıntı kelimenin aslının kullanılması*

Farklı olma gayretindeki bazı kimseler dilde mevcut kelimelerin bazen eski biçimlerini ve bazen de geldiği yabancı dildeki asıl şeklini kullanmak isterler. Meselâ *rüzgâr* kelimesinin aslının *rûzgâr* olması Türkçe konuşan kişiye aslı şeklini telâffuz etme hakkı vermez; çünkü yabancı dilden gelen kelimeler yerleştiği dilin telâffuz düzenine uymak zorundadır.

Alınan kelimeler hemen kuşatılır ve ana dilin kurallarına uydurulur. Yeni yapıların içine girer, yeni anlamlar kazanır, neredeyse ilk hâline benzemez olur; artık alındığı dildeki anlamı, kökeni, uymak zorunda olduğu kurallar umursanmaz. Buna *yerlileştirme* denir ve her dilde yerlileştirme vardır. Yerlileştirmeye direnmek ve ilk şekli kullanmağa gayret etmek, dilin akışına ve gelişmesine direnmek anlamına gelir; ancak bu durum dilin tabîî kanunlarına aykırıdır.

Terk edilmiş bir kelimenin veya kelime öbeğinin aynı veya farklı anlamlar yüklenerek söz varlığına taşınması cemiyet içinde yaygın bir anlaşma imkânı tanımaz. Terk edilen biçimlerin tekrar kullanılması dilin değişme ilkesine aykırıdır. Bazı dil sapmaları çerçevesinde bu tür kelimelerin anlaşmak amacından farklı olarak o dilin edebî ürünlerinde farklılık meydana getirmek amacıyla kullanılması olağan karşılanmalıdır.

Dil düzeni, kullanıcıların etkisiyle kullanıcıların da farkında olmadığı biçimde değişir. Kelimelerin bir kısmı unutulur, bir kısmı biçim de-

ğiştirir. Eş zamanlı dil çizgisinde söz varlığından düşmüşlerin kullanılmasıyla doğru biçimde anlaşmanın kolay olduğu söylene-
mez; çünkü eski deyişler herkes tarafından bilinmez. Meselâ aşağıdaki
kelimeler dile hangi biçim ve anlamıyla alınmışsa öyle kullanmak gerek-
mektedir.

Tercüme: terceme

Kayıp: gâip

8. Türkçe kelimenin eski şeklinin kullanılması

Abece değişikliğinden sonra dilde bazı değişikliklerin olması ola-
ğandır. Olağandışı olan durum, yapılan değişikliklerin yaygınlık kazan-
masına rağmen buna direnmek, kelimelerin eski yazılışlarını yeni abecede
de sürdürmek inadıdır. Meselâ *güvercin* kelimesi Arap harflerinin kulla-
nıldığı Osmanlıcada *gögercin* şeklinde yazılır; ancak *güvercin* şeklinde
söylemek gerekirdi; çünkü Osmanlıcada kelimelerin imlâsı söylendiği
gibi yazılmazdı. Göz imlâsı olduğu için kalıplaşmış biçimler kullanılmak-
tadır. Dolayısıyla *güvercin* kelimesini Latin abecesiyle *gögercin* şeklinde
yazmak yanlış olur.

3.1.3. Yabancı dil ve kültürlerle ilgili sebepler

Her dilde yabancı kelime bulunur. Bu, gelişmenin bir gereğidir. Top-
luluklar birbirlerini etkilerken dillerini vasıta olarak kullanır. Bilgiler,
bir kültürden başka kültürlere diller aracılığıyla aktarılmaktadır. Arapçada
muarreb (Arapçalaşmış) kelimeler vardır. Bunlar, yabancı dillerden gir-
miş kelimelerin Arapçalaşmış hâlleridir. Arapçada olduğu gibi Türkçeye
giren yabancı kelimeler de Türkçeleştikten sonra onlara yabancı demek
yanlış olur.

Bazen halk da yabancı dilden kelime alıp kullanır; ama o kelime *halkın konuşma dilinde kullanılırsa dil tarafından tamamen özümsemez, kullanıldığı yerdeki varlık veya fikirleri karşılar ve yerine Türkçe bir karşılık kolayca yerleştirilemez.*¹¹⁰

Dile yerleşen yabancı bir kelimeye yabancılık isnat etmek yanlış olur; çünkü bir kelimenin yabancılığı, halk ürünlerinde kullanılmasıyla sona erer. Edebiyatçıların eserlerinde kullanılırsa ve ortak dilde yaygınlaşırsa yabancı kelime sayılmaz; alıntı kelime olur.

Alıntı kelime ile yabancı kelimeyi ayırmak gerekir. Alıntı kelime dil tarafından özümsemiştir. Yabancı kelime ise her hâliyle yabancı olduğunu hissettirir. Dille ilmî anlamda ilgilenmeyen, dili ihtiyaç hâlinde kullanan insanların yabancı saydığı kelimeler yabancılığını koruyor demektir.

İngilizcenin esas söz varlığı içinde Latince, Fransızca ve Almanca çok sayıda kelime vardır. Bu kelimeler zamanla İngilizler tarafından benimsenmiş, İngilizce tarafından da özümsemiştir. Onların bazılarının yazılışları asılları gibi olsa da söylenişleri İngilizce kurallarına uygundur. İşte, dilde yabancılaşma temayülü ağır basarsa dilde yanlışlarla beraber tahribatlar da artar; çünkü dilin canlılığını sağlayan kelimeler ve kurallardır.

Türkçe, İslâm dünyasının bilim dili olan Arapça ve edebiyat dili olan Farsçadan pek çok kelime ve kural almıştır. Alınan kelime ve kurallar zaman içinde kullanıla kullanıla bazıları anlam ve bazıları da şekil

¹¹⁰ HEID, U.: *Türkiye’de Dil Devrimi*: 68. s.

değiştirerek Türkçeleşmiştir. Meselâ *mekteb* kelimesi Arapçada *ofis* anlamındayken Türkçeye *okul* anlamındadır.

*Yabancı dil öğrenmekteki insan ihtiyaçları, tıpkı ana dili gibi, insan-insan (konuşma) ve insan-varlık (öğrenme) haberleşmeleri sırasında ortaya çıkar; yani insan, bir yabancı dili, ya ana dili kendisinininkinden farklı olan kişilerle konuşmak ya da onların dillerinde taşınan bilgileri edinmek ve kendi ana diline aktarmak için öğrenir.*¹¹¹

Yabancı diller çoğunluğun anlayamadığı bir dil olmaları sebebiyle eskiden beri hep esrarlı görülmüştür. Dinlerin etrafında kullanılan ve gelişen diller de çevre dilleri etkilemiş, onların kelime hazinelerini din dilleri denen dillerin kelimeleriyle doldurmuştur. İslâm dini etrafında Arapça, Hristiyanlık etrafında da Lâtince bir üst katman dili olmuşlardır. 15. asrın sonlarına kadar Hristiyan dünyanın din dili Lâtince olmuştur; *hatta Alman aydınları bilgeliğin ancak Grekçe ve Lâtinceyle ifade edilebileceği inancındaydılar.*¹¹² Arapça da, İslâm dini ekseninde etkisini devamlı olarak sürdürmüştür.

Yabancı hayranlığı yalnızca Türklerde yoktur. Medeniyet, bilim ve teknik alanında ileri sayılan ülkelerin dilleri her zaman başka dilleri etkisi altına almıştır. *16. ve 17. asırlarda Fransızca, Alman saray çevrelerinin, aristokratların ve aydınların okuma, yazma ve konuşma dili olarak yerleşmeğe başlamıştı. Prusya kralı Frederich, sarayında yalnız Fransızca konuşuyor, misafir ettiği Fransız aydını Voltaire, Prusya sarayında Fransa'ya yolladığı mektuplarda "Ben burada Fransa'dayım." diyordu.*¹¹³

¹¹¹ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 12. s.

¹¹² ÖGER, V.: "Açılış Konuşmaları" 3. s.

¹¹³ ÖGER, V.: "Açılış Konuşmaları", 3. s.

1330 yılında¹¹⁴ kaleme alınan *Garib-nâme* adlı eserinde Âşık Paşa Türkçenin başka diller karşısındaki vaziyetini şu mısralarla tasvir eder:¹¹⁵

.....

Yirmegil sen Türk ü Tâcîk dillerin

Kamu dilde var-ıdı zabt u usûl

Bunlara düşmiş-idi cümle ukûl

Türk diline kimsene bakmaz-ıdı

Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı

Türk dahı bilmez-ıdı ol dilleri

İnce yolu ol ulu menzilleri

15. yüzyılın ikinci yarısında Ali Şîr Nevâî yazdığı *Muhâkemetü'l-Lûgateyn*'de geçen “*Türkün bilgisiz zavallı gençleri güzel sanarak Farsça şiir yazmağa özeniyorlar; bir insan geniş ve iyi düşünse Türkçede böylesine genişlikler, zenginlikler durup dururken bu dilde şiir söylemenin daha yerinde, daha kolay olacağını anlar.*” şeklindeki ifade yabancı dillere özentinin eskiliğini ortaya koyar.

Yabancı dillere özenti ve Türkçesi varken yabancı kelime kullanma hastalığı her devirde görülmüştür. Âşık Paşa'nın “*Türk diline kimsene bakmaz-ıdı*” ifadesi, Akif'in 1912'deki ifadesine benzer. Şöyle diyordu Akif: “*Dilimizin şivesini, ister Napolyon çizmesi çekmiş, ister İngiliz çorabı giymiş olsun, hiçbir ecnebî ayağına çiğnetmeyeceğiz. Bu hususta ne kadar taassup, ne kadar muhafazakârlık kâbilse göstereceğiz. Evet, eski-*

¹¹⁴ MENGİ, Mine: *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*: 81. s.

¹¹⁵ ÂŞIK PAŞA: *Garib-nâme* (İnceleyen: Kemal YAVUZ): 955. s.

ler gibi Arapça, Acemce düşünüp yahut yeniler gibi Fransızca, Almanca tertip eyleyip Türkçeye ondan sonra naklolunan yazılara karşı gücümüz yettiği kadar hücum edeceğiz.”. Her hangi bir dil, ortaya yeni çıkan anlam ve kavramlara karşılık üretmezse onun yerine yabancı dillerdeki karşılığı kullanılır.

Türkçenin dil coğrafyasına bakıldığında çok farklı ve geniş alanlarda, farklı dillerle iç içe olduğu görülecektir. Farklı diller ve milletlerle beraber bulunan Türkler, onlara kelime verdiği gibi, onlardan kelime de almıştır. İhtiyaç duyulan kelimeler ve bazen de kurallar dile dâhil edilmiştir. Yabancı dil ve kültürle ilgili dil yanlışı sebepleri şunlardır:

1. Yabancı dilden alınan kelimelerin karıştırılması

Türkçeye alınmış kelimeler içinde biçimce aynı, anlamca farklı kelimeler birbirine karıştırılabilir. Telâffuzlarında uzun ve kısa ünlüler doğru seslendirilmeyebilir. Bunlara örnek olarak da *seri* kelimesi verilebilir. Bu kelime “*her hangi bir bakımdan bir bütün oluşturan şeylerin hepsi, dizi*” anlamında kullanılırsa ikinci ünlüsü kısa okunur. “*hızlı*” anlamında kullanılırsa ikinci ünlüsü uzatılır. Bu tür kelimelerin karıştırılmasını önlemek için kelime öğrenilirken söylenişlerini de beraberinde öğrenmek gerekmektedir.

2. Öğretilmeyen yabancı dilden kelime kullanılması

Cumhuriyet öncesi eğitim kurumlarında okullarda yabancı dil olarak Arapça ve Farsça öğretilmiştir. Bunun yanında Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında bazı eğitim kurumlarında Fransızca da öğretilmiştir. İslam medeniyeti dairesinde ortak kültür üretilen Arapça, günümüzde imam-hatip liseleri dışında, ilk ve ortaöğretim kurumlarında öğretilme-

mektedir. Önceden Arapça ve Farsçadan alınmış olan kelimeler imlâsı ve telâffuzu ve diğer kurallar doğru öğretilmeyince bahsedilen dillerden alınan kelimeler ve kurallarda dil yanlışlığı yapılması da kaçınılmaz olmaktadır; çünkü bazı kullanımlar kural bilgisi gerektirir. *Bilinmeyen, öğretimi olmayan yabancı dillerden alınma kelimelerde bu tür yanlışların yapılacağına olağan karşılamak gerekir;*¹¹⁶ çünkü kökü bilinmeyen, kendi yazımındaki yazılışı öğrenilemeyen bir yabancı kelimenin söylenişinde yanlışlara düşmek olağandır.¹¹⁷ *Anlaşılmayan ve bilinmeyen bir terimle karşılanan ilmî kavram, Arapça köklerde olduğu gibi, insanı birtakım kalıp sözler ezberlemeğe götürür ve Türkçeden uzaklaştırır.*¹¹⁸

3. Fertlerin kültür seviyelerinin farklı olması

Kültürler birikimlerini dilde saklarlar. Bir cemiyet içindeki kültür farklılıkları, dil kullanımını doğrudan etkilemektedir. Bu farklılık, aile içinde bile kendisini göstermektedir. *Dil gelişim testlerinde karşılaşılan sorunlar her zaman nörolojik olmayıp kültürel farklılıklardan ileri gelebilmektedir; zira dil öğrenme, her yönüyle kültürel birikimden etkilenmektedir.*¹¹⁹ Anne babaların içtimaî ve iktisadî seviyesinin yüksek olması, kardeş sayısı, çocuğa kitap okunması, onunla oyun oynanması, çocukla sohbet edilmesi, televizyon izleme, sosyal etkinliklere katılma durumlarında çocuklara örnek olma, onları yönlendirme ve onlarla etkileşim sağlama gibi hususlar dili kullanma konusunda etkisini göstermektedir.

4. Avrupa kültürüne yönelinmesi

¹¹⁶ ANDAY, M. C.: *Dilimiz Üstüne Konuşmalar*: 25. s.

¹¹⁷ ANDAY, M. C.: *Dilimiz Üstüne Konuşmalar*: 29. s.

¹¹⁸ ZÜLFİKAR, H.: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*: 1. s.

¹¹⁹ SEVINÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 422. s.

Türk dili, tarihi boyunca pek çok yabancı kültür unsuruyla karşılaşmış ve bunlardan etkilenmiştir. Bu etki dili bazen zenginleştirmiş ve bazen de yapısını bozacak kadar ona zarar vermiştir. Zenginleştirmiş; çünkü Türkçeye giren kelimeler alındığı dilden olduğu gibi kabul edilmiş, Türkçenin kurallarına uydurularak, kabalık varsa inceltiyle ve ihtiyaç duyuldukça kabul edilmiştir.

Türkler öncelikle ilk zamanlar kendi dillerini kendi kültür unsurlarıyla korumasını bilmişlerdir; ancak zamanla Çince etkisi, ardından Sanskritçe etkisi, Arapça ve Farsça ve en sonunda da Avrupa dillerinin etkisi dilin hem anlamını hem de yapısını kültür dili dairesinde etkilemiş, kültür dilinin kelime kaynağına dilin kapılarını açmıştır.

Özellikle son zamanlarda Arapça ve Farsçadan alınmış kelimelerin taşıdığı kavramlardan arınmak için Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin atılıp yerlerine Avrupa kültürünün kelime ve kavramlarını getirmek gayreti görülmektedir. Böylece kendi dilinden nefret, Avrupa kültürüne dayalı dillere sempati uyandırılmak istenmektedir. Meselâ *mektep* yerine ekol kelimesine benzetilerek uydurulan *okul* [*<Fr. école*] kelimesi; *idadi* yerine alınan *lise* [*Fr. lycée*] kelimesi bu kültürün ürünü olarak Türkçeye sokulmuş kelimelerdendir.

5. Çeviride dikkatsiz davranılması

Dil yanlışları dairesine çeviri yanlışlarını da katmak gerekir. Bir dilden başka dile anlam taşınırken, taşınan yalnızca anlam olmalıdır. Bir deyim kelime kelime çevirmek mümkün değildir. Birinden öbürüne çevirirken kelimelerin sözlük anlamlarından ziyade anlam akışı içindeki anlamları tercih edilir: “*I’m sorry, I have to go*” cümlesi, “*Üzgünüm, git-*

mem gerekiyor.” şeklinde çevriliyor. Hâlbuki bu bizim kültürümüzde, içinde bir davranış kuralını da barındıran bir ifade kalıbıyla söylenir: “*Kusuruma bakmayın, gitmem gerekiyor, izninizle.*” ya da “*Yüksek müsaadelerinizle.*” denir ve kişiye izin verilirse ayrılır.

Çeviriyi tam gerçekleştirmek mümkün değildir; çünkü her metnin kelimeleri anlamlarının yanında sesleri de göz önünde tutularak seçilmiş ve metne konmuştur. En azından kelimelerin bir ahengi vardır. Bunu başka bir dile birebir aktarmak mümkün değildir.

6. Yabancı dillere meyledilmesi

İnsanlar, bilinmeyene karşı bir merak içindedir. Yabancı diller de böyledir. Geniş kitleler tarafından bilinmeyen diller, bilenler tarafından bir üstünlük aracı olarak görülür. Çeşitli sebepler yüzünden insanlar yabancı dillere, dar anlamda da yabancı kelimelere yönelirler.

Yabancı dillerden kelime alınmasının sebepleri ve yolları şunlardır:¹²⁰

1. *Karşılaşılan yeni eşya ve kavramlar,*
2. *Farklı bir uygarlık alanına geçme çabaları: Önce Arapçadan alınan ve sonra Avrupa dillerinden alınan terimler; Lâtin harfleri; Avrupa'nın kültür ve uygarlık kurumları,*
3. *Yabancı ülkelere duyulan ilgi,*
4. *Yabancı ülkelerde yaşama ve oralara yapılan yolculuklar,*
5. *Alafranga modası ve Avrupaî yaşama özentisi,*

¹²⁰ SEZGİN, F.: *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu*: 43. s.

6. *Yabancı dil eğitimi ve yabancı dille eğitim,*
7. *Argo yoluyla yabancılaşma,*
8. *İdeolojik akımların doğurduğu hava,*
9. *Üslûba yönelik kullanım,*
10. *Sadeleştirme akımının getirdiği yönelişler,*
11. *Bazı meslek ve sanatların yabancılar veya azınlıklar tarafından yürütülmesi,*
12. *Milletlerarası ve çok uluslu şirketler,*
13. *İtibar ve incelik ifadeleri,*
14. *Kavram farklarını karşılama,*
15. *Millî değerler konusundaki duyarsızlık ve yabancılık,*
16. *Dilin kendi yapısından gelen direnç derecesi,*
17. *Kitle iletişim vasıtaları,*
18. *Aydınların halka yabancılaşması,*
19. *Bazı meslek ve sanatların kendine özgü terim kullanmaları,*
20. *Dilin gülünçlük aracı olarak kullanılması,*

Yabancı dillerden alınan kelimeler halk dilinde işlendikçe Türkçeleşir, yabancı oldukları düşünülmez. *Türkçedeki halk dilinde kullanılmayan Arapça ve Farsça kelimeler hemen hemen hiç değiştirilmeden ödünç alınmıştır.*¹²¹

¹²¹ HEID, U.: *Türkiye’de Dil Devrimi*: 70. s.

Bazı üniversitelerde verilen meslek eğitimi içinde öğretilen terimlerin Türkçelerinin öğretilmeyip yalnızca yabancı dildeki terimlerin öğretilmesi eğitim alan kişinin kendisi Türkçe konuştuğu hâlde yabancı gibi davranıp konuşmasına sebep olmaktadır. Yabancı dille eğitim gören kişilerin yalnızca yabancı dildeki terimleri değil, her iki dildeki terimleri birlikte öğrenmesi gerekir.

3.1.4. Dil uzmanlarıyla ilgili sebepler

Türkçeyle ilgili ortaya konan esere bakıldığında Türkçeyle ilgilenen kişilerin arasında bir terim birliğinin olmadığı görülecektir. Yeni bir devlet kurulurken her şeyiyle yeni bir medeniyet kurma anlayışı çerçevesinde o zamana kadar dilde ortaya konmuş terimlerin büyük kısmı yok sayılmış; onların yerlerine bazen doğru bazen yanlış uydurulmuş terimler ortaya konmak istenmiştir. Bu durum zamanla terim ikiliğine sebep olmuştur. Bazı dil bilimciler eski terimleri tercih ederken bazıları da yeni türetilen terimleri kullanmaktadırlar. Bu başlık altında Türk dili uzmanlarıyla ilgili olarak ele alınabilecek sebepler şunlardır:

1. Yanlış kelime türetilmesi

Türkçe eklemeli bir dil olduğu için yeni kavramları karşılayacak yeni kelimeler türetmek imkânı çok geniştir. Bu imkânı değerlendirirken halkın kullanım kolaylığına ve dil zevkine dikkat etmek gerekir.

Ziya Gökalp ve arkadaşları tarafından halkın benimsediği kelime ve kullanışları sadeleşme akımı için ilke edinmeleri Türkçenin türetme özelliğini de gündeme getirmiştir. Onlar sadeleşme akımında sunî olan yazı dilini konuşma diline yaklaştırmayı; artık eskimiş ve unutulmuş kelimele-

ri kullanmamayı; başka lehçe ve ağızlardan kelime ve kural almamayı ilke olarak benimsemişlerdir.

Cumhuriyet sonrası dilde sadeleşme hareketi 1932-1935 yılları arasında hız kazanmış, sonraki yıllarda aynı hızla devam etmiştir. Sadeleşme hareketi asıl mecrasından sapıp dilden kelime atma yoluna girince bazı kesimlerce kültür-dil ilişkisi açısından zararlı olduğu düşünülerek karşı durulmuştur. Sadeleştirme taraftarlarının kurallara aykırı biçimde kelime türetmeleri, olmayan ekler icat etmeleri, yabancı dillerden aldıkları kelimeleri benzetme yoluyla Türkçeye aktarmaları dilin tabî yapısına zarar verir hâle gelmiştir. Sadeleşme akımı 1930'lu yıllardan beri yürütüldüğü hâlde tartışmaların bu kadar uzun sürmesi, *dilin kültür ve cemiyetle olan bağlantısı yüzündendir*,¹²² çünkü cemiyet, kültür ve dil birlikte hareket eder. Birindeki değişiklik öbürüne de yansır.

Yeni kelime türetmek dilin imkânları ölçüsünde ve doğrultusunda olmazsa dil düzenine aykırı kelime, kural ve kullanışlar ortaya çıkar. Türkçede zamanla türetilip sonradan yaygınlaşan kelimeler vardır. Bunların kabul edilmesinin sebebi kullanım kolaylığı ve kelimelerin kısalığıdır. Dil, kendi kurallarına aykırı kural ve kullanışları belli bir zaman için zorla da olsa kabul edebilir; ama zaman içinde zorla kabul ettirilen kurallar, cemiyet tarafından benimsenmezse kullanılmaz ve işlerliğini yitirir. Dil, kurallarını belki binlerce yıllık bir birikimle ortaya koymuştur. Kısa zaman aralığı içinde uydurulan kurallar geçici olur. Hâsılı *kelime türetmenin esas şartları ihtiyaç, dilin ses, biçim, söz dizimi ve anlam düzenine uygunluktur. Bu şartlardan birine ya da hepsine uymayan kelime, doğru kabul*

¹²² KÖKSAL, A.: *Dil ile Ekin*: 147. s.

edilemez. Dilin söz varlığı, dil düzenini bozan patolojik neolojizmlerle doldurulmamalıdır.¹²³

Kelime yapma kuralları şunlardır:¹²⁴

1. Çekim ve kelime teşkili sırasında kelime kökü değişmez. Ekler getirilmek suretiyle isim ve fiil çekimi yapılır ve kelimeler türetilir.

2. Türkçede çekim ve yapım ekleri daima kelime kök ve gövdelerinden sonra gelir. Türkçede ön ek yoktur. Kelime türü değişiklikleri ve kelimelerin işletilmesi son eklerle yapılır.

3. Türkçede kelime kökü umumiyetle tek heceli olur. Birkaç yapım eki almış kelimedeki tek heceli köke gitmek çok defa mümkündür. Bu tek heceli kök, umumiyetle fiil köküdür. Mahdut sayıda câmit isimler dışında, ilke itibarıyla kelimeler fiil kökünden türemiş kabul edilmektedir.

4. Kelimelerde eklerin sıralanışı [kök + yapım eki + çekim eki] şeklindedir: bil-gin+ler+i+miz, gül-dür-ücü+ler+e, baş+la-n-gıç+ı.

5. Türkçede her ekin yalnızca bir vazifesi vardır. Bazı Hint-Avrupa dillerinde olduğu gibi, bir ek hem kemiyet, hem şahıs, hem hâl bildirmez.

6. Türkçede bir sonek bolluğu vardır. Bazen bir köke dokuz ek getirildiği görülmektedir. Türkçe bir "sonekler dili"dir. Fiil çatıları da eklerle ifade edildiği için, Türkçede bir kelime ile anlatılan mana, başka dillerde ancak bir cümle ile ifade edilir.

¹²³ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 438. s.

¹²⁴ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 18-19. s.

7. *Türkçede fül çekiminde bazı Batı dillerinde olduğu gibi her şahıs için kip ve şahsı gösteren ayrı ayrı ekler değil, bütün şahıslar için tek kip eki kullanılır; şahıs ekleri kip ekinden sonra gelir.*

Kurallara aykırı olarak uydurulan kelimeler, yabancı bir dilden yeni alınmış kelime gibi anlaşılır; çünkü uydurulan kelimenin hangi anlam karşılığında kullanılacağına dair bir ön bilgi yoktur. Böyle kelimeler *halk tarafından ilk defa duyulmakta ve ancak başka bir dilin kelimeleri gibi ezberlenmek suretiyle öğrenilmeleri mümkün olmaktadır.*¹²⁵ Kurallara uygun olarak türetilen kelimeler insanların zihninde olan ek ve kelime kalıbıyla türetildiği ve haklarında ön bilgi bulunduğu için anlaşılmasında zorluk olmaz.

Kurallara aykırı olarak yanlış kelimeler türetmenin çeşitli zararlarından söz edilir:

1. Dilin nesiller arasında kültür taşıyıcılığı rolü zarar görür.
2. İnsanların anlaşmasında zorluk meydana gelir, iki dil konuşan bir cemiyet meydana getirilir.
3. Başka yerlerde, ülkelerde yaşayan aynı dilden insanların dil bağları kopar.
4. Söz varlığı fakirleşip kısırlaşır.
5. Kelime, kavram ve terimler birbirine karışır.
6. Uzun zaman sonra dilin yapısı bozulur.

¹²⁵ ERCİLASUN, A. B. : *Dilde Birlik*: 8. s.

Kurallara aykırı uydurmalar *millî, ilmî ve kullanışlı olmaktan uzaktır-lar*.¹²⁶ Buna rağmen yaygın olarak kullanılan ve cemiyet tarafından benimsenen bir kelime yapıcı yanlış olsa da dilin bir unsuru, parçası sayılır; ancak *eskinin yanlış türetmeleri örnek olmamalıdır. Artık bu yola gitmeğe gerek yoktur. Mühim olan kural dışı örneklerin sayısını artırmamaktır*.¹²⁷

Dili sadeleştirme ve özleştirme akımının yanlış bir yöne çevrilmesi ve uydurma bir dil meydana getirilmesi konusunda işlenen hataların, hareket ve ilke yanlışlarının dikkat çeken noktaları şunlardır:¹²⁸

1. *Türkçede yüzyıllar boyu kullanılan, halka mâl olan, herkesin bildiği kelimeler atılmış; yerine uydurma kelimeler konmuştur: rahat ve huzur yerine “erinç”, refah yerine “gönenç” maddî yerine “özdeksel” denmesi gibi.*

2. *Yeni kelimeler yapılırken eklerin mana ve vazifelerine dikkat edilmemiştir. Fiil köküne gelmesi gereken ek, isim köküne; isim köküne getirilmesi gereken ek, fiil köküne getirilmiştir. Böylece ortaya “bağımsızlık, ilginç, örgüt, eğitsel, köken, bağıt, karşıt” gibi yanlış türetilmiş kelimeler çıkmıştır.*

3. *Mutlaka halktan uzak olsun, halk anlamasın diye; bilinen, kullanılan Türkçe kelimelerin yerine başkaları konmak istenmiştir: giyecek yerine “giysi”, bilgi yerine “bili”, sevgi yerine “sevi”; dokunmak yerine “değirmek” gibi.*

4. *Türkçe zannıyla yabancı asıllı kelimelere yer verilmiş, bu arada Türkçe kelimeler dilden atılmak istenmiştir: bütün yerine “tüm”, mecburî yerine “zorunlu” gibi.*

¹²⁶ ERCİLASUN, A. B. : *Dilde Birlik*: 101-104. s.

¹²⁷ ZÜLFİKAR, H.: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*: 18. s.

¹²⁸ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 347-348. s.

Pek çok dilde yabancı kelimelere karşılık bulmak için her zaman bir tavır mevcuttur. Bazen tek ve bazen de birkaç kelimeyle de olsa yabancı kelimeye karşılık bulunur. Örnek olarak Arapçada da *İslâm sonrası Arap dilcilerinin yabancı terimler karşısındaki tavırlarını dört kısımda ele almak mümkündür.*¹²⁹

1. *Terimi, özelliğini ve terim olmasındaki mantığı ortaya koyduktan sonra kabul etmek.*

2. *Yabancı terimin Arapça benzerini türetmek.*

3. *Yabancı terimi uygun bir Arapça kelimenin başına bitiştirerek veya sonuna ekleyerek tamlama şeklinde yeni bir kelime türetmek.*

4. *Bu sayılan yöntemlerde başarısız olunması hâlinde ilmî terim, Arapçalaştırma kurallarına uygun olarak Arapçalaştırılır. Sözlüklerde ve kitaplarda son hâliyle yer alır.*

Türkçede de yabancı terimler karşısında sergilenecek tavır belirlenmelidir; çünkü son zamanlarda hemen her dilden, özellikle teknoloji üreten ülkelerin dillerinden terim almak çok olağan bir hâle gelmiştir.

2. Gündelik dil ile bilim dilinin farklı olması

Ders kitaplarının ve öğretmenlerin kullandığı dil öğrencilerin mevcut kelime hazineleri tarafından idrak edilememektedir. Bilinmeyen kelime, kavram ve terimler kullanılınca yanlışlık yapılabilmektedir. Bunda, terim türeten kişilerin gündelik dilden uzak, anlaşılmaz ve kurallara aykırı terim uydurmaları da etkilidir.

¹²⁹ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...*: 177. s.

Türkiye’de *eskiden olduğu gibi bugün de bilim dilinde yaygın bir yabancı kelime ve terim düşkünlüğü ile birlikte ilmî yazılarda zor anlaşılır ya da anlaşılmaz olma eğilimi sık gözlenmektedir.*¹³⁰ Bilinmeyen kelimeler kullanarak konuşmak, insanları ilgi çekici kılabılır; ama öte yandan dili anlaşılmaz hâle sokar. Anlaşılmazlık iletişimde bir kusurdur. İnsanların anlamadığı kelimeleri kullanmak, anlamadığı dilden konuşmak gibidir.

3. Aşırı genellemeye gidilmesi

Çocuğun çevresinde kullanılan dil, *taşıdığı kemikleşmiş anlamlarla çocuk düşüncesinde genellemelere yol açar.*¹³¹ Dil edinimi sırasında *çocukların birtakım genellemelere gittikleri de bir gerçektir.*¹³² Kelime ve kavramların öğrenciler tarafından aşırı genellenmesi *yeni kelime ve kavramların öğrenilmesini engellemektedir, kavramların uygun olmayan durumlar için de geçerli olduğu düşünülmektedir.*¹³³ Meselâ, kimya dersinde elektrolitik iletkenlik anlatılırken “...çözelti içerisinde elektriksel yük, hareketli iyonlar sayesinde taşınmaktadır...” şeklindeki bir ifadede, “elektriksel yük” teriminin, iyon yükü yerine elektron olarak yanlış biçimde yorumlanması sonucunda, yanlışların ve yanlışların oluştuğu görülmektedir.

4. Yeniciliğe meyledilmesi

Yenicilik, dilin söz varlığı için gerekli olmadığı hâlde çeşitli biçimlerde yeni kelime türetmektir. Yeni kelime ve yapı kullanmak, yürürlük-

¹³⁰ BALKAŞ, E. – TAN AKBULUT, N.: “Medya Türkçemizi Kirletiyor”, 33. s.

¹³¹ SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 419. s.

¹³² AKSAN, D.: *Dil, Şu Büyülü Düzen*: 148. s.

¹³³ CANPOLAT, N.; PINARBAŞI, T.; BAYRAKÇEKEN, S.; GEBAN, Ö.: “Kimyadaki Bazı Yaygın Yanlış Kavramalar”, 143. s.

teki kelimelerin taşıdığı anlamları ortadan kaldırır. Yeni türetilen kelimeler bir yabancı dil öğrenilmiş gibi yeniden öğrenilmeyi gerektirir. *Bir dil içinde yeninin ortaya çıktığı başlıca yollar, türetme (derivation), kelimenin eski anlamını değiştirme (change) ve başka dillerden alıntılar (borrowings) yapmaktır; yani “Bir dil, bir yapıyı, ya türetir, ya değiştirir veya alır”.*¹³⁴

Yenicilik anlayışı istikametinde türetilen bazı kelimeler tutunabilir. Tutunan kelimeler yaygınlaşır, esas söz varlığının kelimeleri sayılır. Yeni kelimeler, konuşanların tercihleri doğrultusunda zamanla farklı anlamlar da kazanır.

Yeni türetilip de yaygınlaşmamış kelimeleri kullanarak cemiyetin benimsediğinden ayrı konuşmak ve yazmak gayretleri dilin bütünlüğünü bozar. Kelimelerin doğruluk veya kabul edilirlilik şartı onun yaygınlığıdır.

Dilde kabul görmeyen yeni türetmeleri ısrarla kullanmak yanlıştır; çünkü cemiyet, ortaklaşa benimsenmiş kelime ve kurallarla anlaşır. Belli bir zümre tarafından kullanılan kelime ve kurallar yalnızca o zümreye mahsus özel bir dil sayılır.

5. Dil tartışmalarının boyut değiştirmesi

Dil tartışmaları, dili doğru kullanmak gayesinden çıkıp da siyasi bir galibiyet biçiminde algılanırsa, zarar gören dil olur. Dil, milletlerin ses bayrağı olduğuna, her dilin belli kuralları bulunduğu göre bu kurallar çerçevesinde kullanılan dil ele alınmalıdır. Bu anlamda, *Osmanlıca-öztürkçe tartışmasını bırakmak; kelime ve terim türetmeği sürdürmek; öztürkçeleri yerleşmiş olan kavramların Osmanlıca ya da Batı dillerinde-*

¹³⁴ KARAAĞAÇ, G.: *Dil, Tarih ve İnsan*: 20. s.

*ki karşılıklarını kullanmakta ısrar etmekten vazgeçmek; bazı eski kelimelerin yerine türetilip de halkın zevkinin tutmadığı kelimeleri bırakmak; dil kurumları arasındaki didişmeye son vermek*¹³⁵ önerilmektedir.

Dil tartışmalarında bulunanların dil uzmanı olması gerekmesede dilin işleyişi ve kuralları hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Yapılan tartışmalarda ise ölçüleri, kuralları, sınırları ve imkânları gösteren kişilerin hakem mevkiinde dil uzmanları olması gerekmektedir. Bu gibi durumlarda *özel olarak terim konusunda, ayrıca çeşitli uzmanlık dallarının temsilcileri de büyük sorumluluk yüklenmek durumundadırlar.*¹³⁶ Dil tartışmalarını dilin gelişmesine fayda verecek biçimde gerçekleştirmek gerekir.

3.1.5. Yayınlarla ilgili sebepler

Her evde bir iletişim eşyasının olduğu günümüz dünyasında dili kullanma biçimleri de çabuk ve kolay yayılmaktadır. Doğru veya yanlış kullanılan dilin etkisi, iletişim ağı içinde yer alan her insan tarafından hissedilir. Yayınların gücü dil bakımından evde ailenin gücünün önüne geçmiş durumdadır. Yayınlarla ilgili sebepler şunlardır:

1. Yayıncıların Türkçeyi umursamadan kullanması

Yazılı, sesli ve görüntülü yayın vasıtalarında, iletişim vasıtası olarak kullanılan dile gereken kıymet verilmemektedir.

Yayın vasıtalarının bazılarında dilin yalnızca kelimeleri değil, cümle kurgusunda da yanlış kullanışlar görülmektedir. Bunlarda dilin yanlış kullanılması, etki sahasının genişliğinden dolayı dil yanlışlarını daha çok yaygınlaştırmaktadır. Dolayısıyla yayın vasıtaları Türkçeyi umursayarak

¹³⁵ HALMAN, T. S.: "Açılış Konuşmaları", 13. s.

¹³⁶ SAYILI, A.: *Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*: 533. s.

kullanmak zorundadır. Bu konuda 7.6.2001’de kabul edilen 4676 sayılı *Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun*’un 4. maddesi ve ilgili bendinin son hâli aynen aşağıdaki gibidir:

4. Madde - (Değişik madde: 15.05.2002 – 4756 S.K. / 2. md.)

Yayınlara Türkçe yapılması esastır; ancak, evrensel kültür ve bilim eserlerinin oluşmasına katkısı olan yabancı dillerin öğretilmesi veya bu dillerde müzik veya haber iletilmesi amacıyla da yayın yapılabilir. (Ek hükümler: 03.08.2002 – 4771 S.K. / 8. md.) (Değişik cümle: 15.07.2003 – 4928 S.K. / 14. md.) Ayrıca, kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.

Radyo, televizyon ve veri yayınlarında uyulması gereken yayın ilkeleri şunlardır:

h) Türkçenin; özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması; milli birlik ve bütünlüğün esas unsurlarından biri olarak çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili hâlinde gelişmesinin sağlanması.

Reklâmların ve yabancı filmlerin çevirisindeki dil yanlışları da yanlışların yaygınlaşmasına sebep olmaktadır; çünkü reklâmlar son zamanlarda dizi filmler gibi merakla izlenmekte, reklâm sözleri özellikle çocukların dillerinden hiç düşmemektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda çocuklara yöneltilen “Babanızı mı daha çok seversiniz, yoksa televizyonu mu” sorusuna çocukların %44’ü ‘televizyonu’ cevabını vermiştir.¹³⁷

¹³⁷ ÖZKAN, İ.: “Türkiye Türkçesinin Gelecek Kuşaklara Aktarılması...”.

Yayın vasıtaları iletişim vazifelerinin yanında çocukların dil ediniminde de mühim etkilere sahiptir. Türkiye’de dil ediniminin dil psikolojisi ve sosyolojisi ile ortak bir düşünceyle yönlendirildiği söylenemez. Hâlbuki dil ediniminin sağlam ve doğru olabilmesi için televizyon yapımcılarının dil uzmanlarıyla birlikte hareket etmelerinde yarar vardır. Programların yapımında çocukların yaşları ve dil seviyeleri dikkate alınmak durumundadır; çünkü yayın vasıtaları kültür etkileşmesinin ve dil gelişmesinin en faal gerçekleştiği sahalardandır.

Yayın vasıtalarının bir kısmının aracılığıyla 0-6 yaş arasındaki çocuklar ana dilini edinmeden bazı yabancı kavram ve kelimelerle karşılaşmaktadır. Bu durum nesillerin kendi dillerini tam edinmeden yabancı dillere merak salmasına ve ana dillerine uzak durmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla yayın vasıtaları dil ve kültür konusunda yabancı unsurlardan faydalanmak yerine millî kültür unsurlarını ön safa çıkarmayı yeğlemek durumundadır.

2. Genel ağ dilinin ve cep telefonu bildirilerinin umursanmaması

Tek kutupluluğun her alanda yoğun biçimde yaşandığı günümüz dünyasında diller arasında yakınlaşmağa da şahit olunmaktadır. Dünyanın bir tarafında meydana gelen bir felâket, ortaya çıkan bir hastalık, bir icat, bir keşif ister istemez bütün dünya dillerinde aynı isimle söylenmektedir. Meselâ *tsunami* kelimesi. Buna aracılık eden de en başta yayın vasıtaları ve özellikle genel ağdır.

Dünya ile bütünleşmenin ve ilişki kurmanın en basit; ama en etkin yolu genel ağdır. Dünyada genel ağ kullanan insan sayısı çok fazladır. İnsanlar yeni tanıştıktan hemen sonra birbirlerinin elektronik posta (e-

posta) adreslerini soruyorlar. *Şahsî bilgisayarlar yaygınlaşana kadar Türkçeye bilgisayarla ilgili pek fazla söz girmedi; ancak şahsî bilgisayarlar, genel ağ, cep telefonları yaygınlaştıktan sonra çok fazla terimle, sözle karşı karşıya kalındı.*¹³⁸ Bunların Türkçe karşılıkları geç türetildiği için tutunup yaygınlaşamadı.

Teknoloji artık neredeyse hayatımızın bir parçası oldu. Cep telefonları, genel ağ üzerinden yazışmalar, elektronik posta ve bunlar gibi birçok şey hayatı son derece kolaylaştırmıştır; fakat hayatı kolaylaştırdığı gibi Türkçeden de birçok şeyi alıp götürmektedir.

Cep telefonlarında dilin kullanımına dikkat edilmemekte, farklı olma psikolojisini yaşamak isteyen kişi, karşı tarafa farklı görünmenin bir yolu olarak da yanlış yazılan veya dil kurallarına aykırı oluşturulan kısa bildirimleri kullanmaktadır.

Genel ağdaki dil sorunları arasında *argo kelimelerin üretilip kullanılması, yeni gülen yüz [smiley's] sembollerinin üretilmesi, Türkçe karakter kullanımından kaynaklanan sıkıntılar, genel ağ ortamının ortaya çıkardığı kavram kargaşası, genel ağ ortamının oluşturduğu farklı bildiri kodlamasının dile etkileri ve oluşan yeni iletişim kültürünün dile tesiri*¹³⁹ gösterilmektedir.

Genel ağ, iletişimi en kısa zamanda gerçekleştirmek için kullanılan bir kanaldır. Zaman azlığından dolayı genel ağ iletişimde kısaltmalar veya kolay anlaşılabilir işaret ve resimler kullanılmaktadır. Bunlara *gülen yüzler [smiley faces]* denmektedir. Bu türden kullanışlar yeni bir dil gibi düşünülmeyle genel dilin farklı kullanım şekli kabul edilmelidir. Bazı ül-

¹³⁸ AKALIN, Ş. H.: "Bilişim Dünyasında Türkçe", 62. s.

¹³⁹ BAYRAM, S.; ARSLAN, A.; YAPRAKDAL, A. B.: "Elektronik Ortam...", 51. s.

kelerde bu işaret ve resimler için sözlük bile hazırlanmıştır. *Hiçbir ifade yazılmadan, içinde bulunulan duygu durumu, tek bir işaret ile karşı tarafa aktarılabilir.* Bu da, günümüzde yaygınlaşan görüntülü ifadenin genel ağ ortamındaki etkisiyle açıklanabilir.¹⁴⁰ Genel ağda konuşma dilini öne çıkaracak teknik ilerleme sonucu yazının geride kalması, beraberinde genel ağ dili de denen işaretli ve kısaltmalı dil zamanla terk edilecektir.

Genel ağ iletişimi yazıyla gerçekleştirilse de bünyesinde konuşma dili özelliklerini ve unsurlarını görmek mümkündür. Ağzların ve konuşma dili özelliklerinin yazı dilinde yer alması resmî dilin bozulmasına, bozuk biçimin başka yerlere de aktarılmasına ve yanlış kullanımın yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

3. Dizgi yanlışlarının umursanmaması

Gazetelerde, dergilerde, kitaplarda sık sık dizgi yanlışlarına rastlanır. Bunların çoğu, yakın geçmişte “mürettip”, şimdilerde “operatör” denen matbaa işçisinin dikkatsizliğine ya da yetersizliğine bağlanır; ancak dizilen yazıları basımdan önce görüp düzeltmesi gereken yazar bunu yapmamışsa sorumluluğu paylaşır. *Bir de işaretli yazıların, (basımevinde işaretli harflerin bulunmaması yüzünden) dizgiye geçirilememiş olmasından dolayı ne basım işçisine ne de yazara sorumluluk yüklenebilir.*¹⁴¹

Bir bilim dalında yapılan bilgi yanlışları dil konusundan daha mühim olmamalı. Dilin kullanılışı esnasında esas söz varlıklarında yapılan dizgi yanlışları terimlerden daha ehemmiyetsiz görülmemelidir. Terimler dar

¹⁴⁰ YILDIRIM, F.; TAHİROĞLU, B. T.: “İnternette Türkçe...”, 296. s.

¹⁴¹ AKSOY, Ö. A.: “Öğrencemiz Türkçe”, 2. s.

anlamda kullanılan meslekî dil parçalarıdır. Buna karşılık esas söz varlığının parçaları daha geniş bir alanda kullanılır.

Dizgi yanlışları bazen kelimelerin yanlış yazılması şeklinde bazen de kelimelerin cümlede yanlış sıralanışı şeklinde görülür. Her iki durum da dilin yanlış kullanılması demektir. Dizgi yanlışları ya dikkatsizlik yüzünden ya da bilgisizlik yüzünden yapılmaktadır.

a. Dikkatsizlik yüzünden yapılan dizgi yanlışları

Gelişen teknolojiyle beraber matbaada harf sıralama devri kapanmıştır. Onun yerine dizgi işleri bilgisayar ortamlarında hazırlanan metinlerle ve çekilen filmlerle yapılmaktadır. Dolayısıyla eskiye göre günümüz yayıncılığında harf unutma, fazladan harf kullanma, büyük harf veya küçük harf kullanma yanlışlıkları çok azalmıştır. Bilgisayarda yazılan yazılar editörler ve redaktörler tarafından birkaç defa gözden geçirildikten sonra matbaaya gönderilmektedir. Dolayısıyla dizgi yanlışları da en az seviyeye indirilmiştir. Bütün bu gelişmelere rağmen son raddede, yazıların matbaaya gitmeden önce tekrar gözden geçirilmesinde yanlış düşmemek için gereklilik vardır.

b. Bilgisizlik yüzünden yapılan dizgi yanlışları

Yayıncılık işlerini yapan kişiler dil konusunda yetkin olmayınca ya da yanlarında bu yetkinliği olan kişi çalıştırmayınca dil yanlışlıkları yapılmaktadır. Bu durumda en azından yayıncıların yanlarında bir imlâ kılavuzu bulundurmaları gerekmektedir.

Bazı dizgi yanlışlarına örnekler:

Bu gece Uğur Dünder tüm kana(l)larda çıkıp"entegre tesi(s)lerde üretilen markalı tavuk alın, başka tavuk da almayın" mesajını verseydi, sorunu kökünden çözerdi.¹⁴²

Yanıma bir çivi olarak (alarak) köşeye girdim ve işe koyuldum.¹⁴³

O da ne, başımı kaldırmamla birlikte bababım (babamın) şaşkın gözlerle bana baktığını görüyorum.¹⁴⁴

Birkaç ün (birkaç gün) sonra bizim evde şenlik vardı.¹⁴⁵

Bu, beni öyle heyecanlandır (heyecanlandırdı) ki, duyduğum acıdan yüreğim öyle bir sıkıştı ki...¹⁴⁶

4. Gösterişli yazmak istenmesi

Bazı yazarlar ya da muhabirler yazdıklarının gösterişli olmasını isterler. Gösterişli yazmak okuyucuyu cezbeder; ama yazan kişiler yazdıklarının doğruluğunu veya yanlışlığını, yazdıklarında fazlalık veya eksiklik olup olmadığını denetlemek zorundadır. Farklılık ve gösteriş olsun diye kullanılan yabancı ve eski kelimelerin anlamları ve yazılışları doğru bilinmeyince veya bunlara dikkat edilmeyince yanlışla düşülür.

3.1.6. Ferdî sebepler

İnsan maddî ve manevî tarafları olan bir varlıktır. Onun ruh dünyası çeşitli durumlardan etkilenir. Beden sağlığı yerinde olan bir insanın dış veya iç âmiller yüzünden çeşitli dil yanlışlarına düşmesi olağandır. Bunla-

¹⁴² BİR, A. Atif: "'Entegre" tesiste üretildiğini nereden bileceğiz", *Hürriyet*, 06.02.2006.

¹⁴³ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 29. s.

¹⁴⁴ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 29. s.

¹⁴⁵ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 39. s.

¹⁴⁶ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 50. s.

rın içinde en dikkat çekenleri de dikkatsizlik, farklı olma çabası, anlaşılma kaygısı, kibar konuşma kaygısı, yanlışlara ehemmiyet vermemek, düşünme ve konuşma hızının farklılığı sayılır. Ferdî sebepler şunlardır:

1. Dilin kullanılmasında dikkatsiz olunması

Dili kullanmak oyun oynamağa benzer. Oyunların nasıl kendine göre belirlenmiş ve oyuncuların uymadıkları zaman kaybettiklerine hükmedilen kuralları varsa dilin de belirlenmiş kuralları vardır. Dili bu kurallara uyararak dikkatlice kullanmak mecburîdir. Dikkatsizlik, kuralları ihmale götürür ve dil yanlış kullanılır. *Dil gelişiminde geriliği olan çocukların çoğunun dikkat sorunları olduğu, bu sorunların çocuklara uygulanan düzenli eğitim sonucunda azaldığı ve dil gelişimlerinde gözlenebilen ilerlemeler olduğu da belirtilmiştir.*¹⁴⁷

2. Farklı görünmek istenmesi

Farklı olmak insanlar için bir bakıma kişinin kendisini ispatlaması, başkasında olmayıp da kendisinde bulunan üstün meziyetleri ortaya koymasıdır. Dili kullanmada bu durum, çeşitli davranışlarla ortaya çıkar. Bunları şöyle belirleyebiliriz:

a. Bilinmeyen dilleri veya bilinmeyen dillerden kelimeleri kullanmak: İletişim, aynı kanal içinde gerçekleşir. Türkçe konuşanların içinde başka dil kullanmak, kendini o çevreden ayrı veya üstün görmek sayılır. Bu tavır aynı zamanda dünya görüşünü de ortaya koyar. Bilinmeyen kelimeler kullanmak, kültür bakımından üstünlük taslamakla aynıdır.

¹⁴⁷ DÖNMEZ, N. B. – ABİDOĞLU, Ü. – DİNÇER, Ç. – ERDEMİR, N. – GÜMÜŞÇÜ, Ş.: *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişim Etkinlikleri*. 33. s.

b. Resmî dilden farklı özel bir dil veya ağızlardan birini kullanmak: Yazı dilinde birlik sağlanabilmesi için ağızlardan biri resmî dil olarak kabul edilir. Belli bir yörenin veya zümrenin kullandığı farklı dilleri veya bu dillerden bazı yapıları kullanmak da bu çerçevede sayılmaktadır.

c. Nezaket amacıyla dili farklı bir üslûpta kullanmak: Nezaket ve saygı, hitap ve istek sözlerinin değiştirilmesi eğilimine yol açar. Bazı kişilerin ismini değil de unvanını kullanmak, onları çok yüceltmek için isminin önüne çeşitli sıfatlar yerleştirmek de farklı davranmanın bir belirtisidir.

ç. Konuşma dilini yazıda kullanmak: Konuşma dili dil kanunlarının çok işlek olduğu bir alandır. Bu kanunlardan en az çaba yasası konuşma dilinde çok yaygındır. Yazı birliğine aykırı bir durum olan konuşma dilinin yazıya yansıtılması durumu dil yanlışlarına sebep olur. Meselâ Erdal Demirkıran tarafından 2007 yılında kaleme alınan, Kashna Kitap Ağacı yayınevinden çıkan 496 sayfalık *Sen Şimdi Gidecen ya Cehennem'in Dibine Git Ben Bağırma Taş Basarım* adlı kitabın adında da farklı olma psikolojisinin bir yansıması görülmektedir. İlk karşılaşıldığında farklı bir hava estirse de yazı dilinin uzun ömürlü olması dolayısıyla bu tarz kullanışlar zamanla terk edilir.

d. Uzun ve söylenişi zor kelimeler kullanmak: Bazı insanlar söylenişi zor kelimeler seçip kendilerinin söylenmesi ne kadar zor kelimeler kullanabildiğini başkalarına göstermek isterler. *17. asrın Britanyalı şahsiyetlerinden Robert Brinsley Sheridan'ın "The Rivals" adlı piyesinde Mrs. Malaprop namında bir kadın vardır. Uzun ve zor kelimeler kullanmağa bayılır. Böylece, kendisine bir hava verdiğini sanır; ama kelimeleri birbirine karıştırdığı için elâlemin maskarası olur. Hatta oldukça basit kelimelerine*

lerde bile yanılır. Meselâ “*diversion*” (başka tarafa çevrilme) yerine “*aversion*” (nefret), “*present*” (takdim etmek) yerine “*represent*” (temsil etmek) vb. der. Garplılar Mrs. Malaprop gibi sesçe veya imlâca benzer kelimeleri birbirine karıştırmağa “*malapropizm*” diyor.¹⁴⁸ Türk edebiyatında da kelimeleri farklı biçimlerde kullanma hastalığındaki Hacivat karakteri en güzel örnek olarak gösterilir. Uzun ve zor kelimeleri kullanmak için öncelikle onların doğru yazılış ve söylenişlerini bilmek, ardından da hangi anlamlara geldiğini öğrenmek lâzımdır.

e. Uzun cümleler kullanmak: Ögeler arasındaki bağın kopukluğu özellikle uzun cümlelerde görülmektedir. Bunun sebebi de cümlenin uzunluğudur. Uzun cümle kurmak isteyenlerin çatıya dikkat etmeleri gerekmektedir.

f. Dili abartılı kullanmak: Farklı ve çarpıcı olmak düşüncesi dilin bozulmasına ve yanlış kullanılmasına sebep olmaktadır. Hitap edilen kişide istenen etkiyi sağlayabilmek için, vurgulayarak ve nüfuz edici bir biçimde konuşmak çabasına bazı kişilerin *harika* kelimesi yerine *müthiş*, *felâket* demeleri örnek olarak verilebilir.

3. Anlaşılmak istenmesi

Anlaşılmak, insanların iletişimde arzuladığı bir durumdur. Bazı insanlar anlaşılmadığı kaygısıyla kelimelerin eş anlamlılarını da kullanmaktadır. Bu durumda aynı anlama gelen kelime veya ek fazlalıkları ortaya çıkmaktadır. Meselâ insanlar anlaşılmadıkları düşüncesiyle başka insanları *tebrik ederler* sonra da devam edip o kişiyi *kutlarlar*. Bir gazeteden

¹⁴⁸ SENÎH, S.: *Kelimeler Armonisi*: 23. s.

örnek: *Gel de şimdi Hastanemizin Başhekim'i Opr. Dr. ... AYDIN'ı tebrik edip kutlama.*¹⁴⁹

4. Yanlısları umursamamak

İletişim vasıtalarında yapılan bir dil yanlışı ilgililerce umursanmazsa sunulan dildeki kullanım başka yerlere ve kişilere de yanlış biçimiyle yansıyacak ve yayılacaktır. Şunu unutmamak gerekir ki çocuk yaştaki dil kullanıcılarının neyi, ne zaman, nereden ve nasıl öğrendikleri belli olmaz. Yaşça büyüklerde bulunan mukayese özelliği çocuklarda o kadar güçlü değildir. Dolayısıyla kullanım alanı yaygın olan metinlerdeki dile, özellikle ehemmiyet verilmesi gerekmektedir. Meselâ *vaktiyle yeni basılan bir Fransız parasında bir harfin üzerine konan bir işaretin yanlış olması, paranın yeniden basılmasına yol açmıştır.*¹⁵⁰

5. Düşünme ve yazma hızının farklı olması

Düşünme ve düşündüğünü yazma, zaman bakımından farklı sürelerle gerçekleşir. Düşünme, yazmaya oranla daha çabuk gerçekleşir. İnsanlar yazmağa başladıklarında düşündüklerini hemen yazamazlar, aradan az da olsa zaman geçer. Geçen zaman içinde cümle çatıları yanlış kurulabilir. Dolayısıyla bazı dil yanlısları düşünme ve konuşma hızının farklılığına dayanır.

3.1.7. İctimaî sebepler

Dil, cemiyetlerin iletişim aracıdır. Dil cemiyet içinde ne kadar doğru ve güzel kullanılırsa onları dinleyerek yetişen nesiller de dili o derece

¹⁴⁹ TIRAN, Selim: "Akıllı Adam Akıllı Kart", <http://www.kirklareligazetecilercemiyeti.org.tr/selimt1.html>, 15.01.2008

¹⁵⁰ POYRAZOĞLU, A.: *Onu Öyle Yazmazlar*: 19. s.

doğru ve güzel konuşacaktır; çünkü dil, işitilerek edinilir. Halk içinde dil kullanımı karşılıklı etkileşim içindedir. Dilin doğru veya yanlış kullanımını aynı oranda yayılma imkânı bulur. İçtimaî sebepler şunlardır:

1. Resmî kurumların dili umursamaması

Devlet dairelerinde çalışan kişiler, halkın içinden çeşitli eğitimlerden geçerek o hizmete geldiği için halk nazarında konuşmaları ve yazmaları örnek alınan mühim kişilerdir. Onların yazılarında veya konuşmalarında kullandığı dil halkı da etkiler, yaptıkları dil yanlışları da halk tarafından aynen benimsenip tekrar edilir ve yaygınlaşır.

2. Köyden şehre göçlerin yaşanması

Köylerden kentlere göçen insanlar, kimlik koruma anlayışı doğrultusunda geldikleri yörenin ağzını kullanmayı gerekli görür. Kimlikle dilin eşdeğer görülmesinden dolayı kente göç eden insanlar ağızları kullanmaktan vazgeçmez ve resmî dile geçmez. Bu durum kendileri için geçerli olsa da kendilerinden sonraki nesillerde resmî dile çok yaklaşıldığı ve ağızların terk edildiği görülmektedir.

3. Dilin siyasileştirilmesi

Dil yanlışları konusunda şimdiye kadar yapılan çalışmalara bakıldığında hemen her ilgilenen kişi, kendi siyasî düşüncesi ve dünya görüşü doğrultusunda, kendi medeniyet telâkkisi istikametinde kullandığı ifadelerle meseleye izahat getirmeğe çalışmıştır. Böyle çalışmalar ilmî olmaktan uzak ve maksatlı olduğu için daha işin başında akim kalmış, dilin doğru kullanılabilmesi için gerçek bir teklif getirememiştir. Kelimelerin bir kısmı onu kullanan kişilerin siyasî kimliğini de belli etmektedir. Bu bakımdan siyasî keyfiyet kazanan kelimeler herkes tarafından rahat bir bi-

çimde kullanılamamaktadır. Meselâ *gönüldaş* kelimesi bir kesimin uhdesindeyken, *yoldaş* kelimesi başka bir kesimin uhdesinde görülür. Her ikisi de Türkçe olan bu kelimeler rahatlıkla kullanılamaz; kullananlara da farklı gözle bakılmaktadır.

4. Yasalarda dilin anlaşılma biçiminde kullanılması

Okullarda öğretilen dil ile yasalarda kullanılan dil arasında çok fark vardır. Bazı insanlar yasaları okuyunca anlayamazlar. Anlayabilmek ve yasalardaki haklarını kazanabilmek için avukatlara müracaat ederler. Öte yandan yasaların sürekli biçimde aynı kelimelerle yazılması da gerekmektedir. *Türkiye’de olduğu gibi Batı dünyasında da yasa dilinin sadeleştirilmesi ve gündelik dile uyarlanması ile ilgili pek çok teklif etkili olmamıştır. Aksine, yasa dilinin olduğu gibi kabul edilmesi ve kendi özel amacına göre incelenmesi gerekliliği birçok kişi tarafından dile getirilmiştir; çünkü yasa dili ve özelliklerinin çok uzun ve köklü bir geçmişi vardır ve bu hâliyle yasa dili resmîleşmiş, anlaşılma ve yorumlanmıştır. Her hangi bir basitleştirme değişiminde hukukçuların en büyük korkusu yasalarda meydana gelebilecek yanlış anlaşılmalardır.*¹⁵¹

Kabul edilen yasaların daha rahat anlaşılabilmesi için halkın bildiği kelimelerle izahı da gerekmektedir. Bilinmeyen kelimelerle kurulmuş metinler bazı zümrelerin uhdesinde kalan ve yaygınlaşıp anlaşılmaayan metinler olarak kalır. Bu metinleri anlayanlar cemiyetin üst tabakası, anlamayanlar ise alt tabakası olmaktadır. Böyle metinlerdeki dili kullanmaya kalkan alt tabakanın insanları dil yanlışlarına düşer, farklı ifade ve ibareleri ayırmakta zorlanır.

¹⁵¹ ÖZYILDIRIM, I.: “Türk Yasa Dili”, 112. s.

5. Özel dillerin yaygınlaşması

Özel diller, resmî dilin farklı kullanılan biçimleridir. Ana diline bağlı olarak farklı kesimlerce geliştirilir. *Özel diller resmî dilden ayrı olarak bir cemiyette, fertlerin içinde bulunduğu sınıfa, yaşa, özellikle mesleğe göre belirlenen dillerdir*¹⁵² ve bu diller yaygınlaştığı ölçüde dil yanlışlarının da sebebi olabilmektedir; çünkü dil, cemiyetin her kesimince anlaşılabilir ve kullanılan kelimelerden müteşekkildir.

3.1.8. İnsan sağlığıyla ilgili sebepler

Sağlık sorunlarından dolayı dili doğru kullanamayan kişilerin yaptıkları yanlışlar, dil yanlışı sayılamaz. Sağlık sorunu olan kişiler, bu türden dil yanlışlarını ellerinde imkânları olmadıkları için yapmaktadırlar. Dolayısıyla dil yanlışı dairesine girecek kullanışlarda konuşan ve yazanların öncelikle konuşma ve yazma uzuvlarının sağlam ve yerinde olması gerekmektedir. Sağlam ve tam olmayan uzvun ortaya koyduğu yanlışlıklar değiştirilme veya düzeltilme imkânı olmayan dil yanlışlarıdır. Dil yanlışı, istendiğinde düzeltilebilen dil kullanımları olduğu için sağlık sorunlarından kaynaklanan yanlışlar hekimlerin mesuliyetleri içindedir. Bu alana dilciler karışmaz. İnsan sağlığıyla ilgili sebepler şunlardır:

1. Beyinle ilgili sorunlar

Her sağlıklı insan beyni bir takım olağanüstü belirleyici niteliklerle donatılmıştır. Bunlar:¹⁵³

1. Örüntüleri ortaya çıkarma ve gerçeğe yakın tahminlerde bulunma yeteneği,

¹⁵² AKSAN, D.: *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*: 86. s.

¹⁵³ CAINE, R. N. – CAINE, G.: *Beyin Temelli Öğrenme*: 3. s.

2. Belleğin çeşitli türlerinin gerçekleştirilme kapasitesi,

3. Kendi kendine düşünme ve haricî verileri çözümleme yoluyla tecrübelerinden öğrenme ve kendini düzeltme yeteneği,

4. Bitmez tükenmez bir meydana getirme kapasitesi.

Herkes bu kapasitelere sahip değildir. Sahip olanlar normal şartlarda dil eğitimi alır, dili kullanabilir ve dillerini geliştirir; ancak beyin sağlığı yerinde olmayanların dil konusunda gösterecekleri başarıyı veya başarısızlığı resmî dil kullanım dairesine almak doğru olmaz. *Normal konuşmacılar yanlışlarını fark ettiklerinde veya yanlışları gösterildiğinde ya duraklarlar ya da yanlışlarını düzeltirler. Afazik konuşmacılar ise dil yanlışlarını nadiren düzeltirler.*¹⁵⁴ Beyinle ilgili olarak şu sorunlar dikkat çeker:

Yazı yazmanın imkânsızlaştığı **agrafi**; okuma melekesinin kaybolduğu **aleksi**; yazılı anlatım güçlüğü olduğu **dismografi**; bir kişinin dil becerilerinin olumsuz etkilendiği ve okuma seviyesinin düşük olduğu **disleksi**; erken gelişen okuma becerisinin ve buna eşlik eden dil sorunlarının olduğu **hiperleksi** gibi hastalıklar özellikle okuma ve yazma alanlarında görülen sağlık sorunlarıdır.

2. Görme ile ilgili sorunlar

Görme duyusu bilginin edinildiği ilk kanaldır. *Çocuğun öğrenmesinin %80'i gözle gerçekleştiği hesaplanmıştır.*¹⁵⁵ Kişilerde gözle algılama, nesnelere ayırt etme, biçim ve nesne sabitliği sorunu, mekânda hareket

¹⁵⁴ TALO, Ewa Söderpalm: "Slips of the tongue in normal and pathological speech", 85. s.

¹⁵⁵ WHIRTER, F. Mc. – VOLTAN-ACAR, N.: *Çocukla İletişim*: 43. s.

eden biçimleri tanıma konularında sorunların olması öğrenme gücünü, dolaylı olarak da dili yanlış kullanma sorunu ortaya çıkmaktadır.

3. İşitme ile ilgili sorunlar

İşitme, çocuğun konuşma eğitiminde ilk gerçekleşen harekettir. Çocuğun konuşmadan önce işitmesi gerekir. İşitemeyen çocuklar sesleri tanıyamayacağından konuşmaya geçemezler. İşitme ile ilgili sorunları olan çocukların dil yanlışlarına düşmeleri çok olağandır. Dil, sese dayalı bir düzendir. Sesi işitmeyen bir kişinin dili öğrenmesi ve kullanması beklenemez; ancak işitme kaybı doğuştan olmayıp dil ediniminden sonra oluşanların dil yanlışlarına düşmesi de işitme sorunu olmayan bir kişi gibi olmayacaktır. Böyle insanların yanlışları dil yanlışları içinde değerlendirilmemelidir.

4. Bedenle ilgili sorunlar

Konuşma uzuvlarındaki beden yetersizlikleri ya da algılama ve tanımada kullanılan el gibi uzuvların çalışması ve yapısındaki engeller cisimlerin algılanmasını, tanınmasını ve günlük hayatta kullanılmasını güçleştirmekte, dil ve konuşmada sorunlara yol açmaktadır. Kişilerin geçirdiği hastalıkların konuşma uzuvlarında çeşitli bozukluklara yol açması muhtemeldir. Böyle kişilerin dil kullanımlarındaki sorunlar dil yanlışları dışında sayılmalıdır.

3.2. DİL İÇİ SEBEPLER

Dil yanlışları sebepleri içinde dil dışı sebeplerden başka bizzat dilin kendi özelliklerinden kaynaklanan sebepler de vardır. Dil içi sebepler başlığı altında özelde Türkçenin ve genelde dillerin kendi özellikleri ve kuralları ele alınacaktır.

3.2.1. Seslerle ilgili sebepler

Dil seslerden örölmüş bir yapıdır. Hammaddesi ses olan dil, farklı kesimlerde farklı biçimlerde konuşulmaktadır. Bunun yanında dilin ses özellikleri ve ses değışiklikleri de dil yanlışlarını etkilemektedir. Sese dayalı sebepler şunlardır:

1. Ağız etkisinin yazı diline taşınması

*Ağız, dilin farklı coğrafi bölgelerdeki kullanımudur. Ağızların kendi aralarında ortak yönleri olduğu gibi, resmî dille de ortak yönleri vardır.*¹⁵⁶ Resmî dilin ağızlar üzerindeki etkisi kadar, ulaşım ve iletişim vasıtalarının yaygınlaşması sonucunda ağızların da resmî dil üzerindeki etkisinden söz etmek gerekir. Bu vasıtalar yoluyla ağız özellikleri resmî dile de geçmiştir. Ağızlardaki bazı söyleyiş biçimlerinin resmî dilden farklı, gülünç, ilgi çekici, güzel görülmesi ağızların ve alt tabaka dillerinin etkisini resmî dil üzerinde göstermektedir; ancak *kitle iletişim vasıtalarının gelişmesi, gezi imkânlarının artması sonucu lehçe kullananların sayısında bir düşüş gözlenmektedir. Bu düşüşte resmî dili konuşanların iş bulmada daha fazla şansa sahip olmalarının da payı olmuştur.*¹⁵⁷

Dilde yaygın olan kullanım her zaman ağır basar. Ana dili özellikleri eğitim sayesinde resmî dile dönüşmemişse ağız özellikleri ve kişinin yaşadığı veya geldiği coğrafi bölge yüzünden resmî dilde dil yanlışları yapma ihtimali artmaktadır.

Ağızlar dışı daha kapalı, yabancı müdahalelere karşı daha korunaklıdır. Bu sayede ağız, dile nispetle eskiliğini daha çok korumaktadır. Bununla bera-

¹⁵⁶ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 137. s.

¹⁵⁷ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 138. s.

ber resmî dilde değişen durumlar da ağızlara geçmemiştir. Dolayısıyla resmî dilden farklı biçimde kullanılan ağızlarla anlaşma oranı çok düşüktür.

*Emin Çölaşan'ın bu yazısından okuyan birinin ne düşüneceği gayet açık: "Vay gidinin İstanbul'da yayınlanan Ermeni gazetesi vaaay!.. Bu dayanaksız tutarsız sözleri gündeme taşırsın haaa?.." diyecek, tepki koyacak o okuyucu **di mi?**..¹⁵⁸*

Dedim ki: "Vay be gardaş. Demek ki şimdi Viyana kapılarına dayanma sırası Anadolu Ateşi'nin aslan parçalarına geldi."¹⁵⁹

2. Konuşma dilinin yazı dilini etkilemesi

Yazı dili sunî dildir; konuşma dili ise aslî dildir. İnsanlar yazılarında da konuşmalarında olduğu gibi aslî dili kullanmayı tercih ederler; ancak yazı dili konuşma dilinden farklı olarak konuşma dilindeki manayı yakalayabilmek için belli imlâ ve kurallarla işlenmek ve kullanılmak zorundadır. Aslî dili çocukluğundan beri kullanan öğrencilerin yazılarında dil yanlışları olması da tabii sayılmalıdır; çünkü öğrenciler yazıya ana dillerinin aslî şeklini yansıtmak isterler. Ana dili eğitimi resmî dil olarak etkili olmazsa bu durumun etkisi okul sonrası hayatlarında da görülecektir. Meselâ *ağabey* kelimesini sözlükteki biçimiyle yazmak yerine konuşma dilinde geçtiği gibi *a:bi* şeklinde yazmaları buna delildir.

Yazı, dili kalıcı kılan bir yöntemdir. Yazılı hâle gelen ilk biçim, değişikliklere kapanır ve konuşma dilinin hareketliliği, değişkenliği umur-

¹⁵⁸ AY, Savaş: "Agos orta, Hürriyet şut, ofsayt", *Sabah*, 23.02.2004.

¹⁵⁹ AY, Savaş: "Viyana kapılarına kim dayanacak?", *Sabah*, 18.12.2003.

sanmaz; hatta ilk biçimden farklı olarak konuşma dilinin değişmesi dil yanlışı olarak da görülebilmektedir.

Türkçede, her dilde olduğu gibi, yazıdaki sabit duruş çeşitli zamanlarda görülen konuşmadaki ses değişikliklerinden dolayı belli bir zaman geçtikten sonra değişmektedir. Yazı değişikliği taraftarı değildir; konuşma ise her an farklı bir biçim almağa hazırdır. Ses imlâsının kabul edilmiş olması da Türkçenin sese göre yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır.

3. Ses uyumları ve hâdiselerinin yaygınlaşması

Türkçede ses uyumları ve hâdiseleri dilin kullanımında mühim bir yere sahip olup belli sınırlar ve kurallar içinde ses imlâsını harf imlâsına çevirmede etkilidir. Sınırları ve kuralları belli olan ses uyumları ve hâdiseleri, sınırları ve kuralları zorlanırsa dil yanlışı meydana gelir.

Dil yanlışlarının bir kısmı, Türkçeye çok hâkim olan kalınlık / incelik uyumu kuralında kural dışı tutulan bazı eklerin bütün kelimelere aynı çerçevede uygulanmasından ötürü meydana gelmektedir. Kalınlık / incelik uyumu kuralına uymayan ekler ve kelimeler bu kuralın zorlayıcı etkisi yüzünden seslerini değiştirmektedir.

Türkçede {-yor, -ken, +ki, +leyin, +Daş, +mtırak, +gil, +ki} ekleri kalınlık / incelik uyumu kuralına aykırı olarak geldiği kelimenin seslerine göre değişiklik göstermez. Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi bu ekler kalınlık / incelik uyumu kuralı sebebiyle değişikliğe uğramıştır:

İştas < işteş: İşteş fiillerin bildirdiği eylemi özneler ya beraber...¹⁶⁰

¹⁶⁰ KOLCU, Hasan (Editör): *Türk Dili Ders Notları*:173. s.

Akşamleyin < **akşamlayın**: *Meselâ yemekten sonra, **şamlayın**, sigaranızı içiyorsunuz, savurduğunuz dumanlar arasında gündüzkü çalışmanızı, dostlarınızı, yorgunluğunuzu görürsünüz.*¹⁶¹

Gönüldaş < **gönüldeş**: *Orada hayretle gördük; bir adamın bunca nasıl değişip, alabildiğine çocuk, olabildiğine **gönüldeş**, göz alabildiğine duygu küpüne dönüştüğünü.*¹⁶²

Uyum kuralı dışında kalan eklerden başka bazı kelimeler de kendine eklenen ekleri uyumlu hâle getirmektedir:

Normal+dir < **normal+dır**: *Tabii ki Genel Yayın Yönetmeninin damadının 'şıppadanak' köşe yazarı olduğu, 'tetikçinin yüceltildiği' bir medyaya ortamında bu tür yaklaşım **normaldir**.*¹⁶³ Bu örnekte *normal* kelimesindeki “a” ünlüsü ince a olduğu için yanına gelen eklerin de ince şekilleri kullanılır. Türkçede *ince a taşıyan her kelime yabancıdır*.¹⁶⁴

4. Benzetmenin etkilemesi

Benzetme, *konuşanın daha önce hiç duymadığı yeni bir kelimeyi, aşına olduğu eski bir kelimeye benzeterek kullanmasıdır*.¹⁶⁵ Eskilerin “tevehhüm” dediği bu yanlış, yeni kelimeler öğrenilirken ya da yabancı dilden öğrenilen kelimeleri ilk defa kullanırken yapılır. Bu yanlışla düşmek için ya bilinen kelimeler kullanılmalı ya da kullanılacak kelimenin bütün özellikleri öğrenilmelidir. Birbirine karıştırılan kelimelerin karıştırılma sebebi kelimeleri anlam, yapı ve ses bakımından birbirine benzet-

¹⁶¹ AKÇURA, Gökhan: “Sigaranın altın yılları”, *Star Gazetesi*, 13.01.2008.

¹⁶² AY, Savaş: “Bülbüllü Mehmet Efendi'nin diyarı”, *Sabah*, 06.08.2004.

¹⁶³ GÖKÇE, Deniz: “Örnek Gazeteci: Fatih Altaylı”, *Akşam*, 14.01.2003.

¹⁶⁴ ERGİN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 57. s.

¹⁶⁵ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...: 263. s.*

mektir. *Delâlet* kelimesini bilen kişinin *dalâlet* kelimesini öğrenirken bu kelimeyi eskiden bildiği şekle benzetmesi buna örnektir.

5. Benzeşmenin etkilemesi

*Benzeşme, bir sesin çıkış yeri ya da biçimi açısından bir başka sese benzer ya da eş duruma getirilmesi olayıdır.*¹⁶⁶ Dilin seslerindeki değişim anlatılırken kullanılan bu terim, dil yanlışları bahsinde de geçmektedir. Dil yanlışlığı ile dilde ses ve anlam değişikliği, zamana ve mekâna göre farklılık arz eden bir hâdisedir. Dil yanlışlığı, dilin günümüzdeki kullanımında gösterdiği yanlış sayılan şeklidir. Dil değişikliği ise dilin geçmişe göre şimdi kabul edilmiş farklı şeklidir.

Kelimelerin söylenişinde sesler birbirlerini etkiler; ya bazıları yanındaki sesi kendisine benzetir veya yanındaki sese kendisi benzer. Seslerin bu hareketleri bazen yazıya da yansır. *Şoför* kelimesindeki *ö* ünlüsünün birinci hecedeki *o* ünlüsünü *ö* yapması ve kelimenin *şöför* şeklinde kullanılması buna örnektir.

6. Tasarruf kanununun dili etkilemesi

Dillerin en bariz vasıflarından biri de yazılacakların veya söyleneceklerin en az gayretle, tasarruflu biçimde dile getirilmesidir. Gereksiz kelime, fazladan ses kullanmak dilin kullanım mantığına aykırıdır. Maksat hâsıl olacak kadar yazmak veya konuşmak dil için esastır.

Dildeki tasarruf kanunu, bazen aşırıya kaçılarak başka kelimelere veya seslere de sirayet eder, kullanılması gereken ek veya kelimeler kullanılmaz. Bu durumda mana tam ve doğru biçimde aktarılmaz. *Okul ço-*

¹⁶⁶

AKSAN, D.: *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*: 210. s.

*cuklarının kompozisyonlarında sesbilimi alanında sık rastlanan ses değişmelerinde, en az çaba ilkesinden ve söyleyişte kolaylığa yönelmekten kaynaklanan bir tasarruftan söz etmek mümkündür.*¹⁶⁷ Bunun kisi, gereksiz yerlerde de görülür. Yazı dili esas alındığında konuşma dilinin yazı dilini etkilemesi de bu kanundan dolayıdır. Tasarruf kanunu *uyarınca iki değişik eklemleme yerine bir tek eklemlemeyle yetinilmiş ya da güç bir eklemleme yerine daha elverişli bir eklemlemeye müracaat edilmiştir.*¹⁶⁸

Tasarruf kanunu yalnızca ses alanında değil, kelimelerin söylenişinde, cümlelerin kuruluşunda da etkisini göstermektedir. Kelimelerin türetilmesinde de bu kanun gözetilir; çünkü *insanoğlu, söyleyeceklerini ses bakımından olduğu gibi yapı bakımından da kısaya, kolaya yönelerek dile getirir.*¹⁶⁹ Aşağıdaki kelimelerin eksik söylenmesi de tasarruf kanunu gereğidir.

Diferansiyel “defransiyel, difransiyel”: *‘Ya bunadı ya difransiyel sıyrıldı’ diye düşüneneceğim ama düşünemiyorum, beynimi okuyor sanki ihtiyar...*¹⁷⁰

Dakika “dakka”: *“Dur bi dakka; SMS yolluyorum” diyor Ziya bunun üzerine.*¹⁷¹

Gazete “gazte, gaste”: *Gazte diye bir sözcük yok. Onun asıl adı gaste!*¹⁷²

¹⁶⁷ İMER, K.: *Dil ve Toplum*: 70. s.

¹⁶⁸ SAUSSURE, F. de: *Genel Dilbilim Dersleri*: 162. s.

¹⁶⁹ AKSAN, D.: *Dil, Şu Büyülü Düzen*: 96. s.

¹⁷⁰ DEVRİM, Serdar: “Çok gizli”, *Hürriyet*, 29.09.2005.

¹⁷¹ ÇAPA, Ebru: “Gözlere çiklet”, *Hürriyet*, 09.02.2007.

¹⁷² ARAL, Oğuz: “Huysuz ihtiyar”, *Hürriyet*, 14.02.1999.

Cümlelerde öge noksanlıkları da tasarruf kanunu gereğidir. Meselâ “*Beline kemer [takıp], ayağına ayakkabı [geçirip], sırtına ceket giyip çıktı.*” cümlelerinde *yapımın* eksik olması tasarruf ilkesi gereğidir.

3.2.2. Harflerle ilgili sebepler

Harfler, dilde seslerin yazıya aktarılmasına yarayan işaretlerdir. Her dil, kendi yapısına uygun harfler üretir ya da başka dillerin kullandığı harfleri kendi yapısına uydurarak alır. Harflerin değiştirilmesi veya harflerin sesleri karşılama yetersiz olması harflere dayalı dil yanlışı sebebi olarak görülmektedir. Harflere dayalı dil yanlışı sebepleri şunlardır:

1. Harflerin değiştirilmesi

Harf inkılâbıyla beraber bazı kelimelerin okunuşlarında ve yazılışlarında değişiklikler olmuştur. Yeni harfler Türkçenin bin yıldır içinde faal şekilde bulunduğu kültür dünyasıyla olan dil bağını koparmış; onun yerine Latin harflerini kullanan dillerin etkisine açık bir dil hâline getirmiştir. Dolayısıyla geçmişte kullanılan kelimelerin bir kısmını yazmakta ve söylemekte yanlışlıklar yapılmaktadır; çünkü geçmişte kullanılan abece ile kelimeler arasında asırlarca edinilmiş birikimden kaynaklanan bir yakınlık vardır. *Bir cemiyet başka bir cemiyetin abecesini benimserse veya bir dil bir başka dilden kelime alırsa yabancı abece ve kelimenin hedef dilde birebir karşılıklarını bulmak mümkün değildir. Böyle bir durumda kelimelerin yazılış ve söylenişleri arasında bir farklılık ortaya çıkar ve seslerin birbirine dönüştürülmesi kaçınılmaz hâle gelir.*¹⁷³

Dillerin kendilerine mahsus abeceleri onları kısmen de olsa başka dillere karşı daha korunaklı hâle getirmektedir. Bunun örnekleri tarihte de

¹⁷³ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...*: 121. s.

görülmüştür. Aynı abeceyi kullanan dillerin birbirlerinden etkilenmeleri daha kolay olmaktadır. Bunun kanıtı olarak da Kiril ve Methodius'un Slav dillerini Latin istilasından korumak amacıyla Yunan abecesinden bozma bir Kiril abecesi ortaya koyması gösterilir.

2. *Harflerin sesleri karşılama yetersiz kalması*

Türkçe Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar birçok abeceyle karşılaşmış, bunlardan çeşitli imlâlar üretmiş ve bir zaman sonra kullandığı abeceleri çeşitli sebeplerden dolayı terk etmiştir. Kullandığı abecelerden en uzun süreli olanları Köktürk, Uygur, Arap ve Latin abeceleridir. Bunlara Orta Asya Türkleri için Kiril abecesi de eklenebilir. Bu kadar çok sayıda abece kullanıp değiştirmek, değişiklik esnasında ve sonrasında bazı seslerin kaybolmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda da eş yazınlık ortaya çıkmaktadır. Kelimelerin ses farklarına temas edilmeden telâffuz edilmeğe çalışılınca da yanlış söyleyişler oluşmaktadır. *Bugün de Türkçe imlânın oturmadığı, sık sık karıştırıldığı bir gerçektir. Bu biraz da abecenin başka dillerin bazı seslerinden mahrum olmasından ileri gelmektedir.*¹⁷⁴

Abece değişikliği her zaman bazı seslerin terk edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Köktürk abecesindeki harflerin karşıladığı sesler Uygur abecesinde neredeyse yarıya düşmüştür. Uygur'dan sonra Arap abecesine geçişle bazı farklı sesler alınmış, bazı sesler gene terk edilmiştir. Arap abecesinin terk edilip Latin abecesine geçişle de *kalın ve ince t, k, g, s, h, z* sesleri tek şekle inmiş; *hemze, ayın ve peltek s* sesleri kaybolmuştur; çünkü alınan her abece bağlı olduğu kültürden kelime almağı kolaylaştır-

¹⁷⁴ ERTEM, R.: *Elifbeden Alfabeye...*: 353. s.

dığı gibi sesleri de taşımağa elverişli hâle gelir. Bir yandan da yeni harflerin aslı dillerindeki imlâ sorunları geldiği dilde de sürmektedir.

Abece değiştirmenin sonucunda bazı seslerin kaybedildiği görülür. Türkçede *açık ve kapalı e* sesleri bir harfte birleşmiştir. Bunun yanında *geniz n*'si kaybolmuştur. Bu ikisi konuşma dilinde ve bazı ağızlarda hâla işitilse de yazıda gösterilmemektedir. Bunun sebebi ise abecenin değiştirilmesi esnasında kabul edilen imlâdır. Abece değiştirilince Osmanlı Türkçesi zamanında kullanılan dil bilgisi imlâsı terk edilip yerine ses imlâsı kabul edilmiştir. Ses imlâsının kabul edilmesi sonucu konuşma dilinde mevcut bütün yapılar ve unsurlar yazı dilinde de gösterilmek durumdadır. Zaman içinde konuşma dilinin değişmesi sonucu ses imlâsında da bazı değişiklikleri gerçekleştirmek bir mecburiyet olacaktır; çünkü ses imlâsı belli bir zamanın konuşma dilinin esas alınmış hâlidir.

3.2.3. Kelimelerle ilgili sebepler

Kelimeler dillerin en mühim parçalarıdır. Diller kelimelerden oluşur, kelimeler de dili cümlelerde gösterir. Kelimeler yalnızca ses ve biçimden ibaret değildir. Kelimeler anlamın yanında başka bildiriler de taşır. İnsanların dil seviyeleri kullandığı kelimelere bakılarak anlaşılır. Kelimeler yanlış kullanılırsa anlam doğru iletilmez. Dil yanlışları ekseriyetle kelimeleri yanlış kullanmaktan kaynaklanır. Kelimelerle ilgili dil yanlışları sebepleri şunlardır:

1. Kelime kullanmada dil ırkçılığının görülmesi

Dil ırkçılığı, bir dilde kullanılan kelimelerin yalnızca o dilden olan kelime kökleriyle oluşturulması, alıntı kelimelere yer verilmemesi gayretidir. Diller, başka dillerle karşılaşmaktan, o dillere kelime verip yine o

dillerden kelime almaktan kaçamaz. Tabii bir durum olan bu alışverişe yasak getirmek ve dilin parçası olmuş alıntı kelimeleri temizlemek dil ırkçılığıdır.

Alıntı kelimeler esas söz varlığının dışında deyimlerde, atasözlerinde, ilişki sözlerinde ve başka edebî türlerde kullanıla kullanıla o dilin parçası olmuş kelimelerdir. Bunları dilden ayıklamak, dili kısırlaştırmak demektir; çünkü *bir nevi ırkçı görüş taşıyan aşırı özleştiricilerin çalışmaları konuşma dilinden uzak, uydurma (sunî) bir yazı dili doğurmak yolundadır. Böyle bir dilin tutunup yaşaması düşünülemez.*¹⁷⁵

2. Yerlileştirmenin aşırı olması

Anlamı bilinmeyen alıntı kelimelerden bazılarının ses yakınlığından dolayı kişinin kendi dilinde anlamını bildiği başka bir kelimeye benzetmesine *yerlileştirme* (folk etymology / association) denir. Özel isimlerde özellikle görülen yerlileştirme varlık adlarında da dikkati çekmektedir. Meselâ *eleğim sağma* [«èalÀyim-i semâ»]¹⁷⁶ denen *gökkuşağı* kelimesinin önceki karşılığı olan kelimenin bu şekilde çevrilmesinde de yerlileştirme dikkati çeker. Yerlileştirme, anlamı bilindiği hâlde başka kelimelere de uygulanırsa dil yanlışları meydana gelir. Bilinmeyen kelimeleri yanlışlıkla kendi dilindenmiş zannetmek kelimeleri birbirine karıştırmaya sebep olmaktadır.

sutyen < *Fr. soutien*; *subasman* < *Fr. soubassement*; *direkt* “doğrudan” < *İng. direct*; *sutaşı* “işlemeli şerit” < *Fr. soutache*; *Ana* + *dolu* < *Yun. Anatole* “gün doğusu”; *Tahtakale* (semt adı) < *Ar. taht* “alt” + *al-kale*; *Derebolu* (yer adı) < *Yun. tri* “üç” + *polis* “şehir”; *Balahisar* (

¹⁷⁵ EDİSKUN, H.: *Türk Dilbilgisi*: 50. s.

¹⁷⁶ [ÂŞİR Efendi-zâde] M. HAFİD: *Ad-Durar*: 49₁₁. s.

yer adı) < F. Ar. *bala* “yüksek” + *hisar*; *Sürmeli* (*yer adı*) < Erm. *surb* “azize” + Mari “Meryem” örneklerinde altı çizili olan kelimelerin “*süt, su, direk, taş, ana, tahta, dere, bala, sürme*” ile hiçbir anlam ve köken ilişkisi yoktur.¹⁷⁷ Zamanla kalıplaşıp söz varlığına girmiş kelimeleri aşırı yerlileştirme içine almak yanlıştır. Mühim olan böyle bir hadiseyi bilip kelimeleri kullanırken dikkatli olmaktır.

3. Etkin ve edilgin kelime hazinesinin farklı olması

Bir insanın etkin kelime hazinesi ile edilgin kelime hazinesi her zaman farklıdır. Etkin kelime hazinesi, insanların günlük yazıştıkları ve konuştukları kelimeleri içerir; edilgin kelime hazinesi ise konuşmayı anlamadıkları, yazmayı bildikleri kelimeleri içerir. Kelime hazinelerinin farklılığı, bu farkın çok açık olması dili kullanmada sorunlar meydana getirir. Konuşulana veya okunanı anlayıp karşılık veremeyen bir insan ortaya çıkartan kelime hazinesi zenginleştirilirse bu fark azalacaktır. Meramını ifade esnasında bildik ve beylik kelime kullanmağa yönelen insan, zengin kelime hazinesi sayesinde dili etkili, doğru ve güzel kullanabilecektir.

4. Çağrışım öbeğinin yanlış kurulması

Dildeki kelimeler belli anlamları karşılamak için kullanılır. Bu anlamlar farklı durumları ifade ederken bir kavram ve çağrışım alanı oluşturur. Kavram ve çağrışım alanı alâkasız kelimelerle oluşturulmağa çalışıldığında çağrışım öbeği yanlışları meydana gelir. İnsanın ölüsü için *leş* denemeyeceği gibi; insanın küçüğü için de *semiz* denemez. Erkek için *güzel* kelimesinin kullanılmayıp; kız için de *yakışıklı* denmemesi gibi...

¹⁷⁷ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 412. s.

İşte çağrışım anlamı da denen bu durum bir kelimenin birlikte kullanılabilceği kelimelerle kazanabileceği anlamıdır. Birbirini ran kelimelerin oluşturduğu öbeğe de çağrışım öbeği adı verilir.¹⁷⁸

<i>geviş getirmek (hayvan)</i>	<i>telef olmak (hayvan)</i>
<i>güzel (umumiyetle kadın)</i>	<i>hamarat (kadın)</i>
<i>tıknaz (insan)</i>	<i>doru (at)</i>

5. Kelimelerin seyrek kullanılması

Kelimeler, beraberinde bilgi taşıyan bir vasıtaadır. *Bir kelime ne kadar sık kullanılırsa, o kadar az bilgi içerir.*¹⁷⁹ Az bilgi içermesinin sebebi bilginin tanımından dolayıdır. Herkesin bildiği bir kelime veya kavram bilgi olmaktan çıkınca sıklığı daha az olan kelimeler bilgi taşıma özelliğini kazanır. İşte kelimeler ne kadar sık kullanılırsa bilinme oranı da o kadar yüksek olacaktır. Dolayısıyla kelimelerin yanlış kullanımını azalacaktır.

6. Yabancı kelimelerin kullanılması

Birçok dil, dışarıdan gelebilecek kelimeler için imlâ ilkelerini belirlemiştir. Türkçenin de yabancı dillerden alınan kelimelerin imlâsı için ilkeleri kısmen belirlenmiştir. İlkeler yaygınlaşıp benimsenirse sonraki nesiller için de bir kolaylık sağlanacaktır.

Türkçesi olduğu hâlde yabancı dilden alınmış kelimeleri kullanmanın çeşitli sebepleri vardır. Yabancı kelime kullanmanın sebepleri şunlardır:

¹⁷⁸ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 415. s.

¹⁷⁹ MARTINET, A.: *İşlevsel Genel Dilbilim*: 210. s

Genel dildeki kelimelerden başka özel isim olarak kullanılan iş yerlerinin adları da **özenti ve farklı görünmek** düşüncesinden kaynaklanan bir anlayışla yabancılaşma eğilimine girmiştir: *Lee, Wrangler, Tiffany, Papillao, Big Star, Pyramid, Podium Pop, FBI, Silver, Cetto, Cats, Pierre Cardin, Camel, Rifle, Rodi Shop, Shopping Club, Yards, Three & M. Wital, Reebok, Capricho, Music Club, Music Shop, Pop Shop*¹⁸⁰

Kendisini bilgili göstermek, yabancı kelime kullanma sebeplerindedir. Dil kullanımında insanlar bazen ne kadar zengin kelime servetinin olduğunu, yabancı bir dili veya kendi ana dilini ne kadar güzel konuştuğunu ve yazdığını; en dikkat çekici olarak da ne kadar çok bildiğini göstermek isterler. Bu özellik bir zamanlar romanlara bile konu olmuş, aydın geçinen okumuş tabakadan bazı insanlar cümlelerinin yarısını Türkçe kuruyorsa, kalan yarısını da kendini bilgili göstermek amacıyla Fransızca kuruyorlardı, hatta *Araba Sevdası* adlı romanın kahramanı *Türkçe cümleleri de Fransızcanın sentaksına göre yapardı*.¹⁸¹

Aşağılık duygusunun etkisiyle gittikçe gelişerek, bir insanın göze çarpacak biçimde çevresinden üstün olma gayesini de içine alan bir kendini kabul ettirme isteği,¹⁸² dili kullanmada da görülür. Bazı kişiler kendi dillerini yabancı diller karşısında küçük görebilmektedirler. Böyle kişilerin yaşadıkları aşağılık duygusu onlara aşırı biçimde yabancı kelime kullandırmaktadır. *Bu yabancı söz hayranlığı yalnız kelimelerde kalmamakta, yabancı sentaksa karşı da duyulmakta ve caddelerimizde yabancı dille yazılmış tabelâlar görülmektedir*.¹⁸³ Ayrıca yabancı hayranlığı şuur altına

¹⁸⁰ ÜSTÜNOVA, K.: “Bursa’da Tabelâ Adları”, 295. s.

¹⁸¹ AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: 80. s.

¹⁸² ADLER, A.: *İnsan Tabiatını Tanıma*: 182. s.

¹⁸³ AKSOY, Ö. A.: *Dil Üzerine Düşünceler Düzeltmeler*: 37. s.

sirayet etmiş olduğu için dil inkılâbı sonucu olarak dilden atılan bazı kelimelerin yerlerine konanlar da yabancıdır. *Arapça olduğu için atılan hudut yerine Rumca sınır, Arapça esas yerine Rumca temel getirilmiştir. Ziyafet yerine getirilen şölen Moğolca, hububata karşılık gelen tahıl ise gene Arapçadır.*¹⁸⁴

Aşağılık duygusunun ağırlığı sonucu asırlarca kullanılan kelimeler yabancı diye bırakılıp Avrupa dillerine mahsus kelimeler tercih edilmeğe başlanmıştır. Bunda bazı kişilerin zaten ulaşılmak istenen Batı medeniyetine mahsus kelime dünyasına dokunmamak düşüncesi tesirli olmuştur. Meselâ *paşa-general, idman-jimnastik, seyrüsefer-trafik, müderris-profesör, darülfünun-üniversite, idadî-lise, müşir-mareşal, meclis-parlamento, mebus-parlâmenter, sevkulceyş-strateji, iktisat-ekonomi, encümen-komasyon, tabip-doktor, baytar-veteriner, fırka-parti, zihniyet-mantalite* gibi kelimelere karşılık türetilmemiş veya türetmek gereksiz görülmüş, Batı dillerinden aynen alınıp benimsenmiştir.

Yabancı kelimelerin Türkçelerini bilmemek de yabancı kelime kullanma sebeplerindendir. Yabancı bir ülkede doğup büyümüş, okumuş, yaşamış kişilerden bazıları ya da yabancı dille eğitim almış bazı insanlar Türkçede karşılığını bilmediği bazı kelimelerin yerine onların yabancı dildeki karşılığını kullanmaktadır. Bunun için de dışarıda yaşamış veya yetişmiş insanlar, konuşma arasında Türkçesini bilmedikleri bir kelimeyi hatırlamak için “*Eee... Türkçede nasıl denir?*” tarzında bir ifade kullanırlar.

¹⁸⁴ SEZGİN, F.: *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu*: 80. s.

Başkalarına üstünlük taslamak bazen yabancı dil kullanmakla da gerçekleştirilir. Türkçesi çok bilindik bir kelime bulunduğu hâlde yabancı dillerden alınmış kelimelerin üstünlük taslamak amacıyla kullanıldığı görülmektedir: *shov (gösteri), pardon (af edersiniz), showroom (sergi yeri), plaza (iş merkezi, katlı kapalı çarşı), center (merkez)*.

3.2.4. Cümleyle ilgili sebepler

Cümle, kelimelerin anlamlı bir bütün oluşturduğu, esasta *yapan* ve *yapımın* yer aldığı yapıdır. Cümlede yer alan unsurlar kelimelerden veya kelime öbeklerinden meydana gelir. Cümleyle ilgili dil yanlışı sebepleri şunlardır:

1. Uzun cümlelerin kullanılması

Cümle unsurlarının birbiriyle münasebetlerini karıştıracak kadar uzun cümleler kurmak dil yanlışına sebep olmaktadır. Cümlelerin uzun kurulması sebebiyle fiilin çatısı, olumlu ve olumsuz ifadeler, *yapan* ve *yapım* arasında uyumsuzluklar meydana gelir. Bunun yanında cümlenin unsurlarından biri veya birkaçı eksik bırakılır. Kelimelerin vazife yerleri birbiriyle karıştırılır. Dolayısıyla uzun cümleler her zaman dili yanlışı kullanmağa müsaittir.

Uzun cümleler anlaşılması ağır cümlelerdir ve *ağır cümlelerin okunması kolay değildir*.¹⁸⁵ Uzun cümleye Milli Eğitim Temel Kanunu'ndan bir örnek cümle: *Öğretmenlik kariyer basamaklarında yükseleceklerin gireceği sınav, sınava katılacaklarda aranacak en az çalışma süresi, hizmet içi eğitim veya lisansüstü eğitim nitelikleri, her bir değerlendirme ölçütüne ilişkin hususlar ve puan değerleri, alanında ya da eği-*

¹⁸⁵HODGSON, William B.: *Errors in The Use Of English*: 206. s.

tim bilimleri alanında tezli yüksek lisans veya doktora öğrenimini tamamlamış olanlardan uzman öğretmenlik veya başöğretmenlik için aranacak kıdem, hizmet içi eğitim, etkinlikler (bilimsel, kültürel, sanatsal ve sportif çalışmalar) ve sicil (iş başarımı) şartları ve puan değerleri, branşlar temelindeki uzman öğretmenlik ve başöğretmenlik sayıları, yükselmeye ilişkin usul ve esaslar ile diğer hususlar Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığının uygun görüşleri alınarak Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.¹⁸⁶

2. Kalıp cümlelerin doğru bilinmemesi

Kalıp cümleler içinde atasözleri ve ilişki sözleri başta gelir. Atasözleri kalıplaşmış söz öbekleridir. Bunların farklı söylenmesi ve yerinde kullanılmaması her zaman dil yanlışlığı kabul edilir. Bunların yanında ilişki sözleri de kalıplaşmıştır. İyi veya kötü dilekler için kullanılan ilişki sözleri doğru bilinmeyince yanlış kullanılır. Hangi sözün hangi durumda kullanılacağı bilinmek durumundadır.

3. Cümle yapısının bozulması

Her dilin cümle kurgusuna dair kuralları vardır. Bu kuralların aksine bir kurgu her zaman yanlış kabul edilir. Türkçenin cümle kurgusuna dair kuralı da başta *yapan*, sonda *yapım* ve ortada da öbür unsurların yer aldığı bir düzendir. Bu düzenin olağan durumlarda değiştirilmesi dil yanlışlığıdır. Bazı acil durumlarla edebî eserlerde ise cümlelerin devrik kurulmasına ruhsat verilmiştir.

4. Dillerin yanlış çevrilmesi

¹⁸⁶ 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 3. Kısım, 43. Madde (Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.): 25516 sayılı Resmi Gazete: 08.07.2004.

Çevirilerde kelimelerin birebir anlamlarından ziyade metnin anlam akışında taşıdığı anlama dikkat etmek gerekir. Deyim ve atasözlerinin kalıplaşma özelliğinden dolayı bu tür kalıplaşmış sözlerde çeviri yanlışları yapılmakta, ilişki sözlerinde çeviri yanlışları görülmektedir. Son zamanlarda çevirici noksanlığı, araştırıp karşılaştırma imkânı için zaman darlığı ve işlerin aceleye getirilmesi yüzünden *seslendirilen ve seyircilere sunulan dizilerde de böyle bariz dil yanlışları görülebiliyor*.¹⁸⁷

5. Cümle öğelerinin eksik ve uyumsuz kullanılması

Cümlenin öğeleri içinde yapan ve yapım esas öge olarak bulunur; nesne, yer belirticisi ve zarf yardımcı ögedirler. Bunlardan birinin eksik olmasından dolayı cümle yarım sayılır, bitirilmemiş kabul edilir. Cümle öğeleriyle ilgili olarak yapılan dil yanlışlarında *en çok yapımın unutulduğu göze çarpmaktadır*.¹⁸⁸

3.2.5. Anlamla ilgili sebepler

Anlam, kelimenin taşıdığı bildiridir, muhtevadır. Kelimeler bildiriye tek başlarına taşıyamazlar. Başka kelimelerle kurulan cümle ve cümlede oluşturulan anlam akışı dairesinde anlam aktarılır. Anlama dayalı dil yanlışları sebepleri şunlardır:

1. Anlam akışının dışına çıkılması

Anlam akışı, *bir dil unsurunu çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu unsuru etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen unsur veya unsurlar bütünü, bağlam, konteksttir*.¹⁸⁹

¹⁸⁷ CANPOLAT, M.: "Medya ve Dil", 29. s.

¹⁸⁸ İMER, K.: *Dil ve Toplum*: 127. s.

¹⁸⁹ TDK: *Türkçe Sözlük*: 128. s.

Kelimeler vazifelerine göre *betimleyici kelimeler*, *lendirici kelimeler*, *işaret kelimeleri* ve *ünlemler* diye dört kısımda ele alınır.¹⁹⁰ Bu sınıflandırma kelimelerin anlam akışlarını da gösterir. Anlam akışının dışına çıkıldığı fark edilmeden kullanılan kelimelerin ne anlama geldikleri de anlaşılmayacaktır. Bu da dilin yanlış kullanılmasına sebep olur. Dolayısıyla *her hangi bir işaretin anlamı, kullanıldığı anlam akışına bağlıdır.*¹⁹¹

Anlam akışı dışına çıkılan yazışmalarda ve konuşmalarda anlam belirsizliğinden dolayı başka anlamlar ortaya çıkmaktadır. Yayın vasıtalarında konuşmacının sözlerinin bir kısmının alınıp öbürlerinin kenarda bırakılması ve bu haberi dinleyenlerin işin aslını bilmemesi hep anlam akışı dışına çıkmaktan kaynaklanan yanlış anla(şıl)malardır.

2. Anlam akışının belirsiz olması

Dil, birbirlerine benzer ya da tamamen aynı yazılan ve söylenen kelimelere de sahiptir. Böyle kelimelerin hangi anlam akışında kullanıldığı anlaşılmazsa dil yanlış kullanılır. Dolayısıyla dilin öncelikle hangi anlam akışında konuşulduğu bilinmek zorundadır.

Yazma esnasında yazar, bir anlamdan öbürüne geçerse anlam akışında belirsizlik ortaya çıkar. Okuyucu ne okuduğu konusunda yanılır. Okuyucunun yanıldığı noktada anlam akışı belirsizliği var demektir. Anlam akışı konusunda *yanlışlık, iç içe girmiş kelimelerin kullanımlarını ayırt edemeden doğar.*¹⁹²

¹⁹⁰ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 8. s.

¹⁹¹ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 24. s.

¹⁹² WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 9. s.

*Münakaşalarda belirsizliğin sebep olduğu karışıklık, yazma esnasında çok daha belirginleşir.*¹⁹³ Farklı kültür çevrelerinde yetişen kişilerin zihinlerindeki kavramlar da farklı anlamlarda telakki edilir. *Belirsizliklerin çoğu, soyut kelimeler söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır.*¹⁹⁴

Yazan kişi yazdığında başarı elde etmek istiyorsa ifadeleri arasında farklı bağlamlara geçmemeli, biri bitmeden öbürüne atlamamalıdır.

3. Doğrulamanın yapılmaması

Doğrulama, bir şeyin doğru olup olmadığını öğrenme anlamına gelir. Doğrulama bizi anlamaya ve doğruya götüren bir kılavuzdur. Doğrulamada;¹⁹⁵

1. *Cümlelerin anlamı, onun kullanımının ne olduğu ve ne tür bir şeyin iletilmek istendiği ortaya çıkarılır,*
2. *Doğruluk için delil sayılabileceklerin ve sayılamayacakların kararı verilir,*
3. *Delil iyice düşünülüp karar verilir.*

*Bir ifadeyi ortaya koyan kişiye, ifadesinin anlamı ve doğrulanmasıyla ilgili açıklama sunma yükü binmektedir.*¹⁹⁶ Doğrunun bulunması ve bilginin elde edilmesi mecburi olarak dilin, özellikle de anlam ve doğrulama kavramlarının iyi anlaşılmasına bağlıdır.¹⁹⁷

4. Genel ağda dilin farklı kullanılması

¹⁹³ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 44. s.

¹⁹⁴ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 45. s.

¹⁹⁵ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 61. s.

¹⁹⁶ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 10. s.

¹⁹⁷ WILSON, J.: *Dil, Anlam ve Doğruluk*: 18. s.

Genel ağda iletişim esnasında yazmanın hızlı olması gereklidir. Bu sebeple kısaltılmış, basit, tasarruflu ve hatta remizli bir dil kullanılmaktadır. Özellikle *duygu sembollerinin kullanımı gençlerin duygularını bir cümle, bir öbek hatta bir kelime kullanmaksızın ifade etmelerine yardımcı olmaktadır.*¹⁹⁸

İşaret değişikliği: İşaret değişikliği umumiyetle genel ağda görülmektedir. Hızlı veya gizli yazmak ihtiyacından dolayı hızlı yazarken benzer biçimleri, gizli yazarken de farklı biçimleri yazarak bozuk karakterli göstergeler kullanılabilir. Meselâ genel ağda *V* yerine *W*, *L* yerine *l* (*bir*), *E* yerine *3*, *T* yerine *7*, *B* yerine *8*, *G* yerine *9*, *O* yerine *0* (*sıfır*), *S* veya *Ş* yerine *\$*, *A* yerine *4* gibi işaretler kullanılmaktadır.

Türkçe işaretler İngilizce kaynaklı genel ağ dilinde tanınmamaktadır. Teknolojiyi üreten ve geliştiren ülkeler bu teknolojinin kullanılmasında kendi dillerini esas almaktadırlar. Türkçenin yapısı ve özelliği bu dillerden ve onların kullandığı abecelerden farklı olduğu için sorunlar çıkmaktadır. Özellikle Türkçe dil desteğinden mahrum olan bilgisayar programlarının aracılığıyla gönderilen iletiler alıcıya bozuk gönderilmektedir. Bu sorunun çözümü için kullanılan yöntem Türkçe işaretlerde olup İngilizcede olmayanları olanlarına benzetmektir. Meselâ “ğ” yerine “g”, “ü” yerine “u”, “ş” yerine “s” veya “\$”, “ı” yerine “i”, “İ” yerine “I”, “ö” yerine “o”, “ç” yerine “c” kullanılmaktadır. Bunlara ilâve olarak *genel ağ ortamında Türkçe işaretler kullanılarak verilen dosyalar yayımlanmamakta, genel ağ ortamı alan adları Türkçe olan sitelere izin vermemekte,*

¹⁹⁸ BOYER, A.: “(İnter)Net ‘Genç’ Sohbet Ortamında...”, 61. s.

*yazılımlarda Türkçe işaret kullanılmayınca İngilizce işaretler kullanılmaktadır.*¹⁹⁹

3.2.6. Dil bilgisiyle ilgili sebepler

Bir dilin dil bilgisi, o dili ayakta tutan, başka kesimlere de öğretilmesini kolaylaştıran kurallar bütünüdür. Konuşurken ve yazarken o dilin mensupları dil bilgisi kurallarını farkında olmadan uygular.

Dil bilgisi dilin zaman içinde ortaya koyduğu aykırı kullanımları hemen benimsemez. Kelime veya kelime grubu seviyesinde ortaya çıkan farklı kullanışlar galat olarak anılır. Bu galatlar dil bilgisi kurallarına aykırıdır; ancak dillerin umumî vasfı gereği dil bilgisi kurallarına aykırı dahi olsa kabul görmüş bir kullanışsa, yaygınlaşmış galat ya da yanlış şekil doğru sayılır. Bu durum eskiden “*Galat-ı meşhur, lügat-i fasihten evlâdır.*” sözüyle kural hâline getirilmiştir.

Bu durumda dil bilgisine aykırı olan; ancak yaygınlaşan kullanışları da dilin içine dâhil etmek gerekmektedir.

¹⁹⁹ BAYRAM, S.; ARSLAN, A.; YAPRAKDAL, A. B.: “Elektronik Ortam...”, 53. s.

4. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARI TASNİFİ VE ÇÖZÜMLERİ

Dil yanlışı, dilin kanunları dışına çıkılarak kullanılmasıdır. Bu kanunlar içinde ses bilgisi, biçim bilgisi, cümle bilgisi ve anlam bilgisi yer alır. Dil yanlışı bir kelime üzerinde anlam, ses ve biçim bakımından bir arada görülür. *Anlatım bozukluklarını kesin çizgilerle ayırmak, sınıflandırmak mümkün değildir. Bazen, ses ya da biçim durumundaki bir yanlıklık, anlamın cümle çapında bozulmasına yol açabilir.*²⁰⁰ Dolayısıyla yapılan tasnif kesin çizgilerle belirlenmiş ve ayrılmış bir tasnif değil; şimdiye kadar yapılanların içinde onları derlemeğe çalışan bir tasniftir. Dil yanlışılarının tasnifinde yazı dili esas alınmıştır. Konuşma dili daha değişken ve şahsî olduğu için dışta tutulmuştur.

4.1. İMLÂ KURALLARINDA DİL YANLIŞLARI

Yazmanın ortak hâle gelmesi için ortak bir imlâ gereklidir. Ortak bir imlâ yazı dilinin esasıdır. İmlâ, *bir dili belli kurallara göre yazma, o dildeki kelimeleri yazıda gösterme biçimidir.*²⁰¹ İmlâ kuralları abecenin kaynağına göre belirlenir. Hangi tür abece kullanılırsa, imlâ da ona göre değişiklik gösterir. İmlâ kurallarının ortak biçimde kullanılması için cemiyette anlaşılması gerekir. Cemiyet içinde ortak biçimde kabul edilmemiş bir imlâ dil birliğini zedeler. Konuşma ne kadar bir olursa olsun, bu birlik yazıya aktarılamayınca yazı birliğinden söz etmek zorlaşır. *Anlatımda birliği sağlayan, ifadeyi başarılı kılan unsurlardan biri de imlâ kurallarıdır.*²⁰² İmlâ kuralları yetkili bir kurum tarafından belirlenip o dili

²⁰⁰ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 431. s.

²⁰¹ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 89. s.

²⁰² ÖZBAY, M.: *İlköğretim Öğrencilerinin Yazılı Anlatım ...*: 128-129.s.

konuşan ve kullanan herkesçe kabul edilmelidir. Bu kurumun tekliflerine karşı çıkılacaksa da bahsedilen yetkili kurum bu itirazları dikkate almalıdır; ancak çok gerekmedikçe imlâ değişiklikleri yapmaktan uzak durmak gerekir.

İmlâ kurallarına uymamaktan doğan dil yanlışları yalnızca Türkçe için değil, bütün diller için geçerlidir. Meselâ Almanya’da 1965-1985 yılları arasında yapılan imlâ yanlışları ile ilgili araştırmaların sonuçlarına göre 300000 imlâ yanlışının değerlendirilmesinde ilk sırayı “*imleme / noktalama, harf-ses uyumu, büyük-küçük yazım / büyük harflerin kullanılışı*”²⁰³ üçlüsü çekmektedir.

İmlâ kurallarıyla ilgili olarak şu konularda yaygın biçimde yanlışlık görülmektedir:

4.1.1. Harflerin okunuşları ve sıralanışı

*Bir abeceyi meydana getiren, tek başına veya başka öğelerle birlikte bir sesi, bir ses öbeğini yazıda göstermek üzere kullanılan işaretlerden her birine*²⁰⁴ harf denir. Abece de bir dilin yazıya aktarılmasına yarayan harfler topluluğudur.

Türk abecesi, Latin harfleri esas alınarak 1 Kasım1928 gün ve 1353 sayılı *Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun* ile kabul edilmiştir. Bu kanuna göre, Türk abecesinde 29 harf bulunmaktadır. Büyük ve küçük harflerle beraber imlâ kılavuzunda toplam işaret sayısı şöyledir: 29 büyük harf, 29 küçük harf, 10 rakam, 12 noktalama işareti, 1 inceltme

²⁰³ KEKEVİ, A.: “Almanya’da Alman Dili Tartışması”, 29. s.

²⁰⁴ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 82. s.

/ uzatma işareti olmak üzere toplam 81 işaret vardır ve bunların hepsi doğru yazmak için bilinmek zorundadır.

Türk Kodlama Sistemi, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak TDK İmla Kılavuzu Çalışma Öbeği tarafından 8 Ocak 2004 günü belirlenmiş ve TSE tarafından Nisan 2005 / TS 13148 numaralı belge ile resmî hâle getirilmiştir.

Türkçedeki harflerin okunuşları konusunda özellikle kısaltmalarda yanlışlar yapılmaktadır. Kanunla belirlenen harfler ve bunların okunuşları dikkate alınmayıp yerlerine söylenişi kolay olan biçimleri tercih edilmektedir.

1353 sayılı bu kanuna göre, harflerin okunuşları ve abece dizisinde bulunan harflerin sırası belirlenmiştir. Buna rağmen özellikle *K* harfinin okunuşunda kural dışına çıkıldığı çok görülmektedir. Bütün ünsüz harfler “e” ünlüsüyle okunurken yalnızca “*K*” harfi “*a*” ünlüsüyle okunmak eğilimindedir. Bunun sebebi olarak da Osmanlı abecesinde yer alan *kaf* (*ú*) ve *kef* (*k*) harflerinin sırası gösterilebilir. *Kaf*’ın önce gelmesi Lâtin abecesindeki *K* harfinin okunuşunda da etkili olmuştur. Şu örneklerde *K(e)* harfi *K(a)* biçiminde okunmaktadır:

Kısaltma	Yanlış okunuşu	Doğru okunuşu
KPDS	Kapedese	Kepedese
MHP	Mehape	Mehepe
OKS	Okase	Okese
STK	Seteka	Seteke

Kısaltmaların yanlış okunuşları zamanla yaygınlaşarak alışkanlık hâline gelmekte ve böylece doğru biçimden ziyade yanlış biçim çok kullanılmaktadır.

Türkçede harflerin okunuşu “e” ünlüsü iledir. *H* ve *K* ünsüzlerinin “a” ile okunması dikkatsizlik sonucu yaygınlaşmıştır. Ayrıca *harflerin yabancı dildeki okunuşları yabancı dil kullanma özentisini sergilemektedir.*²⁰⁵

Yabancı dillerden alınan kısaltmaların da yanlış okunduğu görülmektedir. Büyük bir köye dönüşen dünyada başka dillerden, özellikle İngilizceden alınan kısaltmaların okunuşunda kısaltmanın geldiği dilin abece sırası esas alınmaktadır. Dil ikiliğine de sebep olabilecek bu durum dili karmaşık hâle sokmaktadır.

Yabancı dillerden gelen kısaltmalar ya bir kelime gibi okunmalı ya da Türk abecesinin adlarıyla söylenmelidir. Örnekler:

IMF (*Ay - em - ef* değil *İ - me - fe*)

VIP (*Vi - ay - pi* değil *Vip*)

Türk abecesinde olmayan harflerin kullanıldığı da görülmektedir. Bütün diller bünyelerine aldıkları kelimeleri kendisine uydurur; ancak Türkçede 29 harf olmasına rağmen bu sayı bazen 32’ye çıkmaktadır. Bu durum devletin ve Türkçenin kanunlarına aykırıdır. Özel isimler de dâhil olmak üzere esas söz varlığındaki kelimeler Türkçe abece sırasına uymak zorundadır.

Örnekler:

²⁰⁵ SİS, N.: “Medya Dili Sorunu”, 212. s.

show < şov (gösteri): ...dokuzuna mal veren İsmet Kolay'ın **show roomu**, Arnavutköy Kolaylar Manav'ın farkında olmayan bir jürinin...²⁰⁶

flash < flaş (mühim haber): UEFA Kupası maçı öncesinde Fenerbahçe'nin son bir hazırlık maçı yapacağı ve **flash** transferi Anelka'nın da Kadıköy'de ilk defa vitrine çıkıp sifitah yapacağı bir müsabakaydı.²⁰⁷

4.1.2. “iken”in yazılışı

“i-” yardımcı fiilinden {-ken} ekiyle yapılan “iken”, kelimelere bazen ayrı bazen de bitişik yazılır; ancak bitişik yazılma eğilimi ağır basmaktadır. Bitişik yazıldığında başındaki “i” ünlüsü düşer. Ayrı veya bitişik yazılsa da bu kelimenin bir özelliği kalın şeklinin olmamasıdır. Bu unsurun eklenmesi sırasında en az çaba ilkesi doğrultusunda kalınlık / incelik uyumu eğilimi görülür ki bu tür kullanışlar resmî dilde yanlış sayılır. Örnekler:

çalışırken < çalışırken: ...diğeri Türk ailesinin annesi; oğluna gelin seçmeye **çalışırken** çıkardığı kavga gürültüyle tanınıyor.²⁰⁸

4.1.3. Pekiştirmeli sıfatlar

Pekiştirmeli sıfatlar her zaman bitişik yazılır. Pekiştirmeyi oluşturan kelimelerin ayrı yazılması için ayrı ayrı anlamları olmalıdır. Pekiştirmeli sıfatların yazımında yanlışlar, pekiştirmeye yarayan “m, p, r, s” seslerinin birbirlerinin yerlerine kullanılması biçiminde görülür:

²⁰⁶ ULUÇ, Hıncal: “İsyan”, *Sabah*, 30.06.2004.

²⁰⁷ TÜRKMEN, Hadi: “Kumaş, İyi”, *Fotomaç*, 14.02.2005.

²⁰⁸ SEMERCİOĞLU, Cengiz: “Seda Sayan gerçeği”, *Hürriyet*, 24.02.2005.

yemyeşil < *yepyemişil olmaz*, *simsiyah* < *sipsiyah olmaz*, *kapkara* < *kaskara olmaz*

koskocaman < *kopkocaman*: *Onun için ilk olarak kopkocaman, sepsevimli bir Oğuz Aral heykeli yapmaya karar verdik...*²⁰⁹

Pekiştirme sıfatlarının “*m, p, r, s*” ile yapılanlarında hangi seslerin hangileriyle birlikte olacağına dair bir kuraldan ziyade kelimelerde benimsenmiş biçimler ve kullanışlar söz konusudur.

Pekiştirme sadece “*m, p, r, s*” sesleriyle yapılmaz. İkilemelerle de pekiştirme yapılabilir. Pekiştirmelerin seçiminde yaygın kullanılanları seçmek dil mantığına daha uygundur; çünkü dil, ortak ve anlaşma sağlanabilecek yapılarla iletişim kurma imkânı verir. Meselâ *sepsevimli* yerine *sevimli mi sevimli* demek daha doğru olur: *Onun için ilk olarak kopkocaman, sepsevimli bir Oğuz Aral heykeli yapmaya karar verdik...*²¹⁰

4.1.4. Birleşik kelimelerin yazılışı

Birden çok kelimenin kendilerinden başka bir kavramı ve anlamı ifade etmek üzere birleşip kalıplaşmasıyla oluşan kelimelere *birleşik kelime* denir. Birleşik kelimeler isim ve sıfat tamlamalarından, birleşik fiillerden, ikilemelerden, kısaltma öbeklerinden, anlam ve biçimce kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşabilir.

Birleşik kelimelerin bitişik veya ayrı yazılmasında kurallar şöyledir:

a) *Ses düşmesine uğrayan birleşik kelimeler bitişik yazılır: kaynata (kayın+ata), pazartesi (pazar+ertesi), sütlaç (sütlü+aş).*

²⁰⁹ SERİN, Ayten: “Bu yaptığımızı görse kesin kızardı”, *Sabah*, 23.07.2005.

²¹⁰ SERİN, Ayten: “Bu yaptığımızı görse kesin kızardı”, *Sabah*, 23.07.2005.

b) Kelimelerden biri ya da ikisi benzetme yoluyla anlam değişmesine uğrarsa bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır: hanımeli (bitki), aslanagzı (bitki), kuşburnu (bitki).

c) etmek, edilmek, olmak, eylemek, kılmak, kılınmak yardımcı fiille-riyle kurulan birleşik fiillerde isim her hangi bir ses düşmesine veya türemesine uğrarsa bitişik; uğramazsa bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır: hapis+etmek > hapsetmek, afv etmek > af+etmek > affetmek; alt etmek, arz etmek, el etmek, sağ olmak gibi.

Bitişik yazılan birleşik kelimeler tek kelimeymiş gibi hecelenir. “başöğretmen” *ba-şög-ret-men* biçiminde; “ilköğretim” *il-kög-re-tim*; “hanımeli” kelimesi de *ha-ni-me-li* biçiminde hecelenir.

Bir sözlük kelimesi değeri kazanmış olan her kelime öbeğini birleşik kelime saymak gereklidir.

Birleşik kelimelerin bitişik veya ayrı yazılması konusunda ilkelerle hareket edildiği söylenemez. İlkeler ortada olmayınca oluşturulacak yeni birleşik kelimeler konusunda kararsızlık meydana gelmektedir. Bunun sonucunda da birleşik kelimeler bazı yerlerde ayrı bazı yerlerde de bitişik yazılmış olarak görünür. Böyle kelimelere şunlar örnektir:

okuryazar: *İşte okuryazar dostum diyor ki...*²¹¹

okur yazar: *Okur yazar oranını % 100'e taşımak, her ulusun hedefidir.*²¹²

²¹¹ TALU, Umur: “İsyan Kültürü”, *Sabah*, 05.02.2008.

²¹² OĞUZ, Şeref: “Ana Kız Okuldayız”, *Sabah*, 10.06.2008.

dil bilgisi: ERGİN, Muharrem: *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*: 19. Baskı, İstanbul 1992, XXVI+407 s. Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.

dilbilgisi: EDİSKUN, Haydar: *Türk Dilbilgisi*: 6. Basım, İstanbul 1999, 404 s. Remzi Kitabevi.

pek çok: *Televizyonların ne halt etmeye “televizyon” olduklarını sormak pek çok kişi gibi benim de hakkım.*²¹³

pekçok: *Türkçemizden pekçok kelime eksiliyor; kültürümüz erozyona uğruyor.*²¹⁴

gün ışığı: *Mum ışığından gün ışığına...*²¹⁵

günüşiği: *“Sarıköz’in Ergenekon’da mahsur kaldığını, Ayışığı’nın günüşiği ile aydınlandığını” görebilecekler.*²¹⁶

el birliği: *Gelin, İstanbul’u el birliği ile kurtaralım*²¹⁷

elbirliği: *Elbirliği ile bitirmek*²¹⁸

Birleşik kelimelerin imlâsında bazı dillerde sıkıntı olmaz. Bu durum dillerin yapılarıyla ilgilidir. Arapçada birleşik kelime yapmak için isim veya sıfat tamlaması kurmak yeterlidir. Almandada belirsiz isim tamlaması kullanılarak birleşik isim yapmak oldukça yaygın olduğu için birleşik kelime bazen on kelimedenden ibaret olabilir. Buna en güzel örnek de şudur:

²¹³ ERKUL, Muammer: “Psikolojik katliam”, *Türkiye Gazetesi*, 20.11.1999.

²¹⁴ ÇOKUM, Sevinç: “Nesli tükenenler”, *Türkiye Gazetesi*, 22.09.1999.

²¹⁵ AKTAN, Ümit: “Mum ışığından gün ışığına”, *Türkiye Gazetesi*, 13.05.2008.

²¹⁶ ÇANDAR, Cengiz: “Cumhuriyet tarihinin en önemli olayı Ya da ‘demokratik millet’...”, *Hürriyet*, 05.07.2008.

²¹⁷ YAĞCI, İsmail: “Gelin, İstanbul’u el birliği ile kurtaralım”, *Türkiye Gazetesi*, 15.07.1999.

²¹⁸ SARIÇİÇEK, Hasan: “Elbirliği ile bitirmek”, *Türkiye Gazetesi*, 29.04.2005.

*Donaudampfschiffahrtsgesellschaftskapitanwitwentrösterverei
nvorsitzendenstellvertreter < Tuna buharlı gemi işletme şirketi kaptanlarının
dul eşlerini teselli derneği başkan vekili*²¹⁹

Birleşik kelimeler, kendisini oluşturan kelimelerin anlam ve biçimlerinde değişiklik, seslerinde düşme veya türeme olduğunda bitişik yazılır; yine kendisini oluşturan kelimelerin anlam ve biçimlerinde değişiklik, seslerinde düşme veya türeme olmazsa ayrı yazılır.

4.1.5. Sayıların yazımı

Sayılar dilin unsurları arasındadır. Dilde sıfat olarak yer edinen sayılar bazen rakamla bazen de yazıyla yazılır. Her iki durumda da sayıların bir kelime oldukları unutulmamalıdır. Dolayısıyla kendilerine eklenen eklerde ünlü ve ünsüz uyumları dikkate alınmak zorundadır.

Metin içinde kısa sayılar yazıyla yazılmalıdır. Bunun için de sınır iki kademeli rakamlar olmalıdır. İki kademededen maksat iki kelimeyle ifade edilebilen sayı öbeğidir. Meselâ iki yüz (200) sayısı iki kelimeyle ifade edilebildiği için yazıyla yazılmalı; 287 sayısı ise ikiden fazla kelimeyle ifade edilebildiği için rakamla yazılmalıdır.

Romen rakamları ancak yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde ve kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında kullanılır: *XX. yüzyıl, III. Selim, VI. Mehmed, I.XI.1928, XII. Cilt*. Bölüm adlarını ve sıra numaralarını belirtirken sıra sayısı başta yer alır: *33. Bölüm, VI. Mehmet gibi...*

²¹⁹ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 59. s.

Sayılar da kesirler virgül ile ayrılır: 15,2 ‘15 tam, onda 2’; 5,26 ‘5 tam, yüzde 26’... Yabancı dillerin etkisiyle kesirlerin noktayla ayrıldığı görülmektedir. Bu tür kullanışlar çeviri yanlışı olarak da kabul edilir, doğrusu virgülle ayırmaktır: ...son çeyrekte yüzde 2.7'yle [doğrusu 2,7 olmalıydı] 2006'nın ikinci çeyreğinden bu yana en yüksek düzeyde gerçekleşti.²²⁰

Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konarak sıra belirten ek yazılır: 15., 56., XX.; 5'inci, 6'nci...

Sıra sayıları ekle gösterildiğinde rakamdan sonra yalnızca kesme işareti ve ek yazılır; ayrıca nokta konmaz: 8.'inci değil 8'inci, 2.'nci değil 2'nci...

“XVI inci asırda Kaşgarlı Haydar Mirza Duglat'ın devrinde ...”²²¹ şeklindeki kullanım yanlıştır. Doğrusu “XVI'nci” veya “XVI.” olmalıydı.

4.1.6. Büyük harfler

Cümlelerin, cümle içinde tırnak veya parantez içine alınan cümlelerin, iki noktadan sonra gelen cümlelerin, mısraların, has isimlerin, belirli bir tarih bildiren ay ve gün adlarının, levhaların, açıklama yazılarının ve alt başlıkta bulunan kelimelerin ilk harfleri; ana başlıkta bulunan kelimelerin tamamı büyük harfle yazılır.

Mecaz anlamlar imlâda özel isimleri de etkilemektedir. Özel isimler müşahhas durumdan mücerret duruma geçince özel isim olma vasıflarını

²²⁰ SABAH: “5 yılın en düşük büyümesiyle ABD resmen yavaşladı”, *Sabah*, 31.01.2008.

²²¹ TURAN, Osman: *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi*: 210. s.

kaybeder; çünkü artık bir tek varlığın adı olmaktan çıkmıştır.

*Tıpkı **allahlık** yapısı sıfat olarak kullanıldığında küçük harfle yazıldığı gibi, bir reklâmda da bir ürünün, “teknolojinin **türkçesi**” olarak tanıtılması mecazın imlâdaki etkisindedir.*²²²

4.1.7. Özel isimler

Özel isimler başka bir dile çevrilmez, yerlerine yenisi ikame edilmez. Dilde sadeleşme amacıyla dahi olsa özel isimlere dokunulmaz; çünkü o varlık adını kendisinden alır. Özel isimlerin yazılışında ses türemesi, ses değişmesi, ses düşmesi, ses benzeşmesi görülür. Özel isimler Türkçe abece düzenine uygun olarak okunduğu ve söylendiği gibi yazılmalıdır; çünkü özel isimler seslendirilirken yazılışlarına göre seslendirilmez. Türkçenin de söylendiği gibi yazılan bir dil olması hasebiyle yabancı özel isimler de söylendiği biçimiyle yazılmalıdır.

Yabancı özel isimlerin söylendiği gibi yazılması onları yeni öğrenenler için kolaylık sağlar. Yabancı isimleri yeni duyanlar, özel isimler şayet aslî biçimleriyle yazılmış olursa önce yazılışını ve sonra da okunuşunu öğrenmek zorunda kalacaktır. Söylendiği gibi yazılmış olursa sadece okumak yetecektir. Bunun yanında özel isimlere gelecek eklerin yazılışa göre mi okunuşa göre mi çekimleneceği de ayrı bir sorundur.

Latin alfabesi dışındaki dillerden alınan özel isimler söylendiği gibi yazılırken sadece Latin alfabe düzenini kullanan dillerden alınan kelimeler aslî biçimleriyle yazılmaktadır. Latin alfabe düzenine bu ayrıcalığın tanınmasına sebep Türkçenin de Latin alfabe düzenini kullanmasıdır. Ay-

²²² BARANOĞLU, Ş.: “Türkçede İsimleştirme...”, 368-381. s.

nı isim Arapçadan alınırken Türkçeye uyarlanarak gelmekte; ancak Latin harfli Avrupa dillerinin birinden alınırken aslını koruyarak gelmektedir.

Yabancı dillerden gelen bütün özel isimler Türkçede yerleşmiş biçimleriyle ya da Türkçenin ses yapısına uygun biçimde yazılmalıdır. Bütün dünya dilleri özel isimleri kendi kültür kanallarını devreye sokarak kendi dillerince yazarken sadece Türkçede bazı dillere ayrıcalık tanınmakta, sonucunda Türkçede yabancı alfabeden bazı harfleri taşıyan kelimeler türemektedir.

Bazı yayın vasıtalarında Arapça ve Farsça özel isimler Latin harfli Avrupa dilleri vasıtasıyla alındığından bu dillerin imlâsına göre yazılmaktadır. Türkçede kullanılan isimlerin Latin harfli Avrupa dillerinde karşılandığı imlâ ile yazılması yabancılaşmanın farklı bir yoludur. Meselâ gazete haberlerinde **Halid el-Emin** ismi Türkçede kullanılan isimlerden olmasına rağmen Latin harfli Avrupa dillerinde olduğu gibi **Khalid al-Amin** şeklinde kullanılmaktadır. Türkçe, Arapçadan kelime alan bir dil olduğu için İslâm kültürüyle irtibatlı dillerde kullanılan özel isimler Türkçedeki şekliyle kullanılmalıdır. Benzer örnekler şunlardır:

***Rıza = Reza:** Tiyatro İstanbul'da ilgi çekici bir oyun seyrettim, adı, Sanat. Yazarı Yasmina **Reza**, dilimize Gencay Gürün çevirmiş ve yönetmiş.*²²³

***Selman Rüşdü = Salman Rushdi:** Salman Rushdie'nin bildirdiğine göre, Gucarat'taki Hindu milliyetçilerle Hintli Müslümanlar arasındaki kanlı mücadelelerde...*²²⁴

²²³ HIZLAN, Doğan: "Beyaz bir tablo üzerindeki beyaz diyagonal çizgiler", *Hürriyet*, 11.12.1997.

*Yasir = Yaser: İsraililere göre Yaser Arafat'ın bu lara dönmesi ile terör tekrar hortlamış.*²²⁵

Latin harfli Avrupa dillerindeki gibi yazılmalarının sebebi ise, bazı Türkçe yayın vasıtalarının dış haber kaynaklarından özellikle İngilizceyi kullanan ajansları mesnet edinmesidir. *Türk basınının dış haber servisleri ile muhabirleri komşu ülkelerin dillerini öğrenmedikleri ve haber kaynağı olarak yalnızca yabancı ajansları kullandıkları sürece bu yanlışlar yapılacaktır.*²²⁶

4.1.8. Tarihlerin yazımı

Yıl rakamları kısaltılarak yazılmamalıdır; çünkü yılı da belli sürede geçen ve tek olan bir isim gibi düşünmek gerekir. O yüzden yıllar 08 gibi değil 2008 şeklinde yazılmalıdır.

Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar: *29 Mayıs 1453 Salı günü... 29 Ekim 1923, Lâle festivali 25 Haziranda başlayacak.*

Belirli bir tarihi belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar: *Okullar eylülün ikinci haftasında öğretime başlar. Yürütme Kurulu toplantılarını perşembe günleri yaparız.*

Kesin tarihlerde ihtimal manasını gösterecek ifadelerden kaçınmak gerekir. Tek bir yılı gösteren tarihlerin ihtimal manası verme imkânı yoktur; ancak birkaç yılı içeren yıl ifadelerinde ihtimal manasını karşılamak

²²⁴ YAVUZ Hilmi: "Naipaul, Müslümanlar ve Filistin", *Zaman*, 10.04.2002.

²²⁵ ÜLSEVER, Cüneyt: "İsrail ve terör", *Hürriyet*, 17.09.2003.

²²⁶ BARDAKÇI, M.: "Özel İsimleri Berbad Etmekte Üzerimize Yoktur".

üzere beşli veya onlu tarihlerin yanına $\{+lAr\}$ çokluk eki getirilir. Dolayısıyla kesin tarihlerin yanına bu ek getirilmemelidir. Meselâ:

1973, 2007 gibi yıllar bir tane olduğu için çokluk eki almaz; ama sonu sıfırla ve beşle biten 5'li, 10'lu, 100'lü, 1000'li öbekler çokluk eki alır: *1900'ler, 1905'ler, 1910'lar, 2000'ler...*

*Güler, Ahmet Çökelez'in, 1973'lerde öngördüğü "özel orman" uygulamasının daha sonraki yıllarda gerçeğe dönüştüğüne dikkat çekip, ekledi:...*²²⁷

*2007'lerde yüzde 10'un altına düşeriz ve bundan sonra Türkiye'yi kimse tutamaz'ı söyledi.*²²⁸

Doğrusu: 1973'te, 2007'de...

4.1.9. Kısaltmaların yazımı

Kısaltma; bir kelime, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesidir. Kısaltmanın amacı *mevcut metin alanı içinde yer kazanmaktır.*²²⁹ Kısaltmalar belirlenirken belli ilkeler esas alınmıştır:

Kısaltmalar iki yolla yapılmaktadır. Bunlardan birincisi *baş harfli kısaltma* öbürü ise *kesmeli kısaltma*dır. Baş harfli kısaltmada kelimelerin baş harfleri alınır: DSİ (Devlet Su İşleri) gibi. Kesmeli kısaltmada ise kelimenin baş harfinden başka birkaç sesi daha alınır: TÜRK-İŞ (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) gibi.

²²⁷ MUNYAR, Vahap: "20 milyon YTL harcadığımı görün...", *Hürriyet*, 23.08.2008.

²²⁸ AYERİ, Burhan: "SKY TÜRK üstüne", *Akşam*, 13.08.2004.

²²⁹ FİDAN, B.: *Kısaltmalar Kılavuzu*: 29. s.

Küçük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde limenin açılmış şekliyle okunuşu esas alınır: *cm'yi, kg'dan, mm'den, YKr'un*. Büyük harflerle yapılan kısaltmalara getirilen eklerde ise kısaltmanın son harfinin okunuşu esas alınır: *BDT'ye, TDK'den, THY'de, TRT'den, YTL'nin*; ancak kısaltması büyük harflerle yapıldığı hâlde bir kelime gibi okunan kısaltmalara getirilen eklerde kısaltmanın okunuşu esas alınır: *ASELSAN'da, BOTAŞ'ın, NATO'dan, UNESCO'ya*.

Kısaltmalarla ilgili olarak şu konularda yanlışlar tespit edilmiştir:

1. Kısaltmaların okunuşundaki fazlalıklar

Kısaltmalar, ifade süresini azaltmak ve konuşmayı kolaylaştırmak amacıyla sık kullanılmaktadır. Kısaltmalarla beraber ifade edilen kelimeler, bazen kısaltmaların içinde yer alır. Bu durumda kısaltmayla birlikte ifade edilince kelime tekrarı yapıldığından dil yanlışına düşülebilmektedir. “*ÖSS Sınavı*” gibi. ÖSS kısaltması Öğrenci Seçme Sınavı kelime öbeğinin kısaltmasıdır. Kısaltmanın içinde, son harfte “sınav” kelimesi zaten yer almaktadır. Tekrar kullanmak fazlalıktır. Yalnızca “sınav” kelimesinin kısaltılmasında değil, bunun gibi yanlış kullanılan pek çok örnek vardır.

ÖSS sınavında öteki Türkiye'nin okulları dökülüyor!²³⁰

...doçent olabilmek, araştırma görevlisi olabilmek isteyenler **KPDS sınavına** girmek zorunda ve 60 barajını geçmek zorunda kalmaktadır.²³¹

²³⁰ FAKİHOĞLU, Behçet: “ÖSS Sınavında öteki Türkiye'nin okulları dökülüyor!”, *Türkiye Gazetesi*, 16.07.2007.

²³¹ VARDAR, Ahmet: “Üç küçük mektup”, *Sabah*, 14.10.1998.

1999 ve 2000'de mezun olanlara **TUS sınavına** girme hakkı verilmiştir.²³²

Sınav ve kurul kısaltmalarının doğru ve yanlış kullanışlarına şunlar örnektir:

Yanlış	Doğru
OKS Sınavı	OKS
ÖSS Sınavı	ÖSS
SBS Sınavı	SBS
YÖS Sınavı	YÖS
YDS Sınavı	YDS
ÜDS Sınavı	ÜDS
TUS Sınavı	TUS
ALES Sınavı	ALES
KPDS Sınavı	KPDS
DGS Sınavı	DGS
YSK Kurulu	YSK
YÖK Kurulu	YÖK
BDDK Kurulu	BDDK

²³² GÜRSOY, Sait: "Ülkeme hizmet etmek istiyorum", *Sabah*, 01.12.2004.

RTÜK Kurulu	RTÜK
ÖYK Kurulu	ÖYK
EPDK Kurulu	EPDK
MGK Kurulu	MGK
YSK Kurulu	YSK

Başka kısaltmalarda görülen yanlışlar

Yanlış	Doğru
İSKİ İdaresi	İSKİ
GATA Akademisi	GATA
GAP Projesi	GAP
ÖTV Vergisi	ÖTV
ÖSYM Merkezi	ÖSYM
MİT Teşkilâtı	MİT
CMUK Kanunu	CMUK

2. Kısaltmalara getirilen eklerin okunuşu ve kesme işaretiyle ayrılışı

Kısaltmalar okunurken bir kelime gibi düşünölmelidir. Söylenişlerinde ve okunuşlarında harflerin sözlüklerde okunduğı şekliyle okunması gerekmektedir. Mesela B harfini okurken sözlükler bu harfi “*be*” biçiminde okur. Yine S harfini Türkçe Sözlük “*se*” biçiminde okur.

Kısaltmaların son harfi sözlüklerde hangi biçimde söyleniyorsa gelen ekler de son harfe göre ve ses uyumları dikkate alınarak söylenir ve yazılır. Kısaltmalara gelen bütün ekler kesme işaretiyle ayrılır.

Kısaltmalar özel isimler gibi sondaki sert ünsüz okunup söylenirken yumuşatılır, yazarken yumuşatılmaz.

Örnekler:

ATM'den (+dan veya +tan değil)

ÖSS'yi (+yı veya +nı değil)

TÜBİTAK'a (TÜBİTAĞ'a veya +na değil)

4.1.10. Ötümlülük-ötümsüzlük sorunu

Ötümlüleşme, bazı ötümsüz (sert süreksiz / p ç t k) ünsüzlerin kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek gelmesi sonucu ötümlü (yumuşak sürekli / b c d g-ğ) ünsüze dönüşmesidir. *Ötümlüleşme, Eski Türkçe dönemindeki bir ses özelliğinin kalıntısı olarak dilde görünmektedir. Örnek olarak gitmeğe < gitmek + e, tabağı < tabak + ı, borcun < borç + un. Bu ses değişmesi Türkçede genel bir kural değildir. Birçok kelimedede ötümsüz ünsüz, ünlüyle başlayan bir ek aldığında da kendini korumaktadır. Örnek olarak bit-ecek, söylet-ir, kap-acak.*²³³ Bu hâdise çok boyutlu ve zaman zaman kuraldışı gelişmelerle doludur.

Ötümlüleşme hâdisesi şöyle tespit ve tasnif edilmiştir:²³⁴

1. Tek heceli ve p, ç, t, k ile biten Türkçe kelimelerde;

²³³ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 118. s.

²³⁴ YILDIZ, E.: "Türkçenin Yabancı Diller...", 349-351. s.

a. Kelimenin ünlüsü Türkçenin eski dönemlerinde uzun ise, bu durumda “p, ç, t, k” ünsüzleri ötümlüleşerek sırasıyla b, c, d, g / ğ ünsüzlerine dönüşür: gök+e > göğe, çok + u > çoğu.

b. Kelimenin ünlüsü Türkçenin eski dönemlerinde kısa ise bu durumda p, ç, t, k ünsüzleri korunur: at + a > ata, saç + ı > saç, yük + e > yüke.

2. Çok heceli Türkçe kelimelerde;

a. Kelimelerin sonunda yer alan ç, t, k ünsüzleri, ünlü ile başlayan bir ekten önce ötümlüleşir: ağaç + ı > ağacı, ufak + ı > ufağı,

b. Yeni türetmelerde t sesi ile ilgili olarak Türkçenin bu eski ses yasının çok iyi işlemediği görülür: konut + u > konutu, taşıt + ı > taşıtı.

3. Alınma kelimelerde;

a. Türkçede kelime sonunda ötümlü b, c, d, g ünsüzleri bulunmadığı için (sac, yad, ad dışında) alınma kelimeler de büyük ölçüde bu kurala uyarlar; ancak bu kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ötümlülük yeniden ortaya çıkar: (Ar.) kitâb / kitap + ı > kitabı, (Far.) ceng / cenk + i > cengi, (Fr.) methode / metot + u > metodu.

b. Bazı kelimelerde Türkçeleşme ileri ölçüde olduğundan, ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında, söz sonundaki ötümsüz ünsüz eski ötümlülüğüne dönmez: (Ar.) şabb / şap + ı > şapı, (Far.) seped / sepet + i > sepeti, (Fr.) tube / tüp + ü > tüpü.

c. Fransızca ve İngilizce kökenli kelimelerin sonundaki b ve d ünsüzleri ise kelime yalın durumdayken ötümsüzleşir, ünlü ile başlayan bir

ek alınca eski durumuna döner: (Fr.) bande / bant + ı > bandı, (Fr.) acide / asit + i > asidi.

ç. Sonu ötümsüz ünsüzle biten alınma kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında ötümlü ünsüzleri ekseriyetle korunur: hukuk + un > hukukun, evrak + in > evrakın, kaset + in > kasetin, tip + in > tipin.

d. Az sayıda alınma kelime Türkçenin eklenme ile ilgili ses yasası işler ve ötümsüz ünsüzler ötümlüleşir: sokak + ı > sokağı, kontak + ı > kontağı, grip + i > gribi, elektrik + i > elektriği.

Bu tespitite ifade edilenler konuşma dilinin konuşanı zorladığı durumlardır. Dolayısıyla konuşma dilinin kuralları yazıya da aynıyla yansıtılmalıdır.

Yanlış ötümsüzleştirme örnekleri

stadı < statı: Annesi İngiliz, babası Kıbrıslı olan bu çocuk (ki kardeşinin de ismi Mustafa Kemal'dir) Bayrak'la statı [doğrusu stadı] turlarken, bizi çok heyecanlandırdı.²³⁵

banda < banta: Banta [doğrusu banda] konulan eşyaların içindeki maddeler, ekranda kendine has renklerle beliriyor.²³⁶

damadın < damatın: En makbulü ise gelin ile damatın [doğrusu damadın] yanakları birbirine dayayıp "İstikbal göklerde dir." mesajı verircesine tavanda bir yerlere bakmasıydı.²³⁷

Yanlış ötümlüleştirme örnekleri

²³⁵ TAMER, Rauf: "Muzzy'nin şeref turu", *Sabah*, 06.02.2000.

²³⁶ BAYDAR, Yavuz: "CHA da şikayetçi", *Sabah*, 11.07.2005.

²³⁷ DUMANKAYA, Selahattin: "Eşekten inip 1300 beygire bindik", *Sabah*, 27.11.2001.

kaseti < **kasedi**: Uzun uzun “gizli ilişki **kasedi** [doğrusu **kaseti**]” yalanının iğrençliğini, siyasetin kirli yüzünü anlattıysa da kapatırken ona akıl verdim.²³⁸

paketi < **pakedi**: Ellerim rezilce terledi, sigara **pakedi** [doğrusu **paketi**] bitti, gün doğdu ve ilerledi, hece çıkartamıyorum.²³⁹

hukuku < **hukuğu**: Piyas, Alman adalet sistemini adil bulmadığı için **hukuğu** [doğrusu **hukuku**] bitirmemiş.²⁴⁰

evraki < **evrağı**: Bunun sonucunda istediğimiz **evrağı** [doğrusu **evraki**] alıp **ASKİ**'ye müracaat edebilecektik.²⁴¹

teşviki < **teşviği**: Kadın işçi çalıştırana, "prim **teşviği** [doğrusu **teşviki**]" getirileceği ve sigorta primi işveren hissesinin hazinece karşılanaacağı vaad edilmişti.²⁴²

meraki < **merağı**: Satarsam da alıcının tipi ve bu işe **merağı** [doğrusu **meraki**] benim için çok önemli' dedi.²⁴³

erzak < **erzağı**: ...mutfağımdaki, dolabımdaki, kilerimdeki bilûmum yiyecek ve **erzağı** [doğrusu **erzaki**] yavaştan yavaşa tasfiye başladı.²⁴⁴

4.1.11. Çekim eklerinin imlâsı

Çekim yahut işletme eki kelime kök ve gövdesine işleklik veren *ektir*.²⁴⁵ Çekim ekleri isim çekim ekleri ve fiil çekim ekleri olmak üzere iki

²³⁸ COŞKUN, Bekir: “Gizli ilişkiler kasedi”, *Hürriyet*, 25.07.2008.

²³⁹ ULUENGİN, Hadi: “Meşum cuma”, *Hürriyet*, 06.05.2007.

²⁴⁰ TEZEL, Mevlüt: “Hamza milletvekili oldu mu çok işe yaradı”, *Hürriyet*, 02.08.2008.

²⁴¹ BAYER, Yalçın: “Güvendiğimiz ASKİ”, *Hürriyet*, 21.04.2008.

²⁴² KIZILOĞLU, Şükrü: “Kadınların suçu ne”, *Hürriyet*, 10.04.2008.

²⁴³ ARAT, Süleyman: “Yolların ihtiyar delikanlıları buluştu”, *Hürriyet*, 07.09.2004.

²⁴⁴ ULUENGİN, Hadi: “Bir manken hikâyesi”, *Hürriyet*, 22.10.2006.

kısımdır. *İsim çekim ekleri çokluk eki, hâl ekleri, iyelik ekleri ve soru ekidir. Fiil çekim ekleri ise şekil ve zaman ekleri, şahıs ekleri, partisip ekleri, gerundium ekleri ve soru ekidir.*²⁴⁶

*Sayı bakımından Türkçede yalnızca teklik ve çokluk vardır.*²⁴⁷ Çokluk Türkçede {+lAr} eki ile ifade edilir. Bu ek kalınlık / incelik bakımından eklendiği kelimelerle uyum içindedir. Aksi durumlar dil yanlışlığı sayılır.

Hâl ekleri isimlerin belirtme, yönelme, bulunma ve ayrılma durumlarını ifade eder. *Kelimeler söz dizimi düzleminde birbirleriyle kurdukları bağlantı türüne göre (iş yapan, işe konu olan, işin yapıldığı yer gibi) bir "duruş biçimi" almaktadır. İşte bu duruş biçimlerine durum, onları bu duruma göre biçimlendirenlere de durum belirleyicileri denir.*²⁴⁸ Bunlar {+I, +A, +DA, +DAn} hâl ekleridir.

İyelik ekleri eklendiği kelimenin sahibini ifade eder. İyelik ekleri {+m, +n, +sI / I, +mIz, +nIz, +lArI} ekleridir. İyelik ekleri de diğer ekler gibi kalınlık / incelik bakımından uyum gerektirir.

Soru eki olan {mI} pek çok dilde ayrı bir kelime olarak ifade edilir. Bazı durumlarda soru ifadesi vurguyla da belirtilebilir. Soru eki geldiği ismin seslerine uyum sağlar. Onda da kalınlık / incelik uyumu geçerlidir.

Fiillere gelen çekim ekleri de ses uyumlarını gerektirir. Çekim ekleriyle ilgili olarak görülen dil yanlışları şunlardır:

²⁴⁵ ERGİN, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*: 124. s.

²⁴⁶ ERGİN, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*: 143. s.

²⁴⁷ ERGİN, Muharrem: *Türk Dil Bilgisi*: 129. s.

²⁴⁸ UZUN, N. E.: *Dilbilgisinin Temel Kavramları*: 130. s.

1. Ses uyumuna dikkat edilmemesi: Ses uyumları içinde kalınlık / incelik uyumu, ünsüz benzeşmesi gibi uyumlardan bahsedilir. Meselâ *kitap+ta* olması gerekirken *kitap+da* yazılması gibi... Kalınlık / incelik uyumu ve ünsüz benzeşmesi kurallar gereği uygulanır.

Son hecesi *ince a* ile biten kelimelerde hâl eklerinin kalın ünlü şeklinin getirilmesi uyum yanlışıdır. *İnce a* ünlüsü kalın ünlülü hâl eki {+a, +Da, +Dan} almaz; ince ünlülü hâl ekini {+e, +De, +Den} tercih eder:

normal+dir < normal+dır: *Tabii ki Genel Yayın Yönetmeninin damadının 'şıppadanak' köşe yazarı olduğu, 'tetikçinin yüceltildiği' bir medya ortamında bu tür yaklaşım normaldir.*²⁴⁹

ihtilâl+de < ihtilâl +da: *Saçını ihtilalda, halk içinde, devlet yönetiminde, bürokraside ağartmış dostlarım...*²⁵⁰

1823'te < 1823'de: *Asıl adı Kaya Salih olup 1823'de Yusufeli'nin Erkiniz (Demirkent) bucağında doğmuş...*²⁵¹

Konya'nın < Konya'nin: *1879'da Konya'nin Sarnıç mahallesinde doğmuş...*²⁵²

2. Yanlış çekim ekinin seçilmesi: Bazı durumlarda hâl eklerinin birbirlerinin yerlerine kullanıldığı görülür. Bu yanlışa, seçimin doğru yapılmamasından, gerekli ekin yanlış seçilmesinden ötürü düşülür. Çok yaygın olarak kullanılan şu fiillerin alması gereken hâl ekleri yanlış seçilmiştir:

²⁴⁹ GÖKÇE, Deniz: “Örnek Gazeteci: Fatih Altaylı”, *Akşam*, 14.01.2003.

²⁵⁰ ÖZDEMİR, Remzi: “AKP yüzde elli oy alır”, *Yeniçağ Gazetesi*, 26.05.2008.

²⁵¹ SAKAOĞLU, Saim: “Türk Saz Şiiri”, 212. s.

²⁵² SAKAOĞLU, Saim: “Türk Saz Şiiri”, 223. s.

+i haiz olmak < +e haiz olmak: “Yaz rehavetinin aksine yoğun ve “*tarihî değere haiz*” bir hafta geçirdik...”²⁵³ ifadesinin doğrusu “*tarihî değeri hâiz*” şeklinde olmalıydı.

+i teşrif etmek < +e teşrif etmek: “Türkiye Birinci Futbol Ligi’ne *teşrif ettiği* ilk yıllarda fırtınalar estiren Trabzonspor ise ilk defa bu sezon ‘tehlikeli bölge’nin sıcaklığını ensesinde hissediyor.”²⁵⁴ cümlesindeki ifadeyle “Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Metin Ataç’ın *gemiye teşrif ettiği* duyuruldu.”²⁵⁵ Cümlesindeki ifadelerin doğru biçimi “**+i teşrif et-**” şeklinde olmalıydı.

+dan < +a: Ben her birinin namuslu, vicdanı hür insanlar olduklarına [*doğrusu +dan*], ülkenin çıkarı ve hukukun gereğine göre hareket edeceklerinden eminim.²⁵⁶

3. Gerekli çekim ekinin kullanılmaması: Çekim ekleri gerektiğinde kullanılmazsa anlamda eksiklik ve yanlışlık olur. Anlaşılmazlığın ortadan kaldırılması için uygun ve gerekli çekim eki kullanılmalıdır.

Hatta Bizans ordularında birkaç Hıristiyan Türk’ün *bulunduğunu*, Oğuz Türkmenleri arasında Hıristiyanlığın çok kısa ve sınırlı bir zaman içinde yayılma istidadı *gösterdiği[ni]*, ancak *yayılamadığı[ni]*, yani Tes-hir ve Gürkan Nehri havzasını alan Türklerden de birkaçının Zerdüş mezhebini kabul edenlerin *bulunduğunu*, Hazarların Musevî *olduğunu*,

²⁵³ ALBAYRAK, Nuh: “İki güzel haber”, *Türkiye Gazetesi*, 16.08.1999.

²⁵⁴ BEŞER, Hayri: “Küme düşme korkusunu artık Trabzon da yaşıyor”, *Zaman*, 29.01.2002.

²⁵⁵ KÜÇÜKKAYA, İsmail: “Kalamış’tan Gölcük’e gurur yolculuğu”, *Akşam*, 26.07.2008.

²⁵⁶ BİRAND, M. A.: “Geleceğimizi 11 yargıcın eline bıraktık”, *Hürriyet*, 16.05.2008.

*Hazarlarla coğrafi münasebetleri bulunan Kıpçaklar ve larda Turanî tesirler görüldüğünü biliyoruz.*²⁵⁷

4. [+DA] hâl eki ile [dA] bağlama edatının karıştırılması: [+DA] hâl eki ile [dA] bağlama edatı aynı harflerle yazılır. Bundan dolayı ayrı ve bitişik yazılması konusunda yanlışlık yapılmaktadır:

*Starta yetişemesek de "fınış"de yakalıyoruz bizim yakışıklıları.*²⁵⁸
"fınış" kelimesi kendine eklenen [+DA] hâl ekini bitişik ve sert şeklini almalıydı. Ek ayrı olunca bağlama edatı olan [dA] sanılmaktadır.

5. {+IAR} çokluk ekinin ve {+DIR} bildirme ekinin sırası: Bildirme eki {+Dir}, çokluk ekini kendisinden sonra almaz; çünkü bu ek bir kip ekidir. Kip eki çokluk ekinden önce gelir. Fiil çekimlerinde eklerin çekimlenmesi sırasında kişi eki ve çokluk eki belirsizliğin önüne geçmek için daima en sonda bulunmalıdır. {+Dir} eki ister isimlere isterse fiillere gelsin çokluk eki {+IAR} daima ondan sonra gelir.

*konuşmalıldılar < konuşmalıldır: Ülkeleri yönetenler, ilerde karşılıklarına çıkabilecek tuzakları iyi hesap edip konuşmalıldır.*²⁵⁹

*yaşıyordurlar < yaşıyorlardır: Ama onlar durumlarından bihaber oldukları için rahat yaşıyorlardır.*²⁶⁰

*bilmelidirlar < bilmelilerdir: Partisine birkaç puan daha kazandı-rabilmek amacıyla engelleme yapmaya kalkanlar, ilerde büyük sorumluluklar altında kalacaklarını bilmelilerdir.*²⁶¹

²⁵⁷ GÜZEL, Abdurrahman: "Tekke Şiiri", 253. s.

²⁵⁸ BİLGİÇ, A. Şule: "Orta Avrupa Rallisi'nin en havalı takımı; Jim Beam Türk Takımı", *Hürriyet*, 23.04.2008.

²⁵⁹ BİRAND, M. Ali: "BM ile oynarsak, karşımıza Kıbrıs çıkar", *Hürriyet*, 20.02.2003.

²⁶⁰ MUHTAR, Reha: "Kadının çirkini olur mu?", *Sabah*, 19.08.2004.

*yazacaktırlar < yazacaklardır: Bazı "demokrat" yazarlar, bu tür girişimlerin toplumda huzursuzluk çıkaracağını, böyle yapılması halinde sosyal patlamalar falan olacağını yazacaklardır.*²⁶²

*...etmektedirler < ...etmektedir: ...şu muhafazakârlar memleket-te hakiyaten ciddiye alınması iycâb eden bir ekseriyyet teşkil etmektedir.*²⁶³

6. Fiillerin çekimlenmesi: Konuşma dili ile yazı dili biçim özellikleri bakımından birbirinden farklıdır. Söyleyişte eksik olan bazı sesler yazıda tam olmak zorundadır. Türkçede fiil çekimlerinde de söyleyişle yazı aynı değildir. Meselâ “*geliyor*” çekimi konuşma dilinde “*geliyo*” şeklinde olabiliyor. Aynı biçimde gelecek zaman ekinin ünlüleri, söyleyiş bakımınınsızın bütün şahıslarda {-AcAk} ile yazılır, ekin sesleri değişmeden yazılır:

*geleceğim < gelicem (değil), gelmeyeceğim < gelmiyem (değil): Ben yedisine de gelicem kırkına da!*²⁶⁴

4.2. NOKTALAMA İŞARETLERİNDE DİL YANLIŞLARI

Noktalama, *bir yazının daha iyi anlaşılabilmesi için gereken yerlere belli işaretlerin konması*²⁶⁵ demektir. Noktalama işaretleri dilin en gerçekçi yönü olan konuşma dilini yazı diline aktarmakta kullanılan işaretlerdir. Onların yardımıyla anlam daha açık, duygular daha belirgin olur, metni okumak kolaylaşır.

²⁶¹ BİRAND, M. Ali: “Uyanalım, Kıbrıs’ın sonuna yaklaşıyoruz”, *Sabah*, 25.06.1997.

²⁶² ATAĞLI, Can: “Sakin şaşırmasın sinip oturacaklar”, *Sabah*, 03.03.1997.

²⁶³ GÜLLAPDAN, Recai: “Savulun muhafazakârlar”, *Kitap Zamanı, Zaman*, 07.01.2008.

²⁶⁴ SÜTER, Şakir: “Çok değiştik çooook”, *Akşam*, 28.11.2004.

²⁶⁵ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 111. s.

Noktalama işaretlerinin kullanılmasında sergilenen lar, anlatımı da etkilemektedir. Bilmemekten ve dikkat etmemekten kaynaklanan noktalama yanlışlarında *ilerleyen yaşla birlikte azalma* ğu²⁶⁶ gözlenmiştir.

Noktalama işaretlerinin hepsinde dil yanlışlarına rastlanır. Yanlışlara düşmemek için kuralları öğrenmek ve her yerde bu kurallara dikkat etmek gerekir. Ekseriyetle dil yanlışları yapılan noktalama işaretleri şunlardır:

4.2.1. *Nokta (.)*

Noktalama işaretlerinin içinde en çok vazife üstlenen ve en çok kullanılan işaret, noktadır. Ancak noktanın vazifeleri içinde buçukları göstermek yoktur. Türkçede buçuklar sayılar arasına virgül konarak belirtilir; ancak yanlış olarak noktalı kullanışlara da rastlanmaktadır.

2.5 milyar... değil 2,5 milyar olmalıydı: *Koç Holding, 2.5 milyar dolara kadar kredi temini için JP Morgan Plc.'ye yetki verdi.*²⁶⁷

8.5 yıl... değil 8,5 yıl olmalıydı: *... suçundan 8.5 yıl hapse mahkûm etti.*²⁶⁸

Bunların dışında dizgi yanlışlığından dolayı noktanın konması gereken yerde noktanın bulunmayışı da anlamı etkilediğinden dil yanlışları sayılır; çünkü metin içinde olması gereken noktalama işaretinin bulunmaması dil yanlışlarıdır.

²⁶⁶ KOÇ, A.; TAYLAN, E.; BEKMAN, S.: *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimi*: 3. s.

²⁶⁷ RADİKAL: "Koç 2.5 milyar dolar peşinde", *Radikal*, 08.12.2005.

²⁶⁸ RADİKAL: "İnsan yemeye 8.5 yıl", *Radikal*, 31.01.2004.

4.2.2. Virgöl (,)

Birbiri ardınca sıralanan eş vazifeli kelime ve kelime öbeklerinin arasında; sıralı cümleleri birbirinden ayırmada; cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra; uzun cümlelerde *yapımdan* uzak düşmüş olan öğeleri belirtmede; cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmada; anlama güç kazandırmak için tekrarlanan kelimeler arasında; tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerden sonra; konuşma çizgisinden önce; kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren *hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, baş üstüne, öyle, haydi, elbette* gibi kelimelerden sonra; bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime öbekleriyle yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için; hitap için kullanılan kelimelerden sonra; sayıların yazılışında, kesirleri ayırmada; bibliyografik künyelerde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra virgöl kullanılır.

Metin içinde *ve, veya, yahut* bağlama edatlarından önce ve sonra; metin içinde tekrarlı bağlama edatlarından önce ve sonra; cümlede pekiştirme ve bağlama amacıyla kullanılan *da* bağlama edatından sonra; metin içinde *{-IncA}* anlamında zarf-fiil olarak kullanılan *mi* ekinden sonra; şart ekinden sonra; metin içinde zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş kelimelerden sonra virgöl konmaz:

*Bu öyle ilâhî bir nurdur ki, önce o makamlardan başlayıp, sayılan makamları geçtikten sonra...*²⁶⁹

²⁶⁹ GÜZEL, Abdurrahman: “Tekke Şiiri”, 322. s.

Virgülün kullanıldığı veya kullanılmadığı yerler bellidir. Bu kurallara aykırı kullanışlar anlamı da etkileyeceği için dil yanlışı sayılır.

Virgülün kullanılmayışından kaynaklanan yanlışlara örnekler:

“*Sunucu kadın yazarımızla konuşuyor.*” cümlesinde virgül farklı yerlere konduğu zaman bile anlam değişebiliyor.²⁷⁰ Meselâ:

Sunucu kadın, yazarımızla konuşuyor. / Sunucu, kadın yazarımızla konuşuyor.

Virgülün gerektiği hâlde kullanılmadığı durumlarda anlam belirsizleşir. Bazen kelimeler yan yana gelince tamlama fikri uyandırır. Dolayısıyla virgülün kullanılmayışı anlatımı etkiler.

“*Yazının giriş bölümünde yazar(,) Atatürk’e ait sanat ve sanatkârlarla...*” cümlesinde de “*yazar*” kelimesinden sonra virgül kullanılmazsa “*Atatürk’e*” isminin sıfatı sanılır. Bu belirsizlik yazı dilinde virgül kullanılarak giderilebilir.

“*Bir karga sürüsü(,) seslerine ürkün tarlalara doğru sessizce uçtular. Sonra bulut gibi uzakta, çok uzakta toprağa kondular.*”²⁷¹ “*Bir karga sürüsü*”nden sonra (,) virgül konmazsa “*bir karga sürüsü[nün] seslerine*” gibi bir isim tamlaması ortaya çıkar.

Virgülün yanlış kullanılışından kaynaklanan yanlışlar

Virgül, yanlış kullanıldığında anlam bozulur. Bazen yanlışlıkla tamlamayı da ayıran virgül, anlam bütünlüğünü zedeler. Özellikle isim ve

²⁷⁰ ÖZDEM, Y.: *Konuşma Sanatı, Diksiyon*: 72. s.

²⁷¹ BOLULU, O.: “Öğrencemiz Türkçe”, 28-29. s.

sıfat tamlamalarının arasına konan virgül, anlam karışıklığına sebep olur. Örnekler:

“*Tarihin, karanlıklarına giremediği...*”²⁷² tamlamasında “*tarihin*” kelimesinden sonra virgül kullanılmaz. Tamlama arasına noktalama işareti getirilmez.

“*...geleneklerine düşman, unsurlarla mücadele etmek ...*”²⁷³ kelime öbeğinde da sıfat tamlamasının arasında virgül kullanılmamalıdır.

“*Oku, baban gibi eşek olma!*” cümlesiyle “*Oku baban gibi, eşek olma!*” cümlesinin sözleri aynı olduğu hâlde virgülün farklı yerde olması anlamı tamamen değiştirmektedir. Bu yüzden virgüllerin doğru yerde kullanılması gerekmektedir.

4.2.3. İnceltme / uzatma işareti (^)

Türkçede kelimeleri benzer yazılışlardaki başka kelimelerle karıştırmamak için uzatma ve inceltme işareti kullanılır. Bu işaret kullanılmazsa anlam kargaşası yaşanır. Her ne kadar bazen kullanılmasının gereksiz olduğu üzerinde tartışmalar yaşansa da benzer yazılışlı kelimeler arasında anlam karışıklığına düşmemek için bu işaretin kullanılması gereklidir. İşaretin vazifeleri şunlardır:

1. Uzatmada: Yazılışları bir, anlamları ve okunuşları ayrı olan kelimeleri ayırmak için, okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine konur. İnceltme / uzatma işareti kullanılmadığında şu kelimelerde anlam kargaşası doğar: *adem* (yokluk), *âdem* (insan); *adet* (sayı), *âdet* (gelenek, alışkanlık); *alem* (bayrak), *âlem* (dünya, evren); *alim* (her şeyi bilen), *âlim* (bil-

²⁷² AKSAKAL, M.; ÇELİK, O.M.; SAVAŞ, İ.: *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*: 52. s.

²⁷³ AKSAKAL, M.; ÇELİK, O.M.; SAVAŞ, İ.: *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*: 208. s.

gin); *aşık* (eklem kemiği), *âşık* (vurgun, tutkun); *dahi* (da, de; bile) / *dâhi* (üstün zekâlı); *hakim* (hikmet sahibi), *hâkim* (yargıç); *hal* (pazar yeri), *hâl* (durum, vaziyet); *hala* (babanın kız kardeşi), *hâlâ* (henüz); kar (yağış türü) / *kâr* (kazanç); rakip (birbirini geçmeğe çalışan) / *râkip* (binici); *şura* (şu yer), *şûra* (danışma kurulu).

2. İnceltmede: Birtakım kelime ve eklerle özel adlarda bulunan ince *g*, *k* ünsüzlerinden sonra gelen *a* ve *u* ünlüleri üzerine konur. İnceltme / uzatma işareti konmazsa telâffuzda yanlışlık ve çirkinlik olur: *dergâh*, *gâvur*, *ordugâh*, *tezgâh*, *yadigâr*, *Nigâr*; *dükkân*, *hikâye*, *kâfir*, *kâğıt*, *Hakkâri*, *Kâzım*, *mahkûm*, *mekân*, *mezkûr*, *sükûn*, *sükût*. Kişi ve yer adlarında ince *l* ünsüzünden sonra gelen *a* ve *u* ünlüleri de inceltme / uzatma işareti ile yazılır: *Halûk*, *Lâle*, *Nalân*; *Balâ*, *Elâzığ*, *İslâhiye*, *Lâdik*, *Lâpseki*.

3. Hâl ekini aitlik (nispet) eki î'den ayırmada: Bu işaret nispet î'sinin belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır. Böylece (*Türk*) *askeri* ve *askerî* (*okul*), (*İslam*) *dini* ve *dinî* (*bilgiler*), (*fizik*) *ilmi* ve *ilmî* (*tartışmalar*), (*Atatürk'ün*) *resmi* ve *resmî* (*kuruluşlar*) gibi anlamları farklı kelimelerin karıştırılması da önlenmiş olur. Nispet î'si alan kelimelere Türkçe ekler getirildiğinde inceltme / uzatma işareti olduğu gibi kalır: *millîleştirme*, *millîlik*, *resmîleştirme*, *resmîlik*.

Uzatma ve inceltme amaçlı bu işaret, daha birinci sınıfta farklı bir harfmış gibi tanıtılmalıdır; çünkü bu işaret, kelimelerin telâffuzunu da belirlemektedir.

Bu işaretin kullanılması veya kullanılmaması konusunda farklı siyasiler tarafından farklı zamanlarda resmî kurum ve kuruluşlara çeşitli ge-

nelgeler ve bildirimler gönderilmiştir. Nispet î'si, ikili yazımı olan kelimelerin karıştırılmaması için zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan SAĞLAM tarafından 16.3.1982'de yayımlanan bildiride de yer almış ve bakanlık yapılması gerekeni şöyle izah etmiştir:²⁷⁴

1. Bakanlığımıza bağlı yurt içi ve yurt dışı kurum ve kuruluşların yazışmalarında düzeltme (^) işaretinin doğru kullanılmadığı, aynı kelimelerin çeşitli kuruluşlardan gelen yazılarda farklı biçimde yazıldığı, son zamanlarda bu durumun giderek arttığı gözlenmektedir.

2. Bu aksaklığı gidermek ve uygulamada birliği sağlamak için:

a. Arapça, Farsça kökenli kelimelerde “k, g” ünsüzlerinden sonra gelen “a, u” ünlülerinin bazı yerlerde inceltileceğini, bazı yerlerde uzatılacağını belirtmek üzere, bu ünlülerin üzerine inceltme / uzatma işareti (^) konacaktır: “kâğıt, dükkân, kâfir, mekân, sükûn, rüzgâr, gâh, yegân, dergâh, yadigâr...” gibi.

b. Yazımları aynı, anlamları ve okunuşları ayrı olan yabancı kelimelerde inceltme / uzatma işareti kullanılacaktır: “adet, âdet; alem, âlem; Ali, âli...” gibi.

c. Özel adlarla ve devlet kuruluşlarınca benimsenmiş belli yazım biçimiyle yazılan yer adlarında inceltme / uzatma işareti kullanılacaktır: “Kâzım, Kâmil, Lâmia, Balâ, Felâhiye, İslâhiye, Lâpseki, Lâdik...” gibi.

ç. Eski “nispet î”si ile yazılan kelimelerde inceltme / uzatma işareti kullanılacaktır: “Medenî, sıhhî, dünyevî millî, ahlakî, iktisadî...” gibi.

²⁷⁴ EREN, H.: “Yazımda İkili Çözüm”, 40-41. s.

Bildiride ifade edilenler kargaşayı ortadan kaldıracak
 liktedir. Türkçenin doğu ve batı dillerinden aldığı kelimelerin özelliği ve
 sayısı düşünüldüğünde inceltme / uzatma işaretinin kullanılması bir ge-
 rekliliktir. Her ne kadar bu kargaşanın siyak ve sibak denen sözün geli-
 şinden kelimenin anlamını çıkarma yoluyla anlaşılabilceği ifade edilse
 de doğrusunu bulmada imkân varken o yolu kullanmak gerekir. Meselâ
milli toprak ile *millî toprak* ancak inceltme / uzatma işareti kullanınca
 anlaşılır, birbiriyle karıştırılmaz.

Bazıları bu işaret için “*Uzatma işaretinin aynı zamanda inceltme
 işareti olarak kullanılmasına ihtiyaç duyulmasının sebebi abecemizin
 eksikliğidir.*”²⁷⁵ der. İnceltme / uzatma işaretinin kullanılmamasından
 dolayı aşağıdaki kelimeler arasında bir karışıklık olmaktadır:

hâkim (*bilen ve bildiğini uygulayan*) / **hakîm** (*bilge*)

kâtil (*öldüren*) / **katil** (*öldürme işi*)

rakip (*aynı şeyi elde etmeğe çalışan*) / **râkip** (*binen, binici*)

rekâbet (*binme*) / **rekabet** (*rakiplik*)

vâris (*mirasçı*) / **varis** (*toplardamar genişlemesi*)

yad (*gurbet, yabancı eller*) / **yâd** (*hatırlama*)

Abecemizde yalnızca bir tane *k* harfi bulunur; ancak söyleyişte bir-
 birinden farklı iki tane *k* vardır. Biri ağzın ön kısmında, öbürü ağzın arka
 kısmında meydana gelir. Birincisine *ince*, ikincisine *kalın k* denir. Türkçe
 kökenli kelimelerde *ince k* ile *kalın ünlüler* aynı hecede bulunamaz. *Kalın
 k* ise *ince ünlülerle* aynı hecede olamaz; ancak alıntı kelimelerden bu ku-

²⁷⁵ YALÇIN, Ş.: *Doğru Türkçe*: 51. s.

rala uymayanlar vardır. Söz gelişi *hikâye* kelimesinde *a* kalın olduğu hâlde *k* ince söylenir. Aşağıdaki örneklerde ince okunması gereken *k*'lere örnek verilmiştir.

eşkâl: "Köşe yazarı" ile ilgili ilk **eşkal** bilgisi, *Zaman Gazetesi*'nin Genel Yayın Yönetmeni Ekrem Dumanlı'nın sütununda verildi.²⁷⁶

Hakkâri: Şöyle bir şansım ya da şanssızlığım oldu, annem ve babam **Hakkari**'deydi, ben Ankara'da büyüdüm.²⁷⁷

harekât: İsrail savaş uçakları, Suriye'ye gelerek ülkenin kuzeyinde, yani bizim sınırlarımızın hemen dibinde bir "nükleer tesis"e karşı **harekat** düzenlediler.²⁷⁸

istihkâm: Bunun gibi, ABD piyadesi ya da komandosu, Türkiye'ye ayak basamıyor; ama lojistik ve **istihkam** personeli faaliyet gösterebiliyor.²⁷⁹

kâr: ...pazarlamadan yüksek verimlilik almak ve **kar** edebilmek için yapılacakları on başlıkta özetlemek mümkün.²⁸⁰

i ile biten kelimelerde *i*'nin uzatılması da son zamanlarda sunucular vasıtasıyla yaygınlaşmağa başlamış bir yanlış kullanıştır: *zenci* < *zencî*, *Ermeni* < *Ermenî*, *mermi* < *mermî*, *ivedi* < *ivedî*, *veri* < *verî*, *benzeri* < *benzerî*... Arapçadan alınan nispet *i*'sinin uzatılması olağandır: *askerî*, *hukukî*, *millî*; ancak *zenci*, *Ermeni* kelimelerindeki *i* kısadır; *mermi*, *ivedi*,

²⁷⁶ [COŞKUN], A. Hakan: "Muhtırayı yazdığı iddia edilen köşe yazarı kim", *Hürriyet*, 02.05.2007.

²⁷⁷ ARMAN, Ayşe: "Ayşe'nin gözlüğü", *Hürriyet*, 25.12.1999.

²⁷⁸ ÇANDAR, Cengiz: "Türkiye'nin güneyinde Suriye-İsrail de var", *Hürriyet*, 26.09.2007.

²⁷⁹ ERGİN, Sedat: "Türk halkı için bir ilk tecrübe", *Hürriyet*, 11.03.2003.

²⁸⁰ BİR, A.Atıf: "Turkcell (Türksel) parazit yapıyor", *Hürriyet*, 28.06.2004.

veri, benzeri kelimelerindeyse nispet *i*'si yoktur. Üstelik son üç kelime Türkçe kökenlidir.

4.2.4. Kesme işareti (')

Kesme işareti iki farklı amaç için kullanılır. Bunlardan birincisi özel adlardan, sayılardan ve kısaltmalardan sonra gelen çekim eklerini ayırmak; ikincisi ise Arapçadan geçen ayınlı ve hemzeli kelimelerin ayın ve hemzelerini belirtmektir.

Ayın ve hemzeli kelimelerde kullanmak: Arap abecesinin kullanıldığı zamanlarda ayın ve hemzeli kelimelerin imlâsında harfler aslî biçimleriyle yazılıyordu. Dolayısıyla bir sorun yoktu. Abece değişikliğiyle beraber ayın ve hemzenin yazılmasında sorunlar ortaya çıkmıştır.

Ayın ve hemze Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde görülür. Bu ünsüz harflerin karşılığı olarak ortaya konmuş bir işaret yoktur. Kolaylık olsun diye kesme işareti “ ’ ” ile gösterilmektedir; ancak hangi durumlarda kullanılması gerektiği konusunda ortak bir karar alınmış değildir. İmlâ kılavuzlarında bazı kelimelerde gösterilen bu ünsüz harf bazı kelimelerde gösterilmemektedir. Bu konuda şu tespitler aydınlatıcı niteliktedir.²⁸¹

1. *Bu ünsüzler söz başındaysalar iz bırakmadan kaybolur: aşk, ilim, af...*

2. *Tek heceli kelimelerde söz içinde buldukları durumlarda bu ünsüzlerin yerinde bir ünlü türer: şiir, fül, şuur, zaaf...*

²⁸¹ YILDIZ, E.: “Türkçenin Yabancı Diller...”, 347-348. s.

3. Bu ünsüzler söz içinde hece başındaysalar düşerler; fakat Türkçenin heceleme kurallarına aykırı olarak kendilerinden önceki ünsüzün sonraki ünlüyle değil, önceki ünlüyle hece kurmasına sebep olurlar: Kur'an, meş'ale, sun'î, vak'a... TDK İmlâ Kılavuzu'na göre bu durumlarda düşen ayın ve hemze yerine kesme işareti kullanmak gerekir; ancak uygulamada ekseriyetle bu tip kelimeler kesme işareti kullanılmadan yazılmakta ve Türkçe heceleme kurallarına göre ku-ra, me-şa-le, su-ni, va-ka gibi hecelenmektedir. Aynı kılavuza göre Türkçeleşmiş kelimelerde ayın ve hemze yerine kesme işareti kullanmak gerekmez: defa, defetmek, heyet, sanat vb. Bu durumda Türkçeleşmenin ölçütü açıkta kalmakta, kişiden kişiye değişebilmektedir.

4. Söz içinde hece sonunda düşer ve kendinden önceki ünlüyü uzatır: da:va, ma:mur, ma:na, me:mur, te:sir vb.

5. Kelime sonunda buldukları durumlardaki yazım ve söylenişleri:

a. Ayın ve hemze ile biten kelimeler -ayın ve hemzeden önce yine bir ünsüz varsa- yalın durumdayken söz başında olduğu gibi ünsüzlerini düşürürler: cüz, def, hal, kat, men vb. Bu kelimeler iyelik eki alınca düşmüş olan ayın ve hemze söyleyişte ortaya çıkar ve yazıda da kesme işareti ile gösterilir: cüz'ü, def'i, hal'i, men'i vb.

b. Ayın ve hemze ile biten kelimeler -ayın ve hemzeden önce yine bir ünlü varsa- yalın durumdayken söz başında olduğu gibi ünsüzlerini düşürürler: bayi, cami, sanayi, mısra, memba vb. Eklenen iyelik ekiyse, Türkçenin eklenme kurallarına aykırı olarak {+sI} değil {+I} biçimi kullanılır: bayii, camii, membai, mısrai.

Bu türden kelimelerde zamanla Türkçenin kurallarının uygulandığı kelimelere de rastlanır. Dilin değişkenliği göz önüne alındığında bu durumun olağan karşılanması gerekmektedir.

Kesme işaretinin kullanılması gereken yerde kullanılmaması, kullanılmaması gereken yerde bu işaretin kullanılması da resmî dilden sapmak olacağı için dil yanlışı sayılır.

Kesme işaretinin kullanılmadığı; ancak kullanılması gerektiği durumlara örnekler:

*Ankarada bir Allah'ın kulu çıkıp demiyor ki:...*²⁸²

*Türkiyenin karar sistematüğinde işlenen ekonomik cinayet budur.*²⁸³

*20 puanla Türkiyeye hükmetmek...*²⁸⁴

Kesme işaretinin yanlışlıkla kullanıldığı durumlara örnekler:

*TMSF binasından çıktıktan sonra Ankara'lı gazeteci arkadaşımı şöyle bir boğaz havası alsın, Boğaziçi'ni tepeden seyretsin diyerek Ulus'taki Sanset'e götürdüm. Bizim 'le (Bizimle) yarışır mısınız?*²⁸⁵

*Düşmediyse, tavsiye ederim, gidin ve Osmangazi Belediyesi'nin zengin mimari mirasımızı canlandırıp gelecek nesillere aktarmak için yaptığı çalışmaları görün!*²⁸⁶

*Tuzla tersaneleri Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı değil mi?*²⁸⁷

²⁸² TAMER, Rauf: "Kitaba uymak", *Sabah*, 04.06.1997.

²⁸³ KARAKOYUNLU, Yılmaz: "İmajolojinin çelebi fetvaları", *Sabah*, 19.07.1998.

²⁸⁴ TAMER, Rauf: "Kolay yoldan...", *Sabah*, 07.06.1997.

²⁸⁵ BERBEROĞLU, Oya: "Aptalm heykeli", *Akşam*, 01.07.2004.

²⁸⁶ AYVAZOĞLU, Beşir: "Bursa'ya gittiniz mi yakınlarda", *Zaman*, 21.08.2008.

²⁸⁷ TAMER, Meral: "Tuzla tersaneleri Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı değil mi?", *Milliyet*, 26.02.2008.

*ABD İmparatorluğu'nun sonu mu?*²⁸⁸

4.3. SÖZ VARLIĞINDA DİL YANLIŞLARI

Dil yanlışlarının mühim bir kısmı kelimeler üzerinde görülmektedir. Kelimelerin biçimleri ve anlamları doğru bilinmediğinde dil yanlışına düşülmektedir. Kelimeleri öğrenirken doğru anlamlarıyla ve doğru biçimleriyle öğrenmek, kullanırken de doğru biçimlerini kullanmağa dikkat etmek gerekmektedir.

Belâgat kitaplarında kelime yanlışlarına, esas söz varlığında meydana gelen dil yanlışlarına *galat (error, erroneous, mistake, fallacy, expression, malapropism) kıyasa muhalefet (anomaly in enflexion and derivation)* denmektedir.

Söz varlığında görülen dil yanlışları kelime uydurmak, kelimeleri eski imlâsıyla kullanmak, yabancı kelimeleri aslı biçimlerinde kullanmak, yabancı dillerden metinleri yanlış çevirmek, kelimeleri yanlış biçimlendirmek, kelime ve ekleri başka kelime ve eklerle karıştırmak, gereksiz kelime kullanmak, gereksiz ek kullanmak başlıkları altında incelenebilir.

4.3.1. Kelime uydurmak

Dil, cemiyetin teknolojik ve kültürel gelişmesiyle beraber yeni kelime ve kavramlarla karşılaşmaktadır. Bu kavramlar yeni gelişmeleri ortaya koyan dillerden alman kelimelerle türetilbildiği gibi her dil yeni kavram ve kelimelere kendisi de karşılık bulabilmektedir. Yeni durumları karşılaması için türetilen yeni kavram ve kelimeler, dili konuşan insanlara benimsenirse dilin bir parçası sayılır.

²⁸⁸ AYGÜN, Hakan: “ABD İmparatorluğu'nun sonu mu?”, *Bugün Gazetesi*, 12.08.2008.

Türkçeye yabancı dillerden gelen kavram ve kelimelere karşılık vermek amacıyla çeşitli zamanlarda yeni kelimeler türetilmiştir. Türetilen kelimelerin bir kısmı hemen benimsenmiş, bir kısmı da çok yadırganmıştır. Bu esnada aşırıya da gidilmiş ve artık Türkçenin bir parçası sayılan kelimelere de karşılık verilmeğe, dilde ırkçılık sergilenmeğe ve kelime temizleme harekâtına başlanmıştır.

Kelime türetmek yalnızca eklerle gerçekleştirilmez. Bunun yanında yakıştırma, çevirme, kavram aktarma, olduğu gibi alma, yeni anlam yükleme, karma, uydurma, benzetme ve birleştirme yolları da denenmiştir. Bazen çok anlamsız ve dil kanunlarına aykırı biçimler de ortaya çıkmıştır. Bunların bir kısmı dilde kendilerine yer bulabilmişse de pek çoğu türetilenlerin kelime hazinesine bile dâhil olamamıştır.

Yanlış türetme, *Türkçede ses, biçim ve anlam bakımından dil bilgisi kurallarına aykırı olarak kelime türetme ve bu biçimde türetilen kelime*²⁸⁹ demektir. Yanlış türetilen kelimelere **kural dışı kelime, uydurma kelime** denir.

Resmî dilde kullanılan kelimeler ve o kelimelerden yeni kelime türetmek için kullanılan ekler bellidir. Dilde hem kendi kelimelerinden ve eklerinden hem de yabancı kelimelerden ve eklerden kurallara aykırı olarak kelimeler uydurmak yanlış türetmedir. Bütün bunların yanında *yanlış da türetilse bir kelime uzlaşma niteliğine kavuştuğu zaman artık onun “öz” veya “alıntı” oluşunun ehemmiyeti kalmaz.*²⁹⁰

Her dilin kendine mahsus kuralları vardır. Kurallara aykırı olarak kelime türetmek, insanları anlaşma imkânından mahrum bırakır; çünkü dilde bütünlük

²⁸⁹ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 157.s.

²⁹⁰ DEVELİ, H.: *Dil Doktoru*: 117. s.

ve devamlılık esastır. Bir kelimenin mevcut anlamını kazanması uzun zaman alır. Bir hamlede bir kelimeyi yok etmek ve yasaklamak, onların yerine başka kelimeler getirmek, beraberinde onunla oluşmuş kültür, düşünce ve inancı da yasaklamak ve yerine başka bir kültür getirmek demektir.

Yeni kelimeler türetmek gerekliyse dilin imkânları ve kuralları ölçüsünde kök ve eklerden kelime türetmek veya kelimelerden birleşme yoluyla yeni kelimeler türetmek gerekir. Türetilen yeni kelimeler dilin yapısına ve mantığına aykırı olmamalıdır.

Yanlış kelime türetmekten kaçınılması gerektiği gibi yabancı dillerden bir sözü kelimesi kelimesine aktarmaktan da kaçınılmalıdır. Çünkü *kelime türetmek yabancı dillerden bir sözü tercüme etmek değil, onu Türkçe olarak kısa ve en kapsamlı biçimde ifade edebilmektir. Bizde 'honey moon' (İng.) karşılığı 'balayı' örneğinde olduğu gibi, daha çok tercüme yoluna gidilmiştir.*²⁹¹ Dolayısıyla kelimenin tercüme olmamasına, her özelliğiyle Türkçe olmasına dikkat edilmelidir.

*Bir ifadede, anlamı herkesçe bilinmeyen, alışılmamış kelimelerin kullanılmasına **garabet** denir. Böyle kelimelere de **garip** adı verilir. Çeşitli bilim dallarına ve mesleklere ait olup günlük dilde kullanılmayan, anlamı herkesçe bilinmeyen terimler **garip** sayılmaz; ancak bunlardan, o alanın mensupları tarafından bilinmeyenleri garabete örnek olur. **Garabet**; anlamını herkesin kolayca kavrayamadığı kelimeleri bildiğini göstermek, aydın görünmek, kendini belli bir zümrenin üyesi gibi göstermek ve taklit gibi sebeplerle ortaya çıkar.*²⁹²

²⁹¹ ZÜLFİKAR, H.: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*: 156. s.

²⁹² SUZEP: "Dil Yanlışları ve Anlatım Bozuklukları".

Ekler, gerçek vazifelerini icra edebilecekse kelime türetmekte kullanılmalıdır; ancak *her dilde yanlış bir biçimde oluşturulan ve yanlış bir biçimde kullanılan pek çok asalak kelimenin kabul edilmiş olduğu*²⁹³ unutulmamalıdır. Bunun yanında *türetilen bir kelime veya terimin yalnızca ses ve biçim açısından kurallı ve mantıklı olması yetmez. Bir sözün tutunup benimsenmesinde anlam, bu iki husus kadar mühimdir.*²⁹⁴

Uydurma kelimelerin kullanılmasında *dikkat edilmesi gereken nokta, dili kullanan kitlenin dil bilgisi seviyesinin ve zamanın ölçüt olarak alınmasıdır; ancak bu ölçüte uymayan kelimeler tuhaflık örneği olarak kabul edilebilir.*²⁹⁵

Uydurma kelimeler bazı kişilerce kullanıldığı hâlde yaygınlık kazanamamış kelimelerdir. Bu kelimelerle iletişim kurmak imkânı çok dar bir alanla sınırlıdır. Dolayısıyla resmî dilde kullanılacak kelimelerin yaygınlığının geniş olması gerekmektedir. Meselâ *anılamak, ansık, ayırt, ayırmsamak, bağıntılı, belgit, biçem, dilmaç, dirik, gönenmek, inan, istençli, kalıt, özgürlüksüzlük, us, utançlı, uyarlı, ürkü, ürkünç, yaratı, yozmak, yönseme...* gibi kelimelerin yaygınlığı söz konusu değildir. Dolayısıyla böyle kelimeler anlaşmak için bir araç kabul edilmez.

Türetilen kelimelerin hangilerinin benimseneceği önceden kestirilemediği için kelimelerin kullanım sıklığı dışında garipliği kesin olarak belirleyebilecek somut bir ölçü yoktur. Dolayısıyla kişinin kelime hazinesinde barındırdığı kelimelerin ve kavramların muhatap kişi veya kitlenin de kelime hazinesinde yer almasına dikkat etmek gerekir. Türetildikten

²⁹³ HEID, U.: *Türkiye’de Dil Devrimi*: 112. s.

²⁹⁴ ZÜLFİKAR, H.: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*: 147. s.

²⁹⁵ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 433. s.

sonra garip karşılanan ve söz varlığına giremeyen kelimeler vardır: Mese-lâ ayırğa (*nifak, tefrika*) ayırt (*vasıf*), bağıl (*izafi*), batkı (*iflas*), belgin (*sarih*), belgit (*senet, hüccet*), bilimtay (*akademi*), bozut (*fesat*), bulunç (*vicdan*), çakın (*şimşek, kıvılcım*), cavlan (*şelâle*), değimli (*liyakatli*), edi (*iş, icraat*), geldiri (*celp kâğıdı*), genelmek (*ferahlamak*), gerelti (*engel*), ıra (*seciye*), içlek (*ma-nevî*), inam (*emanet*) kanıklık (*kanaat*), kayra (*lütuf, ihsan*), kılğılı (*amelî, tatbikî, pratik*), nelik (*mahiyet*), olut (*oldubitti, emrivaki*), orun (*makam*), oylaşım (*müzakere etme*), savut (*silah*), siviş (*fesih*), tanıt (*delil*), tikel (*cüz'î, kısmî*), törel (*ahlâkî*), tutsa (*vasiyet*), tutu (*rehin*), tümel (*küllî, bütün*), uyarı (*ihtar*), ürem (*faiz*), yangılı (*iltihaplı*), yanşamak (*gevezelik etmek*), yasan (*niyet*)...²⁹⁶

*andiç (muhtıra), anık (müstait), aşırta (ihtilas), aşını (kadim, atik), bakman (müfettiş), betlek (defter), boşuğ (izin), çevren (ufuk), dıka (nokta), diyem (meal), dörüt (sanat), ertik (meslek), erinç (huzur), ezinç (azap), gömüt (mezar), günce (gazete), ilbay (vali), işyar (memur), kalıt (miras), umar (çare), kıpı (an), kıya (cinayet), önüt (üstat), tellim (daima), tilcik (kelime), üzünç (melâl), yayman (naşir), yontu (heykel)...*²⁹⁷

Kelime uydurmanın dört biçimi görülmektedir. Bunlar Türkçe kelimeye Türkçeden ek veya kelime getirmekle, Türkçe kelimeye yabancı dilden ek veya kelime getirmekle, yabancı kelimeye aynı dilden kelime veya ek getirmekle, yabancı kelimeye başka yabancı dilden kelime veya ek getirmekle olan biçimlerdir.

²⁹⁶ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 65-66. s.

²⁹⁷ AKSOY, Ö. A.: *Gelişen ve Özleşen Dilimiz*: 39. s.

4.3.1.1. Türkçe kelime + Türkçe ek / kelime ile uydurmak

Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Türetmelerde kullanılan ekler kelimenin sonuna gelir. Zamanın getirdiği ihtiyaçları karşılamak için yeni kelimeler türetmek bir gereklilik olmaktadır. Kelime türetirken de kurallara uygunluk gözetilmelidir; ancak yapım eklerinden bazıları birbirinin yerine kullanılırsa anlamda ve yapıda yanlışlıklar olur. İsimlere gelen bir ek fiillere veya fiillere gelebilen bir ek de isimlere getirilirse kurallara aykırılık söz konusu olur.

Dilde sadeleşme akımının ardından Türkçe yeniden kurulmak istenmiş, Türkçeye her bakımdan müdahale yolu açılmıştır. Kendilerinde dile müdahale etme hakkı gören kişilerin uzmanı olmadıkları alanda kurallara aykırı olarak pek çok kelime türettikleri görülmüştür. Bu yapılırken de deneme yanılma yöntemi uygulanmıştır. Türetmede her hangi bir sınır belirlenmemiş, aşırıya gidilerek zamanla dil ırkçılığına geçilmiştir.

Türkçenin bir imparatorluk dili olması münasebetiyle bünyesine başka dillerden kelime alması ve aynı biçimde başka dillere kelime vermesi çok olağan bir durumdur. Yine Türkçede mevcut kelimeleri dışlamadan yeni durumları karşılayabilecek yeni kelimeleri dil kanunları içinde en doğru biçimiyle türetmek imkânı vardır. Aşırıya gidilerek anlaşma imkânı mevcut kelimeleri kaldırıp yerlerine tamamen uydurma, kimsenin bilmediği ve anlamadığı, doğruluktan ve mantıktan uzak kelimeler türetmek anlaşmayı sağlayamadığından yanlış kabul edilmelidir. Dili konuşan halkın anladığı kelime köken bakımından hangi dilden olursa olsun kendisininidir. Anlamadığı ve bilmediği kelime ise onun olmaktan uzaktır.

Türkçede bir kelime türetirken *kullanılacak ekin yapım eki olmasına, yapım ekinin canlı olmasına, o ekle yapılmış benzer kelimelerin olmasına, kullanılacak ekin vazifesinin açık olmasına*²⁹⁸ dikkat edilmelidir. Bu noktalara dikkat edilirse türetilen kelimenin tutunmasında bir zorluk yaşanmaz.

Türkçe, ihtiyaç olduğunda yeni kelimeler türetmeğe müsaittir. Halk da zevkine göre kendi ihtiyacını dil düzeninin kurallarından faydalanıp karşılar. Dil düzeninin türetme imkânına müdahale etmek ve kurallara aykırı biçimde kelime türetmek yanlıştır. Türetilen yeni kelimelerin benimsenmesinde kök ve eklerin bilinmesi ve *çağrışım gücü etkilidir*.²⁹⁹

Bazı uydurulmuş kelimelerin doğruluk ve yanlılıkları

anımsamak [< **anı**+¹**msa**-]: ‘**hatırlamak**’ yerine uydurulmuştur. “*anı*” ismine getirildiği düşünülürse biçimce doğrudur; ama anlamca yanlıştır. {+¹**msA**-} eki “*kabul etmek, saymak*” anlamında kullanılır: *Reklâm son bir öykü anımsatmasıyla bitiyor*.³⁰⁰

araç [< **ara**+ç] / **gereç** [< **gere(k)**+ç]: Araç ‘**vasıta**’, gereç ‘**malzeme**’ manalarına kullanılır. Kelimeler ilk bakışta {+ / -**Aç**} ekiyle yapılmış hissinin vermektedir; fakat kendilerine yakıştırılmak istenen manalara dikkat edilirse, {+ç} ekiyle türetildikleri ortaya çıkmaktadır. Hâlbuki Türkçede bir {+ç} eki mevcut değildir. “*tokaç, güleç*” gibi birkaç kelimedede görülen {+**Aç**} eki ise işlek bir ek olmaktan uzaktır ve onun gibi bir vazifeye sahip olduğu bilinmemektedir. Araç kelimesine “*vasıta*”, manası verilmek istendiğine göre, kelimenin kökü, bir isim durumunda olan “*ara*”dır. “*ara*” keli-

²⁹⁸ ZÜLFİKAR, H.: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*: 162. s.

²⁹⁹ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 63. s.

³⁰⁰ BİR, Ali A.: “*Molped’den hamburger yöntemi*”, *Hürriyet*, 05.12.2004.

mesine olsa olsa $\{+CI\}$ eki getirilerek “*aracı*” kelimesi yapılır. Nitekim yaşayan dilde böyle bir kelime vardır ve “*vasıta, mutavassıt*” sına gelmektedir. “*gerek*” kelimesini izah etmek hiç mümkün değildir, o büsbütün uydurmadır. Böyle bir kelime teşkil etmek için Türkçede “*lâzım gelmek, lüzumlu olmak*” manasına bir *geremek* fiilinin mevcut olması icap eder. Hâlbuki böyle bir fiil yoktur. “*germek*” şeklinde bir fiil mevcut olmakla beraber mana itibariyle bununla münasebeti bulunmamaktadır. Kelime “*gerek*”ten uydurulmuştur. “*gerek*” kelimesinden $\{+ / -k\}$ veya $\{+ / -Ak\}$ ekini atarak $\{+ / -Aç\}$ eki getirilmiştir. Bu tamamıyla keyfî bir tasarruftur. Türkçede böyle bir kaide yoktur. Demek ki, *araç* da *gereç* de uydurma kelimelerdir.³⁰¹ ...*eğitimin hizmetine açılmış, mobilyaları dâhil, birçok araç gereç, çeşitli şirketlerin kısa sürede “ikinci el”e çıkardığı varlıklarından sağlanmıştı.*³⁰²

aşama [**<aş-ama**]: ‘safha, derece, merhale, mertebe, paye, seviye, rütbe’ yerine uydurulmuştur. Bu kelimeler arasındaki anlam farkları da bir kelimeyle yok edilmiştir. Kelime biçimce yanlıştır; çünkü fiillerden isim yapan $\{-AmA\}$ eki olmadığı gibi fiilden fiil yapan $\{-A-\}$ eki de mevcut değildir.³⁰³ *Belki bir aşama sonrası; sürücüsünün uykusu geldiğinde kendi kendine otelin önüne giden otomobil de yapılabilir.*³⁰⁴

bağımsızlık [**< bağ¹m+sız+lık**]: ‘istiklâl, hürriyet’ kelimelerinin yerine uydurulmuştur. Biçimce yanlıştır bir kelimedir. Türkçede isme gelen bir $\{+^1m\}$ eki yoktur ve bu ek fiilden isim yapar. “*hürriyet*” yerine türeti-

³⁰¹ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 447. s.

³⁰² MUNYAR, Vahap: “Alev Alatlı, Demirel’den neden 400 YTL istedi?”, *Hürriyet*, 13.04.2008.

³⁰³ ERCİLASUN, A. Bican: “Aşama”, *Tercüman*, 30.05.1980.

³⁰⁴ COŞKUN, Bekir: “Kırmızı ışıkta kendi duran otomobil...”, *Hürriyet*, 29.11.2007.

len “*erkinlik*” tutmayınca bu kavramı da “*bağımsızlık*” kelimesi karşıla-
mağa başlamıştır. Kelimenin *tenkit edilme sebebi, Türkçede fiil kökünden*
ad türeten {-l¹m} ekiyle, bir ad olan “bağ” kelimesinden türetilmiş olması-
dır.³⁰⁵ O nedenle şu aşamada Türkiye ile KKTC arasında böyle eften püf-
ten semboller etrafında bir “*bağımsızlık savaşı*” veriliyormuş görüntüsü
de çok zavallı.³⁰⁶

bağnaz [**< bağ+naz**]: ‘**mutaassıp**’ kelimesinin yerine uydurulmuş-
tur. *Bağ kelimesiyle ilgili görünüyorsa da, bu kelimeyi kök ve eklerine ayır-
mak, açıklamak mümkün olamıyor. Bağmak ve bağnamak şeklinde fiil kökleri*
ve {+nAz} şeklinde bir ek olmadığına göre, bağnaz da ne olduğu belli olma-
yan kelimelerdendir.³⁰⁷ Önce ‘Türkiye’de **bağnazlık** egemen olamaz’ di-
yenlere sormalıyız.³⁰⁸

belleten [**< belle-t-en**]: Bilim kurumlarının çalışmalarıyla ilgili yazı
ve haberleri yayımlayan dergi, bilim dergisidir. Bu kelime, Türkçeye
Fransızcadan gelen *bülten*’in (Fr. *bulletin*) etkisiyle, daha doğrusu, onu
Türkçeleştirme amacıyla türetilmiştir; ancak türetme, Türkçenin kuralla-
rına uygundur (*belle-*, *bellet-*, *bellet-en*):³⁰⁹ Dr. Vahdettin Ergin’in *Tarih*
Kurumu ‘Belleten’inin Ağustos 1995 tarihli sayısında yayınladığı maka-
*leden özetledim.*³¹⁰

birey [**< bir+ey**]: ‘**fert**’ yerine uydurulmuştur. Türkçede ne isme ve
ne de fiile gelen {- / +Ay} eki vardır. Bu konuda sınırlar çok zorlanmış,

³⁰⁵ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 24. s.

³⁰⁶ ÖZKÖK, Ertuğrul: “Lokmacı, Mostar Köprüsü mü?”, *Hürriyet*, 10.01.2007.

³⁰⁷ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 445. s.

³⁰⁸ ALKAN, Türker: “Halkımız bağnaz mıdır, değil midir?”, *Radikal*, 26.09.2007.

³⁰⁹ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 25. s.

³¹⁰ BARDAKÇI, Murat: “Biz ‘Hasta Adam’ken Belçikalı katili salmıştık”, *Hürriyet*,
04.06.2000.

her terime karşılık olarak {- / +Ay} ile biten bir kelime türetme yoluna gidilmiştir. Bunlardan bazıları tutmuş; ama bazıları dil zevkine uymadığı için reddedilmiştir. “*birey, uzay, düzey, yapay, yüzey, deney*” gibi örnekler kuralların hiçe sayılarak türetildiği kelimelerdir.³¹¹ *Hangi piyasa ekonomisi, hangi liberalleşme, hangi birey?*³¹²

boyut [< boy+^ut]: ‘**buut**’ kelimesinin yerine uydurulmuştur. Bu kelimenin eleştirilen yanı, Türkçede umumiyetle fiil köklerine gelen {-^lt} ekiyle ad kökünden kelimeler türetilmesidir. {-^lt} eki umumiyetle fiil köklerine gelir; *geçit, binit, öğüt* gibi, fiil kökünden birçok kelime türetilmiştir.³¹³ Fiilden isim türeten bir ek kullanılarak isimden isim türetilmez. Dolayısıyla bu kelime biçimce yanlıştır: *Konunun başka bir boyutu daha var. O boyut nedense hiç gündeme gelmiyor.*³¹⁴

değirmek [< değ-ⁱn-]: ‘**temas etmek**’ yerine uydurulmuştur. {-^ln-} eki fiillere gelerek onları dönüşlü veya edilgen yapar. Bu durumda kelime biçimce doğru; ancak anlamca yanlış bir kelime olur; çünkü “*değirmek*” “kendi kendini/e değdirmek” anlamlarına gelir ki böyle bir anlam doğru olmaz.³¹⁵ *Onun konuşmasında yazarın siyasal tavrına değinildi.*³¹⁶

deney [< dene-y] / **deneyim** [< dene-^yim]: Türkçede fiilden isim veya isimden isim yapan {+ / -Ay} şeklinde bir ek yoktur. Üstelik “*deney*”de kök “*denemek*” olduğuna göre, {+ / -Ay} değil bir {-y} eki görülmektedir. Türkçede böyle bir ek de yoktur. “*deneyim*” ise “*denemek*” fiilinden {-^yim} ekiyle kurulmuştur. Bu türetiş de yanlıştır; çünkü ek “*ye-*

³¹¹ TİMURTAŞ, F. K.: “Birey, Uzay”, *Tercüman*, 30.12.1979.

³¹² İNCE, Özdemir: “Birey istibdadı”, *Hürriyet*, 09.02.2003.

³¹³ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 25. s.

³¹⁴ ÇÖLAŞAN, Emin: “Operasyonda para hesabı”, *Hürriyet*, 21.07.2006.

³¹⁵ TİMURTAŞ, F. K.: “Değirmek”, *Tercüman*, 28.08.1980.

³¹⁶ HIZLAN, Doğan: “Siyaset konuşmadığı zaman devleşiyor”, *Hürriyet*, 24.10.2005.

m” kelimesinde görüldüğü gibi, doğrudan doğruya {-m} yapım ekidir. Nitekim buna uygun olarak “yaşa-m, önle-m, topla-m, bağla-m” gibi kelimeler yapılmıştır. Ek {-Im} ise bu kelimelerin “yaşayım, önleyim, toplayım, bağlayım” olmaları gerekirdi.³¹⁷ Ve, “şerpa”nın bilgi birikimi, zekâ kıvraklığı ve **deney** refleksi vasatı katbekat aşar.³¹⁸ Bizzat yaşanılarak edinilmiş bir **deneyim**.³¹⁹

duyumsamak [<duy-“m+sa-mak]: *hissetmek* fiilinin karşılığı olarak uydurulmuştur: ...hepsini sırtından aşağı attuktan ve kendini özgür **duyumsadıktan** sonra, çıldırılmışçasına daha uzağa, kasabanın dışındaki değirmene doğru koşmaya başladı.³²⁰

egemen [< ege+men]: ‘ige’ Eski Uygur Türkçesinde ‘sahip’ anlamında kullanılmaktadır.³²¹ {- / +mAn} eki hem isme ve hem de fiile gelen bir yapım ekidir. Timurtaş’ın ifadesine göre ise bu kelimedeki {+mAn} eki Farsçadaki {-IcI} anlamı veren {+mAnd} ekinden bozmadır.³²² Ekin aslı {-mAn} ise, bu kelimenin türetilmesinde biçimce bir yanlışlık yoktur; ancak Türkçede son zamanlarda Arapça ve Farsçadan alınmış kelimelerin yerlerine bazı kelimeler analogi yoluyla uydurulmuştur. Bu kelime Yunanca “hegemon” kelimesine benzetilerek türetilmiş izlenimi vermektedir: *Sadece siyah rengin **egemen** olduğu bir yaşam, dünyanın başka renklerini yok eder...*³²³

³¹⁷ TİMURTAŞ, F. K.: “Deney, Deneyim ve Deneyisel”, *Tercüman*, 20.05.1980.

³¹⁸ ULUENGİN, Hadi: “Zenciler, rehberler ve hâkimler”, *Hürriyet*, 30.04.2008.

³¹⁹ ARMAN, Ayşe: “Planlamak lazım ama”, *Hürriyet*, 30.01.2008.

³²⁰ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 13. s.

³²¹ CAFEROĞLU, A.: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*: 60.s.

³²² TİMURTAŞ, F. K.: “‘Man’ eki ve asıl şecaat arz edenler”, *Tercüman*, 23.01.1980.

³²³ HIZLAN, Doğan: “Öteki Türkiye”, *Hürriyet*, 06.07.2008.

genel [< **gen+el**]: ‘**umumî**’ kelimesinin yerine muştur. Fransızcanın “*general*” kelimesine benzetilerek yapılan bu kelime, Türkçenin kurallarına uygun değildir. Eski Anadolu Türkçesinde ve bazı Anadolu halk ağızlarında “*gin*” ve “*gen*” (geniş de bundan türemiştir) şeklinde telâffuz edilen bir kelime bulunmakla beraber, Türkçede {+ / -Al} şeklinde bir ek mevcut değildir. Fransızcanın nispet eki olan {+ / -Al} ile Türkçe bir kelime meydana getirmek manasızdır:³²⁴ ...*duruşmadaki maları yanında, cezaevinden genel iddialar içeren dilekçeler göndermiş ise de...*³²⁵

gereksinme [< **gerek+sin-me**] / **gereksinim** [< **gerek+sin-im**]: ‘**ih-tiyaç**’ yerine uydurulmuştur. “*gerek*” kelimesi “*lüzum*” anlamındadır ve Türkçede isimden fiil yapan {+sIn-} eki yoktur. Biçim olarak yanlış kurulmuş bir kelimedir:³²⁶ *Türkiye'nin bu pazara girmesi, hem ihracatını güvence altına alacak, hem çok gereksinme duyduğu yabancı yatırımları birkaç misli artıracak...*³²⁷

giysi [< **giy-esi**]: ‘**elbise**’ yerine düşünülmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde “*giy-esi*” biçiminde kullanılmıştır. Yerini “*giyecek*” kelimesine bırakmıştır:³²⁸ *Annem bana tentürdiyot, merhem ve yırtılmamış giysi dayandıramayınca, İspanyolluğuma son verdi.*³²⁹

³²⁴ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 371. s.

³²⁵ BERBEROĞLU, Enis: “Bomba tek, fail bol”, *Hürriyet*, 15.07.2008.

³²⁶ TİMURTAŞ, F. K.: “Gereksinim, Gereksinme”, *Tercüman*, 03.01.1980.

³²⁷ BİRAND, M. Ali: “İşte nedenler”, *Hürriyet*, 31.07.2004.

³²⁸ SERTKAYA, O. F.: “Giysi”, *Tercüman*, 27.12.1979.

³²⁹ ARAL, Oğuz: “Sonunda Türk oldum”, *Hürriyet*, 16.05.2004.

gizem [< giz+em]: ‘sır’ yerine uydurulmuştur; ancak Türkçede isme getirilen {+Am} eki yoktur. Kelime biçimce yanlıştır:³³⁰ *Acaba bu kadar gizem sıktı mı?*³³¹

içerik [< iç+er-¹k] veya [< iç+eri+k]: ‘muhteva’ yerine uydurulmuştur. Kelimenin kuruluşu “iç (isim kökü) + eri (yönelme eki) + k (isim yapan ek)” biçimindeyse yanlıştır; ancak “iç (isim kökü) + er- (isimden fül yapan ek) + ¹k (isimden fül yapan ek)” biçiminde kurulmuşsa biçimce doğru türetilmiş sayılır. “iç+er-” kelimesi de biçimce doğru bir kelimedir:³³² *...ilahi dokunulmazlık seviyesine ulaşıp, neredeyse kutsal bir içerik kazanmasıdır.*³³³

ilginç [< il-gi+n+ç]: ‘enteresan, alâkabahş’ kelimeleri yerine uydurulmuştur. Biçimce yanlıştır; çünkü “ilgi” gibi kurallara uygun türetilmiş bir isme {-ç} fiilden isim yapan ek getirilmez:³³⁴ *Bunların en ilginçlerinden biri herhalde Fransız Devrimi’nde başı giyotinle kesilen Marie Antoinette’dir.*³³⁵

imge [< im+ge]: ‘hayal, tasvir, şekil, imaj’ kelimeleri yerine uydurulmuştur. Türkçede “im” diye bir kelime bulunmakla beraber bu “işaret, nişan, iz, alâmet, parola” manalarına gelmektedir.³³⁶ Benzetme yoluyla türetilen kelimelerden biridir. Fransızcadaki “image (imaj)” kelimesinin anlamca karşılığı ve biçimce benzeri olarak uydurulmuştur; ancak

³³⁰ TİMURTAŞ, F. K.: “Gizem”, *Tercüman*, 25.03.1980.

³³¹ [COŞKUN], A. Hakan: “Bunları biliyor muydunuz?”, *Hürriyet*, 17.07.2008.

³³² TİMURTAŞ, F. K.: “İçerik”, *Tercüman*, 28.12.1979.

³³³ ÜLSEVER, Cüneyt: “Defol git”, *Hürriyet*, 11.08.2001.

³³⁴ TEKİN, Ş.: “İlginç”, *Türk Yurdu*, 299.S.

³³⁵ ALTAN, Ahmet: “Kaderin çatlattığı tohum”, *Hürriyet*, 18.03.2007.

³³⁶ TİMURTAŞ, F. K.: “İmge – Simge”, *Tercüman*, 03.01.1980.

biçimce yanlış bir kelimedir: **İmge gücü**, *Türk şiirini bir dil niyle özümsemesi, onun şiirinin özelliği.*³³⁷

indirgemek [< in-dir-ge-]: ‘irca etmek’ yerine uydurulmuştur. {+ /-gA} eki isimden isim ve fiilden isim yapan ek olup Türkçede fiilden fiil yapan bir {-gA-} eki yoktur. Dolayısıyla bu kelime de biçimce yanlış türetilmiş bir kelimedir.³³⁸ “*Tecavüzcü Sürüsü*” başlıklı yazının altında, *bu ülkenin ordusunun verdiği vatan mücadelesi bakın nasıl bir ifadeye indirgenmiş?*³³⁹

kapsamak [< kap+sa-]: ‘içine almak, kaplamak’ anlamındadır. ‘İhtiva etmek’ yerine uydurulmuştur. “*kap*” ismine gelen {+sA-} eki bir şeyi istemek anlamı verir, *su+sa-* ve *benim+se-* kelimelerinde bu anlam vardır. Dolayısıyla bu türetme biçimce doğrudur; ama anlamca yanlıştır.³⁴⁰ ...düzenlediği bu yarışma, sitede açık artırmaya konulan tüm ilginç ürünleri kapsadı.³⁴¹

koşul [< koş-^ul]: ‘şart’ yerine uydurulmuştur. *Koş-^ul* kelimesi *şart* *koşmak* tabiri var diye *şart* yerine uydurulmuştur. Biçimce doğru olsa da kök farklılığından dolayı anlamca yanlıştır.³⁴² *Bu masalı bizim önümüze AB ile bağlantılı bir koşul olarak herhangi bir aşamada getirirseniz...*³⁴³

onur: ‘şeref’ yerine analogi yoluyla türetilen bir kelimedir. Fransızcadaki “*honneur*” kelimesi esas alınmıştır. *Şeref* kelimesi yaygınken ve anlamında bir kıymet varken Fransızcadan bu kelimenin benzeşmiş biçimi-

³³⁷ HIZLAN, Doğan: “Dilimiz ne hâlde”, *Hürriyet*, 21.06.2008.

³³⁸ TİMURTAŞ, F. K.: “İndirgemek”, *Tercüman*, 06.01.1980.

³³⁹ ÖZKÖK, Ertuğrul: “Tecavüzcü sürüsü”, *Hürriyet*, 14.10.2003.

³⁴⁰ TİMURTAŞ, F. K.: “Kapsam, Kapsamak”, *Tercüman*, 25.02.1980.

³⁴¹ ÇELEBİ, Erkan: “İnternette kefenin bile cebi var”, *Hürriyet*, 09.06.2006.

³⁴² ERCİLASUN, A. B.: “Koşul”, *Tercüman*, 21.06.1980.

³⁴³ ÇOLAŞAN, Emin: “Soru sorma yasağı”, *Hürriyet*, 30.09.2005.

mini almak yanlış bir tercihtir: *Böylece ulusal onurumuz ve şerefimiz kurtulmuş oluyor ki...*³⁴⁴

ortam [< orta+m]: ‘vasat’ yerine uydurulmuştur. Yanlış bir türetme olmasına rağmen tutunmuş olan bu kelime, Türkçede fiilden ad türeten {-m} ekiyle, bir addan türetildiği için eleştirilmiştir. Gerçekten {-m}, yalnızca fiil köklerine gelir: *bakım, ekim, doğum, pişirim, döküm*.³⁴⁵ *Yer neresi? Sesler neler? Ortam nasıl? Kimler yakın, kimler uzak?*³⁴⁶

ödev [< öde-v]: ‘vazife’ yerine uydurulmuş bir kelimedir. Türkçede {-v} diye fiilden isim yapan bir yapım eki olmadığı için biçimce yanlış bir kelimedir. Bu kelimenin türetildiği {-v} sesiyle *sınav, türev, görev* gibi daha pek çok kelime uydurulmuştur: *...özlediği yaşam düzeyine yükseltmek artık Türk solu için kaçınılmaz bir ulusal ödev olmuştur*.³⁴⁷

ödün [< ödü-n]: ‘taviz’ yerine uydurulmuştur. Biçimce yanlış bir kelimedir; çünkü Türkçede “ödümek” şeklinde bir fiil yoktur. Kelimeye gelen ekin {-n} olduğu düşünülürse kelime kurallara göre “öden” olmalıydı: *Kentin öbür yanında bir meydanda, çağdaşıktan ödün vermek istemeyen insanların mitingi var*.³⁴⁸

önem [< ön+em]: ‘mühim’ kelimesinin yerine uydurulmuştur. “ön” kelimesi Türkçedir; ancak {+Am} diye isme getirilen bir ek yoktur. Fiile getirilen bir {-m} eki vardır; fakat isimlere eklenemez: *...Şam’a, orada çok önem verilen bir festivale katılacağını okudum*.³⁴⁹

³⁴⁴ COŞKUN, Bekir: “Film...”, *Hürriyet*, 11.02.2006.

³⁴⁵ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 42. s.

³⁴⁶ ARMAN, Ayşe: “Pazarları elmanın tadı daha güzel baba”, *Hürriyet*, 02.12.2007.

³⁴⁷ SOYSAL, Mümtaz: “Durum ve oluşum”, *Hürriyet*, 02.05.2001.

³⁴⁸ COŞKUN, Bekir: “Günaydın gece”, *Hürriyet*, 09.02.2008.

³⁴⁹ ÇANDAR, Cengiz: “Feyruz, Lübnan, Beyrut”, *Hürriyet*, 24.05.2008.

öngörmek [< ön gör-]: ‘tahmin etmek’ anlamında kullanılmıştır. “ön+gör-” şeklinde bir isim ve bir fiilin birleştirilerek şu bu kelime “önceden görmek” biçiminin kısaltılmışı olabilir. lerde izlenen yollardan biri de birleştirilen kelimelerin çekim eklerini atmak ve eksiz biçimlerini benimsemektir: *Üyeliğine çırpındığımız AB hem ‘bölüneceğimizi’ öngörmüş, hem de...*³⁵⁰

örgüt [< ör-güt]: ‘teşkilat’ yerine uydurulmuştur. Kelime biçimce yanlış; çünkü kelimenin eklerini ayırdığımızda Türkçede olmayan eklerle karşılaşmaktayız. Kelimenin kökü “ör-” fiilidir. {-gI} eki Türkçede vardır; ama yanına gelen {+t} eki isimlere gelmez. Öte yandan fiillere gelen {-gIt} eki yoktur. Dolayısıyla yanlış türetilmiş bir kelimedir.³⁵¹ *Bu örgütün 75 bin üyesi var...*³⁵²

öykü [< öy-kü]: ‘hikâye’ yerine uydurulmuştur. Kelime biçimce yanlış türetilmiştir; çünkü kelimenin kök ve eklerinde bulunan unsurlar Türkçede yer almamaktadır. Bulunmayan bir fiilden {-kI} ekiyle türetilen bu kelimenin kökü belirsizdir.³⁵³ *Çünkü öykü Ürgüp'ten Avanos'a, Uçhisar'dan Yelve'ye kadar bölgenin tamamında geçiyor.*³⁵⁴

özet [< öz+et]: ‘hulâsa’ yerine uydurulmuş bir kelimedir; ancak Türkçede isimden isim yapan {+At} diye bir ek yoktur. Bir {-t} eki bulunmakla beraber, bu ek yalnızca fiil köklerine getirilmektedir. Bu kelime, Fransızca

³⁵⁰ ULUENGİN, Hadi: “Yalandan kim ölmüş?”, *Hürriyet*, 23.06.2005.

³⁵¹ ERCİLASUN, A. B.: “Örgüt”, *Tercüman*, 12.07.1980.

³⁵² DOĞAN, Yalçın: “Ya bizdensin ya düşman”, *Hürriyet*, 01.02.1008.

³⁵³ TİMURTAŞ, F. K.: “Öykü”, *Tercüman*, 08.07.1980.

³⁵⁴ ALTAYLI, Fatih: “Asmalı Kapadokya”, *Hürriyet*, 17.06.2003.

küçültme eki olan “*et*” eki örnek alınarak uydurulmuştur: *Ama kısa özet bir bilgi isterseniz bulamayacaksınız.*³⁵⁵

özgü [< öz+gü]: ‘**mahsus**’ yerine uydurulmuştur. İsme gelen {+gI} eki olmadığı için biçimce yanlış türetilmiş bir kelimedir: *Unutmayalım ki, “protokole ilişkin” asker boykotu, Talabani’ye özgü bir durum değil.*³⁵⁶

özgün [< öz+gün]: ‘**orijinal, nev’-i şahsına münhasır**’ yerine uydurulmuştur. Türkçede isimden isim yapan {+gIn} eki olmadığı, bu ek fiilden isim yapan bir ek olduğu için biçimce yanlış türetilmiş bir kelimedir: *Yabancı şairlerin şiirleri özgün metinle çevirileri bir arada sayfaya konulmuş.*³⁵⁷

özgür [< öz+gür]: ‘**hür**’ yerine uydurulmuş bir kelimedir. Türkçede {+gIr} biçiminde isimden isim yapan bir ek olmadığı gibi “öz” ismiyle “gür” isminden de “hür” kelimesinin anlamını karşılayacak bir kelime yapılamaz. Dolayısıyla biçimce yanlış türetilmiş bir kelimedir: *Tümüyle özgür olsalar, çoğunun söyleyeceği şey aynıdır.*³⁵⁸

saptamak [< sap+ta-]: ‘**tespit etmek**’ yerine analogi yoluyla türetilmiş bir kelimedir. “*tespit*” kelimesinin kökünde Arapça üçlü köklerden “â-b-t” sesleri analogik türetmenin bir işareti gibi görünmektedir; çünkü “*sap*” kelimesinden “*tespit etmek*” anlamını karşılayacak bir kelime türetmek mümkün değildir: *Bankacılar bütçeye göre, bütçe limitlerine göre*

³⁵⁵ HIZLAN, Doğan: “Türk edebiyatı dünyaya açılıyor ama...”, *Hürriyet*, 27.08.2008.

³⁵⁶ ÇANDAR, Cengiz: “Celal Talabani ile aşılın eşik”, *Hürriyet*, 10.03.2008.

³⁵⁷ HIZLAN, Doğan: “Her yerde şiir var”, *Hürriyet*, 16.05.2008.

³⁵⁸ ÇÖLAŞAN, Emin: “KKTC gerçekleri”, *Hürriyet*, 10.01.2007.

*saptanan borçlanma hedeflerine göre hazine kağıdı alıp satıyorlar ya, işte yaptıkları bu hesaplar, sonunda tutmayacak.*³⁵⁹

serüven: ‘**macera**’ yerine uydurulmuştur. Yalnızca *Kazak Türkçesinde* “*serüen*” kelimesine rastlanan³⁶⁰ bu kelime muhtemelen Farsça asıllı “*sergüzeşt*” kelimesinin bozuk biçimidir. Analoji yoluyla yapılan bu kelime biçimce yanlış bir türetmedir. Ayrıca dili sadeleştirmek adına Arapça bir kelimeyi atıp onun yerine Farsçasını getirmek yanlış bir tercihtir: *Şimdi gene arkadaşlarının önyak olmasıyla yeni bir serüvene yelken açmış.*³⁶¹

sınav [**< sına-v**]: ‘**imtihan**’ yerine uydurulmuştur. Biçimce yanlış bir kelimedir; çünkü Türkiye Türkçesinde fiilden isim yapan bir {-v} eki yoktur: *Schalke maçında Beşiktaş, çok önemli bir sınav verdi.*³⁶²

simge [**< sim+ge**]: Analoji yoluyla türetilen kelimelerden biridir. Aslen Yunanca olup Fransızcadan alınan “*symbole (sembol)*” kelimesinin anlamca karşılığı ve biçimce benzeri olarak tasarlanmış ve uydurulmuştur. Kelime kökünde (*sim: timsal / symbole biçiminde*) yer alan *sim* kelimesinin Türkçede bu anlamda kullanılmış olduğunu gösteren bir kanıt rastlanmamaktadır.³⁶³ Bundan daha büyük çağrışımlı **simge** ne olabilir ki!³⁶⁴

siyasal [**< siyasa+l**]: ‘**siyasî**’ yerine uydurulmuştur. “*siyasa*” şeklinde bir kelime Türkçede yoktur. Dolayısıyla “*siyaset*” kelimesine ben-

³⁵⁹ SAĞLAM, Erdal: “Mali disiplin yasaları delik deşik”, *Hürriyet*, 01.03.2005.

³⁶⁰ TİMURTAŞ, F. K.: “Serüven”.

³⁶¹ BATUR, Figen: “Zelfa ismiyle müsemma”, *Hürriyet*, 30.08.2003.

³⁶² BARTU, Can: “Beşiktaş’ı çok beğendim”, *Hürriyet*, 29.07.2008.

³⁶³ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 48-49. s.

³⁶⁴ HIZLAN, Doğan: “İçimdeki istasyon”, *Hürriyet*, 30.01.2005.

zerliği göz önünde tutularak uydurulmuştur. Biçimce yanlış bir kelimedir. $\{+sAl\}$ eki Arapça nispet eki *t*'nin yerine dil inkılâbı sırasında kullanılmaya başlanan bir ektir: *ilmî* yerine *bilimsel*, *şahsî* yerine *kişisel* gibi. Dil bilimcilerin bu ek hakkında değişik görüşleri vardır. Yaygın olan görüş ise $\{+sAl\}$ ekinin Fransızca *national* sözü göz önünde tutularak yapılan *ulusal*'ın sonundaki $\{+sAl\}$ ekinden türetilmiş olmasıdır. Daha açık bir ifadeyle $\{+sAl\}$ Fransızca $\{+Al\}$ ekine benzetilerek oluşmuş bir ektir. $\{+Al\}$ ekinden $\{+sAl\}$ biçimine geçiş de *ulusal* kelimesinden dolayı olmuştur: *Yoksa biz bu ülkede birçok ekonomik, sosyal, siyasal olayı açıklayamayız.*³⁶⁵

toplum [**< top+lu+m**]: ‘**cemiyet**’ yerine uydurulmuş bir kelimedir. Türkçenin kurallarına aykırı olarak türetilmiştir. Kelimenin sonunda bulunan $\{-m\}$ eki, fiilden isim yapma ekidir; *alım*, *satım*, *içim*’de olduğu gibi Türkçede “*toplumak*” yahut “*topulmak*” fiilleri bulunmadığına göre, bu ekle “*toplum*” kelimesi yapılamaz. Mevcut olmayan bir kökten türetilen kelime elbette yanlış olur.³⁶⁶ *Konuyu sevkettikleri öncelikle sivil toplum örgütü değildi, ayrıca “yasama görevi” ve hele hele 301, suret-i kat’iyede onların işi değildi.*³⁶⁷

uygar [**< uy-gar**]: ‘**medenî**’ yerine uydurulmuştur. Kelimenin oluşumundaki $\{-gAr\}$ eki “*uy-*” fiil köküne gelip “*uygar*” kelimesi elde edilmiştir. Bu hâliyle kelime biçimce yanlıştır; çünkü Türkçede fiilden isim yapan bir $\{-gAr\}$ eki bulunmamaktadır.³⁶⁸ Eski Türkçede bulunan

³⁶⁵ COŞKUN, Bekir: “Aptal sayımı”, *Hürriyet*, 04.03.2005.

³⁶⁶ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 387. s.

³⁶⁷ ÇANDAR, Cengiz: “301 açmazı”, *Hürriyet*, 16.04.2008.

³⁶⁸ TİMURTAŞ, F. K.: “Uygar”.

şeklen benzer ek isimden fiil yapan {+gAr-} ekidir.³⁶⁹ *Askerliğe Vicdani Reddin yasaklanmaması, bunun **uygar** ülkelerdeki gibi belirli kural ve koşullar altında kabul edilmesi gerektiğini yazmış.*³⁷⁰

yinelemek [< yine+le-]: ‘tekrar etmek’, ‘tekrarlamak’ anlamında yanlış bir türetmedir. Bu kelimenin eleştirilen yanı, *yine*’nin bir edat oluşu ve {+lA-} ekiyle, bir edattan türetilmiş bulunmasıdır. Edatların türetmede kullanılışı gerçekten, alışılmış bir yol değildir.³⁷¹ *Chirac ayrıca Ermeni soykırımını iddialarını karşımıza getireceklerini **yineledi**.*³⁷²

zorunlu / zorunluluk [< zor+ⁿ+lu+luk]: ‘mecburî / mecburiyet’ yerine uydurulmuştur. Arapça asıllı kelimelerden kurtulmak istenirken Farsça asıllı kelimeleri tercih etmenin garip bir örneğidir. Kelimenin kökeninde “zor” biçimi vardır. Bu biçime gelen {+n} eki vasıta ekidir. Bu hâliyle doğru kabul edilse bile Türkçede bazı istisnalar dışında çekim ekinden sonra yapım eki gelmez. Dolayısıyla hem Farsça bir kelimedenden türetilmiş ve hem de yanlış türetilmiş bir kelimedir. Biçimce yanlış kelime denir.³⁷³ *Hep **zorunlu** olmalar fazlası ile çember içi kirlilik demek.*³⁷⁴

Bayar’ın tespit ettiği yanlış türetilmiş bazı kelimeler ve yanlış türetmede kullanılan bazı ekler de şunlardır.³⁷⁵

1.+n

azınlık: az+^ln+luk ‘ekalliyet’

³⁶⁹ ERDAL, M.: *Old Turkic Word Formation*: 742-746. s.

³⁷⁰ BİRAND, M. Ali: “Piyasaların sopası yok ki”, *Hürriyet*, 10.06.2006.

³⁷¹ AKSAN, D.: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: 55. s.

³⁷² ÇÖLAŞAN, Emin: “Görmemişin oğlu olmuş”, *Hürriyet*, 19.12.2004.

³⁷³ TİMURTAŞ, F. K.: “Zorunlu, Zorunluluk”.

³⁷⁴ KORCAN, Bahar: “Biz’e ait”, *Hürriyet*, 05.08.2004.

³⁷⁵ BAYAR, N.: “Türkçede Yanlış Türetmeye...”, 405-430. s.

çoğunluk: *çok+n+luk* ‘ekseriyet’

arın: *ar+n* ‘pakize’

bağın: *bağ+n* ‘irtibat, tabiiyet, kayd’

başın: *baş+n* ‘esasî’

ikin: *iki+n* ‘saniyen’

özgen: *özge+n* ‘hür’

2.+y

açıortay: *açı orta+y* ‘munassıf’

dengey: *denge+y* ‘sıklet merkezi’

3.+et

biret: *bir+et* ‘tevhit’

yönet: *yön+et* ‘sevk ve idare, istikamet’

4.+gen

altıgen: *altı+gen* ‘müseddes’

beşgen: *beş+gen* ‘muhammes’

çokgen: *çok+gen* ‘mudalla’

dokuzgen: *dokuz+gen* ‘dokuz kenarı olan çokgen.’

dörtgen: *dört+gen* ‘dörtkenar’

köşegen: *köşe+gen* ‘kudur, diyagonal’

sekizgen: *sekiz+gen* ‘müsemmen’

üçgen: *üç+gen* ‘müselles’

yedigen: *yedi+gen* ‘müsebba’

5.+el

cinsel: *cins+el* ‘cinsî’

ilkel: *ilk+el* ‘ibtidaî’

özel: *öz+el* ‘hususî’

sözel: *söz+el* ‘sözle ilgili’

tümel: *tüm+el* ‘küllî’

tüzel: *tüz+el* ‘hukukî, hükmi’

ulusal: *ulus+al* ‘millî’

yerel: *yer+el* ‘mevziî, lokal’

başal: *baş+al* ‘asıl, aslî’

bedizel: *bediz+el* ‘bedîî’

cismel: *cism(cisim)+el* ‘cismanî’

önel: *ön+el* ‘mehil, müddet’

6.+m

bağımlı: *bağ+^lm+lı* ‘tâbi’

birim: *bir+ⁱm* ‘vâhit, ünite’

ışınım: *ışın+^lm* ‘inşîâ, radyasyon’

kalıtım: *kalıt+^lm* ‘irsiyet’

ortam: *orta+m* ‘içinde bulunulan çevre, şartlar, durum’

tasarım: *tasarı+m* ‘tasavvur’

berkem: *berke+m* ‘müstahkem’³⁷⁶

törümlü: *törü+m+lü* ‘meşru’

7.+ntı

bağıntı: *bağ+^lntı* ‘nisbet, izafet, münasebet’

8.+ge

genelge: *genel+ge* ‘tamim’

imge: *im+ge* ‘hayal, imaj’

birge: *bir+ge* ‘müşterek’

öngge: *ön+ge* ‘mani, mânia’

tecimge: *tecim+ge* ‘ticarethane’

9.+em

gizem: *giz+em* ‘sır’

önem: *ön+em* ‘ehemmiyet’

10.+gü

özgü: *öz+gü* ‘has, mahsus’

gözü: *göz+gü* ‘dürbün’

öngü: *ön+gü* ‘inat’

11.+nç

bağınç: *bağ+^lnç* ‘menut’

³⁷⁶

berkem: [< berk ‘kuvvetli, güçlü, sağlam’ + em ‘müstahkem’]; berkem: [< berke ‘kamçı’ + m ‘?’], bkz: CAFEROĞLU, A.: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*: 26. s.

bağınçlı: *bağ+¹nç+lı* ‘menutiye’

12.+tem

yöntem: *yön+tem* ‘usûl, metot’

Kelime türetirken ortaya çıkan *bir yeniliğin, benimsenebilmesi için, yapı dediğimiz o dil alışkanlıklarının bütününe uygun olması ya da onunla bütünleşmesi gerekir.*³⁷⁷

4.3.1.2. Türkçe kelime + yabancı ek / kelime ile uydurmak

Türkçe, konuşulduğu coğrafyanın özelliği sebebiyle yabancı eklerle çok sık karşılaşmış ve hâlâ karşılaşmakta olan bir dildir. Bu karşılaşmalar sonucunda başka dillerdeki kural, ek ve kelimelerden alınanlar olmaktadır. Başka dillerden alınan eklerle yeni kelimeler türetmek kuraldışı ve melez bir dilin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Böyle kelimelerin bazıları zamanla yaygınlaşmaları sebebiyle dilde kabul edilip benimsenmiştir. Yanlış türetilmiş bazı kelimelerin benimsenmesi yanlış türetmelere devam edilmesini, kuraldışı kurallar dairesine almayı gerektirmez. Benimsenen kelimeler Türkçe söz varlığından sayılır; ancak kelimenin ortaya çıkış şekli kurallar dairesine alınmaz.

Yabancı eklerle kurulan kelimeler

Türkçeye, yabancı dillerin ekleri de girmeğe başlayınca dilde kelimelerin melezleşmesi görülmeye başlanmış, böyle kelimeler dil seçmek sizin hemen her dilden eklerle yapılır hâle gelmiştir; ancak önceleri özellikle Arapça ve Farsça ekler revaçtayken son zamanlarda İngilizce ve

³⁷⁷ MARTINET, A.: *İşlevsel Genel Dilbilim*: 220. s.

Fransızca ekler seçilmeğe başlanmıştır. Bunun sebebi de Avrupa dillerine duyulan yakınlık ve özentidir. Örnekler:

anti-küresel: [(Fr.) *anti* + (Tür.) *küresel*]. Doğrusu *küresellik karşıtı* olmalıdır: **Anti-küresel değil ama alternatif küresel bir proje, ekonomik karar merkezlerinde insanın rolünün artırılması anlamına gelecektir.**³⁷⁸

ayrıyeten: [(Tr.) *ayrı* + (Ar.) *yet* + *en*]. Doğrusu *ayrıca* olmalıdır: **Ayrıyeten bir dostun en önemli görevi, dostunun yanlısamalar, illüzyonlar nedeniyle gerçeği göremediği zamanlarda tıpkı bir rehber köpek gibi yolu göstermek.**³⁷⁹

bölgevî: [(Tr.) *bölge* + (Ar.) *vî*]. Doğrusu kelimenin beraberindeki isimle beraber belirsiz isim tamlaması yapılarak kullanılır. Meselâ *bölgevî meseleler* yerine *bölge meseleleri* olmalıdır: *Zira askerî tedbirler başarılı olabilir, fakat hem bölgevi (bölgesel), hem de geçicilik vasfı taşır.*³⁸⁰ Bunun için bir yandan ikili münasebetler, diğer yandan da bölgevî organizasyonlar içinde sosyo-ekonomik münasebetlerini geliştirmenin yollarını aramak durumundadır.³⁸¹

dokunmatik: [(Tr.) *dokun* + (Fr.) *matik*]. Doğrusu *dokunmalı* olmalıdır: *Ekranlar önce renklendi, renk kalitesi arttı ve nihayet dokunmatik ekranlarla tanıştık.*³⁸²

³⁷⁸ YAĞCI, Nabi: “Ekonomik karar merkezlerinin demokratikleştirilmesi”, *Referans*, 05.07.2008.

³⁷⁹ ŞEN, Ayça: “Kim bu âşık olunan adam?”, *Radikal*, 13.08.2005.

³⁸⁰ MERCAN, Faruk: “Devletin kasasındaki üç Kürt raporu”, *Aksiyon Dergisi*, 593. sayı.

³⁸¹ ZAIM, Sabahattin: *Türk ve İslâm Dünyasının Yeniden Yapılanması: XXIX.* s.

³⁸² ATAKAN, Yurtsan: “Ekranlar hayatımızı daha da büyüleyecek”, *Hürriyet*, 30.01.2008.

gelişat: [(Tr.) geliş + (Ar.) at]. Doğrusu geliş veya gelişler olmalıdır: *Fakat gelişata bakarak gidişati tahmin edebiliriz.*³⁸³

kardeşâne: [(Tr.) kardeş + (Far.) âne]. Doğrusu kardeşçe olmalıdır: *...insanların kendilerine özgü ferdî, ailevî, millî, dinî özelliklerini inkâr etmeksizin, bir arada kardeşâne, huzur ve mutluluk içinde yaşamalarına imkân sağlayacak...*³⁸⁴

okeylemek: [okey ‘tamam, olur’ + le- ‘onaylamak, olur vermek, kabul etmek’]. *Bu arada Facebook’ta şimdiden 2 bin kişi okeylemiş Silent Rave’i, geliyorum diye!*³⁸⁵

otlakiye: [(Tr.) otlak + (Ar.) iye]. Doğrusu otlak olmalıdır: *Ormanlık alanın tahsis adını değiştirip, ‘otlakiye’ kılıfına uydurmak istiyorlarmış!*³⁸⁶

The Marmara Otel: [(İng.) The + (Tür.) Marmara + (Fr.) Otel]. Doğrusu *Marmara Oteli* olmalıdır. Büyüklük atfetmek istendiğinde *Büyük Marmara Oteli* denir: *Sempozyum The Marmara Hotel’de konuşmalarla sürececek.*³⁸⁷

Türkçe kelimelere yabancı ekler getirilerek türetilen kelimelerin bazılarını dilin söz varlığı benimsememiştir. Böyle kelimeler uydurma veya garip kelime sayılır.

³⁸³ ŞEKER, Mehmet: “Organizasyondaki niza”, *Yeni Şafak*, 19.09.2006.

³⁸⁴ KURUCAN, H. İbrahim: “Bir medeniyet öngörüsü”, *Zaman*, 19.05.2007.

³⁸⁵ BAŞTÜRK, Onur: “En sessiz partiye hazır mısınız?”, *Hürriyet*, 02.04.2008.

³⁸⁶ SERTOĞLU, Metin: “Konuşanlar, susanlar”, *Hürriyet*, 31.12.1998.

³⁸⁷ HIZLAN, Doğan: “Mevlânâ’yı doğru öğrenebilmek”, *Hürriyet*, 07.05.2007.

Bir de benimsenip söz varlığının bir parçası hâline gelenler vardır ki bunlar yanlış türetilmiş olsa bile benimsenip yaygınlık kazandığı için yanlış sayılmaz, dilin söz varlığından sayılır.

Örnekler:

altunî: [(Tr.) *altun* + (Ar.) *î*].

bektaşî: [(Tr.) *bektaş* + (Ar.) *î*].

çaydanlık: [(Çin.) *çay* + (Far.) *dan* + (Tr.) *lık*].

emektar: [(Tr.) *emek* + (Far.) *târ* < *dâr*].

erat: [(Tr.) *er* + (Ar.) *ât*].

gidişat: [(Tr.) *gidiş* + (Ar.) *ât*].

gümüşi: [(Tr.) *gümüş* + (Ar.) *î*].

günbegün: [(Tr.) *gün* + (Far.) *be* + (Tr.) *gün*].

işgüzar: [(Tr.) *iş* + (Far.) *güzâr*].

kurşunî: [(Tr.) *kurşun* + (Ar.) *î*].

kuşbaz: [(Tr.) *kuş* + (Far.) *bâz*].

özbeöz: [(Tr.) *öz* + (Far.) *be* + (Tr.) *öz*].

variyet: [(Tr.) *var* + (Ar.) *iyet*].

verimkâr: [(Tr.) *verim* + (Far.) *kâr*].

Böyle kelimeleri dil bilgisi kurallarına uyup uymadıklarına göre değerlendirmek yerine, dilin söz varlığında yer edinip edinmediklerine ve dilde yaygınlık kazanıp kazanmadıklarına göre değerlendirmek gerekir.

Yabancı kelimelerle kurulan birleşik kelimeler

Türkçe çok geniş coğrafyada kullanılan bir dildir. Kullanıldığı coğrafya bakımından da çeşitli diller ve dinlerle karşılaşmıştır. Farklı coğrafyalarda farklı dinler ve dillerle karşılaşan Türkçe ve Türkler, bunlarla alışverişe geçmiştir. Bu alışverişin neticesi olarak Türkçe kendi bünyesine pek çok kelime almıştır, Türkler de karşılaştıkları yeni kelimelerle beraber yeni tanıdığı kültür unsurlarını da almıştır. Kültür ve dil birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Kültür, ifadesini dilde bulur. Dil, kültürün bir aynası mesabesinde.

Türkçeleri olduğu hâlde özentî ve üstün görünme anlayışları yüzünden kelimenin alıntı olmamış, hâlâ yabancı kelime sayılan, esas söz varlığına girememiş kelimeleri kullanmanın sonucunda melez bir dil ortaya çıkmıştır.

Alıntı olamamış yabancı kelimelerle kurulan birleşik yapılara şunlar örnektir:

adapte olmak (uyum sağlamak): *Normal hayata da adapte olmadım. Tekrar çalışmam gerekiyordu.*³⁸⁸

anons etmek / yapmak (duyurmak): *Büyük Türk dostu Derwall'i G.Saray'ın geleceğini hazırlayan isim oldu diye anons etmek abartılı olmaz kanaatindeyiz.*³⁸⁹ *Grev konusunda bilgi veren, ikramın kargoda soğukta getirildiğini belirten bir anons yapılmayınca kabinde kalite yerle bir olmuştur.*³⁹⁰

³⁸⁸ ARMAN, Ayşe: “Her fırtınadan sonra denizi daha çok seversin”, *Hürriyet*, 16.03.2008.

³⁸⁹ URAZ, Fatih: “Kötü oynayınca gazete okumayın (Derwall)”, *Zaman*, 28.06.2007.

³⁹⁰ CEBECİ, Uğur: “Kabinde kalitenin sırrı”, *Hürriyet*, 29.11.1998.

deklare etmek (bildirmek): *Rejimin çimentosu diye anılan DYP, kendi misyonuna yaraşır bir ismi **deklare etmeyecek** mi?*³⁹¹

elimine etmek (elemek): *Çiğ eti antibakteriyel etkisi olan bazı baharatlarla karıştırıp yoğurarak bu zararlı bakteri ve parazitlerin tümünün **elimine edildiğini** düşünmek doğru değildir.*³⁹²

empoze etmek (dayatmak): *Türkiye'nin hiçbir surette kabul edemeyeceği ve hazmedemeyeceği bir çözümü **empoze etme** anlamına gelecektir.*³⁹³

entegre olmak (bütünleşmek): *Sisteme **entegre olmakta** sıkıntı varsa **açık göz ol** ve sistemi kendine entegre et!*³⁹⁴

print etmek (yazdırmak): *Buraya **print etmek** istediğiniz fotoğraflarınızı koyuyorsunuz.*³⁹⁵

provoke etmek (kışkırtmak): *"Türkiye misyoner kışkacında" ya da "Binlerce apartmana kilise yapıldı" gibi palavralarla halkı **provoke ederseniz...***³⁹⁶

revize etmek (yenilemek): *Dolayısıyla mevcut programı tüm taraflarıyla **revize etmek** gerektiği sonucuna varılıyor.*³⁹⁷

start almak (başlamak): *2008 Dakar bu yıl Lizbon'da tam **start almak** üzere iken terör tehdidi sebebi ile iptal edilince,...*³⁹⁸ *Bu Perşembe*

³⁹¹ TAMER, Rauf: "Başka aday yok mu?", *Hürriyet*, 14.03.2007.

³⁹² ŞAVKAY, Tuğrul: "Marketlerde yoğrulan çiğ köfteye dikkat", *Hürriyet*, 24.03.2002.

³⁹³ GÜNDÜZ, Aslan: "Kıbrıs davasında hukuksuzluk", *Zaman*, 25.12.2001.

³⁹⁴ BUMİN, Kürşad: "Nereye ve nasıl entegre olmalı?", *Yeni Şafak*, 25.02.1999.

³⁹⁵ GÜRBÜZ, Esat: "Dijital fotoğraf dedikleri", *Zaman*, 13.07.2008.

³⁹⁶ [COŞKUN], A. Hakan: "Olacağı buydu", *Hürriyet*, 06.02.2006.

³⁹⁷ ALKİN, Emre: "TİM'in IMF'ye Mektubu-2", *Tercüman*, 19.07.2003.

start alacak ve 27 Şubat'ta son bulacak festival 43 bağımsız filmle tam bir sinema şöleni sunacak.³⁹⁹

Böyle kelimelerin en yanlış olanı ise özel isimler dışındaki yabancı kelimeyi Türkçeleştirmeden ve onun aslî sesini Türkçenin kendi sesine döndürmeden kullanıp yazmaktır.

check etmek (kontrol etmek): *Email'lerini check etmek ve mail listesine günün komik ve biraz edepsiz yazısını forwardlamakla* güne sosyal şekilde başlarlar.⁴⁰⁰

download etmek (indirmek): *Hayatı bir an evvel download etmeye başlayın.*⁴⁰¹

relax olmak (rahatlamak): *Ama Talabani'ye gelince, yani Süleymaniye'deki adıyla "Mam Celal"e (Celal Amca) o biraz daha "relax."...*⁴⁰²

4.3.1.3. Yabancı kelime + aynı dilden ek / kelime ile uydurmak

Yabancı dillerden alınan kelimeler kurallarını da beraberinde getirir. Yabancı kelimelerin bazılarında görülen dişilik ve erkeklik Türkçe kelimelerde ve kurallarda yoktur. Yabancı kelimelerin bir kısmında görülen cinsiyet farkı bilinmezse böyle kelimeler yanlış kullanılır. Hâlbuki böyle kelimeler Türkçeye girdiğinde onun dişiliği veya erkekliğinden ziyade kelimenin doğru söylenişi ve yazılışı önemlidir. Örnekler:

³⁹⁸ BİLGİÇ, A. Şule: "Orta Avrupa Rallisi'nin en havalı takımı; Jim Beam Türk Takımı", *Hürriyet*, 23.04.2008.

³⁹⁹ GEDİK, Ömür: "Bağımsız filmler bağımlılık yaptı", *Hürriyet*, 15.02.2005.

⁴⁰⁰ TEKİN, Ayşe: "Light Kadımlar (3)", *Hürriyet*, 09.09.2002.

⁴⁰¹ TÜRKER, Yıldırım: "Hayatı download etmek", *Radikal*, 26.10.2003.

⁴⁰² TEMELKURAN, Ece: "Özgürlük ve endişe yan yana", *Milliyet*, 17.02.2006.

madden / maddeten (madde bakımından, maddî bakımdan): Kelime aslen Arapçadır. Bünyesinde okunmayan dişilik te'si vardır. Ondan dolayı *maddeten* şeklinde söylenip yazılmalıdır: *Bu durumda malulen bir tarafa çekilir, madden manen perişan olursunuz değil mi?*⁴⁰³

külliyeten / külliye (bütünüyle, tamamıyla, tamamen): Kelime Arapçadır. Sonunda dişilik te'si yoktur. Dolayısıyla doğru şekli *külliyen* olmalıdır: *Üz işim kölliyeten nösyan ikendir, bilmedim. “Kendi işim külliyeten nısyan imiş, bilmedim”*⁴⁰⁴

4.3.1.4. Yabancı kelime + başka dilden ek / kelime ile uydurmak

Yabancı bir kelime Türkçeye girdiğinde ve zamanla alıntı sayıldığında ona eklenecek ekler de Türkçe olmalıdır. Yabancı kelimenin yanına yine yabancı ve kendinden başka bir dilden ek gelmesi garabettir; ancak bunlardan bazıları zamanla dilin söz varlığına dâhil olmuştur.

Böyle kelimeler esas söz varlığına hemen kabul edilmezler. Bunun için belli bir sürenin geçmesi ve yaygınlaşması gerekmektedir:

fiziken: [(Fr.) fizik + (Ar.) en]. Doğrusu *fizikî* olarak, *fizikman* olmalıdır: *“Fiziken çökmüş.”*⁴⁰⁵

gayri pratik: [(Ar.) gayr+i (Fr.) pratik]. Doğrusu *zor* olmalıdır: *“Artının artı, eksinin de eksi olduğu nasıl belirleniyor?” türünden sorular sorup gayripratik zekâ belirtileri gösterdiğimde aldığım cevap ise “Bu bir şapka meselesidir.” oldu.*⁴⁰⁶

⁴⁰³ RENKLİKURT, Turgay: “Biz iyiyiz canım”, *Akşam*, 26.07.2005.

⁴⁰⁴ http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Tempdosyalar/109902_HibetullaSalihov.pdf, 9. s., 20.07.2008

⁴⁰⁵ ÖZDİL, Yılmaz: “Balık hafızası”, *Hürriyet*, 18.07.2008.

⁴⁰⁶ GÖĞÜŞ, Zeynep: “Artılar, eksiler, şapkalar ve Avrupa”, *Sabah*, 03.08.1997.

gayri sosyal: [(Ar.) gayr+i (Fr.) sosyal]. Doğrusu *asosyal* olmalıdır: *Eğer kiliseler aslı veya fahrî çalışanlarıyla okullar, kreşler, hastaneler, yaşlıların bakımı, danışma merkezleri ve kendi kendine dım gruplarıyla ilgilenmemiş olsalardı, sosyal bir devlet olan Almanya'da her şey olumsuz ve gayri sosyal olurdu.*⁴⁰⁷

çaykolik: [(Çin.) çay + (Fr. alkolik kelimesinin parçası) kolik]. Doğrusu *çay hastası* olmalıdır: *Neredeyse çaykolik olmalarına rağmen bir tek Ecevitlere bir faydası dokunmadı şu çayın.*⁴⁰⁸

Bazı kelimeler zamanla esas söz varlığına kabul edilmişlerdir:

elâstikiyet: [(Yun.) elastik + (Ar.) iyet]: *Pratikte de bu gerçeği yadsıyamayacağımıza göre arz cephesine yüksek elâstikiyet kazandırmamız gerektiği ortaya çıkmaktadır.*⁴⁰⁹

peşinen: [(Far.)peşin + (Ar.) en]: *Fransa Senatosu'ndan geçen karar ise Türkiye'nin AB üyeliğinin peşinen referanduma sunulması koşulunu yumuşatıyor.*⁴¹⁰

peşinat: [(Far.)peşin + (Ar.) ât]: *O dönemde de ihaleyi kazanan konsorsiyumun peşinâtı nasıl ödeyeceği konuşuluyordu, şimdi de aynı şey konuşuluyor.*⁴¹¹

⁴⁰⁷ FISCHER, Marlies: "Din, Gelenek ve Modern Toplum – Almanya'daki Durumu", *Konrad*, <http://www.konrad.org.tr/Cok%20dinli%20yasam%20tr/erb.pdf>.

⁴⁰⁸ SUDA, Pakize: "Vicdan azabı", *Hürriyet*, 06.07.2002.

⁴⁰⁹ ALKIN, Emre: "Üretimde ne kadar esneğiz?", *Tercüman*, 22.08.2005.

⁴¹⁰ SAZAK, Derya: "Barış rüzgârı", *Milliyet*, 19.07.2008.

⁴¹¹ KELKİTOĞLU, Murat: "POAŞ'ta işler yine karışacak", *Yeni Şafak*, 27.03.2000.

4.3.2. Kelimeleri eski imlâsıyla kullanmak

Diller ilişkide buldukları her dilden kelime alır ve onlara kelime verir. Başka dillerden Türkçeye gelen kelimeler bazen aslî imlâsıyla kullanılır; ancak ekseriyetle Türkçe ses yapısının etkisinde kalmaktadırlar. Bu durumda kelimelerin aslî biçimlerinden ziyade Türkçede benimsendiği şeklini kullanmak gerekir.

Meselâ *tercüme* kelimesinin aslı *terceme*; *kayıp* kelimesinin aslı *gâib*; *muhabbet* kelimesinin aslı *mahabbet* olduğu hâlde Türkçeye geçmiş ve Türkçede yaygınlaşmış biçimlerini kullanmak doğrudur.

kayıp / gâib: *Bulunamadığı anlaşılan Mariam bindi Ovahim'in gâip olduğu,...*⁴¹²

4.3.3. Yabancı kelimeleri aslî biçimlerinde kullanmak

Bir dilin kendi kökünden gelmeyen ve yabancı dillerden alınmış olan kelimelere⁴¹³ yabancı kelime denir. Yabancı kelimelerin yerlileşen ve yabancılıklarını hissettirmeyenlerine de *alıntı kelime* denir. Alıntı kelimeler dile ilk girdiklerinde yabancılıklarını gösterirler. Zamanla kullanıla yaygınlaşır ve yabancılıklarını unutturlar. Dilin çeşitli ürünlerinde yer alırlar. Yabancı kelime olmaktan bu biçimde sıyrılıp alıntı kelime hâline dönüşürler. Halk, bu tür kelimelerin yabancı veya alıntı olup olmadığıyla ilgilenmez. Kelimelerin yabancılığı veya alıntı olması dil uzmanlarının işidir.

Alıntılar bir dilin çeşitli tabakalarını da gösterir. Belirli ölçüler içinde kalmak şartıyla, alıntılar dilin öz unsurları hâline gelerek zenginleşme-

⁴¹² SABAH: "Hz. Meryem'e mahkeme celbi", *Sabah*, 23.11.2002.

⁴¹³ KORKMAZ, Z.: *Gramer Terimleri Sözlüğü*: 167.s.

ğe de yol açar; ancak bu, uzun asırlar içinde ve yavaş yavaş meydana gelir. Bu süreç içinde alıntı kelimeler tıpkı dilin kendi kültür unsurları gibi deyimlere, atasözlerine, edebiyat ürünlerine girerler. Böyle kelimeler “alıntı” adını taşır; fakat artık “yabancı” sayılmazlar. Goethe’nin dediği gibi, “*Bir dilin kudreti kendisine yabancı olan kelimeleri atmasında değil, onları yutup sindirmesinde kendini gösterir.*”⁴¹⁴ Aynı biçimde *başka dillerden Arapçaya geçen yeni kelimeler, Arapçalaşmış olmak şartıyla galat, yani yanlış sayılmaz.*⁴¹⁵ Bu gerçek Türkçe ve başka diller için de geçerlidir.

Diller arasındaki kelime alışverişini engellemek imkânsızdır. Ortak coğrafya, medeniyet ve inanç sahibi milletlerin konuştukları diller arasında alışveriş olur. Bazen medeniyete kaynaklık eden diller kelime almakta çok kelime vermişlerdir. Arapça ve Lâtince bunlara birer örnektir. Harf inkılâbından [01.11.1928] sonra Arapça ve Farsçadan kelime akını durdurulmuş; ancak onların yerine *Batı dilleri kelimelerinin akını başlaştırmıştır. Bunun baş sebebi, Doğu uygarlığından koparak her alanda Batı uygarlığıyla ilişki kurmak isteğidir.*⁴¹⁶

İnsanlar içine kapanık bir biçimde yaşayamazlar. Çevre kültür ve dilleriyle her zaman bir iletişim ve beraberinde etkileşim içindedirler. İhtiyaçlar ölçüsünde kelime alınması çok olağan bir hâldir. Alışverişin sınırını belirlemek oldukça zor bir iştir; çünkü kelimeler baştan özentile girse bile sonra bu özentili hastalık hâlinde cemiyetin öbür tabakalarına da yayılabilmektedir.

⁴¹⁴ SONGAR, A.: *Dil ve Düşünce*: 100. s.

⁴¹⁵ [ÂŞİR Efendi-zâde] M. HAFİD: *AD-DURAR*: 4.s.

⁴¹⁶ AKSOY, Ö. A.: *Dil Üzerine Düşünceler Düzeltmeler*: 49. s.

Dünyanın bütün dillerinde ortak olan kelimelerin alınması olağan bir durumdur. *Çay* ve *şeker* kelimeleri eskiden beri ortak kelimelerdendir. Bu tür kelimeler *öğrenme, bilgilenme amaçlıdır; yokluktan kaynaklanır.*⁴¹⁷ Son zamanlarda da *televizyon, radyo, istasyon, üniversite, otomobil* buna örnektir

Yabancı dillerden alınan kelimeleri kullanmamak adına Türkçenin yapısına ve mantığına uymayan kelimeler uydurup kullanmak dilin doğruluğunu bozar; çünkü *beğenilen ve özlenen Türkçenin vasıflandığı iki kelime, dilin doğru ve güzel kelimeleridir.*⁴¹⁸

Yabancı kelimelerin ses değiştirilmesi ve imlâsı

Yabancı kelimelerin geldiği dilin ses yapısı ile kaynak dilin ses yapısı her zaman örtüşmez. Dolayısıyla kelimelerin aslı dillerindeki telâffuzu değişir. Sesletilirken birbirine yakın bilinen seslerle değiştirilir. *Kitâb* kelimesi Türkçeye *kitap* şeklinde; *paşa* kelimesi de Arapçaya *başa* şeklinde geçmiştir; çünkü her dilde tasarruf veya en az çaba ilkesi gereği en kolay telâffuz hangisiyse o tercih edilir.

Türkçede en mühim ses kuralı kalınlık / incelik uyumu kuralıdır. Yabancı bir kelime Türkçeye girdiğinde öncelikle kalınlık / incelik uyumu kuralıyla karşılaşır. Meselâ *mudîr* kelimesi Türkçeye girince *müdür* olmuştur.

Türkçeye alınan yabancı kelimenin söylenişindeki zorluk, en yakın sesle karşılanarak kullanılır; ancak yabancı kelimeler hangi dilden olursa olsun, yabancı dil bilen kültürlü kesimlerde genel olarak aslına uygun

⁴¹⁷ ÜSTÜNOVA, K.: “Türkiye Türkçesi ve Kırillik II”, 289. s.

⁴¹⁸ BANGUOĞLU, T.: “Güzel Türkçe Doğru Türkçe” 63.s.

biçimde söylenmeğe çalışılır. Aslından farklı seslerle halk yişi yaygınlaşırsa kelime yazı diline o biçimiyle yerleşir. *Atlı karoça* ‘araba, fayton’ > *atlı karınca*, *temr-i hindi* > *demirhindi* ‘sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç’, *demokrat* > *demir kırat* değişikliği buna örnektir.⁴¹⁹ Yabancı kökenli kelimelerin imlâsında bazen aslî biçimdeki imlâ ve okunuş alınır, bazen de imlâ ve okunuş yerlileştirilip Türkçeleştirilir.

Alıntı kelimelerin asıl imlâsıyla kullanılması, Türkçe imlânın göz ardı edilmesi çeşitli sakıncalar taşır. Sakıncalar şunlardır:⁴²⁰

1. *Abecenin esas ilkelerinden olan “söylediğin gibi yaz / yazdığın gibi söyle” kuralı ortadan kaldırılmış olur.*

2. *Türkçeye çeşitli dillerden kelime girdiğine göre her dilin asıl imlâsını esas almak Türkçede kargaşaya yol açar.*

3. *Alıntı kelimelerin kaynak dillerindeki imlâ sorununu Türkçeye ithal etmek olur.*

Yabancı olduklarını hissettiren, alıntı kelime özelliğini alamamış yabancı kelimelere şunlar örnektir:

show “gösteri”: *Ama kapalı olması nedeniyle show programlarına katılmasını onaylamıyorum.*⁴²¹

pardon “af edersiniz”: *Kurultayda son sözü Rahşan Hanım, pardon, delegeler söyleyecekti.*⁴²²

⁴¹⁹ AKSAN, D.: *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*: 354-355.s.

⁴²⁰ DEVELİ, H.: *Dil Doktoru*: 144. s.

⁴²¹ URUŞ, Alper: “Hayatımı kurtarmak için ilahi söylüyorum”, *Sabah*, 04.12.2001.

⁴²² ARDIÇ, Engin: “Kendini genel başkan sanan genel başkan”, *Sabah*, 05.07.2008.

showroom “sergi yeri”: *Aslı Hanım'ın eşi ile birlikte yaptığı tasarımları ve İstanbul Galatasaray'da bulunan showroom dünyanın önde gelen tasarım dergisi 'The World Of Interiors'in da dikkatini çekmiş.*⁴²³

plaza “iş merkezi”: *O sahada anormal yatırım var. Hatta kışkananlar çatlasın, beş yıl sıfır vergiyle. Yeni oteller, plazalar, gökdelenler. Bir de medya ve teknoloji parkı.*⁴²⁴

center “merkez”: *O sırada programın call center'ına telefon ve faks yağıyor.*⁴²⁵

Sonuç olarak yabancı kelimeleri aslı biçimlerinde yazmak Türkçenin yapısına ve kurallarına aykırı bir durumdur. Başka dillerden alınan yabancı kelimelerin yerleştirilip Türkçeleştirilmesini çabuklaştırmak için Türkçe söylenişlerine göre yazılması gerekmektedir. Aksi durumda Türkçedeki yabancı kelimeler alıntı kelime hâline dönemeyecek, böyle kelimeler Türkçeyi kullanan kişilerce yaygın biçimde kullanılamayacağı için esas söz varlığında yer alamayacaktır.

4.3.4. Yabancı dilleri yanlış çevirmek

Çeviri, bir dildeki metni başka bir dile aynı anlamda aktarmaktır. Kelimelerin tek başlarına ne anlama geldikleri aktarılan dil için mühim değildir. Mühim olan metnin anlam akışında bulunan anlamın çevrilen dile aktarılmasıdır. Sağlam ve düzgün bir çeviride asıl dildeki akıcılığına yakın bir akıcılık, anlam bakımından doğruluk ve uygunluk, kelimelerde seçkinlik aranan özelliklerdendir.

⁴²³ CANKURT, Bülent: “Vercauteren çiftinin başarısı”, *Sabah*, 20.07.2008.

⁴²⁴ TALU, Umur: “Malezya Hilton'a benzemek”, *Sabah*, 28.09.2007.

⁴²⁵ AYTUĞ, Yüksel: “Fenomen'den dönenin kaşığı kırılınsın”, *Sabah*, 20.04.2008.

Çeviriler bir bilginin başka yerlere taşınmasına, tin ve kültürün yaygınlaşmasına, insanlar arasındaki seviye farkının kapanmasına yardımcı olur. *İnsanlığın kültür mirasından pay alma isteği ve bu yolla kendini tanıma ve tanımlama tutkusu çeviri etkinliğini her zaman canlı tutmuştur.*⁴²⁶ Çeviriler sayesinde insanlar ve milletler birbirlerini tanır.

Bazı görüşlere göre çevrilemeyen hiçbir şey yokken bazılarına göre de kültür unsurları milletlere has özel varlıklar oldukları için doğru biçimde aktarılamazlar; ancak bütün bunlara rağmen diller arasında tam bir çeviri olmasa da tama yakın bir çeviri yapılır.

Çeviri dendiğinde akla ilk anda eş değerlik kavramı gelir. Çeviri bilimi ve karşılaştırmalı dil bilimi alanındaki eş değerlik kavramı bu iki alanda farklı biçimde kullanılmaktadır. Çevrilecek metinle aktarılabilecek dildeki metnin anlamı, türü, yapısı ve kullanılma gayesi arasında eş değerlik olmalıdır.

Çeviride sadece dil öğeleri değil, aynı zamanda kültürel unsurlar da çok önemlidir. Çeviride hedef dil alıcısının dil ve kültür öğeleri ile bir eş değerliğin kurulup aynı etkinin ve iletişimin hedef dilde de sağlanması gerekir; ancak çeviri işleminde sağlanmak istenen eş değerlik, ne yazık ki farklı yapıdaki dil ve kültürler sebebiyle söz konusu düzlemlerde her zaman mümkün olmamakta ve birebir örtüşen mutlak bir eş değerlik çoğu kez kurulamamaktadır.

Bir araştırma sonucuna göre Almancadan Türkçeye yapılan çeviri hataları genelde dört başlıkta toplanmıştır:⁴²⁷ *İngilizcenin etkisinde çeviri yapmak, sözlükteki ilk anlamı esas almak, birleşik kelimelerin anlamlarını*

⁴²⁶ KOCAMAN, A.: "Türkçe Çevirilerde Dil Kullanımı Üzerine", 42. s.

⁴²⁷ BAŞBAĞI, R. R.; HACISALİHOĞLU, E.: "Sözlük Kullanımı...", 511. s.

birleşik kelimeyi oluşturan anlamların toplamı olarak görmek, çeviri yapmaktan kaçınmak. Ortaya konan bu tespit başka diller için de umumiyetle aynıdır. Şu konularda çeviri yanlışlarına rastlanmaktadır:

1. Çevirilerde cümle kurgusu yanlışları

Her dilin kendine mahsus cümle yapıları ve kurguları vardır. Türkçenin cümle kurgusu [*yapan (fail) + nesne + belirtici (zarf/yer) + yapım (fil)*] şeklindedir. Çevrilecek metinlerin dillerindeki yapı ve kurgu Türkçeye yansıtılmamalıdır. Bu anlamda en iyi çeviri, çeviri olduğu anlaşılmayan çeviridir. Çevirilerde gerek olmadığı hâlde devrik cümleler kurmak çeviriyi zayıflatır. Metin çevirirken lüzum olmadığı hâlde devrik cümle kurmamak gerekir. Yabancı dillerin kendilerine mahsus yapıları, çevirilerde yabancı dillere yaklaştırma isteği sonucunda zamanla Türkçeyi de hem söz varlığı hem de kurallar bakımından etkilemeğe başlamıştır:

Diyorum ki ...: *Ve bu tartıdan sonra diyorum ki; Beşiktaş'ın kazanma şansı daha fazla.*⁴²⁸ cümlesinde geçen *diyorum ki* ifadesi sonda olmalıydı. Cümlelerin doğrusu “*Ve bu tartıdan sonra Beşiktaş'ın kazanma şansının daha fazla olduğunu söylüyorum.*” şeklinde olmalıydı.

Sanırım ... anladı: “*Sanırım Başkan, şampiyonluğun kavgayla kazanılamayacağını nihayet anladı.*”⁴²⁹ cümlesi Türkçe cümle yapısına uygun olarak “*Başkan'ın şampiyonluğun kavgayla kazanılamayacağını anladığını sanıyorum.*” şeklinde olabilirdi.

2. Türkçede olmayan yeni biçimler

⁴²⁸ GÜVENÇ, Ömer: “Ben diyorum ki...”, *Akşam*, 31.03.2001.

⁴²⁹ SERİM, Tuna: “atv fark attı”, *Tercüman*, 09.03.2007.

Türkçede olmayan yeni biçimler, başka dillerden yapılan çevirilerle dile giren, kurallara aykırı yapılardır. Özellikle Amerikan dizilerinin ve filmlerinin Türkçeye dikkatsizce çevrilmesiyle, televizyon ve radyo gibi yayın vasıtalarının da yardımıyla halkın diline yerleşen ve hızla çoğalan bu yapılar dili kirletmekte ve dilin bozulmasına, dildeki yanlış kullanışların artmasına sebep olmaktadır:

Gülmediğim kadar çok güldüm: “Ama ara vermeden 1 saat süren gösteride uzun zamandır **gülmediğim kadar çok güldüm.**”⁴³⁰ cümlesinde koyu yazılmış ifade “**hiç bu kadar gülmemiştin**” şeklinde olabilirdi.

Her kültürün inanç kavramları farklı farklıdır. Bu farklılık çevirilerde de dikkate alınmak zorundadır. İnanç farklılığı dikkate alınmayınca ortaya garip çeviri yanlışları çıkmaktadır:

Allah onlara merhametini göstereyin: Böyle bir ifade yerine *Allah rahmet eylesin, Allah rahmet etsin* gibi sözler kullanılabilirdi.

Umarım: Şimdi, Milli Savunma Bakanı gibi mercileri, yetkileri, kuvvetleri şaşırmadan bir şey yaparlar **umarım.**⁴³¹ İngilizcedeki *I hope* ifadesinin Türkçeye aktarılmış hâli olan *umarım* yerine **inşallah** ifadesi kullanılabilirdi.

3. İlişki sözlerinde çeviri yanlışları

Kendine iyi bakmak: Çok kullanılan bir çeviri yanlışlığıdır. İngilizce *take care of yourself* kalıbının aktarılmasıdır. Bu ifadenin yerine Türkçede farklı dilekleri de ifade eden kullanışlar vardır. İşte Türkçedeki karşılıkları: *Lütfen dikkatli olun, kendinize çok dikkat edin, sağlıklı kalın, hoş-*

⁴³⁰ GÜLŞAN, Raşan: “Kâğıttan komik adam”, *Günaydın*, 15.06.2008.

⁴³¹ TALU, Umur: “Nihayet dinledi”, *Sabah*, 21.07.2008.

*ça kalın...: Baba Günalan da jandarmalar tarafından götürülürken çocuklarına dönerek "Yakında görüşeceğiz. **Kendinize iyi bakın.**" dedi.*⁴³²

Görüşürüz: *See you later* ifadesinin Türkçeye birebir çevirisi şeklinde kullanılmasıyla bu biçim ortaya çıkmaktadır. Türkçede, ayrılırken kullanılan ilişki sözleri *selametle, Allah'a ısmarladık, Allah'a emanet olun, görüşmek üzere, hoşça kalın* gibi sözlerdir: *İşte tatile, bu derin endişeyle çıkıyorum. **Görüşürüz.***⁴³³

Kahretsin: *Aslı Allah kahretsin* olan bir bedduadır. İngilizce *damn (lânet olsun!)* kelimesi, sık sık *kahretsin* biçiminde Türkçeye çevrilmektedir: *Ama bu şarkıyı domuzca planla söyleyen Ahmet'le ben bir türlü domuzlaşamazdık... **Kahretsin...** Doğru, erkek yaratılmıştız ya.*⁴³⁴

Nasıl gidiyor: *How it is going* kalıbının kelime kelime tercümesi olan *nasıl gidiyor* yerine Türkçenin kendine özgü kalıpları vardır. *Nasıl-sınız, ne var ne yok* anlamındaki iletişim kalıbı bu ifadenin yerine kullanılır: *İki erkek arkadaş kendi aralarında sohbet ederken, biri diğerine sorar: "Oğlum! Yeni tanıştığın yengeyle ilişkin **nasıl gidiyor?**"*⁴³⁵

Üzgünüm: *"I'm sorry"* karşılığı olarak kullanılmaktadır. *"Kusura bakmayın."* denmelidir. Türkçede bir kişinin başına bir belâ geldiğinde *üzgünüm* ifadesi yerine *Allah sabırlar versin, Allah beterinden saklasın* gibi dua ibareleri kullanılır: *"Mücevherlerini çaldırdığın için **üzgünüm,** bu benden sana..." diye kolyeyi Sema'ya takmış.*⁴³⁶

⁴³² USANMAZ, Gökay: "Babalarına tahliye çıkmadı", *Sabah*, 12.03.2008.

⁴³³ AKÖZ, Emre: "'Kara Sayfa' endişesi", *Sabah*, 05.06.2008.

⁴³⁴ ULUÇ, Hıncal: "Kızlar kimi sever!", *Sabah*, 18.11.2007.

⁴³⁵ AKYÜZ, Sinan: "Sizin tipiniz hangisi?", *Sabah*, 20.07.2008.

⁴³⁶ POYRAZOĞLU, Ali: "Ali Poyrazoğlu sosyetenin göbeğinde", *Sabah*, 18.11.2006.

Sanırım: *Galiba* yerine *I think* şeklinde birebir karşılık rilmek istenmektedir. Türkçenin mantığında *galiba* kelimesi daha uygundur: *Aysu sanırım yaşını-başını almış bir yazar. Yoksa hissiyat, müstesna, münasebet, istifra, ikrah, tevil, muzafferiyet gibi sözcükleri bol bol nır mıydı?*⁴³⁷

4. Deyimler ve birleşik fiiller

Çevirilerin kelime kelime yapılamadığı alanlardan biri de deyimlerdir; çünkü deyimler çeşitli mecaz anlamların ve benzetmelerin yer aldığı kelime öbekleridir. Deyimler gibi atasözleri de bu biçimdedir.

Kalıplaşmış sözler birebir çevrilmez. Anlam bakımından karşı dilde anlamca eş olan kalıp söz aranır. Deyimlerde de bu duruma dikkat edilmek zorundadır; çünkü deyimlerde kullanılan kelimelerle aktarılan anlam örtüşmez. Dolayısıyla karşı dilde en uygun anlam hangi deyimle karşılanıyorsa onu bulmak gerekmektedir.

Telefon almak: Bu ifade *to have a lot of phone calls* kalıbının tercümesidir. Buna karşılık **“telefon edilmek, telefon gelmek”** denir: *Daha sonraki günlerde hastaneden bir telefon aldım. Telefondaki kişi, ‘Biz...’*⁴³⁸

Sahne almak: *“to take the stage”* ifadesinde olduğu gibi İngilizcede *sahne almak* denirken Türkçede **“sahneye çıkmak”** tercih edilir: *Alan-ya'nın birçok tanınmış isminin de katıldığı gecede ünlü sanatçı Coşkun Sabah sahne aldı.*⁴³⁹

⁴³⁷ DORSAY, Atilla: “İşte benim yaz kitaplarım: Polisiyeler, anılar, kılavuzlar”, *Sabah*, 18.07.2008.

⁴³⁸ GEZER, Şenol: “Çapulcular bahçeden atıldı”, *Tercüman*, 22.02.2007.

⁴³⁹ TEKİN, Adem: “Coşkun Sabah coşturdu”, *Akşam*, 09.04.2005.

Türkiye köşeyi döndü: “*Turkey has turned the corner*” cümlesi birbir çevirideki anlamı “*Türkiye köşeyi döndü.*” olmaktadır; ama asıl verilmek istenen anlam “*Türkiye güçlüklerin üstesinden gelmeğe başladı, işin en zor kısmını atlattı.*”⁴⁴⁰ şeklindedir.

Senden yoruldum: “*I am tired of you*” dendiğinde onun Türkçesi “*Senden yoruldum.*” değildir. “*Gına geldi, bıktırdın, usandırdın.*” demektir.

Şafak görüldü: “*Şafak söktü.*” demek daha doğru olur. Türkçede şafak görünmez, söker.

Sizin için ne yapabilirim: “*What can I do for you*” ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Doğrusu “*Size nasıl yardımcı olabilirim?*”, “*Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim?*” olmalıdır.

5. Kesirli sayıların imlâsı

Türkçe imlâya göre kesirli sayıların yazımında virgül kullanılır. İngilizce imlâda ise virgül yerine nokta tercih edilir; ancak çevirilerde görülen bir yanlış da bütün kelimeler çevrilsen bile kesirli sayıların çevrilmeyip aktarılan dildeki şeklin olduğu gibi bırakılmasıdır. Çeviri, ele alınan metinde dile dair ne kadar unsur varsa hepsini çevrilen dile aktarmaktır. Bir kısmını bırakmakla çeviri gerçekleştirilmiş sayılmaz. Dolayısıyla kesirli sayıları da Türkçe imlâya göre çevirmek gerekmektedir.

56,5 olmalı 56.5 değil

12,5 olmalı 12.5 değil

⁴⁴⁰ YALÇIN, Ş.: *Doğru Türkçe*: 101. s.

Kahneman ve Tversky tarafından yapılan bir araştırmada (1984) deneklerden, 169.99 [yüz altmış dokuz dolar doksan dokuz sent] dolarlık bir M... fotoğraf makinesi ile 239.99 [iki yüz otuz dokuz dolar doksan dokuz sent] dolara satılan...⁴⁴¹

6. Sıra sayılarının rakamla yazılması

Yabancı dillerin etkisi sıfat tamlaması olarak kurulan ve sayfa sayısı belirtirken kullanılan kelime öbeklerinde bile görülür. “*Baba, masal hangi sayfada?*” sorusuna verilen cevap da “*Sayfa dörtte...*” şeklinde olunca İngilizcenin etkisi açıkça ortaya çıkmaktadır. Günlük dilde sık kullanılan bu ifade İngilizce kaynaklı çevirilerden etkilenme sonucu verilen cevaplara bir örnektir. Türkçede sıra belirten ifade sıra sayı sıfatı ile yapılır ve doğru biçim şöyledir:

Sıra sayı sıfatlarında sıfat olan kelime önce, isim olan kelime ise sıfattan sonra gelir. Sıralamanın “*sayfa dörtte*” şekli Türkçede tamlama kuruluşuna aykırıdır. Bu ifadenin Türkçeye girişi “*page four*” kalıbını olduğu gibi çevirmekle gerçekleşmiştir. Türkçe sıfat tamlamasında önce sıfat gelir, sonra da isim gelir. Doğrusu “*dördüncü sayfa*” şeklindedir.

“*sayfa dört*”, “*Selim II*” şeklindeki kullanışların Türkçe cümle yapısında hangi kelime öbeğinden olduğu belirsizdir. Belirsizlikten öte Türkçe cümle yapısında bu ifadenin gireceği bir kelime öbeği yoktur. Buna benzer pek çok tabela ve yer ismiyle karşılaşmak mümkündür. Bütün bunlar İngilizce tamlama yapısına benzetilmiş kelime öbekleridir, Türkçe kelime öbeği içinde yer almaz. İşte örnekler:

⁴⁴¹ HOGAN, Kevin: *İstedığınız kişiye 8 dakikada nasıl evet dedirtirsiniz?:* 85. s.

II. Kısım < Kısım II: Kısım II: İnsan Beynine İlişkin Kuram ve Olgular⁴⁴²

1. Bölüm < Bölüm 1: Bölüm-I: Dil, Anadili ve Öğretimi⁴⁴³

4.3.5. Kelimeleri yanlış biçimlendirmek

Yanlış biçimlendirme, kelimelerin anlamlarının ve biçimlerinin tam ve doğru olarak bilinmemesinden ileri gelir. Biçimi bozulan kelimeler ses değişmesine uğrayan kelimeler, kendisine fazladan ses ilave edilen kelimeler ve kendisinden ses düşürülen kelimeler olmak üzere üç kısımda incelenmiştir:

4.3.5.1. Ses değişmeleri

Biçimi bozulan kelime yanlışlarından ses değişmeleri, kelimelerin bünyesindeki aslî seslerin birinin veya birkaçının kendisine yakın seslerden biriyle değişmesidir. Bu ses ünlü ve ünsüz olabilir.

Ünlülerin ve ünsüzlerin değişmesine sebep, değişen seslerin öncesinde veya sonrasında yer alan seslerin benzeştirme temayülüdür. Meselâ **döküman** kelimesinin Türkçe **dökmek** ile hiçbir ilgisi olmadığı hâlde ses yakınlığından dolayı **döküman** biçiminde yazılması gibi.

Geldiği dile bakılmaksızın Türkçede yer alan bütün kelimeler doğru biçimde söylenmelidir. Buna **doğru ifade (orthoepy)** denmektedir. Doğru ifade için imlâ kılavuzları ve Türkçe sözlükler her zaman başucu kaynağı olmalıdır.

⁴⁴² CAINE, Renate Nummela – CAINE, Geoffrey: *Beyin Temelli Öğrenme*: 25. s.

⁴⁴³ DEMİREL, Özcan: *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*: 9. s.

Bu tür ses değişmelerinin sebepleri arasında, kullanıcının bir kelimeyi başka bir kelimeye benzetmesi, seslerin benzeşmesi, ünlü ve ünsüz uyumları ile ses hâdiselerinin yaygınlaştırılması yer almaktadır.

Ses değişmelerinde, ilerleyici ve gerileyici ses benzeşmesinin bir sonucu olarak ünlülerin başka bir ünlüyle ses değiştirmeleri görülür;

abandone “*abondone*”: *Transfer lobisi de **abondone** oldu!*⁴⁴⁴

adale “*adele*”: ***Adele** yırtıklığı dahil, en ağır sakatlıkları bile bir günde, bilemediniz iki günde iyileştiriyorlar.*⁴⁴⁵

aforoz “*afaroz*”: ***Afaro**z olan hakemler.*⁴⁴⁶

arozöz “*arazöz*”: *Gebze İtfaiye Müdürü gazetecilere "Yangın çıkmasın diye dua ediyorum, çünkü garajda içi su dolu tek **arazöz** kaldı!" dedi.*⁴⁴⁷

cansiparane “*cansiperane*”: *Peki, şimdi merak etmez misiniz nasıl oluyor da oluyor "türban" konusunda bunca erkek kendini **cansiperane** ortaya atıyor, var mı bunu açıklayacak bir babayiğit?*⁴⁴⁸

civa “*civa*”: *Karadeniz Bölgesi'nde denize, kimi yerlerde ise su toplama bölgesine atılıyor. Pil, akü, içinde **civa** olan floresan lamba var.*⁴⁴⁹

çikolata “*çukulata*”: ***Çukulata** reyonunun önünden geçiyorum... Raflarda çeşit çeşit **çukulata** ürünleri var.*⁴⁵⁰

⁴⁴⁴ ÇAKAR, Ahmet: “Transfer lobisi abondone oldu...”, *Zaman*, 24.08.2005.

⁴⁴⁵ DUMAN, Selahattin: “Sabah tedavi, akşama maç”, *Sabah*, 31.03.1999.

⁴⁴⁶ TARHAN, Murat: “Afaroz olan hakemler”, *Akşam*, 03.01.2008

⁴⁴⁷ ULUÇ, Hıncal: “Tecelli’den Abuzittin’e mektuplar”, *Sabah*, 24.12.2006.

⁴⁴⁸ MENGİ, Ruhat: “Türban isteyen erkekler”, *Sabah*, 16.10.1998.

⁴⁴⁹ ÖVÜR, Mahmut: “Çöp için ‘seferberlik’ ilan edilmeli”, *Sabah*, 30.08.2005.

deklârasyon “deklerasyon”: Üstelik de **deklerasyon** formuna “Yiyecek yok” yazmışız ki asılsız beyan Amerika için, Clinton'un Monika'ya yaptığından beter suç.⁴⁵¹

dekorasyon “dekarasyon”: Aslında ülkemizde en komiği, hem odun ekmeği satıp hem de itina ile **dekarasyon** yapanlar!⁴⁵²

döküman “döküman”: Toplantıda bize iki **döküman** verildi. Birincisi: Yoksullukla Mücadele Projesi.⁴⁵³

esami “esame”: Hakan- Song ikilisi **esame** listesinde bile yoktu.⁴⁵⁴

hezarfen “hazarfen”, “hazerfen”: İstikrarlı yarışları ile beğeni toplayan **Hazarfen**'in iyi durumunu yarışına taşımaya hâlinde potaya uzanmasını bekliyorum ve sizlere günün ilk banko ismi olarak öneriyorum.⁴⁵⁵

kanape “kanepa”: Fakat, sakatlanan **kanepayı** görünce, kulağımdan tutup beni köşeden çıkardı...⁴⁵⁶

kaparo “kaporo”, “kapora”: Verdiğin **kapora** dolandırılır. Aldığın para karşılığında da sen çamura yatar, işi yapmazsın.⁴⁵⁷

kavanoz “kavonoz”: Hac'dan dönenlerin unuttukları hac malzemeleri, zenzem suları, **kavonoz** dibi kalınlığında gözlükler...⁴⁵⁸

⁴⁵⁰ ULUÇ, Hıncal: “Çukulata reyonundaki mutluluk”, *Sabah*, 02.10.2005.

⁴⁵¹ DUMAN, Selahattin: ““Gözlüklü” arkadaş kimdi? Yakında...”, *Sabah*, 05.10.1998.

⁴⁵² ETCHEBERRY, Meltem: “Fırıncıdan iç mimar olur mu?”, *Sabah*, 16.12.2004.

⁴⁵³ DONAT, Yavuz: “Bir şeyler değişiyor”, *Sabah*, 06.04.1999.

⁴⁵⁴ TÜZEMEN, Levent: “Korktu ve kaybetti”, *Sabah*, 04.03.2007.

⁴⁵⁵ GİRGIN, Recep: “Hazarfen ve Free Fighter”, *Sabah*, 09.12.2005.

⁴⁵⁶ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 29. s.

⁴⁵⁷ ALTAN, Çetin: “Süper abstre ve ekstra absürd”, *Sabah*, 15.06.1998.

⁴⁵⁸ SARIBAŞ, Şermin: “Valiz açma merakı var ya, bu zevk hiçbir şeyde yok”, *Hürriyet*, 09.05.2004.

komodin “komidin”: *Yatağın solunda küçük bir komidin var.*⁴⁵⁹

konsensüs “konsansüs”: ... ve *içerde siyasi konsansüsün gerekli olduğunun bildirildiği* belirtiliyor.⁴⁶⁰

konsolidasyon “konsalidasyon”: *2.5 katrilyona ulaşan bütçe açığı-nı zamlarla kapamak yoluna gitmeseydi, devletin iflas edeceği ‘konsalidasyon’ günlerine hızla gelinecekti.*⁴⁶¹

muzır “muzur”: *Çinka, Gürcü dilinde “muzur, yaramaz” anlamına gelen ve genellikle yaramaz kız çocuklarına takılan bir lakap.*⁴⁶²

müzik “müzük”: *Sonra yüzük, müzük devreye giriyor ve reklam mutlu sonla bitiyor.*⁴⁶³

operasyon “oparasyon, operasyon”: *Tabii bir de bu Çatlı gibi bazı isimlere oparasyon yaptırıldığı söyleniyor.*⁴⁶⁴

ötanazi “ötenazi”: *Deniz Baykal, daha birkaç gün önce “ötenazi hükümeti” diye nitelediği bu “ölümcül hasta hükümet”i haziran ayına kadar neredeyse kayıtsız-şartsız desteklemeyi taahhüt ediyor.*⁴⁶⁵

parlâmento “parlamento”: *Sizin yapmak istediklerinizin arkasında bizim parlamentomuz yok mu?*⁴⁶⁶

⁴⁵⁹ DUMAN, Selahattin: “Yel olsam da bir sel olsam da”, *Sabah*, 06.12.1997.

⁴⁶⁰ ÇANDAR, Cengiz: “Hükümet gider, dolar düşer”, *Yeni Şafak*, 04.04.2001.

⁴⁶¹ DOĞRU, Necati: “Güneş Taner’e 3 soru”, *Sabah*, 16.07.1997.

⁴⁶² ATAKLI, Can: “Selahattin Duman’ın merakını gidermek istiyorum”, *Sabah*, 03.05.1998.

⁴⁶³ BİR, A. Atif: “Reklamcılar Turizm Bakanlığı’na resti çekti”, *Hürriyet*, 22.09.2002.

⁴⁶⁴ ÇEKİRGE, Fatih: “Ağar: Bu suçlamayı hazmedemem”, *Sabah*, 19.01.1998.

⁴⁶⁵ ÇANDAR, Cengiz: “Seçimler”, *Sabah*, 04.04.1998.

⁴⁶⁶ DOĞRU, Necati: “Ah...ah... Mahfi Bey!”, *Sabah*, 11.11.1997.

perakende “*parakende, parekende*”: ABD’de verimlilik artışı **parakende** ve toptan satışlarda, finansal hizmetlerde, konut sektöründe daha belirgin.⁴⁶⁷

rötar “*rotar*”: Gümrük Birliği gerçekleşince pazar açılacak diyerek Türklerin iplik makinelerine saldırılarından önce Türkiye’de 1995 yılı sonunda ‘open-end’ denilen tür iplik üreten 250 bin **rotar** vardı.⁴⁶⁸

saksofon “*saksafon*”: Çok özel sahne ve ışık şovlarının yanı sıra, **saksafon** ve perküsyon ustalarının canlı performanslarıyla da renklenen partinin bu akşamki sürprizi...⁴⁶⁹

seyahat “*seyehat*”: Okul, iş, **seyehat** birbirlerinden ayrı olanlar görüntülü cep telefonu sayesinde hasret giderecek.⁴⁷⁰

sezaryen “*sezeryan*”: Meltem Hanım **sezeryan** ağrılarına rağmen tek başına ve yalnız kocasının az da olsa yardımlarıyla bebeklerine baktı.⁴⁷¹

silüet “*siluet*”: Aslen Fransızca olan *silhouette* kelimesi gölge, şekil anlamındadır. Okunuşu *siluet* olmakla beraber Türkçedeki telâffuzu *silüet* şeklindedir: *Bu yıl şenlik 5 Temmuz’da yapılacaktı ama silüet kendini geçen gün göstermiş...*⁴⁷²

⁴⁶⁷ ERÇEL, Gazi: “Verimlilik artışı sürece mi?”, *Sabah*, 26.11.2005

⁴⁶⁸ KARDÜZ, Ali Rıza: “İplikler elde kaldı”, *Sabah*, 07.03.1997.

⁴⁶⁹ CANKURT, Bülent: “Yılın son partisi”, *Sabah*, 25.12.2007.

⁴⁷⁰ TÜZEMEN, Levent: “Spora yeni teknoloji geliyor”, *Sabah*, 15.09.2007.

⁴⁷¹ VARDAR, Ahmet: “İşte size yılın annesi”, *Sabah*, 12.05.1999.

⁴⁷² ARDIÇ, Engin: “Atatürk Almanya maçına gelir mi?”, *Sabah*, 22.06.2008.

sumen “sümen”: Özhan önce projeyi **sümen** altına koydu. Çünkü o sırada bir uluslararası dolandırıcının peşine takılmış, Eximbank'tan kredi alıp, Ali Sami Yen'i yapacağını sanmıştı.⁴⁷³

sutyen “sütyen”: 'Ne yapsaydık, filmi çekerken ineğe **sütyen** mi taksaydık?' diyor Çetinsoy.⁴⁷⁴

şeb-i arûs “şeb-i arûz”: **Şeb-i Aruz** ise çok özel anlamı olan bir ritüel. Bu nedenle semazenlerin sergilediği tören, seyircilerin el çırparak eşlik ettikleri halk dansları kategorisinde yer alamaz, almamalı.⁴⁷⁵

telekomünikasyon “telekominikasyon”: ...kurulda Adalet Bakanlığı, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı ile **Telekominikasyon Kurulu** ve ihtiyaç duyulan diğer bakanlık, kamu kuruluşları...⁴⁷⁶

teşrik-i mesai “teşvik-i mesai”: Bir yerlerde yoksulluğun giderleri karşılanıyor. "**Teşvik-i mesainin**" bütün kolları harekete geçiriliyor.⁴⁷⁷

tezahürat “tezahurat”: Gazeteci Murat Toklucu, yeni yayımlanan kitabına isim olarak bu klasikleşmiş **tezahurattan** mülhem bir isim seçmiş: “Taraftarın Senle!”⁴⁷⁸

İlerleyici ve gerileyici ses benzeşmesinin bir sonucu olarak ünsüzlerin başka bir ünsüzle ses değiştirmeleri görülür;

anekdot “anektot”: Bu boş tartışmaya bir **anektot** ile katılmak istiyorum.⁴⁷⁹

⁴⁷³ ULUÇ, Hıncal: “Amaç Eren’e yaptırmamak mı?”, *Sabah*, 03.07.2008.

⁴⁷⁴ CEBECİ, S. Yüksel: “Pazar çeşitlemesi”, *Tercüman*, 20.07.2003.

⁴⁷⁵ AYTUĞ, Yüksel: “Sema halk oyunu mu?”, *Günaydın*, 21.05.2008.

⁴⁷⁶ GÜLŞAN, Rahşan: “Peki ‘Shrek’ müstehcen mi?”, *Günaydın*, 24.05.2007.

⁴⁷⁷ YALÇIN, Hakkı: “Teşvik-i mesai”, *Fotomaç*, 11.04.2006.

⁴⁷⁸ SEYMEN, Serkan: “Yensen de yenilsen de”, *Radikal*, 25.01.2002.

asfalt “asvalt”: 1992 yılından önce Sincan'a 11 kilometre yeni yol, 15 bin metrekare kaldırım, 70 bin ton **asvalt** döktüdü.⁴⁸⁰

cübbe “cüppe”: Babam yarı çıplak, sırtında bir **cüppe**, otların üstünde oturuyor...⁴⁸¹

detektif “dedektif”: Daum'un istediklerini, uyarılarını **dedektif** gibi takip edip kendimize göre sonuçlar çıkarmaya çalışıyoruz.⁴⁸²

eşkâl “eşgâl”: Vatikan'da, suikast zanlısının **eşgaliyle** ilgili açıklama yapılmıştı.⁴⁸³

herkes “herkez”: Buradan yola çıkarak, 8. kuralı kelimelere döküyorum. **Herkez** kendine göre yorumlayacaktır nasıl olsa.⁴⁸⁴

mevta “mefta”: Nitekim bir baba oğul memleketin itibarı uğruna, az daha **mefta** olacaklardı.⁴⁸⁵

patates “patatez”: Kırmızı et ve **patatez** kızartması sevenlerle iyi anlaşılır.⁴⁸⁶

rögar “logar”: Dar sokaklar dere oldu, kanalizasyonlar patladı, **logar** kapakları fırladı...⁴⁸⁷

479 BİLGİÇ, Gürcan: “Üç parmak”, *Sabah*, 04.09.2006.

480 DOĞRU, Necati: “Refah fideğinde yetişen çapulcu yumruğu”, *Sabah*, 05.02.1997.

481 ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 60. s.

482 BİLGİÇ, Gürcan: “Daum çare arıyor”, *Fotomaç*, 12.01.2006.

483 ASLAN, Ayşenur: “Geç kaldınız, giremezsiniz”, *Radikal*, 09.05.2004.

484 ERÇEL, Gazi: “Yaşamın yedi kuralı”, *Sabah*, 22.01.2005.

485 ULUÇ, Hıncal: “Teceli’den Abuzittin’e mektuplar”, *Sabah*, 10.06.2007.

486 SABAH: “Yemek alışkanlığı kişiliği ele veriyor”, *Sabah*, 31.07.2005.

487 DOĞRU, Necati: “Başkanımız yalan söylüyor”, *Sabah*, 15.10.1997.

supap “subap”: *Sigorta sektöründen gelen talepler rinde harekete geçen Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan yeni sigorta ürünleri olası bir krizde **subap** görevi görecek.*⁴⁸⁸

şarj “şarz”: *Güneş enerjisi ile çalışan arabamızın iki paneli var. Bu paneller sayesinde iki akü **şarz** ediliyor.*⁴⁸⁹

şefkat “şevkat”: *Bu seçimden ders çıkararak Türk kulüplerinin yöneticilerinin Şenes Erzik'e karşı daha büyük **şevkat** ve büyük saygı içinde olmaları gerektiğini savunuyorum.*⁴⁹⁰

tasfiye “tasviye”: *Dedik ya; şayet Rıza önümüzdeki yılların Beşiktaş'ını kuruyorsa, Ronaldo ve onun gibi futbolcuları yavaş yavaş **tasviye** etmeli.*⁴⁹¹

tezkere “teskere”: *Umarım, siz, “**teskere** ülkesi”nin vatandaşları, “İncirlik çocukları”yla da ilgilenirsiniz.*⁴⁹²

teşvik “teşfik”: *Çalışanların Tasarrufunu **Teşfik** Hesabı'na ödeme yapılacaksa, bunun karşılığı konmuş mu, bu da belli değil.*⁴⁹³

yayımlamak “yayınlamak”: *Gelen mektuplardan birkaçını ayırdım. Yer buldukça **yayımlamak** için. İbret olur.*⁴⁹⁴

Ünsüzlerin ünlüye dönüştürüldükleri görülür;

⁴⁸⁸ ATEŞ, Hazal: “Mortgage için işten atılma da sigortalanacak”, *Sabah*, 19.11.2007

⁴⁸⁹ KELEBEK, Eyüp: “Güneş enerjisiyle çalışan otomobil”, *Hürriyet*, 04.04.2007.

⁴⁹⁰ TÜZEMEN, Levent: “Ulusoy hükümetle barışmalı”, *Sabah*, 27.01.2007.

⁴⁹¹ ÇAKAR, Ahmet: “Hoş geldin Carew”, *Sabah*, 09.04.2005.

⁴⁹² TALU, Umur: “Madem karşıydınız...”, *Sabah*, 23.06.2005.

⁴⁹³ YILDIRIM, Abdurrahman: “Bu tablo doğruysa 2004 biraz daha rahat geçecek”, *Sabah*, 16.01.2004.

⁴⁹⁴ ULUÇ, Hıncal: “Çocuklarımız ve ‘Onların hayatı’”, *Sabah*, 20.04.2008.

antrparantez “antiparantez”: *Antiparantez* belirtelim, o kariyer birilerini fena halde ezdi.. Gaz yaptı, Neşe'nin ki gibi kepek sorunu başlattı.⁴⁹⁵

Söylenişi bazıları için zor olan kelimelerin kendi seslerinin yer değiştirdiği ses değişimleri görülür;

arabesk “arabeks”: *Anlayacağınız kurultayda erkekler "Aley.. Aley" diye Ricky Martin'in şarkısını söylerken kadınlar yine "Kadere bak" arabeks havasını mırıldanıyorlardı.*⁴⁹⁶

diyanet “dinayet”: *Bülent Ecevit, "sahte şeyhler" için, Dinayet İşleri Başkanlığı Koordinasyonu'nda bir araştırma istemiş.*⁴⁹⁷

hafriyat “harfiyat”: *Bir yıl proje, bir yıl harfiyat, bir yıl da inşaat sürdü.*⁴⁹⁸

yalnız “yanlız”: *Köşe yazarlığı yapmaya başladığımdan beri, spor servislerinin yanlız adamıydım.*⁴⁹⁹

yanlış “yalnış”: *Politik açıdan neyin doğru, neyin yanlış yapıldığı konusundaki görüşlerini kamuoyu ile paylaşıyorlar.*⁵⁰⁰

4.3.5.2. Ses düşmeleri

Çabuk yazmak isteği yüzünden bazen kelimelerdeki birkaç sesin birden düşürüldüğü görülmektedir. Buna sebep olarak da yazma esnasında tasarruf veya başka ifadeyle en az çaba kanununun devreye girmesi,

⁴⁹⁵ DUMAN, Selahattin: “Sultan Süleyman çok yaşa”, *Sabah*, 19.02.1999.

⁴⁹⁶ MENGİ, Ruhat: “Kadınlar hangi şarkıyı söylüyor”, *Sabah*, 26.05.1998.

⁴⁹⁷ BARLAS, Mehmet: “Şeyh mi, lider mi?”, *Sabah*, 10.01.1997.

⁴⁹⁸ ÖZEDİNCİK, Sinan: “İşte 125 milyon dolarlık yeni alışveriş merkezi”, *Günaydın*, 22.11.2007.

⁴⁹⁹ YAVUZ, Cahit: “Tenisimiz büyüyor”, *Sabah*, 10.03.2008.

⁵⁰⁰ ERÇEL, Gazi: “İyi kurumlar yaratmak”, *Sabah*, 19.11.2005.

yazılanların gözden geçirilmeyip aceleyle ve dikkatsizlikle bitirilmesi gösterilir. Ses düşmeleri konuşmada anlaşmazlık çıkarmasa da yazının kalıcı olmasından ve başka kişiler tarafından da okunup göze hitap edeceğinden yanlışın yayılmasına sebep olur.

Ses düşmelerinde ekseriyetle ünlünün düşürüldüğü görülür;

burada “burda”: ...üstelik bir de kamçılasydılar, **burda** firıl firıl nasıl döndüğünü görmek isterdim.⁵⁰¹

cereyan “ceryan”, “ceyran”: Dinleyenlerden biri araya girmiş: “Dokunursam ne olur?” “**Ceryan** çarpar, elin yanar.” “Yanarsa yansın... Yanan benim elim.” “Yanan senin elin ama, sigorta atarsa, mahalle karanlıkta kalır.”⁵⁰²

çipura “çupra”: O her akşam saat 17.00’de elinde torba dolusu bir ekmekle gelir, onları küçük parçalara böler ve sonra da kendisini bekleyen binlerce (kefal, levrek, **çupra**, karagöz, melanur, kupe, ispari...) balığın karnını doyurmaya başlar.⁵⁰³

diferansiyel “defransiyel”: Bu tür yoğun karın yağdığı durumlarda yapılacak en mantıklı şey trafiğe çıkmamaktır. Zincirli arabanın başta **defransiyel** olmak üzere bütün ön takımı bozulur.⁵⁰⁴

dakika “dakka”: Ben 90 **dakka** için dua ettim... Ne bilem takım uzatma **dakkalarında** gol yiyecek.⁵⁰⁵

⁵⁰¹ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 4. s.

⁵⁰² DONAT, Yavuz: “Cumhuriyet’in trafosu”, *Sabah*, 05.05.2008.

⁵⁰³ KANAT, Kazım: “Balık hafızası büyük bir yalan”, *Sabah*, 19.08.2007.

⁵⁰⁴ SEVİNÇ, S; SARIBOĞA, V: “16 yılda böyle zincir satılmadı”, *Sabah*, 06.01.2002.

⁵⁰⁵ DONAT, Yavuz: “Alkışlar Atatürk’e”, *Sabah*, 14.06.2008.

gazete: “gazte”, “gaste”: *Bazı gazte haberlerine göre Başkan, Terim'i ikna edebilmek için kesenin ağzını iyice açmak durumunda kalmış.*⁵⁰⁶

hakikaten “hakkaten”: *Herkese birden kulak tı kayınca hakikaten olmayacak şey değil.*⁵⁰⁷

iddia “idda”, “iddaa”: *Ama eğer sanatçı olduğunuzu, uzman olduğunuzu, önemli olduğunuzu idda ediyor, hele de milletin vekili olmaya girişiyorsanız, bunu başarabilecek insanların akıllarını karıştırmaya, kötü örnek olmaya, çocukların yuva bulmalarını engellemeye hakkınız yoktur.*⁵⁰⁸

inisiyatif “insiyatif”: *Yaratıcılığı yok (kendisi de söylüyor) ve görev adamlarını seviyor, insiyatif kullananlarla anlaşamıyor.*⁵⁰⁹

komiser “komser”: *Yine o günlerde, efendiden bir adam Hasan Celal Güzel'e geldi: “Efendim ben komser Mehmet... Hatırladınız mı? ... Beni istihbarata siz tayin etmişsiniz.”*⁵¹⁰

orijinal: “orjinal”: *Biz ikinci devrenin sonlarına doğru Kayseri'nin tozunu attık ama yöneticiler fazla sevinmesin çünkü biz ligin tozunu atarken eşşek yüküyle para ödenen locaların yerinde, merdiveninde, kol koyacak yerlerinde, stat inşaatının orjinal tozu duruyor.*⁵¹¹

⁵⁰⁶ ULUÇ, Hincal: “Tecelli'den Abuzittin'e mektuplar”, *Sabah*, 06.07.2008.

⁵⁰⁷ TALU, Umur: “Gerilime ilaç, tıkalı kulak”, *Sabah*, 27.03.2008.

⁵⁰⁸ SEMERCİ, Bengi: “Osman Yağmurdereli ve evlât edinme”, *Sabah*, 21.07.2007.

⁵⁰⁹ DEMİR, Turgay: “Beşiktaş'a ne oldu”, *Fotomaç*, 02.02.2007.

⁵¹⁰ DONAT, Yavuz: “Tank Hasan nasıl küfretti”, *Sabah*, 20.03.2005.

⁵¹¹ AY, Savaş: “İki maç neyime”, *Fotomaç*, 25.09.2005.

kılavuz “klavuz”: *Halbuki ortada bir vatan hainliği tarifi yok... **Klavuz** veya sözlük de yok açıp bakalım... Doğrusunu isterseniz bizim klavuza bakmaya da ihtiyacımız yok...*⁵¹²

tıraş “traş”: *Galata'nın berberleri, sinekkaydı **traş** yapayım derken, müşterilerinin boynunu azıcık kestiklerinde...*⁵¹³

Bazen de ünsüzlerin düşürüldüğü görülür;

antrakt “antrak”: *Buna filmin en heyecanlı yerinde **antrak** verme diyoruz. Kimileri de “Moskova Molası” diyor...*⁵¹⁴

diyalog “dialog”: *Ardından da genç doktorla Kenan Işık arasında aynen şu **dialog** geçti...*⁵¹⁵

muvaffakiyet “muaffakiyet”: *Davut Efendi cidden **muaffakiyet** göstermiş, davetliler tarafından mütemadiyen alkışlanarak defalarca sahneye çıkarılmıştır.*⁵¹⁶

müthiş “mütiş”: *Tabii... **mütiş** kızmış, “Kardeşim benim param mı yok? Eşime hediye alıyorum, eşime!” diye basmış fırçayı...*⁵¹⁷

sürpriz: “süpriz”: *Dün akşam ki maçta Marcelinho'yu kesip, Umut'u ve Hasan'ı oynatması benim için **süpriz** oldu.*⁵¹⁸

Bazı kelimelerde ünlüyle beraber ünsüz de düşürülür;

⁵¹² SARIER, İlker: “Vatan hainliğinden Star Gazetesi'ne”, *Sabah*, 23.01.2004.

⁵¹³ AKIN, Sunay: “Galata'nın giyatinpencereleri”, *Sabah*, 14.06.2008.

⁵¹⁴ KARAKOYUNLU, Yılmaz: “Moskova molasında af”, *Sabah*, 06.11.1999.

⁵¹⁵ ÖZGENTÜRK, Nebil: “Kim ‘edebiyat’ ister”, *Sabah*, 03.04.2004.

⁵¹⁶ DUMAN, Selahattin: “Düğün bizim oyna kızım”, *Sabah*, 08.08.1999.

⁵¹⁷ DEVRİM, Serdar: “Medyadan: Siyaset vs...”, *Hürriyet*, 30.11.2003.

⁵¹⁸ PEREKLİ, Necmi: “Deveye hendek”, *Fotomaç*, 05.11.2006.

kilitlemek “*kitlemek*”: 367 oy aramam... 367'de ısrar etmek, Çankaya seçimini **kitlemek** demek.⁵¹⁹

hırızma “*hızma*”: ... genç kızımızda durum şu: Türbana iliştirilmiş Swarovski broş, renkli lens, burunda **hızma**, Diesel'in en dar kesimli jeani...⁵²⁰

klâsisizm “*klâsizm*”: Alman mimarisinin güvenli oturmuşluğu ile Osmanlı mimarisinin inceliğini birleştirerek yeni bir üslûp yaratmaya çalışmış, bir çeşit neo-**klasizm** denemesi sürdürmüştür.⁵²¹

Bazı kelimelerde ses hadisesi gereği düşmesi gereken seslerin düşürülmediği de görülmektedir:

hapse “*hapise*”: Hapise girip çıkmaları ve sayısız evlilikleriyle tanınmıştır.⁵²²

4.3.5.3. Ses fazlalıkları

Ses düşmesinin yanında bazen gereksiz ses fazlalıklarına da rastlanmaktadır. Bunun başlıca sebebi mahallî söyleyişten gelen alışkanlıklardır.

Akort kelimesinin *akkort* olmasındaki gibi sesler ikizleşir;

alegori “*allegori*”: Bütün şarka sözleri, söz dizimleri aslında sembolikler, birer **alegori**.⁵²³

⁵¹⁹ DONAT, Yavuz: “İsmet abi meclis başkanı olsaydı”, *Sabah*, 29.12.2006.

⁵²⁰ ÖZYILMAZEL, Ayşe: “Bu ne şıklık”, *Sabah*, 23.04.2008.

⁵²¹ AY, Savaş: “Medyada mimarlık haberi”, *Sabah*, 21.02.2003.

⁵²² SAKAOĞLU, Saim: “Türk Saz Şiiri”, 220. s.

⁵²³ BUDAK, Oben: “İstanbul çok etkileyici”, *Sabah*, 10.07.2005.

alerji “*allerji*”: “Gazi Mustafa Kemal Paşa” demek bile **allerji** yaratıyor bazı çevrelerde.⁵²⁴

koleksiyon “*kolleksiyon*”: Salon koca bir basket sahası büyüklüğünde neredeyse. Yerden tavana kadar tablolar. Olağanüstü bir **kolleksiyon**.⁵²⁵

kur’a “*kurra*”: Başbakanlığı, mühim bakanlıkları ve Meclis Başkanlığını adilâne paylaşabilirsiniz; ama Çankaya’yı **kurra** çekip bir kumara yatıramazsınız.⁵²⁶

cüzam “*cüzzam*”: **Cüzzam** diye kötü bir hastalık var, onu tedavi etmek için uğraşiyor.⁵²⁷

entelektüel “*entellektüel*”: Dönüşümüzde o “Harika” **entelektüel** mönümüze bir çeşni daha katıldığını gördük: Sivil toplumun başlattığı sağduyu çağrıları.⁵²⁸

rakam “*rakkam*”: 2000 yılında, toplam 400 KKTC vatandaşı Rum pasaportu almış. Bu yılın ilk dört ayında ise, bu **rakkam** 250 olmuş.⁵²⁹

Bienal kelimesinin *biyenal* olması gibi iki ünlünün yan yana gelmesinden dolayı araya bir ünsüz getirilir;

bienal “*biyenal*”: İstanbul’da pastırma yazı, çingene palamudu ve **biyenal** zamanıdır.⁵³⁰

⁵²⁴ ARDIÇ, Engin: “Adi yazılar yazan kalitesiz yazar”, *Sabah*, 14.05.2008.

⁵²⁵ TAMER, Ülkü: “Yine geldi o köpek!”, *Sabah*, 18.02.2008.

⁵²⁶ TAMER, Rauf: “Cumhur biziz”, *Sabah*, 09.04.2000.

⁵²⁷ PAMİR, Balçiçek: “Sana mı kalmış yani bu dünyayı değiştirmek”, *Sabah*, 13.03.2005.

⁵²⁸ ŞAFAK, Erdal: “Gündem Jet-Lag’i”, *Sabah*, 29.03.2008.

⁵²⁹ SERTOĞLU, Sedat: “Hastalıklar”, *Sabah*, 09.07.2001.

laboratuvar “*laboratuvar*”: *Ancak bu risk, üstlenilebilir bir risktir. Çünkü, bir teşhis veya tedavi yöntemi ne kadar yeni olursa olsun, önce 'in vitro' dediğimiz laboratuvar ortamında ve daha sonra deney hayvanları üzerinde yıllarca süren çalışmalarla test edilir.*⁵³¹

Branş kelimesinin bıranş olması gibi Türkçedeki kolay söyleyişten dolayı iki ünsüzün arasına bir ünlü getirilir;

blöf “*bülöf*”: *Türkiye onikinci aday ülke olarak sepete konulmadıkça tutumumuz değişmez. Altı ay beklemeye değer. Herkes Türkiye'yi bülöf yapıyor sandı.*⁵³²

blucin “*bulucin*”: *Hoca bulucin giyen, altın künye takanları "olduğun gibi gel" diyerek yanına çağırды.*⁵³³

brifing “*birifing*”: *Partisinin izlediği seçim stratejileri ve propaganda yöntemleri konusunda birifing aldı.*⁵³⁴

briket “*biriket*”: *Köye dönüş projesi kapsamında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı tarafından vatandaşa çimento tuğla ve biriket dağıtılmaktadır.*⁵³⁵

distiribütör “*distiribütör*”: *Şimdi distiribütör firmaya bir dava açılıyor.*⁵³⁶

⁵³⁰ ECER, Sedef: “Parizyen sonbahar ve bayram haberleri”, *Star Gazetesi*, 14.10.2007.

⁵³¹ ÖZLÜ, Tefrik: “Yoksa insanlar denek olarak mı kullanılıyor?”, *Sabah*, 16.07.2008.

⁵³² CEMAL, Hasan: “AB’ye altı ay süre”, *Sabah*, 18.12.1997.

⁵³³ SABAH: “Blucinli namaz mübahadır”, *Sabah*, 02.12.1999.

⁵³⁴ KOÇ, Emin: “Baykal Blair’e Türk lokumu yolladı”, *Sabah*, 23.04.1997.

⁵³⁵ BAYER, Yalçın: “DYP’de işler karıştı”, *Hürriyet*, 15.11.2003.

⁵³⁶ BAŞARAN, Sezen: “Yüzüm yandı, benden özür bile dilemediler”, *Sabah*, 07.08.2007.

doktrin “doktirin”: Eğitim ve **Doktrin** Komutanlığı yesinde gerçekleştirilen "Psikolojik ve Sosyal Rehberlik Kursu" ile askerlerin, sivil yaşamda uyum boşluğuna" düşmemesi amaçlanıyor.⁵³⁷

drenaj “direnaj”: Ama yıkama yapılabilmesi için atık, yani bitki tarafından emilmeyen suyun **direnaj** kanallarıyla Suriye'ye akıtılmaması gerekiyor ki, en büyük sorun bu.⁵³⁸

elektrik “elektirik”: Hani yazdığı sütuna ampulü dokundursan yanacakmış gibi **elektirik** yüklü.⁵³⁹

enflasyon “enfilasyon”: Üçüncü çeyrekte yüzde 2 seviyesinde olan çekirdek **enflasyon** da, son çeyrekte yüzde 2.7'yle 2006'nın ikinci çeyreğinden bu yana en yüksek düzeyde gerçekleşti.⁵⁴⁰

komple “kompile”: Parmak kalınlığında köfte sarar, sigara böreği sarar, dolma sarar. 3 milyon ablam **kompile**...⁵⁴¹

stüdyo “sütüdyo”: 1987'de Türkiye'de tek kanal varken **sütüdyo** pazar programına çıkmıştım.⁵⁴²

tekstil “teksitil”: Bunun için elektronik, **teksitil** ve gıda konusunda uzmanlarla patent konusunda ciddi çalışma yapmayan ülkeleri hedef seçiyor.⁵⁴³

⁵³⁷ SABAH: “Subaya emeklilik dersi”, *Sabah*, 11.06.2001.

⁵³⁸ ŞENOCAKLI, Mine: “GAP’ı tuz gapacak”, *Sabah*, 21.06.2001.

⁵³⁹ AY, Savaş: “Altaydan gelen yiğit”, *Sabah*, 07.06.2003.

⁵⁴⁰ SABAH: “5 yılın en düşük büyümesiyle ABD resmen yavaşladı”, *Sabah*, 31.01.2008.

⁵⁴¹ ÖZYILMAZEL, Ayşe: “Gel gel Tahtakale’ye gel”, *Sabah*, 15.04.2005.

⁵⁴² SABAH: “Şarkıları tersten söyleyen öğretmen İbo Şov’a çıkmak istiyor”, *Sabah*, 15.09.2007.

⁵⁴³ SIRT, Timur: “AB patent avcıları Türklerin peşinde”, *Sabah*, 08.09.2006.

Çoğunun kelimesinin yerine çoğusunun olması gibi fazladan iyelik eki getirilerek **ek yığılması** görülür;

çoğu “çoğusu”: *Savcıyı da, müdürü de, infaz korumaları da ana baba bellemişler çoğusu.*⁵⁴⁴

hepsinin “hepsinin”: *Şişim şişim "bölgede büyük devlet, hepsinin abisi" havalarna girmek...*⁵⁴⁵

Ayrıca kelimesinin *ayrıcana* olması gibi kelimenin sonunda fazlalık oluşturulur;

ayrıca “ayrıcana”: *Ayrıcana da Atatürk'ümüz ve çalışma arkadaşları Cumhuriyet'i 1953'te değil 23'te kurdular.*⁵⁴⁶

giderken “giderkene”: *Açık hava Tiyatrosu'ndan gelen 4.5 trilyonla, ta 1931'de kazanılmış haklar da giderkene, Darülaceze'yle birlikte en eski kurum olan bu tiyatro şeyi, fena duruma geçip daha da bir şey olacakmış.*⁵⁴⁷

hem... hem... “hemi... hem...”: *Olmaz olur mu? Var ki hem de kralı var... Bu konuda evvelallah komplekse kapılmamızın hiç gereği yok.*⁵⁴⁸

iyice “iyicene”: *Çatal bıçak tutarken, su bardağına uzanırken, cep telefonu tuşlarken iyicene baktım, hatta fotoğrafladım.*⁵⁴⁹

⁵⁴⁴ AY, Savaş: “Parmaklık ardi bayram”, *Sabah*, 15.11.2004.

⁵⁴⁵ TALU, Umur: “Hanginizdi o?”, *Sabah*, 08.01.2007.

⁵⁴⁶ AY, Savaş: “Halkımızdan bize had bildirme mesajları”, *Sabah*, 06.09.2004.

⁵⁴⁷ AY, Savaş: “Haberı anlatmak yapmaktan daha zor ‘bugünlerde’”, *Sabah*, 04.01.2006.

⁵⁴⁸ ARAL, Tekin: “Güleryüz”, *Hürriyet*, 27.09.1998.

⁵⁴⁹ AY, Savaş: “Aziz Yıldırım ile yemiş içmişliğimiz var icabında!”, *Sabah*, 20.04.2005.

olarak “olaraktan”: Yani kavramsal **olaraktan**. Çünkü atacak bir başlık bulsaydım...⁵⁵⁰

sonra “sonracıma”: **Sonracıma**... Barbaros'un yardımına rağmen o zaman sahilleri ele geçiremeyen Fransızlar nihayet, önceki yüzyılda haritayı değiştirmişler.⁵⁵¹

vakanüvis “vakanüvist”: Tarihçi, **vakanüvist**, arkeologlar başta, dünya kadar yabancı araştırmacı ve bilim insanının da çok somut tespitlerine rağmen “at çamuru izi kalsın” hesabındalar.⁵⁵²

4.3.6. Kelime / ekleri başka kelime / eklerle karıştırmak

Kelimeler sesçe birbirine yakın olabilir; hatta aynı sesleri de taşıyabilir; ancak kelimeler anlamlandırılırken cümle içinde yüklendiği manaya bakılır. Cümle içinde yüklendiği mana sözlük manasından daha belirleyici olur.

Yazarken belirtilmek istenen düşünce ve kavramlar yaklaşık olarak değil, tam ve doğru belirtilmelidir. Anlaşmanın en kolay ve en doğru yolu budur. Anlam farkının bilinmediği durumlarda kelime veya ekleri birbirine karıştırmak kaçınılmazdır. Kelimelerin isabetli seçilememesi, kelimelerin uygun anlam akışında kullanılmaması cümleleri de anlaşılmasız bir hâle sokmaktadır; çünkü *bir dilin ayırıcı öğelerinden beklenen, birbirleriyle karışmamalarıdır*.⁵⁵³

⁵⁵⁰ DUMAN, Selahattin: “Alın size bir başlık”, *Sabah*, 08.10.1997.

⁵⁵¹ ULUÇ, Hıncal: “Biz niye gittik Monaco’ya?”, *Sabah*, 11.06.2004.

⁵⁵² OKUMUŞ, Nazif: “Soysuzların safsatası”, *Takvim Gazetesi*, 12.12.2007.

⁵⁵³ MARTINET, A.: *İşlevsel Genel Dilbilim*: 227. s.

4.3.6.1. Kelimeleri karıştırmak

Kelimelerin sesleri yakın ya da benzerse; anlamları yakınsa; kökenleri aynı veya yakınsa; anlamları zıtsa böyle kelimelerin birbirine karıştırıldığı görülür. Bunların yanında uygun kelime seçememek de karıştırma sebebi sayılır.

1. Seslerin yakın ya da benzer olması

Yakın seslere sahip kelimeler dikkat edilmediği ve doğru öğrenilmediği zaman birbiriyle karıştırılır. Seslerin de karıştırılmağa müsait olması yanlış yazılmayı daha da kolaylaştırır. Yanlış yazılmaları önlemek için bazı kelimelere dikkat etmenin yanında gerektiği yerde düzeltme / uzatma işaretini hakkıyla kullanmak lâzımdır. Seslerin yakın ya da benzer olmasından dolayı karıştırılabilen kelimelere şunlar örnektir:

âmir (*emreden*) / **âmil** (*etken*)

anlaşma (*devletler arası siyâsî, iktisadî, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği vesika, uyuşma, itilaf, antant, konvansiyon*) / **antlaşma** (*iki veya daha çok devletin saldırmazlık, savaşta iş birliği vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu, ahit, muahede, pakt*)

asâ (*baston*) / **-âsâ** (*Far. gibi*)

bekâr (*evlenmemiş kimse*) / **bekar** (*diyezli veya bemollü bir sesin eski durumuna getirilmesini gösteren nota işareti*)

bilakis (*aksine*) / **bilhassa** (*özellikle*)

cirim (*büyüklik ve hacim*) / **cürüm** (*suç, kabahat*)

dalâlet (*doğruluktan sapma*) / **delâlet** (*yol gösterme*)

direk (uzun ve kalın destek) / **direkt** (doğrudan)

dogma (doğruluğu sınanmadan benimsenen, bir öğretinin veya siyasetin esası yapılan düşünce) / **doğma** (doğma, dünyaya gelme durumu)

gayrı (artık) / **gayri** (başka)

grup (küme, öbek) / **gurup** (güneşin batması)

hak etmek (hak kazanmak) / **hakk etmek** (ağaç, taş vb. üstüne yazı veya biçim oymak)

hâkim (bilen ve bildiğini uygulayan, gören, baskın) / **hakîm** (bilge)

halel (bozukluk) / **helâl** (dinî kurallara uygun, haramın zıttı)

hal'etmek (tahttan indirmek) / **halletmek** (çözüm yolu bulmak)

hayli (epey, çok) / **haydi** (çabukluk belirten ünlem)

hazine (kıymetli eşyaların saklandığı yer) / **hazne** (depo)

heyecan (coşma) / **helecan** (çarpıntı)

ılgım (serap) / **ılgın** (bir ağaç cinsi)

ibrâ etmek (temize çıkarmak) / **ibrâz etmek** (ortaya koymak, delil olarak göstermek)

ihzâr (huzura getirmek) / **izhar** (belirtme, gösterme)

ilâ (...+den, ...+e kadar) / **ile** (birliktelik, beraberlik, vasıta, sebep veya durum anlatan cümleler kurmağa yarar)

iltica (sığınma) / **irtica** (geri dönüş)

inkılâp (değişim) / **inkilâp** (köpekleşme)

istihsâl (üretim) / **ihtilâs** (mal aşırma)

kaim (bir şeyin yerine geçen) / **kâin** (olan)

kampanya (belirli bir süredeki etkinlik dönemi) / **kumpanya** (daha çok, yabancı sınaî, ticarî ortaklık, tiyatro topluluğu)

kamera (görüntülerin filme alınmasına yarayan alet) / **kamara** (gemilerde oda)

kara (<Tr. siyah) / **kara** (<Ar. toprak)

kâtil (öldüren) / **katil** (öldürme işi)

komita (siyasî bir amaca ulaşmak için silâh kullanan gizli topluluk) / **komite** (Alt kurul, encümen, komisyon)

küp (<Ar. kûb. toprak kap) / **küp** (<Fr. cube. birbirlerine eşit karelerden oluşan altı yüzlü dikdörtgen)

lâik (devlet ve din işlerini ayrı tutan) / **lâyık** (bir şeyi elde etmeğe hak kazanmış olan)

mahşer (toplanma yeri) / **meşher** (sergi)

mahşerî (mahşeri andıran) / **maşerî** (topluluğun olan, ortaklaşa)

mahzur (sakinca) / **mahsur** (sarılmış, kuşatılmış)

maiyet (yüksek memurların yanında bulunan kimseler) / **mahiyet** (nitelik, vasıf, öz, asıl, iç yüz)

masum (suçsuz) / **masun** (korunmuş)

meşruiyet (yasallık) **meşrutiyet** (padişah başkanlığındaki parlamenter idare)

mevhum (gerçekte var olmayan, var sayılan) / **mefhum** (kavram)

miğfer (*çelik başlık*) / **mihver** (*eksen*)

muhabere (*haberleşme*) / **muharebe** (*savaş*)

muhakeme (*yargılama*) / **mahkeme** (*yargı yeri*)

muhasebe (*hesaplaşma*) / **musahabe** (*sohbet etme*)

müessir (*etkili*) / **müyesser** (*nasip olma*)

mütehassis (*uzman*) / **mütehassis** (*duygulanmış*)

mütevazı (*alçakgönüllü*) / **mütevazi** (*paralel*)

nüfuz (*söz geçirme, erk*) / **nüfus** (*toplam insan sayısı*)

otel (*geceleme imkânı yanında, yemek ve eğlence imkânı sunan işletme*) / **motel** (*motorlu taşıtlarla seyahat edenlerin barınmaları için yapılmış otel*)

perestiş (*taparcasına sevme, tapma*) / **prestij** (*nüfuz, şan, şeref*)

porte (*1. para tutarı 2. notaların yazıldığı beş paralel çizgi*) / **portre** (*bir kimsenin yağlı boya yapılmış resmi*)

rakip (*aynı şeyi elde etmeğe çalışan*) / **râkip** (*binen, binici*)

rekâbet (*binme*) / **rekabet** (*rakiplik*)

sanat (*üstün maharet*) / **zanaat** (*tecrübe ve ustalık gerektiren iş*)

sanı (*sanmak durumu ve sonucu, zan*) / **sanrı** (*uyanık bir kişinin, kendi dışında var sandığı, ama gerçekte yok olan olguları algılaması, birsam*)

sevap (*tanrı ödülü*) / **savap** (*doğruluk*)

sitil (*su kovası*) / **stil** (*üslûp, tarz*)

sükût (*sessizlik, susma*) / **sukût** (*aşağı inme, düşme*)

takarrür (*karar verilme*) / **tekerrür** (*tekrarlanma*)

takdir (*beğenme, beğenip değer verme*) / **taktir** (*damıtma, imbikten çekme*)

tavsiye (*öğüt verme*) / **tasfiye** (*hesabı kapatma, arıtma*) / **tesviye** (*düzleme*)

teamül (*iş, davranış, alışkanlık*) / **temayül** (*meyletme, eğilim*)

teskere (*sedye*) / **tezkere** (*pusula, izin kâğıdı*)

teshir (*büyüleme*) / **teşhir** (*sergileme*)

tevsi (*genişletme*) / **tevzi** (*dağıtma*)

türbin (*her hangi bir akışkan yardımıyla dönme hareketine giren vasıta*) /

tribün (*seyircilerin maç seyretmek için buldukları yer*)

vamp (*erkek peşinde koşan kadın*) / **vampir** (*insanların kanını emdiğine inanılan hortlak*)

vâris (*mirasçı*) / **varis** (*toplardamar genişlemesi*)

vazetmek (*koymak, konulmak*) / **vaaz etmek** (*dinî öğütlerde bulunmak*)

yad (*gurbet, yabancı eller*) / **yâd** (*hatırlama*)

yakından (*yakın olarak*) / **yakinen** (*sağlam olarak, iyice bilme*)

zade (*oğul, evlât*) / **zede** (*vurmuş, vurulmuş*)

2. Anlamların birbirine yakın olması

Kelimeler zihinden ezber yollu seçilir. Akla ilk gelen söylenir ve anlam farkına dikkat edilmezse yakın anlamlı kelimeler birbirine karıştırı-

lır. *Bazı kelimeler yalnızca belirli anlam akışlarında, belirlilık, kavram ya da işleri ifade edebilir. Buna anlamca sınırlılık adı verilebilir. Meselâ gürbüz “çocuklar” için, hamarat “kadınlar” için kullanılan sıfatlardır. Sınırlılık, çağrıştırmaya anlam ile ilgilidir.*⁵⁵⁴

Kelimeler tamamen eş anlamlı olamazlar. Aralarında çok az da olsa anlam farkı vardır. Dilde kelimeler kendi yerlerine gelen başka kelimelerden sonra ya farklı bir anlama geçer veya tamamen unutulur. *Bir dilde aynı anlama gelen veya birbirine yakın anlamlı birden fazla kelimenin olması o dilin ifade gücünü artıran ayırıcı bir özelliğidir. Kelimeleri kökenleri yüzünden suçlu ilân edip kullanımdan düşürmek, yakın anlamlı kelimeleri topluca yok saymak, kültürümüzün taşıyıcısı konumundaki Türkçeye zarar verir. Aralarında ince anlam farkı bulunan kelimelerin işaret ettiği anlamı belirleme konusundaki bilgisizlik ve dikkatsizlik ise Türkçeyi yanlış kullanmağa yol açmaktadır.*⁵⁵⁵ Anlamları birbirine yakın olan şu kelimeler anlam bakımından karıştırılmakta ve yanlışlıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır:

ana dil (başka diller veya lehçeler türetmiş olan dil) / **ana dili** (insanın çocukken anasından, evindekilerden ve soyca bağlı olduğu topluluktan öğrendiği dil)

araba (tekerlekli her türlü kara taşıtı) / **otomobil** (motorlu binek aracı)

azımsamak (daha fazlasını istemek, az görmek) / **küçümsemek** (değer vermemek, küçük görmek)

⁵⁵⁴ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 414. s.

⁵⁵⁵ ÖZKAN, F.: “Türkçede Anlam İncelikleri Yok mu Oluyor?”, 18. s.

balet (*bale yapan erkek sanatçı*) / **balerin** (*bale yapan bayan sanatçı*)

bırakmak (*elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak, koymak*) / **koymak** (*1. bir şeyi bir yere bırakmak. 2. bir kimseyi işe yerleştirmek. 3. bırakmak. 4. katmak, eklemek*) / **dökmek** (*1. sıvı veya tane durumunda olan şeyleri buldukları yerden, kaptan başka bir yere boşaltmak. 2. belli bir yere boşaltmak. 3. akıtmak, düşürmek. 4. saçmak, serpmek. 5. salmak, bırakmak. 6. üstünde bulunan bir şeyi düşürmek*) / **katmak** (*bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak, ilave etmek*).

cinayet (*adam öldürme*) / **infaz** (*bir yargı kararını yerine getirme, uygulama*)

çağdaş (*aynı çağda yaşayan, muasır*) / **modern** (*çağa uygun, çağcıl, asrî*)

çelişki (*çelişme, tenakuz*) / **ikilem** (*insanı istenmeyen durumlardan birini, ekseriyetle iki seçenekten birini izlemeğe zorlayan tartışma, sorun veya usa vurma durumu*)

dansör (*erkek dansçı*) / **dansöz** (*kadın dansçı*)

düş (*gerçekte olmayan şey, hayal*) / **rüya** (*uyurken zihinde beliren hâdiselerin, düşüncelerin hepsi*)

ekmek (*bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek*) / **dikmek** (*yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek*)

fiyat (*bir alım ve satımda bir şeyin para karşılığındaki ederi, pahası*) / **ücret** (*iş gücünün karşılığı olan para ve mal*)

fotoğraf (çeşitli malzeme kullanarak görüntüyü özel bir yüzey üzerinde sabitleme) / **resim** (varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi malzemelerle kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri): Fotoğraf çekilir, resim çizilir.

gasp etmek (bir şeyi zorla, izinsiz almak) İnsan dışındaki varlıklar, özellikle değerli olanlar gasp edilir. / **soymak** (birinin üstünde, yanında veya bir yerde bulunan şeyleri çalarak alıp götürmek) İnsan soyulur, üzerindeki değerli eşyaları alınır.

gerçekleşmek (tasarlanan bir şeyin olması) / **meydana gelmek** (müdahale etmeksizin olmak, oluşmak)

gibi (...+e benzer) / **denli** (“kadar” anlamında edat)

gözaltına almak (güvenlik kuvvetlerinin birini belli bir süre, belli bir yerde tutması, nezarete alması) / **gözlem altına almak** (1. bir nesneyi, hâdiseyi veya bir gerçeği, niteliklerinin bilinmesi amacıyla, dikkatli ve düzgün olarak ele alıp incelemek. 2. hastanın hastalığını izlemek, denetim altında bulundurmak)

gözetleme (1. gizlice bakma. 2. belli etmeden izleme) / **gözetim** (1. gözetme işi 2. himaye)

hat çekmek (telefon, telgraf tellerini döşemek veya direklere germek) / **ray döşemek** (ray sermek): Hat döşenmez; çünkü havadan çekilir, yerden ise döşenir.

işitmek (istemeden duymak) / **dinlemek** (bilinçli olarak duymak)

izin vermek (birini bir şey yapmada serbest bırakmak) / **mani olmak** (önlemek, engellemek): “Kaleci gole **izin vermedi.**” cümlesinde gol

izin verilerek gerçekleşmez. Gol attırılmamağa çalışılır. Kaleye giden top engellenemezse gol gerçekleşir. Dolayısıyla doğrusu “*Kaleci gole mani oldu.*” ya da “*Kaleci golü engelledi.*” biçimindeki kullanışlardır.

katil (< Ar. öldürme) / **linç** (< İng. çoğunluğun, birini döverek öldürmesi)

lâf (lâkırdı; sonuçsuz, yararı olmayan konuşma; konu) / **söz** (kelime, kelime dizisi)

lüzum (gerek, gereklilik, gereklilik, icap) / **imkân** (yararlanılan uygun şart veya durum, olanak): “Dün öğleden sonra birden fenalaşan Cemal Refik, derhal hastahaneye kaldırılmışsa da, doktorların müdahalesine **lüzum kalmadan** hastahanenin bahçesinde ruhunu teslim etmiştir.” (Haber, Tercüman, 1 Ekim 1959) cümlesinde “lüzum” kelimesinin kullanılışı yerinde değildir, “imkân kalmadan” denilseydi, doğru ve mantıklı olurdu; çünkü doktorun müdahalesi ölümü kolaylaştırmak için değil, önlemek içindir.⁵⁵⁶

merhum (Müslümanlık dinine mensup ölmüş erkek) / **müteveffa** (Hıristiyanlık dinine mensup ölmüş kişi)

müsaade (1. izin, icazet, ruhsat 2. elverişli, uygun olma durumu) / **izin** (1. müsaade, ruhsat 2. iş yerince verilen tatil)

otomobil (motorlu taşıt) / **taksi** (ücret karşılığı yolcu taşınan otomobil)

öksüz (annesi ölmüş) / **yetim** (babası veya hem annesi hem babası ölmüş)

⁵⁵⁶ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 402. s.

özgür (*kendi kendine hareket etme, davranma, karar verme gücü olan*) / **bağımsız** (*davranışlarını, tutumunu, girişimlerini her hangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenleyebilen, hür*)

sağlamak (*bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek*) / **sebep olmak** (*sebep olmak, yol açmak*): Olumlu ve istenen durumlarda *sağlamak* kullanılır, olumsuz ve istenmeyen durumlarda *sebep olmak* kullanılır.

savunmak (*bir kimseye, hareket veya düşünceyi doğru, haklı göstermeğe çalışmak, onun yanında olmak*) / **iddia etmek** (*sözünde direnmek, bir iddia ileri sürmek*)

söylemek (*düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak*) / **konuşmak** (*bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak*): “Federasyon başkanı muhabirimize telefonda şunları konuştu.” cümlesinin doğru olması için “konuştu” yerine “söyledi” denmesi gerekir; “konuşmak” fiili kullanılmak istenirse o zaman “muhabir” kelimesine getirilen hâl ekini değiştirmek, “muhabirimiz” yerine “muhabirlerimizle” demek lâzım gelir.⁵⁵⁷

suç (*yasalara, törelere, ahlâk kurallarına aykırı davranış*) / **kabahat** (*uygunsuz hareket, çirkin yakışıksız davranış*)

şans (*nasip, kısmet, baht, talih*) / **ihtimal** (*olabilme durumu*) / **fırsat** (*bir imkân için en uygun an*)⁵⁵⁸

tahrip (*yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma*) / **tahriş** (*tırmanma, tırmalama*)

⁵⁵⁷ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 404. s.

⁵⁵⁸ DEVELİ, H.: *Dil Doktoru*: 41. s.

tanıtmak (bir kimsenin veya bir şeyin tanınmasını sağlamak) / **tarif etmek** (tanımlamak)

teori (görüş, nazariye) / **hipotez** (varsayım, faraziye)

teпки (bir cismin kendini iten veya sıkıştıran başka bir cisme gösterdiği karşı etki, aksülamel, reaksiyon) / **etki** (Bir kimse veya nesnenin başka bir kişi veya şey üzerindeki gücü, tesir): “Başkanın konuşması bütün ülkede olumlu **tepkiler** yarattı.” cümlesinde “**teпки**” yerine “**etki**” kelimesi kullanılmalıdır.

teпки (bir cismin kendini iten veya sıkıştıran başka bir cisme gösterdiği karşı etki, aksülamel, reaksiyon) / **yankı** (bir olgunun çevrede uyandırdığı duygu, düşünce, dedikodu gibi tepki, akis)

tüm (bir şeyin olancası, topu, tamamı) / **bütün** (eksiksiz, tam, parçalanmamış)

uzamak (uzun duruma gelmek, boyu büyümek) / **büyümek** (canlının bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek): “Asistanın saçları bir hayli büyümüş.” cümlesinde saçlar büyümez, uzar.⁵⁵⁹

veya (olacağı sanılan, seçime bırakılan şeyler ikiden çok olursa kullanılan bağlama edatı) / **ya da** (ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan sözlerden ikincisinin önüne getirilen bağlama edatı)

3. Kökenlerin aynı veya yakın olması

Kökenlerin aynı olması, kelimelerin aynı kökten türemesi de birbiriyle karıştırmaya sebep olur. Dikkatsizlikle bu yanılsa düşmek çok ko-

⁵⁵⁹ AKSOY, Ö. A.: *Dil Üzerine Düşünceler Düzeltmeler*: 96-. s.

laydır. Kökenlerin aynı veya yakın olması sebebiyle karıştırılan kelimelere şunlar örnektir:

ayırım (*eşit davranışta bulunmama*) / **ayrım** (*benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, fark*) / **ayrıcalık** (*imtiyaz*) / **ayrılık** (*ayrı olma durumu*) / **ayrıntı** (*teferruat, detay*)

balet (*bale yapan erkek sanatçı*) / **balerin** (*bale yapan kadın sanatçı*)

biçim (*dış görünüş, şekil*) / **biçem** (*üslup*)

bileşik (*birleşerek oluşmuş, basit olmayan, mürekkep*) / **birleşik** (*bir araya gelmiş, birleşmiş olan*)

bir takım (*birbirini tamamlayan şeylerin hepsi*) / **birtakım** (*belirsiz çokluk, kimi, bazı*)

büküm (*bir şeyin bükülmüş yeri, kat, kıvrım*) / **bükün** (*kelime köklerinin başında, içinde veya sonunda türlü değişikliklerin olması*)

cefakeş (*cefa çeken*) / **ce fakâr** (*cefa yapan*)

çıkarma (*asker çıkarma*) / **çıkartma** (*üzerindeki resim ıslatılarak yapıştırıldığı yerde çıkartılan, özel olarak hazırlanmış zamklı kağıt*)

çekimser (*bir şey yapmaktan kaçınan*) / **çekingen** (*ürkek, sıkılğan*)

duygu (*his*) / **duyu** (*görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma duyularıyla algılama yeteneği, hassa*)

ehil (*bir işte yetkili olan, yeterli, erbap*) / **ehî** (*evcil*)

etken (*faktör, âmil*) / **etkin** (*işleyen, aktif, müessir*)

etkenlik (*etken olma durumu*) / **etkinlik** (*1. etkin olma durumu, müessiriyet. 2. bir işletmenin, bir kurumun belli bir alandaki işi, faaliyet, aktivite*)

geçit (*geçmeğe yarayan yer, geçecek yer*) / **geçiş** (*geçme işi*)

görelilik (*bağıntı, izafet*) / **görelilik** (*bağıntılı, izafî, nispî, rölatif*) / **görece** (*bağıl, izafî*)

görünmek (*görülür duruma gelmek; benzemek*) / **görülme** (*göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanmak, seçilmek*)

güçlendirmek (*güçlü duruma getirmek, güç kazanmasını sağlamak*) / **güçleştirmek** (*güç duruma getirmek*)

itibarıyla (*+den sayılmak üzere, bakımından*) / **itibaren** (*+den başlayarak, +den sonra, +den beri*)

kapsamak (*içine almak, sınırları içine almak, şamil olmak*) / **kapsamak** (*her yanını örtmek, istila etmek*)

karşı (*karşılık olarak, mukabil*) / **karşın** (*gerekenin veya mantığın tersine olarak, rağmen*)

karşı (*karşılık olarak, mukabil*) / **karşıt** (*nitelik ve durumları birbirine büsbütün aykırı olan, zıt*)

karşılık (*bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele*) / **karşın** (*gerekenin veya mantığın tersine olarak, rağmen*)

karşılık (*mukabele, cevap, bedel*) / **karşıtlık** (*zıtlık*)

kâtil (*insan öldüren kimse*) / **katil** (*öldürme*)

kurum (*müessese, tesis*) / **kuruluş** (*cemiyete hizmet
cıyla kurulan her şey*)

mahkeme (*yargılama yapılan yer*) / **muhakeme** (*yargılama*)

olanaklı (*olma ihtimali bulunan, mümkün, kabil*) / **olası** (*görünüşe
göre olacağı sanılan, muhtemel*)

öğrenim (*gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi ama-
cıyla yapılan çalışma, tahsil*) / **öğretim** (*belli bir amaca göre gereken bil-
gileri verme işi, talim*)

ölçü (*bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş unsurlardan birine
oranlayarak değerlendirme*) / **ölçüt** (*bir yargıya varmak veya değer ver-
mek için müracaat edilen ilke, kıstas, kriter*)

ölümcül (*ölümle sona erme ihtimali olan veya ölümle sona eren*) /
öldürücü (*öldüren, ölüme sebep olan, ölüme yol açan*)

öneri (*bir sorunu çözmek üzere öne sürülen görüş, düşünce, teklif*) /
önerme (*kabul edilmesi için öne sürülen düşünce, teklif*) / **önerti** (*şartlı
bir önermenin şartı anlatan ön bölümü*)

özel (*hususî, zatî, devlete değil, kişiye ait olan*) / **özü** (*özellikleri bi-
rine veya bir şeye ait olan*)

özgü (*birine, bir şeye ait olan, belli bir kimsede, şeyde veya türde
bulunan, aynı cinsten başka hiçbir türde veya fertte rastlanmayan, öze
has, mahsus*) / **özgün** (*yalnız kendine özgü bir nitelik taşıyan, orijinal*)

problem (*sorun*) / **problematik** (*sorunlu*)

sanayi (*endüstri*) / **sınaî** (*sanayi ile ilgili*)

sonuç (bir hâdisenin doğurduğu başka bir hâdise veya durum, netice) / **son** (şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamandan yapılmış, olmuş olan, ilk karşıtı)

sorgu (sorma işi, sanığın araştırma konusu olan hâdiselerle ilgili olarak yargıç karşısındaki beyanı) / **soru** (bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, sual)

söylence (efsane) / **söylem** (söyleyiş, söyleniş)

süre (bir hâdisenin başı ile sonu arasında geçen zaman parçası) / **süreç** (olay veya hareketler dizisi)

şantöz (kadın şarkıcı) / **şantör** (erkek şarkıcı)

tanıştırmak (birbirini tanımayanların tanışmasını sağlamak, tanıtmak, takdim etmek) / **tanıtmak** (bir kimsenin veya bir şeyin tanınmasını sağlamak)

tasarı (bir kimsenin yapmayı düşündüğü şey) / **tasarım** (tasarımlamak işi veya tasarımılanan biçim, tasavvur)

uğraş (iş, meslek, meşguliyet) / **uğraşı** (uğraşılan şey, meşgale)

uygunluk (uygun olma durumu, yakışık, mutabakat, mukarenet) / **uyum** (bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk)

yaklaşık (gerçek değer ya da miktarına yakın, takribî) / **yakın** (uzak olmayan)

yankılanmak (ses vermek, ses çıkarmak, yankı durumunda geri dönmek, aksetmek) / **yansımak** (aksetmek, yer almak; ulaşmak, duyulmak, yayılmak, aksetmek)

yaşam (*hayat*) / **yaşantı** (*hayat tecrübesi*)

yayın (*basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete gibi okunan veya radyo, televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen şey, neşriyat*) / **yayım** (*yayma işi; kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir; her hangi bir eserin radyo ve televizyon aracılığıyla dinleyiciye, seyirciye ulaştırılması, neşir*)

yetke (*yaptırma veya yasak etme hakkı veya gücü*) / **yetki** (*bir vazifeyi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarda yürütmeyi sağlayan hak, salâhiyet*)

yönetmelik (*bir kuruluşun çalışma kurallarını belirleyen kuralların hepsi*) / **yönetmenlik** (*yönetmen olma durumu, "yönetmen"lik mesleği*)

4. Zıt ve olumsuz durumların karıştırılması

Zıtlık olan yerde iki kelime bir arada düşünülür. Biri söylenince öbürü de akla gelir. Böyle ifadelerin birbirleriyle karıştırılması ikili kelime gibi olmalarından dolayıdır. *Hep* kelimesi kullanılınca onun zıt anlamının, *hiç* kelimesinin akla gelmesi tabiidir. Örnek kullanışlar şunlardır:

Böyle iltifatlara maruz kalmak beni mutlu etti < *Böyle iltifatları duymak beni mutlu etti.*⁵⁶⁰ "**maruz kalmak**" olumsuz durumlar ifade edilirken kullanılır. Güzel ve arzulanan durumlara maruz kalınmaz.

Gönül ister aradığını; hep mi bekler, hep mi bulamaz. < *Gönül ister aradığını; hep mi bekler, hiç mi bulamaz.*

Herkesin iyi niyetinden kuşku yok. < *Kimsenin iyi niyetinden kuşku yok.*⁵⁶¹

⁵⁶⁰ BAYINDIR, A.: *Uzun Lafın Türkçesi*: 60. s.

5. Uygun kelime seçmemek

İfadeyi istenen yöne çekebilmek, ifadeye istenen gücü katabilmek için uygun kelime seçmek gereklidir; çünkü *iyi seçilmemiş kelime, cümle- nin manasına belirsizlik verir.*⁵⁶² Bunun için de dili kullanan kişiler kelime hazinelerini zenginleştirmelidir. Kelime seçerken şu noktalara dikkat etmek gerekir:⁵⁶³

1. Genel değil, özel mana veren kelimeler kullanılmalıdır: *ağaç yerine çınar, meşe gibi.*

2. Eş kavramlı kelimeler birbiri yerine kullanılamaz. Yakın manalı kelimelerden düşünceye en yakın olanı seçilmelidir: *temiz, şık, gösterişli kelimeleri giyinmenin farklı biçimleridir.*

3. Durumun, işin derecesine göre kelime seçilmelidir: *yürüdü, koştu, fırladı kelimeleri farklı durumları ifade eder, biri öbürü için kullanılmaz.*

“Çok sempattir, yanlış anlamayın. **Korkunç** da zeki bir kadın.”⁵⁶⁴ cümlesinde korkuyla ilgili bir anlam sezilmemektedir. Güzellik de korkuyla ifade edilmez. Doğrusu “Çok sempattir, yanlış anlamayın. **Çok** da zeki bir kadın.” olmalıdır. “Belediyelerde **korkunç** rüşvetler al, bir iki yıl içinde Karun gibi zengin ol; kurtuluyorsun!”⁵⁶⁵ cümlesi de buna örnektir. Doğrusu *korkunç* yerine *pek çok* ve *rüşvetler* kelimesinin çokluk eki atılır ve cümle “Belediyelerde **pek çok** rüşvet al, bir iki yıl içinde Karun gibi zengin ol; kurtuluyorsun!” şeklinde düzeltilir.

⁵⁶¹ ATEŞ, K.: *Öğretmediğimiz Türkçe*: 103. s.

⁵⁶² GÜLENSOY, T.: *Türkçe El Kitabı*: 473. s.

⁵⁶³ GÜLENSOY, T.: *Türkçe El Kitabı*: 473. s.

⁵⁶⁴ SABAH: “P.H. korkunç zekidir”, *Sabah*, 13.01.2007.

⁵⁶⁵ LİVANLİ, Zülfü: “Yasa tanımayan krallar”, *Sabah*, 22.03.2002.

Meselâ çocuğunu döven bir babayı durdurmak isteyen nin ifadesinde çağrışım sırası şöyle verilmiş: “*Susun, gürültü etmeyin! Ne oldu? Ne diye onu dövüyorsun? Tanrıdan kork! Niçin çocuğa sun?*”⁵⁶⁶ ifadelerinde *darılıyorsun* ifadesi anlam akışına göre uygun bir ifade olarak görülmemektedir. Anlam sırasına dikkat edildiğinde onun yerine *bağırıyorsun* ya da *kızıyorsun* demek daha doğru bir seçim olmaktadır.

4.3.6.2. Ekleri karıştırmak

Ekleri karıştırmak, dili kullanan kişilerin ekleri yanlış seçmesinden; yazılışları aynı, vazifeleri farklı ekleri ifadede abecenin yetersiz kalmasından kaynaklanabilmektedir. Eklerin karışmasını engellemek için ifadeyi biraz daha açıp meramı mümkünse kelimelerle anlatmak gerekmektedir. Birbirine karıştırılan ekler şunlardır:

1. İyelik eki 2. teklik kişi {+n} ile yardımcı ses “n”yi karıştırmak

İyelik ekleri, varlığın kime veya neye ait olduğunu, kiminle ve ne ile ilgili olduğunu bildirir. *İyelik ekleri, sahiplik vazifesini şahıslar hâlinde bildirir.*⁵⁶⁷

İyelik ekinin 3. teklik kişisi ile birlikte {+I} hâl ekinin gelmesi ve iyelik ekinin 2. teklik kişisi ile {+I} hâl ekinin bir arada olması Latin harfleriyle yazılan metinlerde sorun olmaktadır. Bu sorunun aşılması için iyelik öbeğinin tamlayanı da verilmelidir.

Meselâ “(onun) $ev+i+n^i$ ve (senin) $ev+i+n+i$ ifadelerinde birinci kelimedeki “n” yardımcı ses, öbür kelimedeki “n” iyelik 2. kişi ekidir. Harf devriminden [1928] sonra bu konuda çeşitli kesimler tarafından uyarıda

⁵⁶⁶ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 53. s.

⁵⁶⁷ GÖKER, O.: *Uygulamalı Türkçe Bilgileri 2*: 71-72. s.

bulunulduğu hâlde uyarılar pek dikkate alınmamış, *dil devrimini gerçekleştiren kadro tarafından nazal n'nin başka bir harfle karşılanmasına gerek görülmemiştir.*⁵⁶⁸

Okulunu sevmeydi: Bu cümlede iki ayrı anlam vardır. Birincisi “*Senin okulunu sevmeydi.*” İkincisi ise “*O kendi okulunu sevmeydi.*” anlamlarıdır. Bu karışıklığa düşmemek için kişi ekiyle beraber kişi zamirini de kullanmak gerekir.

2. {-DIĞI} / {-An} sıfat yapan ekleri karıştırmak

Son yıllarda çok kullanılan; fakat dillerden düşmeyen yanlış bir kelime de “*geçtiğimiz*” şeklidir. *Geçtiğimiz hafta, geçtiğimiz ay, geçtiğimiz yıl* v.s. şeklinde kullanılan “*geçtiğimiz*” kelimesinin yerine “*geçen*” şekli kullanılmalıdır; çünkü *geç-* fiilinin ifade ettiği anlam zaman ile ilgilidir, zamana aittir. Geçip giden zamandır; biz zamanı geçmeyiz, zamanı geçiririz.

“*Geçtiğimiz ay da o arkadaşımın Rize’de bir yakınının cenazesine katıldım.*”⁵⁶⁹ cümlesinde *geçtiğimiz* yerine ***geçen*** kelimesi kullanılmalıydı.

3. {-mA} ile {-mAk} isim yapan ekleri karıştırmak

Bu eklerle biten fiillere {+A, +I} hâl eklerinden biri geldiğinde sondaki “k” ünsüzü kurala göre “g / ğ” olur; ancak yanlışlıkla “y” sesi tercih edilmektedir. Bu iki ek birbirlerinin yerine kullanılmamalıdır. {-mA} hareket isimleri yaparken {-mAk} iş isimleri yapmaktadır.⁵⁷⁰

⁵⁶⁸ DİLMEN, İ. N.: “Alfabemizde Eksik Harf Var mı?”, 78-83. s.

⁵⁶⁹ ÖVÜR, Mahmut: “Rizelilerin ilgisini unutamam”, *Sabah*, 09.12.2005.

⁵⁷⁰ ERGİN, M: *Türk Dil Bilgisi*: 186. s.

*Dilde **kirlenmeye** [işin adı] yol açan sebepler nelerdir?*

***Kirlenmek** [hareketin adı] güzeldir.*

*Kompozisyonlardaki anlatım bozuklukları **değerlendirmeye** [işin adı] alındı.*

*Tasarruflarınızı iyi **değerlendirmek** [hareketin adı] isteriz.*

***Noktalamaya** [işin adı] aykırılık olmamalıdır.*

*Şimdiye kadar yapılan hataları **noktalamak** [hareketin adı] gereklidir.*

***Konuşmaya** [işin adı] başlamadan önce iyi dilekler edilir.*

*Bu sezgi çocuğu umumiyetle doğru **konuşmağa** [hareketin adı] sevk eder*

4.3.7. Gereksiz kelime kullanmak

Gereksiz kelime, kullanmak ifadede fazlalık olarak bilinir. Fazlalıklar, ifadede yeri ve gereği olmadığı hâlde kullanılan kelimeler ve eklerdir. Dilde iletilmek istenen anlamdan başkası fazlalıktır ve gereksizdir. Fazlalık olduğu düşünülen kelimelerin veya eklerin cümleden çıkarılması anlamı bozmaz ve daraltmaz; çünkü cümlede gereksiz kelime ya eş anlamlı (müteradif) kelimeler şeklinde görülür ya da anlamın zaten karşılandığı kelimelerle birlikte bulunur.

Gereksiz kelime kullanmak, *aynı şeyi farklı yollarla iki defa üst üste söylemek, aynı sebep için aynı kişiye iki defa davetiye göndermek gibi bir enerji kaybıdır.*⁵⁷¹

⁵⁷¹ HODGSON, William B.: *Errors in The Use Of English*: 233. s.

Gereksiz kelime kullanmanın sebebi muhatabın bildirideki maksadı anlamadığının düşünülmesidir. Bu sebeple, kelime ve eklerin anlamca benzerleri veya aynıları kullanılmaktadır. *Fazladan söylenmiş unsurlar sözde külfet meydana getirir ve dikkatin dağılmasına yol açar.*⁵⁷²

Gereksiz kelime kullanma yanlışları içinde eş anlamlı kelimeleri kullanmak, anlam karşılandığı hâlde fazladan kelime kullanmak, kelime sıklığına düşmek ve gereksiz yardımcı fiil kullanmak başlıkları vardır.

Edebî sanatlar içinde yer alan tekrarlar *tekrir* sanatı olarak anılır. Dil sapmaları içinde gösterilen ve şiirde dilin olağan hâle gelmiş kullanışlarından farklı olarak görülen tekrarlar gereksiz kullanılan kelimelerden düşünülmemelidir; çünkü şiirde sanatlı söylemek endişesi güdülür. Bu endişeden dolayı edebî sanatları icra etmek için tekrarlar yapılmaktadır.

4.3.7.1. Eş anlamlı kelimeler kullanmak

Eş anlamlılık, *iki veya daha çok kelimenin aynı anlama gelmesi, ayrı kelimelerin aynı anlamı belirtmesidir.*⁵⁷³ Günümüz dil bilimi uzmanları eş anlamlılık yerine yakın anlamlılık kavramını kullanmayı tercih ederler. Sebep olarak da her kelimenin farklı bir anlama işaret etmesini gösterirler; ancak eş anlamlılık bir dilin kendi kelimeleri arasında olabileceği gibi alıntı kelimelerle dilin kendi kelimeleri arasında da görülür. Alıntı kelimelerle görülen eş anlamlılık Türkçede sık karşılaşılan bir durumdur. Bazen alıntı kelimelerle de olsa eş anlamlı sayılamayacak durumlarla karşılaşılır. Meselâ *baş* ve *kafa* kelimeleri aynı anlama geldikleri hâlde cümle içinde kullanıldığında biri öbürünün yerine geçemez.

⁵⁷² GÜNEŞ, S: *Anlatım Bilgisi*: 28. s.

⁵⁷³ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 67.s.

Eş anlamlı kelimelerin aynı cümle içinde bir arada nılması ya da gereksiz bir kelimeye cümlede yer verilmesi anlatımın gücünü azaltır. Bildirinin kolaylıkla anlaşılmasına engeldir ve cümlede fazlalığa sebep olur. *Haşiv* de denen *fazlalık*, gereksiz ve eş anlamlı kelimelerin kullanılmasından dolayı meydana gelir. “*Babîâli'nin yüksek kapısından mürûr edip geçerken, yek süvari bir atlıya tesadüfen rast geldi.*” cümlesi buna en güzel örneği teşkil eder.

Eş anlamlı kelimelerin kullanılma sebebi, muhatabın kullanılan kelimeyi anlayamadığı zannı ya da düşüncesidir. Bu zan veya düşünceden dolayı meramı başka kelimelerle açıklama yoluna gidilir. Eş anlamlı olduğu düşünülen kelimeler cümleden çıkarıldığında anlam bozulmaz ve anlamda noksanlık olmaz. Eş anlamlı kelimelerden biri çıkarılarak cümle kurulursa ifade doğru olur.

Bu tür yanlışlar umumiyetle, kelimenin Türkçesinin ve yabancı dillerden gelen şeklinin aynı cümle içinde kullanılmasıyla meydana gelir. Örnekler:

ayrıntı ve detay: *Yakında ayrıntı ve detay çalışmaları da başlayacak" diyen Jones...*⁵⁷⁴

belge ve dokümanlar: *2 binin üzerinde bilgi, belge ve doküman üzerinde çalışan Rahşan Ecevit, Kıbrıs'la ilgili arşiv çalışmasını öne aldı.*⁵⁷⁵

⁵⁷⁴ SABAH: “Proje artık devlet kontrolünden çıktı”, *Sabah*, 06.01.2001.

⁵⁷⁵ KARABAĞLI, Hülya: “Kıbrıs'ı yazacak”, *Sabah*, 15.10.2007.

bizzat, şahsen: *Bu ülkede taksi plakası sınırlamasının nasıl bir karaborsa, nasıl bir mafya doğurduğunu Recep Tayyip Erdoğan, bizzat, şahsen bilmez mi?*⁵⁷⁶

çağdaş ve muasır: *Eğer 2023 vizyonunda çağdaş muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma iddiasındaysak, bunu yapmak zorundayız.*⁵⁷⁷

çetin ve zor: *Ya Galatasaray! Tarihinin en zor ve çetin dönemecinden geçtiği kesin.*⁵⁷⁸

daha henüz: *Ancak Aydın'da daha henüz yeni para olmadığı için karşılığında eski TL'den para üstü olarak 5 milyon lira geri verdi.*⁵⁷⁹

değer, kıymet: *Paraya sahip olamadım, çünkü onda saklamaya, kesemi doldurup üzerine düğüm üstüne düğüm vurmaya lâyük bir değer, bir kıymet göremedim.*⁵⁸⁰

fakir, yoksul: *Zengine bulaşmam... Sosyeteyle de ahbablık kurmaya kalkışmam... Fakir doğdum, yoksul büyüdüm.*⁵⁸¹

faydalı, yararlı: *İşte çok yakın çalışma arkadaşları bu kahramanlardan birinden söz ederek yaptığı yararlı, faydalı ve cesurca işleri anlatılar bir bir.*⁵⁸²

ful, dolu: *Ata uçağı yine... Bayamlarda lüks otellere... Ful dolu gidip, dönüyor... Ekmek fiyatı da yine düşmüyor...*⁵⁸³

⁵⁷⁶ ULUÇ, Hincal: "İstanbul'un trafiğı niye adam olmaz?", *Sabah*, 16.01.2007.

⁵⁷⁷ SABAH: "ÖSS çocuklarımızı katlediyor", *Sabah*, 26.01.2006.

⁵⁷⁸ BAYRAM, Vedat: "Tecrübe mi, para mı?", *Sabah*, 01.08.2004.

⁵⁷⁹ AKBAŞ, Sema: "Yeni hayat", *Sabah*, 02.01.2005.

⁵⁸⁰ ÖZGENTÜRK, Nebil: "Neyzence düşünmenin tam zamanı", *Sabah*, 11.02.2001.

⁵⁸¹ SARIER, İlker: "Çap yapmak", *Sabah*, 13.06.2002.

⁵⁸² AY, Savaş: "Dev adamın savaşı", *Sabah*, 20.10.2004.

ilgi, alâka: Çikolata bu, **ilgi alâka** ister...⁵⁸⁴

ilke ve prensip: Eğer gurur, onur, **ilke ve prensip** adına yorum getirirseniz şunu söyleyebilirsiniz: "Utanılacak bir durum."⁵⁸⁵

kendini düşünen, bencil: İnatçı, saldırgan, sinirli **kendini düşünen bencil** hâle gelebilirler.⁵⁸⁶

lezzet, tat: Hakemle başlayıp, hakemle bitmemeli... İçinde **lezzet** olmalı, **tat** olmalı... Edebiyat olmalı, sanat olmalı.⁵⁸⁷

meburen, ...mek zorunda kalmak: SSK Genel Müdürlüğü'nün tasarruf tedbirleri çerçevesinde bu işi hastanemizde bulunan yatak sayısına göre 11 işçiyi **meburen işten ayırmak zorunda kaldık**.⁵⁸⁸

merhamet ve acıma: Deniz Akkaya ve varsa akıl hocaları bilmelidir ki, insanlar kendi durumlarına benzeyen durumlarda **acıma** ve **merhamet** duygularıyla örtünürler...

meselâ, örnek, bir misal: Bir **örnek** verirsek, **meselâ** "ABD ile İran arasındaki gerginlik kimin işine yarıyor." sorusundan hareket edebiliriz.⁵⁸⁹

neşeli, şen: Bunları anlatırken, o **şen, neşeli**, konuşkan Selda Alkor'un gözlerinden bir hüüzün bulutu geçiyor sanki...⁵⁹⁰

⁵⁸³ DOĞRU, Necati: "Ekmek fiyatı düşmedi... ATA uçağı yine ful", *Sabah*, 14.02.1997.

⁵⁸⁴ ÖZYILMAZEL, Ayşe: "Valla bayram ettim", *Sabah*, 12.11.2004.

⁵⁸⁵ KANAT, Kazım: "Para toplamak ayıp değil ama...", *Sabah*, 03.02.2006.

⁵⁸⁶ ÇOBAN, Belgin: "Kırmızı rengi sevenler aşktan asla kopamaz", *Günaydın*, 28.08.2007.

⁵⁸⁷ TANRIKULU, Altan: "Futbolu bil-mi-yor-su-nuz", *Sabah*, 05.05.2005.

⁵⁸⁸ KONURALP, Turgay: "Şansını arkadaşına devretti", *Sabah*, 17.05.2004.

⁵⁸⁹ BARLAS, Mehmet: "Krizler ve sertlik birilerinin de işine yarar", *Sabah*, 19.04.2006.

nüans, fark: Birincinin adı yardım... Ötekinin adı casusluk. İkisi arasında **nüans** değil, balta sapı kadar **fark** var.⁵⁹¹

olanak (tanı-), imkân (ver-): Gazetecileri "Uzak durulması gereken ve lüzumsuz işler yapan işgüzar adamlar" olarak algılayan yetkililerimiz, temasa hiç **imkan vermezken**, işin mesafe boyutuna bol bol **olanak tanıyorlar!**⁵⁹²

oldukça fazla, çok: Mudo Concept mağazalarında ayna konusunda seçenek **oldukça fazla.**⁵⁹³

onur ve şeref: Böylece ulusal **onurumuz** ve **şerefimiz** kurtulmuş oluyor ki...⁵⁹⁴

parfümeri ve itriyat: **Parfümeri** ve **itriyat** ise yıllık vergi iadesi kapsamına girmemektedir.⁵⁹⁵

sağlıklı ve sıhhatli: Çok şükür Allah'ıma **sağlıklı** ve **sıhhatli** olarak tekrar işimin başına döndüm ve hayırlısı ile köşemi açtım. Bundan sonra Allah **sağlık** ve **sıhhat** verdiği sürece sizlerin meseleleri ve dertleri ile uğraşmaya devam edeceğim.⁵⁹⁶

samimi ve içten: Belki köşesinin bu kadar çok okunmasının sebebi de budur!.. Bizden biri, **içten** ve **samimi!**⁵⁹⁷

⁵⁹⁰ DORSAY, Atilla: "Amacım bir Altın Portakal ödülü almak", *Sabah*, 13.05.2006.

⁵⁹¹ ULUÇ, Hincal: "Yazarlık derslerine devam", *Sabah*, 30.12.2003.

⁵⁹² COŞKUN, A.Hakan: "Aman, heveslenmeyin", *Sabah*, 03.02.2004.

⁵⁹³ TUNÇ, Neslihan: "Mekânlarda aynanın sihirli gücünü keşfedin", *Sabah*, 08.09.2006.

⁵⁹⁴ COŞKUN, Bekir: Film..., *Hürriyet*, 11.02.2006.

⁵⁹⁵ SABAH: "Sorularla vergi iadesi", *Sabah*, 30.12.1998.

⁵⁹⁶ VARDAR, Ahmet: "Mehaba Alo-Sabah'cılar", *Sabah*, 01.08.1998.

⁵⁹⁷ ULUÇ, Hincal: "Bir ben vari bende... Benden içeru", *Sabah*, 31.12.2003.

sarih ve açık: Hiçbir açıklık yok. Oysa kararın **açık** ve **sarih** olması gerekiyor.⁵⁹⁸

saygı, hürmet: ...önde gelen bakanların mafya liderlerine sevgi, **saygı**, **hürmet** dolu telefonlar ettiği, ...⁵⁹⁹

sebe ve neden: Düşünsenize, bir televizyonda herhangi bir program yapıyorsunuz, reyting **sebebi** ile veya çalıştığınız televizyonun krizden etkilenip tepesinin atması **nedeni** ile her saniye kaldırılabilir olan programınızla aniden bir Oskar kazanıyorsunuz.⁶⁰⁰

sessizlik, sükûnet: Terör bahanesine dayalı turist boykotunun yarattığı **sessizlik**, bana **sükûnet** değil hüznün verdi.⁶⁰¹

şart, koşul: “Sen olduğun için şükretmelisin, ne **koşullar**, ne **şartlar** var. Penguen olmak isteyene bile rastlayabiliriz yani!”⁶⁰²

şerefli, onurlu: Bir Öcal Uluç, bir Kemal Belgin midir, bu ülkede yürekli, **onurlu**, **şerefli** gazeteci?⁶⁰³

tesadüf, rast geldi: Sadece dünyadaki binlerce öğrencinin yaptığını yapıp internette araştırdıkları konu ile ilgili malzeme ve ön bilgi ararken, **tesadüf** bu ya tam da aynı konuda hazırlanmış ve yayınlanmış bir rapora **rast gelmişlerdi**.⁶⁰⁴

⁵⁹⁸ ÖVÜR, Mahmut: “Kartal CHP şimdi de başkansız”, *Sabah*, 09.10.2004.

⁵⁹⁹ DOĞRU, Necati: “Yeni yıla eski çetelerle giriyoruz”, *Sabah*, 29.12.1998.

⁶⁰⁰ SARIER, İlker: “Bizim Oskar’lar”, *Sabah*, 24.02.2003.

⁶⁰¹ TALU, Umur: “Af, hemen değil”, *Sabah*, 02.08.1999.

⁶⁰² PAMİR, Balçıçek: “Tek gecelik bir aşk”, *Sabah*, 28.01.2007.

⁶⁰³ ULUÇ, Hıncal: “Sen çok yaşa Aziz’im”, *Sabah*, 20.01.2005.

⁶⁰⁴ ÖZDEMİR, Muammer: “Kopyacı öğrencinin cenneti: İnternet”, *Sabah*, 14.09.1999.

teşekkür, şükran: *Çarşamba gecesi Levcent Kırcı'nın Dolmabahçe'deki çadırında bir gece düzenledi, Gelenbe için. Hem bir teşekkür, şükran gecesi.*⁶⁰⁵

yanılsamalar, illüzyonlar: *Ayrıyeten bir dostun en önemli görevi, dostunun yanılsamalar, illüzyonlar nedeniyle gerçeği göremediği zamanlarda tıpkı bir rehber köpek gibi yolu göstermek.*⁶⁰⁶

4.3.7.2. Anlam karşılandığı hâlde fazladan kelime kullanmak

Anlamı karşılama bakımından gereksiz ek ve kelimelerin kullanılması dilde kirliliğe yol açar. En az çaba yasası, iletişimin en kısa yoldan; ama en etkili biçimde yapılmasını gerektirmektedir. Bu yasaya dikkat edilmediğinde fazlalık ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili kelimeler atılarak ve bazılarının yanlarına köşeli parantez içinde ilavelerle daha tasarruflu bir anlatım tercih edilebilirdi:

*Bu kuyu kazma, fosseptik çukuru açma zaten halen, mevzuata göre bir sorun, buna bir de terör kulpu takarsanız Allah vatandaşa kolaylık versin.*⁶⁰⁷

*"Beyefendi..." demiş görevli memur, "Burası Polis İmdat servisi-dir."*⁶⁰⁸

*Sel felaketi yaşayan bölgeye, bir yılda yağan yağışın üçte ikisinin iki günde yağdığı tespit edildi.*⁶⁰⁹

⁶⁰⁵ ULUÇ, Hıncal: "Kadıköy'den bir vapur kalkıyor", *Sabah*, 10.06.2001.

⁶⁰⁶ ŞEN, Ayça: "Kim bu âşık olunan adam?", *Radikal*, 13.08.2005.

⁶⁰⁷ ULUÇ, Hıncal: "Tecelli'den Abuzittin'e mektuplar", *Sabah*, 23.04.2006.

⁶⁰⁸ ULUÇ, Hıncal: "Tebessüm", *Sabah*, 10.01.2006.

Kısacası, o gece "**gökteki** bir yıldız"a çok haber uçtu...⁶¹⁰

Gol sol taraftan kullanılan **korner atışı** ile geldi.⁶¹¹

Bazen **sanki** onların sorunları yokmuş, bize karşı bir satranç oyunu oynuyormuş **gibi** hissediyoruz galiba.⁶¹²

Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal'in de katıldığı toplantıda, **bir saat süreyle** olay üzerinde görüş alışverişinde bulundu.⁶¹³

İşe **ilk başladığım** günden beri hemen herkesle görüşüyorum.⁶¹⁴

Mevcut sorunların üzerine gitmek yerine eşitler içinde en eşit olma isteğinden vazgeçemiyor.⁶¹⁵

Camlı **ön cephe** bir zamanlar Boğaz'a bakıyormuş.⁶¹⁶

Ama mahkeme sırasında, kendisini **beklenmedik sürprizlerle** gelişen garip bir entrikanın içinde bulacaktır.⁶¹⁷

Abdi İpekçi'de **düzenlenecek organizasyon** için sarı-lacivertliler FIBA'ya 400 bin Euro'luk teminat ödeyecek.⁶¹⁸

...yedi kişinin aşırı sıcaktan kaynaklanan **enfarktüs, kalp krizi** veya emboli nedeniyle öldüğü belirtildi.⁶¹⁹

⁶⁰⁹ SABAH: "Hatay afet bölgesi ilan edildi", *Sabah*, 10.05.2001.

⁶¹⁰ ÖZGENTÜRK, Nebil: "Bir heykel ustasını anmak", *Sabah*, 23.04.2005.

⁶¹¹ BİLGİÇ, Gürcan: "Marco geri döndü", *Sabah*, 07.11.2005.

⁶¹² KADAK, Şelâle: "Yavaşlamaya inat, gönüllü kuruluşlarlobiye hız veriyor", *Sabah*, 01.12.2006.

⁶¹³ SARIKAYA, Muharrem: "Krizin esrarı Ankara'da çözülecek", *Sabah*, 09.07.2003.

⁶¹⁴ ERDEM, Aynur: "Futbolcuların sırdaşı kadın psikolog", *Sabah*, 21.08.2004.

⁶¹⁵ ERÇEL, Gazi: "Fransa'nın 'Hayır'ı ve Türkiye", *Sabah*, 31.05.2005.

⁶¹⁶ SABAH: "Gerçek İsviçre yemeği deneyin", *Sabah*, 21.04.2006.

⁶¹⁷ DORSAY, Atilla: "Beklenmeyen Şahit ...", *Sabah*, 27.12.2003.

⁶¹⁸ GÜNEŞ, Umut: "Sağol Ruslana, Final Four İstanbul'da", *Sabah*, 07.04.2005.

⁶¹⁹ SABAH: "Avrupa yanıyor", *Sabah*, 29.06.2005.

...kırmızı-pembe damalı, kalın çizgileri olan, **ful dolu** otobüsün saygısız şoförü tarafından gişelerin hemen ilerisinde...⁶²⁰

Ayrıca DHMİ'nin paralarının repo yapılması karşılığı makam arabası olarak kullanılsın diye verilen Toyota ve Mercedes marka arabaların **geri iade edilmesi** için karar alınıyor.⁶²¹

Tren İzmir'den Ankara'ya gelirken, **güzergâh[taki] üstündeki** herhangi bir istasyondan binen birisi bu çantaları bırakmış olabilir.⁶²²

Kurumu kötü yönetmesinden, ticarî kazanç sağlamasına kadar aklınıza ne gelirse her türlü **haksız itham** ve yorumu yapmış Kültür Bakanlığı.⁶²³

Toplumsal kurumlar ilk bakışta birbirinden bağımsız gibi durabilir. Ama yakından bakınca **karşılıklı etkileşim** içinde oldukları ortaya çıkar.⁶²⁴

Kısaca yakında vergi mükellefinin hayatının nasıl kolaylaşacağını özetlemek istiyorum.⁶²⁵

Terör suçluları hakkındaki **müebbet** hapis cezası **ölünceye kadar** sürecek.⁶²⁶

⁶²⁰ VARDAR, Ahmet: “Engin Bey, görüşlerinize tamamen katılıyorum ama elden ne gelir ki...”, *Sabah*, 19.09.1997.

⁶²¹ DOĞRU, Necati: “Bakan: Pisti incelemeye aldık”, *Sabah*, 30.01.1999.

⁶²² DOĞAN, Cemal: “Dehşet Ekspresi”, *Sabah*, 20.12.1998.

⁶²³ MENGI, Ruhat: “Zeugma'nın kurtarılma ihtimali”, *Sabah*, 21.07.2000.

⁶²⁴ AKAT, Asaf Savaş: “Düzeyle bir açık oturum”, *Sabah*, 16.07.2000.

⁶²⁵ KADAK, Şelâle: “Vergi kaçırmanın uykusu kaçacak”, *Sabah*, 02.07.2004.

⁶²⁶ SABAH: “ANAP’ın meclise sunduğu AB paketi”, *Sabah*, 29.07.2002.

*Vekil Haim Oron tarafından [verilen] teklif edilen öneri için Livni'nin bu tarz bir parlamento görüşmesinin Türkiye ile İsrail sındaki ilişkileri kötü yönde etkileyeceğini belirttiğini kaydetti.*⁶²⁷

*Ortadoğu ülkelerinde insanlar nasıl yaşıyorsa Türk[ler] insanı da böyle yaşar.*⁶²⁸

*Ana muhalefet liderinin cumhurbaşkanına "devlet emrindeki katillerden" bahsettiği, cumhurbaşkanının bunu yazılı bir metin haline getirip başbakana aktardığı kaç ülke vardır, bilmiyorum.*⁶²⁹

*...şöyle dedi Sezer: "Demokrasi, her ülkenin kendi koşullarında yerleşir. Zorla, dayatma ile dışardan empoze ile demokrasi gelmez."*⁶³⁰

Bazı kelimelerin dişiliği belirgin biçimde ortadadır. Bunların cinsiyetini belirtmek gereksiz bir kullanıştır:

Bayan müdire kim⁶³¹

*Bir de masadan iki metre uzaklıkta daktilosuyla oturan orta yaşlı, hafif toplu bayan bir memure...*⁶³²

Yapılan yaygın bir yanlış da *virgül* veya *ve* kullanmak yerine *artı* kelimesini kullanmaktır.

*Prof. Dr. Münci Kapani "Politika Bilimine Giriş" adlı kitabında (Bilgi Yayınevi) iktidarı şöyle tarif eder: "Kuvvet **artı** rıza."*⁶³³

⁶²⁷ SABAH: "Olmert'ten Türkiye için yoğun çaba", *Sabah*, 17.03.2007.

⁶²⁸ TEZKAN, Mehmet: "Yılmaz'ın uyarıları ne anlama geliyor", *Sabah*, 09.05.2002.

⁶²⁹ ALTAN, Mehmet: "Devlet emrinde çalışan katiller", *Sabah*, 27.05.2006.

⁶³⁰ AKÖZ, Emre: "Hayret, aynı fikirdeyiz!", *Sabah*, 15.12.2006.

⁶³¹ HÜRRIYET: "Kaplan'dan hodri meydan", *Hürriyet*, 20.01.2000.

⁶³² KARAR, Korcan: "Ağca'nın tercümanıydım", *Sabah*, 16.06.2000.

⁶³³ DONAT, Yavuz: "Boşluk sorunu", *Sabah*, 13.12.2001.

... adına Hitler'i de ekleyen Chenjerai Hitler Hunzvi isimli bir hergelenin şefliğinde, ülkedeki beyaz çiftçilerin toprağını gaspetti. **Artı**, onları hem katlediyorlar, hem de kadınlarının ırzına geçiyorlar.⁶³⁴

4.3.7.3. Kelime sıklığına düşmek

Bir cümlede aynı kelimenin, aynı kelimedenden türemiş başka kelimelerin kulak tırmalayıcı biçimde bir arada kullanılmasıyla ortaya çıkan duruma *kelime sıklığı* (*tenâfir-i kelimât*) denir. Kelimelerin sık tekrarı ifadede fazlalıktır. Örnekler:

Olayların oluşturduğu olumsuz havanın ve gergin atmosferin olanakların elverdiği ölçüde yumuşatılması...⁶³⁵

*Türk halkı siyasete olan **inancını** kaybettiği **inancında** değilim.*⁶³⁶

Her tekrar bir ifade kusuru sayılmaz. Bazı tekrarlar ifadeyi sanat hâline getirir: “*Altta dişi yumurtaları, yukarıda erkek tohumları sallanıyor, sallanıyor, sallanıyordur...*”⁶³⁷ cümlesinde olduğu gibi.

Çirkin kullanışa şu cümleler örnektir:⁶³⁸

Açgözlü gözlerle kızın gözlerini aradı.

*Geçen Ramazan Bayramı'nda **Oktay**'ı, **Oktay**'ın köydeki amcasını ve **Oktay**'ın büyük kardeşini de ziyaret ettik.*

*Bu yıl okuyacağımız **dersler** arasında ortak **dersler** denen **dersler** de varmış.*

⁶³⁴ ULUENGİN, Hadi: “Siyaset doğru mu?”, *Hürriyet*, 02.10.2008.

⁶³⁵ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 432. s.

⁶³⁶ HEPCİLİNGİRLER, F. : *Türkçe “Off”*: 15. s.

⁶³⁷ ATEŞ, K.: *Öğretmediğimiz Türkçe*: 84. s.

⁶³⁸ ATEŞ, K.: *Öğretmediğimiz Türkçe*: 85. s.

*Televizyon kanallarında yeni **program** arayışı, aslında **programlardan değil program** içeriklerinden kaynaklanmaktadır.*

*...başarılması pek **olası olmayan bir olaydı.***

***Ormanların** havayı temizlediğini, **ormanların** selleri önlediğini; **ormanların** çayları, dereleri beslediğini; **ormanların** yamaçlarından...*

*Babam geldi ve çantasını köşeye bıraktı ve koltuğa oturdu.*⁶³⁹

4.3.7.4. Gereksiz yardımcı fiil kullanmak

“İsim + yardımcı fiil” kalıbından meydana gelen kelime öbeğine yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiil denir. İsimlerle bir araya gelip *birleşik fiil yapan yardımcı fiiller* “et-, ol-, eyle-, bulun-, kıl-” kelimeleridir. Bunlardan “et-, eyle-, kıl-” isimlerden geçişli birleşik fiil; “ol-, bulun-” ise geçişsiz birleşik fiil yaparlar. Asıl ve çok kullanılan yardımcı fiiller ise “et-” ve “ol-”dur.⁶⁴⁰ Birleşik fiillerde asıl manayı isim unsuru taşır. Yardımcı fiil bir fiilleştirme ve çekim unsuru vazifesi görür.⁶⁴¹ Ancak zamanla yardımcı fiillere yenileri de katılmaktadır. Meselâ “yap-” fiili yardımcı fiil olma eğilimindedir.

Yardımcı fiiller, amaçlanan anlamı karşılayacak fiil olmadığı zamanlarda isimle yardımcı fiilin bir araya gelmesiyle kurulur; ancak anlamı karşılayacak fiiller varken cümleyi yardımcı fiillerle doldurmak yerine kelimelerin fiil olanını kullanarak daha duru bir anlatım sağlanmalıdır. Yardımcı fiilli öbeklerin bir kısmı doğru olsa da en az çaba yasası gereği

⁶³⁹ KARABIYIK, B. : *İlköğretim 6-8. Sınıflar Türkçe Ders Kitapları...*: 18. s.

⁶⁴⁰ ERGIN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 386. s.

⁶⁴¹ ERGIN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 387. s.

yardımcı fiilsiz olanlarını kullanmak tercih edilmelidir. Gereksiz yardımcı fiil kullanımına ve fiili gereksiz genişletmeye şunlar örnektir:

atlamak < atlayışlar yapmak: *Kuzey Kıbrıs Türk Hava Sporları Federasyonu paraşütçüleri, Türk ve KKTC bayrakları ile başarılı atlayışlar yaptı.*⁶⁴²

başvurmak < başvuruda bulunmak, başvuru yapmak: *Ne yazık ki... geçen bir yılda başvuru yapılmamış.*⁶⁴³

beğenilmek < beğeni toplamak: *Ankara'da vermeye başladığımız 'Sabah Ankara' ilavemiz Ankara'da büyük beğeni topladı ve ses getirdi.*⁶⁴⁴

duyurmak < duyuru yapmak: *Biz bunun olmaması için önceden duyuru yapmaya çalıştık ama yine de oluyor.*⁶⁴⁵

etkilemek < etki etmek: *Bu büyüme hızı, işsizliğe de olumlu etki etmiş.*⁶⁴⁶

görüşmek < görüşme yapmak: *Bu arada, bu yılın ve elbette yüzyılın son zirvesi olduğu için de, birbirleriyle özel sorunu olanlar ikili görüşmeler yapma fırsatını değerlendirecekler.*⁶⁴⁷

konuşmak < konuşma yapmak: *Kurultayın açılış konuşmasını CHP Genel Başkanı Deniz Baykal yaptı.*⁶⁴⁸

⁶⁴² SABAH: "KKTC 24. yılını kutluyor", *Sabah*, 15.11.2007.

⁶⁴³ GÜRSOY, Sait: "Haydi, kitap fuarına gidelim", *Sabah*, 27.10.2004.

⁶⁴⁴ ALTAYLI, Fatih: "Biz gazetecilik yaptık", *Sabah*, 27.12.2005.

⁶⁴⁵ KADAK, Şelâle: "Nerede benim param diyen müşterimiz oldu", *Sabah*, 04.12.2005.

⁶⁴⁶ ALTAN, Mehmet: "Benim manşetlerim", *Sabah*, 01.11.2003.

⁶⁴⁷ TAN, Ahmet: "AGİT rakısı", *Sabah*, 01.11.1999.

⁶⁴⁸ ÖVÜR, Mahmut: "Kurultaydan demokrasi çıkmadı", *Sabah*, 30.01.2005.

sahnelenmek < **sahneye konulmak**: *Fakat bu vesileyle, muzdarip olduğumuz hicranlı bir maraz yeniden **sahneye konuldu**.*⁶⁴⁹

yenilmek < **yenilgi almak**: *Bülent Korkmaz ile oynadıkları 9 lig, 3 kupa maçında toplam 5 galibiyet, 3 **yenilgi**, dört de beraberlik **almışlardı**.*⁶⁵⁰

yorumlamak < **yorum yapmak**: *AIHM, komisyon üyelerinin Rum davalarıyla ilgili kişisel çıkar bağı içinde olmamaları gerektiği **yorumunu yaptı**.*⁶⁵¹

4.3.8. Gereksiz ek kullanmak

*Ek, kelime bünyesinde görülen, tek başına manası olmayan ve tek kullanılmayan; ancak köklerle birleşmek suretiyle kullanılan ve mana ile ilgili bir vazife gören biçimlere denir.*⁶⁵² Eklerden her hangi biri cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamı düzelir, anlatım durulaşırsa bu ek fazladır. Ek yığılmasında ekler art arda, ek sıklığında ise farklı yerlerde görülür. Anlamı karşılayan gerekli eklerin kullanılmasından sonra gereksiz yere aynı vazifedeki ekin kullanılmasına *ek yığılması* denir. Ek yığılması aşağıdaki biçimlerde görülmektedir:

4.3.8.1. Edilgenlik eklerini üst üste getirmek

Fiillerde iki edilgenlik eki bir arada kullanılmaz. Kullanılırsa *ek yığılması* meydana gelir. Bunun sebebi de ünlü ile biten fiil kök veya gövdesine gelen edilgenlik eki {-n-} 'nin yanına öbür edilgenlik eki olan {-l-}

⁶⁴⁹ SARIER, İlker: "Haftanın özeti", *sabah*, 12.12.2004.

⁶⁵⁰ TÜZEMEN, Levent: "Gerets'in yanlışları", *Sabah*, 07.04.2007.

⁶⁵¹ SABAH: "AIHM'den Türkiye lehine karar", *Sabah*, 06.04.2005.

⁶⁵² ERGİN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 114

ekinin de gelmesidir. Bu ekin gelmesiyle katmerlenmiş edilgenlik durumu ortaya çıkmaktadır. Sonuçta fazladan bir ek kullanılmış olmaktadır.

Örnekler:

ye-n- < **ye-nⁱ-l-**: *Yemekler **yenildi**, bulaşık yıkama olayını iptal ettim.*⁶⁵³

söyle-n- < **söylenⁱ-l-**: *SABAHA-ATV satışından sonra **söylenilen** laflara bakılınca anlaşılıyor ne yazık ki.*⁶⁵⁴

iste-n- < **iste-nⁱ-l-**: *Doğal olarak da, DİBS **istenildiği** zaman elden çıkarılabilecek bir yatırım aracı olma özelliğini kaybediyor.*⁶⁵⁵

yaşa-n- < **yaşa-nⁱ-l-**: *Üst üste kazanılan dördüncü şampiyonluk, UEFA Kupası zaferi ve Süper Kupa'da elde edilen başarı bu yıllarda **yaşanıldı**.*⁶⁵⁶

ko-n- < **ko-n^u-l-**: *...değişik bir sesbiriminin, kullanılmakta olan bir sesbiriminin yerine **konulmasıyla** yapılır.*⁶⁵⁷

aliko-n- < **aliko-y^u-l-**, **aliko-n^u-l-**: *Irak'a silahla, Türkiye'ye ise AKP'nin oylarıyla kabul ettirilen yasa şimdilik yürürlükten **alikonuldu**.*⁶⁵⁸ *Arafat'ın Mukatası'nda kuşatılması, İsrail askerleri tarafından **alikoynulan** ve canlı kalkan olarak kullanılan...*⁶⁵⁹

⁶⁵³ KANAT, Kazım: "Ben yanmasam, sen yanmasan, biz yanmasak nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa", *Sabah*, 23.12.2007.

⁶⁵⁴ TURGUT, Serdar: "Sabah ve global ekonomi", *Akşam*, 25.04.2008.

⁶⁵⁵ KUMCU, Ercan: "Hazine Borçlanması", *Hürriyet*, 18.08.1999.

⁶⁵⁶ TÜZEMEN, Levent: "Galatasaray'da transfer bitmez", *Sabah*, 10.07.2003.

⁶⁵⁷ ÖZÜNLÜ, Ünsal: *Edebiyatta Dil Kullanımları*: 134. s.

⁶⁵⁸ ÂŞIK, Melih: "Alman dostluğu", *Milliyet*, 07.02.2007.

⁶⁵⁹ GÜVEN, Banu: "Kudüs sizi bir girdap gibi içine çeker", *Radikal*, 19.01.2007.

de-n- < de-n-l-: *Hani, Türkiye’de, bir zamanlar kırk yılın “Rus salatası”na “Amerikan salatası” denildi ya...*⁶⁶⁰

4.3.8.2. Ettirgenlik eklerini üst üste getirmek

Ettirgenlik ekleri üç tanedir. Bunlar {-t-, -r-, -Dir-} ekleridir. Bu eklerin bazen ikisinin arka arkaya kullanıldığı görülmektedir:

çık-ar-t- / çık-ar-t-tır-: *...bunları anlayacak bir okur yazar olsaydı, derhal kalem kağıdı çıkarttır ve ‘Türk Argo Lûgati’ne eklenecek yeni maddeleri stenoyla not etmeye başlardı.*⁶⁶¹

yap-tır- / yap-tır-t- : *“Anons yaptırt, tekrarında maçı durdur, gerekirse oyunu tatil et.” dedi mi?*⁶⁶²

4.3.8.3. Çokluk anlamlı kelimelere çokluk eki eklemek

Çokluk anlam, hemen her dilde bazı işaretlerle belirgin hâle getirilir. Türkçede bu anlamı karşılamak için {+lAr} eki kullanılır. İkilemeler yardımıyla da çokluk yapılır. Meselâ “Öğretmen sınıfları dolaştı.” cümlesi yerine “Öğretmen sınıf sınıf dolaştı.” da denebilir.

Türkçedeki bazı alıntı kelimeler aslen çokluk biçimlidir. Türkçeye alındıklarında da çokluk biçimlerini bir müddet muhafaza etmiştir; ancak günümüz Türkçesindeki bazı kelimelerde çokluk biçimlerin çokluk anlamları unutulmuş, çokluk biçimler teklik anlamları karşılar olmuştur. Böyle kelimeler asıl dillerinde çokluk anlamda oldukları gerekçesiyle Türkçede de çokluk biçimli kabul edilmezler. Türkçe böyle dilleri hangi biçimde almışsa öyle düşünülüp kullanılır.

⁶⁶⁰ PULUR, Hasan: “Özgürlüğü seviyoruz ama salak değiliz”, *Milliyet*, 11.04.2008.

⁶⁶¹ ULUENGİN, Hadi: “Mağribî lümpenler hakkında son yazım”, *Hürriyet*, 18.12.2005.

⁶⁶² SABAH: “Fener avantajlı”, *Sabah*, 01.05.2001.

Arapçada çokluk yapmanın üç yolu vardır. Birincisi $\{+ûn\}$ ekinden oluşturulan erkek çokluğu denen cem'-i müzekker salim (*hâzirûn, hâfizûn*); ikincisi $\{+ât\}$ ekinden oluşturulan dişi çokluğu denen cem'-i müennes sâlim (malûmât, inşâât, ifşâât) ve teklik kelimenin yapısı, biçimi değiştirilerek elde edilen çokluğa da kırık çokluk denen cem'-i mükesser (*evlâd, ahlâk, esnâf...*) biçimleridir.⁶⁶³

Türkçe bu tür kelimeleri alırken kendisine uydurmuş, Türkçeleştirmiş, onlara başka anlamlar da katmıştır. Meselâ *varak* kelimesi kitap yaprağı olurken *evrak* belge karşılığında kullanılmaktadır; *veli* öğrenciden sorumlu kişi olurken kelimenin çokluğu olan *evliya* Allah dostu anlamını kazanmıştır.

Türkçede çokluk kelimenin sonunda $\{+LAR\}$ eki gereklidir; fakat hangi dilden gelirse gelsin Türkçeleşmiş kelimelerin başka dillerdeki çokluk biçimleri dikkate alınmaz. Kelimeler Türkçeye göre çokluk yapılır; çünkü *bu bir galat bile değildir. Basitçe bir Türkçeleştirme, özümseme işlemidir.*⁶⁶⁴ Başka dillerden alınan kelimeler *girdikleri dilin ses düzenine uygun duruma gelirler.*⁶⁶⁵

Evlât, tezahürat, meşrubat, tüccar, esnaf, evrak, eşkiya, evliya, ebat, akraba, beyanat, erzak, teşkilat, efkâr, enbiya, maruzat, ukalâ, ulema, aza, hademe... gibi kelimeler Türkçeye çokluk biçimleriyle girmişlerdir. Bu kelimeler aslî kaynaklarında çokluk anlamda olsalar bile Türkçede çokluk anlamlı sayılmaz. Dolayısıyla böyle kelimelerin yanlarına çokluk anlamı-

⁶⁶³ MAKSUDOĞLU, M.: *Arapça Dilbilgisi*: 109. s.

⁶⁶⁴ DEVELİ, H.: *Dil Doktoru*: 185. s.

⁶⁶⁵ AKSAN, D.: *Dil Şu Büyülü Düzen*: 61. s.

na ihtiyaç duyulduğunda çokluk eki getirilirse dil yanlışına şülmüş olmaz.

Dil yanlışı kitaplarının bazılarında, çokluk anlamı olan yabancı kelimelerin yanlarına çokluk ekinin getirilmesine dil yanlışı denmektedir; ancak bazı kelimeler zamanla çokluk anlamlı olma özelliklerini kaybedip teklik anlamlı olur. Meselâ Arapçada *çocuklar* anlamındaki *evlât* Türkçeye bu hâliyle geçmiştir. Zamanla bu kelime *çocuk* anlamına dönmüştür. Bu kelimenin Türkçede çokluğu *evlâtlar* şeklindedir. Böyle kelimelere çokluk ekinin gelmesi yanlış veya fazlalık değildir. Buna örnek olan başka kelimeler de şunlardır:

***inşaat* < *inşaatlar*:** *Ev satılmıyorsa inşaatlar duracak, ama onunla beraber yan sanayii de çimento ve demirden başlayıp fayanstan sıhhi malzemeye kadar hepsi duracaktır.*⁶⁶⁶

***eşya* < *eşyalar*:** *... başka eşyalar için kullanabileceğini akıl ettiği cilalı taş devrinden beri, hamur edilip, pişirilip, süslenip yaşamımıza katılmaktadır.*⁶⁶⁷

***evrak* < *evraklar*:** *Evraklar geldi, Apo'nun arkasından pıtır pıtır dolaştım, ona da imzalattım.*⁶⁶⁸

***teşkilât* < *teşkilâtlar*:** *Tersine, genel merkezin masraflarına para yetmez, teşkilatlar merkeze para yollardı.*⁶⁶⁹

***esnaf* < *esnaflar*:** *...asgari bir vergi ödemekten kurtulmak isteyen bakkal, kasap ve manav gibi küçük esnaflar...*⁶⁷⁰

⁶⁶⁶ MENGİ, Güngör: “Yere basmak”, *Sabah*, 11.02.1999.

⁶⁶⁷ HIZLAN, Doğan: “Anadolu’da sanatın görkemi”, *Hürriyet*, 20.09.2008.

⁶⁶⁸ ARMAN, Ayşe: “Pazarlama dâhisiyim”, *Hürriyet*, 16.08.2008.

⁶⁶⁹ ÜLSEVER, Cüneyt: “ANAP’ta neler oluyor?”, *Hürriyet*, 27.05.2002.

eşkiya < eşkiyalar: 1936'da **eşkiyaları** affettiğini söyledi; ama gelen eşkiyaların ellerini kendisi bağlayarak halkın gözü önünde kurşuna dizdirdi, toplam 35 eşkiyayı.⁶⁷¹

akraba < akrabalar: Çünkü, akıl yok. Kimbilir hangi rezil hesaplar, hangi eş-dost, **akrabalar**, hangi çıkarlar var.⁶⁷²

4.3.8.4. Yer adı olan kelimelere yer anlamı veren {+IIK} ekini getirmek

Yer adlarına yer anlamı veren {+IIK} ekinin gelmesiyle ek yığılması meydana gelir. Böyle kelimeler kalıplaşma eğiliminde olan kelimelerdir.

sayfiye+lik: Her yaz Boğaz'da bir **sayfiyelik** ev kiralarız. Sayfiye, yazlık anlamındadır. Üzerine yanlışlıkla Türkçe {+IIK} eki getirilmektedir. Doğrusu "Her yaz Boğaz'da yazlık bir ev kiralarız." Olmalıdır.

Boş ve sağlam binalarımız var... **Sayfiyelik** tesislerimiz var. Yazlık kamp yerleri öylece bekler durur.⁶⁷³

{+IIK} eki alan bazı kelimeler kalıplaşmıştır ve biçimce ek yığılması olsa da anlamca yanlış sayılmaz. Örnekler:

çaydanlık: çay (Çince) + dan (Farsçada +IIK anlamı veren ek) + lık (Türkçe ek): Kitabın girişinde 'eğer havasındaysa günde üç **çaydanlık** çay içtiği' yazılmış.⁶⁷⁴

⁶⁷⁰ KIZILOĞLU, Şükrü: "Matrah artırım endişesi", *Hürriyet*, 26.03.2003.

⁶⁷¹ HIZLAN, Doğan: "İnce Memed'e imzama koymamak için direndim", *Hürriyet*, 20.12.2003.

⁶⁷² ALTAYLI, Fatih: "Sağlıksız bir bakanlık", *Hürriyet*, 17.10.1997.

⁶⁷³ TAMER, Rauf: "Süresiz tatil", *Sabah*, 18.09.1999.

⁶⁷⁴ BABAOĞLU, Haşmet: "Toplum üşütüyorsa...", *Sabah*, 17.02.2001.

mezbelelik: Mezbele çöplük demektir. İlave olarak {+IIK} ekini getirmeğe ihtiyaç yoktur: ... *Selahattin Altınöz, kilisenin 88'de bir mezbelelik görüntüsünde olduğunu, ...*⁶⁷⁵

4.3.8.5. {+CI, +II, +CA, ki} eklerini fazladan kullanmak

Bazı kelimelerin anlamlarında bahsedilen işi yapan kişi anlamı mevcuttur. Böyle kelimelere tekraren {+CI} ekini eklemek fazlalıktır ve gereksizdir.

gammaz (fitneci) < gammazcı: *Yapacağın her hareket, peşimizde dolaşan gammazcuların gazabını üstümüze çekek demek, en iyisi suya sabuna dokunmamak...*⁶⁷⁶

rantiye (faizle geçinen kimse, faizci) < rantiyeci: *Böylece yabancılar bizim kim olduğumuzu anlasınlar, yerliler de zaten rantiyeci olduğu için batsınlar.*⁶⁷⁷

kasap (kırmızı et satan) < kasapçı: *Sakarya'da "Kasapçı dükkanında sünnet" skandalı üzerine Hürriyet'in görüşünü almak üzere...*⁶⁷⁸

Bazı millet ve dil adları fazlalıklar taşımakta ve bazıları da yanlış yazılabilmektedir. Meselâ:

Afganlı: Afganistan vatandaşı ya da ırk olarak orada yaşayan insanların soyundan olan kişi anlamındaki Afgan kelimesinin "Afganlı" şeklinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu biçimdeki kullanım yanlıştır. Ya "Afgan" ya da "Afganistanlı" şeklinde olmalıdır: *Afganistan'da Sovyet-*

⁶⁷⁵ AKMAN, Nuriye: "Papa için hazırlanıyorlar", *Sabah*, 24.10.1998.

⁶⁷⁶ KIZILKAYA, Muhsin: "Anadolu ateşini yakan adam", *Radikal*, 15.09.2002.

⁶⁷⁷ EĞİLMEZ, Mahfi: "Pop ekonomi", *Radikal*, 10.04.2005.

⁶⁷⁸ DEMİRKAN, Süleyman: "Skandallar Umre'yi ortaya çıkardı", *Hürriyet*, 22.06.2007.

*ler Birliği'nin işgali sonrasında öldürülen Afganlı sayısı Afganlıların birbirlerini öldürmesinden daha azdı.*⁶⁷⁹

Almanca dili: Dil isimleri millet isimlerinin yanına {+CA} eki getirilerek yapılır. Bunun yanında fazladan “dili” kelimesini getirmeğe gerek yoktur. Meselâ Almanca dili, İngilizce dili denmez, yanlış yapılmış olur: **Almanca dilinin en iyi biçimde öğrenilmesi gerektiğini söyledi.**

Sıfat yapan {+ki} eki ile isim-fiil yapan {-An} eklerinin bir arada kullanılması yanlıştır. İkisi de aynı görevde olduğu için biri kullanılırken öbürüne yer yoktur:

“Bütün silahların envanterinin yapılp dışarıdaki olan silahların ortaya çıkarılması gerekir.”⁶⁸⁰ cümlesinin düzeltilebilmesi için ya **ki** eki atılmalı veya **olan** kelimesi atılmalıdır.

“Bu vesile ile her bölge, -daha önceki sahip oldukları kendi inançlarının da tesiri ile- İslâmiyeti muhtelif şekillerde telâkkî etmeye başladılar.”⁶⁸¹ cümlesinde de **ki** eki veya **sahip oldukları kendi** kelimeleri atılarak doğru cümle elde edilmelidir.

4.3.8.6. İyelik eklerini gereksiz kullanmak

İyelik eki sözü edilen varlığın ve yapılan işin sahibini belirtirken kullanılır. Bazı ifadelerde işi yapan belli olduğu için iyelik ekine gerek kalmaz. Yanlış kullanılan örnekler şunlardır:

⁶⁷⁹ ERGAN, Uğur: “Asker terk etmeliydi”, *Hürriyet*, 18.06.2007.

⁶⁸⁰ YENİ ŞAFAK: Koman Paşa bizi yanılttı (Kapak), *Yeni Şafak*, 19.08.2008.

⁶⁸¹ GÜZEL, Abdurrahman: “Tekke Şiiri”, 253. s.

*Aynı şeye değişik yaklaşımlarla ve değişik açılardan masını [bakmayı] bilmeliyiz.*⁶⁸²

*Hâlbuki bugün hepimizin en çok kullandığımız [kullandığı] ve kullanmasından vazgeçemeyeceğimiz [vazgeçemeyeceği] şey odur.*⁶⁸³

4.3.8.7. İki olumsuz eki bir arada kullanmak

Olumsuz anlam bir ekle sağlanabiliyorsa fazlasını kullanmağa gerek yoktur. Meselâ:

Duymazlık yerine duymamazlık, görmezlik yerine görmemezlik demek ek yığılmasına sebep olmaktadır. Bu şekildeki kullanıştan farklı olarak, aynı anlamı karşılamak üzere duymamaklık, görmemeklik kullanılır. Örnekler:

*...bu sağır kulaklar neyle tıkalı da kimse duymuyor, kör gözler neyle örtülü de kimse görmüyor, görmemezlikten [görmezlikten] geliyor?*⁶⁸⁴

*Bu yıl sinemamız, dünyadaki yükselen trendleri duymamazlık [duymazlık] etmedi ve korku türüne bariz bir ilgi gösterdi.*⁶⁸⁵

4.3.5.8. Ek sıklığı

Kelimelerde veya kelime öbeklerinde yer alan aynı yapıdaki eklerin bir cümlede ve art arda gelen cümlelerde sık tekrar edilmesine ek sıklığı denir. Ek sıklığı, bir ahenk kusuru ve ifade bozukluğudur. Ek sıklığı denen bu durum kulağı tırmalar. Ek sıklığını ek yığılmasından ayıran fark ek yığılmasında eklerin art arda kullanılması; ek sıklığında ise cümlenin

⁶⁸² TOPTAŞ, H.: 1981-2001 ÖSS, ÖYS Türkçe Testleri...: 71. s.

⁶⁸³ KARABIYIK, B. : İlköğretim 6-8. Sınıflar Türkçe Ders Kitapları...: 24-25. s.

⁶⁸⁴ AKKAYA, Gülfer: "Emekçi olmayan bir kadın gördünüz mü?", *Radikal*, 09.03.2008.

⁶⁸⁵ TABAK, Yeşim: "Bu yılı kimler ve neler yönetti?", *Radikal*, 01.01.2005.

farklı yerlerinde kullanılmasıdır. Ek sıklığı *zincirleme isim tamlamalarının* da ve *arka arkaya sıralanan zarf yapan fiillerde daha çok görülür.*⁶⁸⁶

...geçmişteki ve günümüzdeki bazı uygulamalar bu nazariyeyle tezat teşkil etmektedir.⁶⁸⁷

Hatta Bizans ordularında birkaç Hristiyan Türk'ün bulunduğunu, Oğuz Türkmenleri arasında Hristiyanlığın çok kısa ve sınırlı bir zaman içinde yayılma istidadı gösterdiği[ni], ancak yayılamadığı[ni], yani Tes-hir ve Gürkan Nehri havzasını alan Türklerden de birkaçının Zerdüşt mezhebini kabul edenlerin bulunduğunu, Hazarların Musevî olduğunu, Hazarlarla coğrafi münasebetleri bulunan Kıpçaklar ve Oğuzlarda Turanî tesirler görüldüğünü biliyoruz.⁶⁸⁸

4.3.5.9. Ek ahenksizliği

Kelime sıklığı ve ek sıklığından başka, ifade içinde bazı seslerin birbirlerine yabancı durması, birbirleriyle uyuşamaması, dinleyeni rahatsız etmesi sonucu oluşan ses ve ahenk kusuruna *kakofoni*, *tenafür* veya *ek ahenksizliği* denir. Meselâ *p, t; c, ç, j, s, ş, z* gibi bazı seslerin birbirine yakın olması hem söyleyiş güçlüğü meydana getirir hem de kulağa hoş gelmez.⁶⁸⁹ Bu tip seslerin yakın olması da tenafür meydana getirir. Meselâ:

Kandillili: *Hayati'nin tayfası beş-altı kişilik, Kandillili gençlerden oluşmuş bir gruptur.*⁶⁹⁰

⁶⁸⁶ SUZEP: "Dil Yanlışları ve Anlatım Bozuklukları".

⁶⁸⁷ YILMAZ, M. Nuri: "Papa'nın ziyareti ve diyalog", *Hürriyet*, 01.12.2006.

⁶⁸⁸ GÜZEL, Abdurrahman: "Tekke Şiiri", 253. s.

⁶⁸⁹ SUZEP: "Dil Yanlışları ve Anlatım Bozuklukları"

⁶⁹⁰ RADİKAL: "Hayati ve tayfası", *Radikal*, 01.06.2001.

Kadirli: *Yalnız bu Kadirli araştırmacı yıllardan bu yana 'Benim babam bina okur, döner döner gene okur', tutturmuş bir İnce Memed.*⁶⁹¹

olasılıkl: *Yunanistan, Ukrayna ve Danimarka maçları üç olasılıkl maçlar.*⁶⁹²

Bu kelimelerdeki tenafür veya kakoфонik durum *umumiyetle ses ve hece düşmesiyle ortadan kalkar.*⁶⁹³ Bir çıkış yolu da aynı manayı verebilen başka bir ek kullanmaktır. *Kandillili* yerine *Kandilli'den*, *Kadirli* yerine *Kadirli'den* demek mümkündür.

4.4. SÖZ DİZİMİNDE DİL YANLIŞLARI

Kelimelerin bir araya gelerek oluşturdukları anlam bütününe söz dizimi denir. Söz diziminin içinde kelime öbekleri ve cümleler yer alır. Söz dizimi düzlemindeki yanlışlara *za'f-ı telif, lahn, takdim tehir hatası* (*verbal mistake, grammatical mistake, contextual mistake, incoherence*) denir ve dil yanlışlarında asıl tehlikenin galatta, yani söz varlığındaki dil yanlışlarında değil söz dizimindeki dil yanlışlarında olduğu kabul edilmektedir. Buna rağmen söz varlığındaki yanlışlara ilgi söz dizimi yanlışlarından daha fazladır.

Yanlışsız bir anlatımla cümle oluşturmak için doğruluk, uygunluk ve sağlamlık şarttır. **Doğruluk**, anlatımda yer alan sözlerin dil bilgisi kurallarına uygunluğunun ötesinde *yapımla* anlayış ve vazife mutabakatıdır. **Uygunluk**, ele alınan konu ile o konu etrafında söylenen sözler arasında yakınlık bulunmasının lüzumudur. Uygunluk dairesinde sözün anlamla ve

⁶⁹¹ ERCİYES, Cem: "İnce Memed ölmez", *Radikal*, 06.10.2002.

⁶⁹² ALTINSAY, İbrahim: "Asmaya asmaya asmaya geldik", *Radikal*, 30.03.2005.

⁶⁹³ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 432. s.

sözün sözle uygunluğu akla gelmelidir. **Sağlamlık**, sözü oluşturan kelime ve kelime öbekleri arasındaki yakınlığın dil bilgisine uygunluk şartı yanında maksada uygun olması,⁶⁹⁴ dil yanlışlarının olmaması demektir.

4.4.1. Kelime öbeklerinde dil yanlışları

Kelime öbeği, *birden fazla kelimeyi içine alan, yapısında ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir.*⁶⁹⁵ Kelime öbekleri cümlede bir öge olarak bulunur, tek kelime gibi iş görür.

Türkçede yardımcı unsurlar esas unsurlardan önce gelir. Tamlamalarda önce tamlayan sonra da tamlanan gelirken, cümlelerde de önce yardımcı cümle sonra da esas cümle gelir. Yalnızca ki'li birleşik cümlelerde önce esas cümle, sonra yardımcı cümle gelir.

Kelime öbeklerinin bazılarında dil yanlışları görülmektedir. Dil yanlışlarının belirlenebildiği kelime öbekleri şunlardır:

4.4.1.1. İsim tamlamalarında dil yanlışları

İki veya daha çok isimden kurulan tamlama isim tamlamasıdır. Türkçede *tamlayan ve tamlanandan meydana gelen isim tamlamasının tamlayanı genellikle ilgi hâli ekli, bazen de eksiz olur. Tamlanan ise daima iyelik eki alır.*⁶⁹⁶ İsim tamlamaları belirsiz ve belirli olmak üzere iki kısımda ele alınır. Tamlamada asıl unsur sonra yardımcı unsur önce gelir. Tamlamanın asıl unsuru tamlanan, yardımcı unsuru ise tamlayandır.

⁶⁹⁴ GÜNEŞ, S: *Anlatım Bilgisi*: 51-60. s.

⁶⁹⁵ ERGİN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 374. s.

⁶⁹⁶ TOPALOĞLU, A.: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: 92. s.

İsim tamlamalarında belirsiz isim tamlamasının arasına başka kelime giremez. Belirli isim tamlamasının arasına ise isimleri nitelleyen başka kelimeler girebilir. Meselâ *kapının küçük kolu* denir; ancak *küçük* kelimesi belirsiz isim tamlamasının arasına girmez, *kapı küçük kolu* olmaz. Onun yerine *küçük kapı kolu* olur.

İsim tamlamasına dair yapılan dil yanlışları şöyledir:

Tamlamanın kuruluşunu değiştirmek: İsim tamlamalarının kuruluşu “*tamlayan + tamlanan*” biçimindedir. Birçok dilde tamlanan önce tamlayan sonra gelir. Türkçede de bazen tamlamanın kuruluşu değişebilmektedir. Şiir dilinde ölçüyü, ahengi ve kafiyeyi sağlamak için tamlamanın kuruluşu değiştirilebilir; çünkü şiir dili sanat yapmak için esnek bir özellik arz eder.

Hâlini bilmez perîşânın perîşân olmayan (Ahmet Paşa)

Mısrada geçen *hâlini* kelimesi tamlanan, *perîşânın* kelimesi de tamlayandır. Şiirde bunlar ölçü endişesiyle yer değiştirmiştir.

Bazen de yabancı kelimelerle geldiği dilin kurallarına uygun olarak eksiz tamlama kurulduğu görülür. Türkçede tamlama yapısı bellidir. *Yabancı dillerin etkisiyle tamlamanın yapısını bozmak onarılması güç sonuçlara sebep olmaktadır; çünkü yanlış bir yapı, benzetme yoluyla çoğaldığından*⁶⁹⁷ başkalarının da dil yanlışına düşmesine sebep olabilir. Dolayısıyla böyle kullanışlara dikkat edilmesi gerekir. “*Kanaltürk, Eczane Çiçek, Foto Batuhan, Kebap Antep, Saloon Efes...*” gibi tamlamalar böyle kullanışa örnektir.

⁶⁹⁷ ÜSTÜNOVA, K.: *Dil Yazıları*: 280. s.

Tamlamayı eksik kurmak: İsim tamlamaları kurulurken konu çerçevesinde konuşulduğu gerekçesiyle tamlanan söylenmeden tamlayanla me-ram anlatılmak istenebilir. Bu durumda anlatımda eksiklik meydana gelir. Bunu sebebi dilde en az çaba yasadır; ancak az çaba, yetersiz çaba olmalıdır.

“*Tamlayan+tamlanan*” yapısındaki isim tamlamalarında, tamlananın iyelikli unsur olması gerekmektedir.⁶⁹⁸ Ancak “*Gökçen Plaza, Pınar Kuruyemiş, Koray Spor, Ceşen Kundura, Mariza Büfe, Nur Çorap, Ulus Şekerleme, Adnan Kundura*” gibi yapılar bu kurala uymamaktadır. Doğru biçimleri *Gökçen Plazası, Pınar Kuruyemişçisi, Nur Çorapçısı, Ulus Şekerlemeleri, İskender Kebabı* şeklindeki Türkçe tamlama kuruluşu tercih edilmelidir. “*Halk Ekmek*” şeklindeki yaygın tamlamanın da doğru biçimi “*Halk Ekmeği*”⁶⁹⁹ olmalıdır.

“*Uludağ Üniversiteli olmak ayrıcalıktır.*” cümlesindeki tamlamanın doğrusu “*Uludağ Üniversitesi öğrencisi olmak ayrıcalıktır. / Uludağ Üniversitesi'nden olmak ayrıcalıktır. / Üniversiteli olmak ayrıcalıktır.*”⁷⁰⁰ biçimleridir.

Yön adlarının yazımı: *Doğu bölgeler, batı bölgeler, doğu kesimler, batı kesimler* gibi yazılışlar aslında isim olan bu kelimelerle yapılan tamlamaları sıfatmış gibi göstermektedir. Böyle kuruluşların sebebi yabancı dillerin etkisidir. Doğrusu belirsiz isim tamlaması biçiminde kurulmalıdır:

⁶⁹⁸ ÜSTÜNOVA, K.: *Dil Yazıları*: 280. s.

⁶⁹⁹ KARAÖREN, S.: “Yollarda Karşılaştığımız Dil Yanlışları”, 9. s.

⁷⁰⁰ ÜSTÜNOVA, K.: *Dil Yazıları*: 284. s.

*Doğu bölgeler parçalı, zamanla çok bulutlu, öğle rinden sonra...*⁷⁰¹: Hava durumu haberlerinde kullanılan *doğu bölgeler* ifadesi (*yurdun*) *doğu bölgeleri* şeklinde olmalıdır. *Doğu* kelimesi bir yön ismi olduğu için oluşacak tamlama isim tamlaması olmalıdır.

Tamlamanın sıfat alması:

Belirsiz isim tamlaması biçiminde oluşmuş kelime öbeklerinin arasına sıfat girmez. Sıfat, tamlamanın başına getirilir. Bu kurala aykırı durumlar yanlış kuruluşlardır. *Okul kapısı* tamlamasının arasına *yeni* sıfatı getirmek yanlıştır. Doğrusu *yeni okul kapısı* şeklindedir. Tamlamanın tamlayanı *okul*, tamlananı ise *kapısı* olduğu için tamlamanın başına gelen sıfat da tamlananın sıfatı sayılmaktadır. Burada *yeni okul kapısı* denince *yeni* olan *kapı*dır. Belirli isim tamlamasında ise tamlamanın arasına sıfat gelir. Belirli isim tamlamasının hangi unsuru sıfat alırsa vasfedilen kelime de odur. *Okulun yeni kapısı* tamlamasında *yeni* olan *kapı*dır. Buna karşılık *yeni okulun kapısı* tamlamasında *yeni* olan *okul*dur.

Belirli isim tamlamasının başına getirilen kelime, tamlayanın, yani ilk kelimenin sıfatı olurken, belirsiz isim tamlamasının başına getirilen kelime, tamlananın sıfatı olur. Meselâ “*Eski evin kapısı*” dendiğinde “*eski*” olan “*ev*”dir; “*eski ev kapısı*” dendiğinde ise “*eski*” olan “*kapı*”dır. Demek ki “*eski İstanbul valisi*” dendiğinde de zaten “*eski*” olanın, “*vali*” olduğu anlaşılır. Benzer örnekler şunlardır:

*İsmi lazım değil, Turizm eski bakanlarından birinden öğrendiğime göre, buraya oteli konduracak olan holding...*⁷⁰² : ...***eski*** turizm bakanlarından biçiminde olmalıydı.

⁷⁰¹ SABAH: “Hava sıcaklıkları artıyor”, *Sabah*: 19.05.2008.

Yüksek İnşaat Mühendisi (doğru) / İnşaat Yüksek Mühendisi (yanlış): Babam 70 yaşını geçmiş eski bir orman yüksek mühendisi.⁷⁰³

Sayın Başbakan ... (doğru) / Başbakan Sayın ... (yanlış): "Açız protestosu" başlıklı haberde Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ı protesto eden işçiler...⁷⁰⁴

Sıfatlardan oluşmuş birleşik isimlerle yapılan belirsiz isim tamlamasında durum farklıdır. Birleşik kelimenin bünyesindeki sıfat, kelimeyi niteleyici özelliğini bıraktığı için araya girmiş sayılmaz. **“Hemşirelik Yüksekokulu”** tamlamasında *yüksek* kelimesi *okul* kelimesiyle beraber birleşik kelime olduğu için *yüksek* kelimesini sıfat gibi düşünememek gerekir. *“Aradan geçen yıllardan sonra Meryem, büyüdü ve Tarbzon Yüksek Hemşirelik Okulu'nu bitirdi.”*⁷⁰⁵ cümlesindeki **Yüksek Hemşirelik Okulu** tamlamasının doğrusu **Hemşirelik Yüksekokulu** şeklinde olmalıydı.

4.4.1.2. Sıfat tamlamalarında dil yanlışları

İsmi niteleyen ya da belirten kelime diye tarif edilen sıfatların isimlerle beraber bulunmaları sıfat tamlamasını meydana getirir.

Sıfat tamlamasında sıfat birden çoksa önce niteleme sıfatı, sonra da belirsiz sıfat gelir: **küçük bir kuş**... Bunun tersi olarak *bir küçük kuş* ifadesi yanlıştır; çünkü önce bilinen nitelikler ifade edilir, sonra belirsizlik belirsiz sıfatla anlatılır. “Önde bulunan, en eski olan” demek anlamına

⁷⁰² DOĞRU, Necati: “Karavancıları da kovdular”, *Sabah*: 31.01.1998.

⁷⁰³ ALTAYLI, Fatih: “Ormancı”, *Sabah*, 26.08.2006.

⁷⁰⁴ DURBAŞ, Refik: “‘Kurtalan Çimento’ işçileri”, *Sabah*, 07.07.2003.

⁷⁰⁵ ÖZBOZKURT, Neslihan: “İnternet’ten annesini buldu”, *Sabah*, 24.08.2000.

gelen birçok Hint-Avrupa terimleri ile hısım ⁷⁰⁶olan *bir* sıfatı belirsizlik sıfatlarından en çok kullanılanıdır.

“Birkaç dolaşan adam gördü.” yerine “Dolaşan birkaç adam gördü.”

“Diğer bir derin vadi vardı.” yerine “Derin, diğer bir vadi vardı.”

“Diğer satılmış kitaplar...” yerine “Satılmış diğer kitaplar...”

Sıfat tamlamasında sıfat olan kelimeler ismin önünde art arda sıralanır: *hızlı, kaliteli ve sağlam bilgisayar...*

Sıfat tamlamasında bir sıfat birden fazla ismin niteleyicisi veya belirticisi olur: *bu kitabı, defteri, kalem ve silgiyi...*

Sayı sıfatlarının çokluk olması önüne geldiği ismin de çokluk olmasını gerektirmez. Sayı sıfatları ve belgisiz sıfatlar $\{+LAR\}$ çokluk eki almazlar. Bu sıfatlar çokluk eki almadıkları gibi geldikleri isimler de çokluk eki almazlar. *Birçok insanlar* demek sıfat tamlamasında zaten bulunan çokluk anlamına eklenen fazlalık sayılır. Doğrusu *birçok insan* şeklindedir. Aynı biçimde *on kardeş* ifadesi de zaten çokluk anlamı taşıyor. Buna $\{+LAR\}$ çokluk ekini eklemek fazlalıktır. Doğrusu çokluk ekinin olmadığı *on kardeş* biçimidir: “*Bu aileyi*” tanırız. *On kardeşler [kardeş]. “Ağabeyleri” Hamit... Celil... Sait... Halil...*⁷⁰⁷

Sayı sıfatıyla niteleme sıfatı bir araya geldiğinde niteleme sıfatı isme yakın olur, sayı sıfatı da öne gelir. Bu durumda şu örnekte sıfat olan kelimelerin sıraları değişmelidir: *Bu dolaşmaları ona Tokatlı Nurî ve*

⁷⁰⁶ KAÇALIN, M. S.: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: 111. s.

⁷⁰⁷ DONAT, Yavuz: “Acılı Adana”, *Sabah*, 11.03.1999.

*Gedâi gibi ünlü iki çırağı kazandırmıştır.*⁷⁰⁸ Cümlede yer alan *ünlü iki çırağı* sıfat tamlamasında sıfatların sırası **iki ünlü çırağı** şeklinde değişmelidir.

İngilizcenin etkisiyle *sınıf 1, numara 3, kural 2* gibi tersten kurulan sıfat tamlamalarının doğruları *1. sınıf, 3 numara, 2. kural* şeklinde olmalıdır. Örnekler:

II. Kısım < Kısım II: Kısım II İnsan Beynine İlişkin Kuram ve Olgular⁷⁰⁹

1. Bölüm < Bölüm 1: Bölüm-I Dil, Anadili ve Öğretimi⁷¹⁰

4.4.1.3. İsim ve sıfat tamlamalarının karıştırılması

İsim tamlaması ile sıfat tamlaması ayrı özellikleri olan tamlamalardır. Bir tamlama içinde isme bağlanan isimle yine isme bağlanan sıfatın ikisi birden bulunmaz. Bulduğunda isim tamlamasının tamlayanı sıfat tamlamasının da tamlayanı olmayacağı için bir eksiklik ve uyumsuzluk meydana gelir. Farklı türdeki kelimeler aynı tamlanana bağlanamaz. Aşağıdaki tamlamalar isim ve sıfat tamlamalarının karışmış örnekleridir:

*21 Haziran 1970 tarihine kadar resmî ve hatta tatil günleri dışında yayımlanmıyordu.*⁷¹¹ Cümledeki koyu ifadelerde sıfat tamlaması ile isim tamlaması birleştirilmiştir. Doğru kullanım iki tamlamayı ayrı yazmaktır: *21 Haziran 1970 tarihine kadar resmî günler ve hatta tatil günleri dışında yayımlanmıyordu.*

İki farklı tamlamanın birleştirildiği yanlış kullanışlara örnekler şun-

⁷⁰⁸ SAKAOĞLU, Saim: “Türk Saz Şiiri”, 205. s.

⁷⁰⁹ CAINE, Renate Nummela – CAINE, Geoffrey: *Beyin Temelli Öğrenme*: 25. s.

⁷¹⁰ DEMİREL, Özcan: *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*: 9. s.

⁷¹¹ Türkiye Gazetesi: *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, 17. c., 53. s.

lardır:

Kültürel ve sanat etkinlikleri > **kültürel** etkinlikler ve **sanat** etkinlikleri

Özel ve devlet televizyonları > **Özel** televizyonlar ve **devlet** televizyonları

Bazı bilim adlarının imlâsında da sıfat tamlaması ile isim tamlaması karıştırılabilmektedir. Aslen isim olan bir kelime sıfat gibi düşünülüp isim tamlaması kuralına aykırı olarak bilim adı yapılmıştır. Örnekler:

İnsanbilim (antropoloji) / Doğrusu **insan bilimi**: *Antropolojinin (insanbilim) incelediği, araştırdığı, yorumladığı gerçekle yüzleşmeliyiz*⁷¹²

Çevrebilim (ekoloji) / Doğrusu **çevre bilimi**: ... göz kamaştırıcı şekilleri araştıran Cornell Üniversitesi davranışsal **çevrebilim** uzmanı Elizabeth Tibbetts,⁷¹³

Dilbilim (lengüistik) / Doğrusu **dil bilimi**: **Dilbilimin** gerecini önce insan dilinin bütün görünüşleri oluşturur.⁷¹⁴

Ruhbilim (psikoloji) / Doğrusu **ruh bilimi**: "Obsesif kompulsif" bozuklukların ve "Tourette Sendromu" hastalığının **ruhbilim** gibi toplum bilimlerine de yansıtıp yansımadığını anlamaya çalıştım.⁷¹⁵

Sıfat tamlaması şeklinde kurulması gereken tamlamaların isim tamlaması gibi kurulması yanlıştır.

⁷¹² BABAOĞLU, Haşmet: "Bayramınız kutlu olsun", *Sabah*, 05.03.2001.

⁷¹³ HÜRRIYET: "Böcekler de birbirini tanıyor", *Hürriyet*, 05.08.2002.

⁷¹⁴ SAUSSURE, Ferdinand: *Genel Dilbilim Dersleri*: 7. s.

⁷¹⁵ BARLAS, Mehmet: "Sosyopolitik davranış bozukluklarımızın kaynakları", *Sabah*, 30.06.2008.

Panteist anlayışı: “ ‘Vahdet-i vücüt’ telâkkisinden de daha ileri giden bu **panteist anlayışı** İslâmîleştirilmiştir.”⁷¹⁶ cümlesinde olduğu gibi “panteist anlayışı” tamlamasında tamlayan sıfat olduğu hâlde isim gibi düşünülmüştür. Doğrusu “ ‘Vahdet-i vücüt’ telâkkisinden de daha ileri giden bu **panteist anlayış** İslâmîleştirilmiştir.” şeklinde olmalıdır.

4.4.1.4. Arapça ve Farsça tamlamalarda dil yanlışları

Arapça ve Farsçadan Türkçeye pek çok kelime ve tamlama geçmiştir. Bunların Arap abecesiyle yazılışları Arapça ve Farsça asıllarında nasılsa Osmanlıcada da aynıydı. Latin abecesinin kabulünden sonra ise özellikle tamlamalar konusunda kargaşa yaşanmıştır. Böyle tamlamaların yazılışında birlik kurulamamıştır.

Arapça ve Farsçadan gelmiş tamlamaların yazılışlarında şu iki maddeye dikkat etmek gerekmektedir:

1. Esas söz varlığına girmiş, tamlama oldukları dil uzmanları dışındaki insanlarca fark edilmeyen Arapça ve Farsça tamlamalar bitişik biçimde yazılmalı, aralarına her hangi bir çizgi veya işaret konmamalı; çünkü alınan tamlamada, kelimelerin anlamları ayrı ayrı düşünülerek kullanılmaz. İki kelimenin bir araya gelerek taşıdıkları anlam ele alınıp değerlendirilir.

Bazı terkiplerin iki şekilde de yazıldığı görülmektedir. Bu durumu yanlış yazım diye değerlendirmek gerekmez; çünkü bazı terkipler henüz kalıplaşmamıştır. Yanlış olan, bu iki şekilden farklı olarak kurallar dikkate alınmadan karışık biçimde ayırmak ya da terkibi oluşturan kelimeleri ayrı ayrı yazmaktır.

⁷¹⁶ GÜZEL, Abdurrahman: “Tekke Şiiri”, 322. s.

Esas söz varlığından örnekler

ehlibeyt / ehl-i beyt: *Sonra Ali-Muaviye çekişmesini, Hazret-i Hüseyin'in zulme karşı ayaklanışını, **Ehli Beyt** sevgisini anlamaya çalıştım.*⁷¹⁷

ehlisünnet / ehl-i sünnet: ***Ehli sünnet**, inancın esaslarını İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an ile Hz. Peygamber'in söylediği ve yaptığı şeylerin ruhuna ve anlamına sadık kalan kelimelerin nitelemek için kullanılan bir terimdir.*⁷¹⁸

ehvenişer / ehven-i şer: *Yani bugünkü durum **ehveni şer**.*⁷¹⁹

ilanaşk / ilân-ı aşk: *"Nerden çıktı?" diyenler, **ilanı aşk** edenler.*⁷²⁰

resmigeçit / resm-i geçit: *Mübarek 1,90'a yakın boyuyla kahraman ordumuzun **resmi geçit** düzenini bozacak kadar iriydi.*⁷²¹

sukûtu hayal / sukût-ı hayal: *Aktuna "**Sükutu hayale** uğramaktan korkuyorum." demiş.*⁷²²

sürçülisân / sürc-i lisân: *Alaattin ağabeyimiz yazarken "**sürcü lisân**" etmişti.*⁷²³

2. Esas söz varlığına girmemiş, ilahiyat, tarih veya edebiyat terimi ve kavramı olan tamlamalarda ve özel isimlerde araya tamlama çizgisinin konması gerekir. O tamlamayı kullanan kişiler umumiyetle ehliyetli kişi-

⁷¹⁷ COŞKUN, Ahmet Hakan: "Bu bir özeleştirmedir", *Sabah*, 05.04.2004.

⁷¹⁸ YILMAZ, Mehmet Nuri: "Hurafe ve batıl inançlar", *Hürriyet*, 04.02.2005.

⁷¹⁹ ALTAYLI, Fatih: "Yüzde 50 olsa ne fark eder", *Hürriyet*, 12.07.1999.

⁷²⁰ ULUÇ, Hıncal: "Kovulduğu dergiye kapak olan kız", *Sabah*, 04.10.2006.

⁷²¹ DUMAN, Selahattin: "Uzunlar çok yaşar ama kısalar akıllıdır", *Sabah*, 27.06.1999.

⁷²² ULUÇ, Hıncal: "Atatürk ve Türkçe üzerine...", *Sabah*, 26.05.1997.

⁷²³ BİLGİÇ, Gürcan: "Ortaklık açıklaması", *Sabah*, 10.02.2007.

ler olduğu için anlamın aktarılmasında veya değerlendirilmesinde bir sorun yaşanmaz. Ayrıca tamlamayı oluşturan kelimelerin tek başlarına taşıdıkları anlam değeri de bahsedilen kişiler için önemlidir:

Terimlerden ve özel isimlerden örnekler

Kuva-yı Milliye: İlçelerdeki milis kuvvetleri, ***Kuvayı Milliye Komutanı Ali Saip Ursavaş*** yönetiminde Fransızlar'a alaycı bir muhtıra verdiler.⁷²⁴

Kur'ân-ı Kerim: Zaten ***Kurânı Kerim***'de, "Yahudileri dost edinmeyin" diyor.⁷²⁵

Kitâb-ı Mukaddes: Daha ***Kitabı Mukaddes*** döneminde ve klasik dönemde bile burada baharat krallıkları bulunuyordu.⁷²⁶

Memâlik-i Osmâniye: Bunda "***Memaliki Osmaniye***"ye ait toprakların tasarrufu da dâhildi.⁷²⁷

Hacerü'l-esved: Doğu köşesinde yerden 1,5 yükseklikte duvara yerleştirilmiş olan ***Hacer-ül Esved*** ile kapı arasında kalan bölüme multazam adı verilir.⁷²⁸

Türkçe konuşan kişilerin Arapça ve Farsça tamlamaları doğru kullanabilmesi için bu iki dilin dil bilgisi kurallarını öğrenmesi beklenmemelidir. Dolayısıyla bu iki dilden gelen kelimeler de başka dillerden gelen kelimelerde olduğu gibi nasıl söylenirse o biçimde yazılması gerekmektedir.

⁷²⁴ KARAKOYUNLU, Yılmaz: "11 Nisan ve Peygamberler kenti", *Sabah*, 11.04.1998.

⁷²⁵ BARLAS, Mehmet: "Bazı olaylar, susarak ve seyrederek geçirilmez", *sabah*, 09.12.2003.

⁷²⁶ ÖRS, Ahmet: "İşin sırrı baharatta", *Sabah*, 11.09.2005.

⁷²⁷ ALTAN, Çetin: "Şayet dönersem, yakarım", *Sabah*, 09.12.1998.

⁷²⁸ AKMAN, Nuriye: "Haccın kısa tarihi", *Sabah*, 05.04.1998.

dir. Böyle kelimelerin ilk yazılışları çok mühimdir; çünkü ilk yazılışlar sonraki yazılışlara esas teşkil etmektedir.

İkinci maddeye uygun olarak terimlerde kullanılan Farsça tamlamalarda kelimelerin sırası Türkçedekinin tam tersidir. Tamlamada birinci kelimeye tamlanan (muzaf), ikinci kelimeye tamlayan (muzafunileyh) ve arada okunan; fakat yazılmayan “i” sesine de izafe kesresi denir.⁷²⁹ Farsça tamlamalarda tamlamayı göstermek için arada {-I} sesi kullanılır. Bazı kaynaklarda ve imlâ kılavuzlarında tamlama {-I}’sı, tamlamayı oluşturan kelimelerle birleşik yazılsa da ayrı yazılanı tercih edilmelidir. Tamlama biçimi bozulmamalıdır. Tamlama {-I}’sı muzafun ileyh’in yani tamlayan kelimenin son sesi kalırsa “i”, inceseyse “i” olur.

İkinci maddeye uygun olarak terimlerde kullanılan Arapça tamlamalarda yazılış kuralı Arap harflerindeki kamerî ve şemsî harflere göre değişmektedir. Tamlamanın kamerî harflerle başlayan ikinci kelimesi baştaki belirlilik takısını kendisine benzetmez. Tamlamanın şemsî harflerle başlayan ikinci kelimesi baştaki belirlilik takısını kendisine benzetir.

tahteşşuur / tahte ’ş-şuur

dârüşşifa / dârü ’ş-şifâ

dârülfünun / dârü ’l-fünûn

dârülaceze / dârü ’l-aceze

4.4.1.6. Birleşik fiillerde dil yanlışları

Birleşik fiiller “isim+yardımcı fiil”, “fiil+fiil” ve “isim+fiil” şeklinde oluşmuş kelime öbeğidir.

⁷²⁹ ÖZTÜRK, M.: *Farsça Dilbilgisi*: 97. s.

Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerde kullanılan esas yardımcı fiiller “*et-, eyle-, ol-, kıl-*” kelimeleridir. Bunların yanında son zamanlarda “*yap-*” kelimesinin bazen bir fiil ismi eşliğinde yardımcı fiil gibi kullanıldığı görülmektedir. “*yap-*” kelimesinin yardımcı fiil gibi kullanılmasının sebebi de İngilizcedeki “*to do*” fiilidir. İngilizcede bu fiil yardımcı fiil vazifesini icra etmektedir; ancak *Anadolu ağızlarında ve öbür Türk yazı dillerinde ve lehçelerinde “yap-” yardımcı fiil değildir.*⁷³⁰

“*et-*” yardımcı fiili fiil isimlerinden yapılmış kelimelere gelmemelidir. Bu yardımcı fiil, fiil olma vasfını kaybetmiş isimlere gelir ve onlardan birleşik fiil yapar. Türkçe kelimelere gelip onlardan birleşik fiil yapmaz. Türkçe kelimeler ekseriyetle isimden fiil yapma ekleri alarak fiilleştirilir.

“*et-*” ve “*ol-*” yardımcı fiilleri geldikleri kelimenin anlamına göre tercih edilir. Şu konularda yanlış kullanışlar dikkat çekmektedir:

1. Yanlış yere “*yap-*” fiili seçilmiş

katkıda bulunmak < katkı yapmak: *Anakentten gelen bu projeyi, Ünal katkı yaparak [katkıda bulunarak] yılda 3,5 milyon dolar daha fazla gelir getiren bir konuma getirdi.*⁷³¹

şarkı bestelemek < şarkı yapmak : *...ikilisini eleştiren bir şarkı yapmış [şarkı bestelemiş], albümde o taşlamaya da yer veriliyormuş.*⁷³²

yol almak < yol yapmak: *"Maşallah, vizyonu çok iyi.. Bu hafta şu kadar bin kilometre yol yaptı [yol aldı], görgüsüne görgü kattı.*⁷³³

⁷³⁰ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 440. s.

⁷³¹ KANAT, Kazım: “Demirören’i kurtarmak”, *Sabah*, 08.02.2006.

⁷³² COŞKUN, Ahmet Hakan: “Tanıtım faciası”, *Sabah*, 04.01.2004.

2. et- ve yap- fiilleri karıştırılmış

etmediğini bırakmamak < yapmadığını bırakmamak: "Aydın Doğan, SABAH'ı ele geçirmek için yapmadığını bırakmadı [etmediğini bırakmadı]." ⁷³⁴

Kaydetmek < kayıt yapmak: Senar uzun yıllar boyu en önemli Türk musikisi bestecilerinin parçalarını ilk kez **kayıt yapan [kaydeden]**, hatta ilk kez dinleyerek yorumunu getiren şarkıcı olarak biliniyor. ⁷³⁵

müracaat etmek < müracaat yapmak: Normal tutanağını aldıktan sonra nüfus kağıdını çıkartmak için Konak Nüfus İdaresi'ne giden eşi **müracaatını yapmış [müracaat etmiş]**. ⁷³⁶

3. fazladan yap- fiili kullanılmış

değerlendirmek < değerlendirme yapmak: Özaydınlı, 14. Koç Topluluğu basın ve kamuoyu bilgilendirme toplantısında, topluluğun 2005 yılı **değerlendirmesini yaptı**. ⁷³⁷ [yılını değerlendirdi]

açıklamak < açıklama yapmak: Daum, "Biz bu takımla Şampiyonlar Ligi'nde hiçbir şey yapamayız. En az 8-10 kaliteli oyuncuya ihtiyaç var" **açıklamasını yaptı**. ⁷³⁸ [şeklinde açıkladı]

eklemek < ekleme yapmak: Okurlarımız da **eklemeler yaptı**. ⁷³⁹

4. birleşik fiil yanlıştır kurulmuş

⁷³³ DUMAN, Selahattin: "Baba'ya hoş geldin yazısı", *Sabah*, 05.05.1999.

⁷³⁴ SARIER, İlker: "A.D. beni şikâyet etti", *Sabah*, 16.10.2003.

⁷³⁵ DORSAY, Atilla: "Cumhuriyetin gerçek divası: Müzeyyen Senar", *Sabah*, 14.05.2006.

⁷³⁶ VARDAR, Ahmet: "Ne yaşar, ne yaşamaz", *Sabah*, 09.09.2000.

⁷³⁷ SABAH: "Koç'tan 36 milyar \$'lık rekor", *Sabah*, 02.03.2006.

⁷³⁸ ÜRÜNDÜL. Ömer: "Daum'un sözleri itiraf!", *Sabah*, 01.06.2004.

⁷³⁹ AKÖZ, Emre: "Ulubatlı Hasan yaşadı mı?", *Sabah*, 19.11.2006.

*idame etmek < idame ettirmek: ...Isparta Devlet Hastanesinden tek başına hayatını idame ettiremez [idame edemez], ailesinin yakın takip ve desteğine ihtiyacı vardır şeklinde rapor alıp...*⁷⁴⁰

*ikna edilmek, kâni olmak < ikna olmak: Ben ikna oldum [kâni oldum, ikna edildim], peki seçmen ne diyor, kamuoyu araştırmaları ne diyor diye sordum.*⁷⁴¹

*iptal edilmek < iptal olmak: Öte yandan Bişkek'teki olaylar nedeniyle THY'nin dün saat 17.00'de gerçekleşmesi gereken seferi iptal oldu [iptal edildi].*⁷⁴²

5. Yanlış kelimeyle kurulmuş birleşik fiillere de rastlanmaktadır. Böyle fiillerde kelime seçimine dikkat etmek, kalıplaşmış kullanışı bilmek gerekmektedir.

*cinnet getirmek < cinnet geçirmek: Bir SAT (Su Altı Taarruz) Komandosusu cinnet geçirmiş [cinnet getirmiş], eşini, kayınvalide ve kayınpeşerini, sonra da baldızını öldürüp intihar etmişti.*⁷⁴³

6. Kurallı birleşik fiiller yeterlik {-A+bil-}, tezlik {-I+ver-}, sürerlik {-A+dur- / kal- / sür-} ve yaklaşma {-A+yaz-} fiillerinin kalıplaşmış biçimlerinden meydana gelmektedir.

"Hapishane kapılarından dışarıya koyuluverenlerin [koyuverilenlerin] büyük bir kısmını zaten yeri yurdu olmayanlar teşkil ediyordu." cümlesinde yapısı bozuk bir kelime de vardır. "Koyuvermek" birleşik

⁷⁴⁰ VARDAR, Ahmet: "Emekli Sandığı Başkanı milletle alay mı ediyorsunuz?", *Sabah*, 11.03.1997.

⁷⁴¹ FORUTAN, Mansur: "Başbakanın uçağına giden yol Suadiye'den geçer", *Sabah*, 16.03.2004.

⁷⁴² TEOMAN, Gökhan: "Başkonsolos mahsur kaldı", *Sabah*, 25.03.2005.

⁷⁴³ AY, Savaş: "Komandonun aile katliamı", *Sabah*, 20.09.2004.

fiilinde edilgenlik eki “koy” köküne değil, “ver” köküne gelir, “salıvermek”in edilgeni “salıverilmek” olduğu gibi “koyuvermek”in edilgeni de “koyuverilmek” olur; “koyuluvermek” olmaz.⁷⁴⁴

4.4.1.7. Deyimlerde dil yanlışları

Deyimler, gerçek anlamından ayrı olarak mecazlar yoluyla çekici bir anlatım özelliği veren kalıplaşmış kelime öbekleridir. Deyimlerin kelimeleri başka bir kelimeyle değiştirilemez, eş anlamlısı da olsa bir kelimenin yerine başka bir kelime gelemmez, deyim içindeki kelimelerin sıraları değiştirilemez, kelimeler öne veya sona alınamaz.

“Ayıkla pirincin taşını” deyimini, “ayıkla bulgurun taşını” şeklinde söylenemeyeceği gibi,

“Tut kelin perçeminden” deyimini de “kelin perçeminden tut” biçiminde kullanılamaz.

Bazı deyimlerde, cümle yapısı ve esas kavramlar değişmemek şartıyla çekimlerin ve zamirlerin değiştiği görülür. Meselâ:

Aşağı tükürsem (tükürsen, tükürse...) sakal (sakalın, sakalı...), yu-karı tükürsem (tükürsen, tükürse...) bıyık (bıyığın, bıyığı...)

Bana (sana, ona...) göre hava hoş.

Gözüne kestirmek (gözüme kestirdim, gözüne kestirdi...) gibi.

1. Yanlış deyimlerin seçilmesi: Her deyim farklı bir durumu anlatır, farklı zamanlarda farklı hâdiseler için kullanılır. Bazı deyimler anlamca birbirlerine yakındır; ancak deyim kullanmak gerekirse durumu en iyi karşılayacak deyim kullanılmalıdır.

⁷⁴⁴ AKSOY, Ö. A.: *Dil Üzerine Düşünceler Düzeltmeler*: 143. s.

Meselâ karnı acıkan biri için *etekleri zil çaldı* denmez; onun yerine *karnı zil çaldı* denmesi doğru olur. Uygun deyim seçebilmek için deyimler sözlüğünden faydalanmak gerekmektedir.

2. Deyimlerin yanlış çevrilmesi: Deyimler başka bir dile çevrilip çevrilememeye bakımından üçe ayrılır.⁷⁴⁵

a. *Özel biçimleri dolayısıyla kelimesi kelimesine başka dile çevrilemeyenler ya da kelimesi kelimesine başka dile çevrilebildiği hâlde Türkçedeki kavramı belirtmeyenler:*

Aklı sıra, dananın kuyruğu kopmak...

b. *Türkçede gerçek anlamları dışında kullanıldığından başka dillere de aynı kelimelerle ve mecazlı durumlarıyla çevrilebilenler:*

Balık kavağa çıkınca, çayı görmeden paçaları sıvamak

c. *Türkçede gerçek anlamlarıyla kullanıldığından, başka dile, kelimesi kelimesine çevrilebilenler:*

Ağızına lâyıık, bir yastığa baş koymak, yükte hafif pahada ağır...

3. Deyimlerin birbirine katılması: Deyimlerin hangi durumlar için kullanılacağı bilinmezse tam bilinmeyen bazı deyimlerden ikisinin parçaları bir araya getirilir ve birbirine katılır. Dolayısıyla deyimlerden her ikisinin de yarısının bulunduğu ve öbür yarısının bulunmadığı, iki deyim birbirine katıldığı garip bir durum ortaya çıkar. Örnekler RTÜK'ün yaptırdığı araştırmadan alınmıştır.⁷⁴⁶

⁷⁴⁵ AKSOY, Ö. A.: *Deyimler Sözlüğü*: 519-520. s.

⁷⁴⁶ RTÜK: "Radyo ve TV'de Türkçenin kullanımı", Araştırmalar, <http://www.rtuk.org.tr>, 05.10.2008.

Yavuz hırsız ev sahibini bastırır / minareyi çalan kılıfını hazırlar: “Böylece tahmin ettiğimiz gibi **çabuk hırsız caminin de kılıfını hazırlarmış.**” *Yavuz hırsız ev sahibini bastırır* ile *minareyi çalan kılıfını hazırlar* deyimleri bir arada kullanılmıştır.

Kan gölüne dönmek / kana bulanmak: “Yapılan bütün uyarılara rağmen yollar, bugün de yine **kan gölüne bulandı.**” cümlesinde *kan gölüne dönmek* ile *kana bulanmak* deyimleri bir arada düşünülmüştür.

Taş çıkartmak / parmak ısırtmak: “En büyük stara bile **taş ısırttıracak** bir durum.” cümlesinde “biri ötekinden çok üstün olmak” anlamındaki *taş çıkartmak* ile “şaşırtmak, hayretler içinde bırakmak” anlamındaki *parmak ısırtmak* deyimleri bir arada düşünülmüştür.

Ömür geçirmek / ömür törpüsü: “Gencecik insanlar emekli olup kahve köşelerinde **ömürlerini törpülüyorlar.**” cümlesinde *ömür törpüsü*, “kişiyi sıkıntılar ve üzüntülerle yıpratın iş” anlamında isim olarak kullanılan bir deyimdir.

Kırdığı ceviz bini (kırkı) aşmak / fındık kırmak: “Sayın izleyicilerimiz, bu kartel medyasının **kırdığı fındık bini geçti.**” cümlesinde yapılan yakışıksız işlerin çoğaldığını anlatmak için kullanılan bu deyim *ceviz* yerine *fındık* kelimesi getirildiği için bozulmuştur. *Fındık kırmak*, çapkınlık yapmak anlamında kullanılır.

Harıl harıl çalışmak / ter dökmek: “Futbolcular **harıl harıl ter döküyorlar**” cümlesinde *harıl harıl çalışıp* dendiikten sonra arkasından *ter döküyorlar* eklenebilirdi Hâsılı *harıl harıl çalışmak* ile *ter dökmek* deyimleri birbirine katılmıştır.

El uzatmak / kol kanat germek: “Bu hastalıklara lütfen ***kol uzatılm.***” cümlesinde *el uzatmak* ile *kol kanat germek* deyimleri bir arada düşünülmüş ve birbirine katılmıştır.

4. Yapıca yanlış kullanılan deyimler: Deyimler özellikleri gereği kalıplaştığı için başka biçimlerde yazılamaz. Örnekler RTÜK’ün yaptırdığı araştırmadan alınmıştır.⁷⁴⁷

Taşa kesilmek: *Kanlarımız donuyor, gıkımız çıkmıyor, körpe bedenlerimiz sanki taş kesiyor [taş kesiliyor].*⁷⁴⁸

Anlayana sivrisinek saz; anlamayana davul zurna az: “Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna çalsan az.”

Arı kovanına çomak sokmak: “...arı kovanına ***parmak*** sokmak.”

Bardaktan boşanırcasına: “Yağmur kovadan boşanırcasına yağıyordu âdeta.”

Başının altından çıkmak: “Başının altından ***kalkıyor [çıkıyor]***”

Cep delik cepken delik: “Yaka yırtık cep delik”

Dediğim dedik çaldığım düdük: “Dediğim dedik ***bildiğim bildik***”

Defe koymak: *Defe vurmak*

Denizi geçip çayda boğulmak: “Hani derler ya, ***dereyi geç de çayda boğul.***”

Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak: “Tosya’ya pirince giderken evdeki bulgurdan olmak”

⁷⁴⁷ RTÜK: “Radyo ve TV’de Türkçenin kullanımı”, Araştırmalar, <http://www.rtuk.org.tr>, 05.10.2008.

⁷⁴⁸ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 22. s.

Esrar perdesi kalkmak: ...*esrar perdesi sürerken* ...

Fırtınalar koparmak: “Fırtınalar *estiren*...”

Göz gezdirmek: “Eski kabalistik eserlerin en mühimine göz *geçirelim*.”

Halep oradaysa arşın burada: “Halep orda arşın *orda* diye bir lâf var”

Hoş beş etmek: “Sizlerle hoşlarımız beşlerimiz *olacak*.”

İğneyi kendine çuvaldızı başkasına batırmak: “... *çuvaldızı* kendine, *iğneyi* başkasına batırmak.”

Kalbine gömmek: “... milyonlar onu *gönlüne* gömdü”

Kitabına uydurmak: “*kalemine* uydurmak”

Malumu ilam: “Malumu *ilan* ediyorsun.”

Minnet duymak: “Bizim ona büyük *borç* duymamız lâzım.”

Paniğe kapılmak: “Lütfen panik *olmayın*.”

Peşin hüküm vermek: “peşin hüküm *sürmek*”

Peşini bırakmamak: “Talihsizlik genç çifti *yalnız* bırakmadı”

Sahneye çıkmak: “Önüme gelen sahne *yapıyor*.”

Ser verip sır vermemek: “...çok dikkatli davranan muhalifler, ser veriyor; ama *isim* vermiyor.”

Sûretâ haktan görünmek: ...çetelerle ilgili tek laf etmeyeceksiniz, birileri bunları gündeme getirince de *suret-i haktan* görünüp memleket

*severliğe soyunacaksınız*⁷⁴⁹ (sûret-i haktan görünmek: görünüşte doğru taraftan olmak).

Sus pus oluyor: “Etki altında kalmayın lütfen, herkes *sus* oluyor şimdi.”

Şifa bulmak: “... *şifasını bulmasını diliyoruz.*”

Üç aşağı beş yukarı: “*Beş aşağı beş yukarı*”

Üstüne üstlük: “*üstüne üstelik*”

4.4.1.8. Bağlama edatlarında dil yanlışları

Bağlama edatları kelimeleri veya cümleleri birbirine bağlayarak bir anlam ilişkisi kurmağa yarar. Kelimeler bağlanırsa bağlama öbeği oluşur. Cümleler birbirine bağlanırsa, başka anlam ilişkileri kurulursa bağlı cümleler oluşturulur.

Türkçede “*ki*”li cümleler çok kullanılırsa yadırganır. Türkçede bağlama zamiri “*ki*”nin kullanımı sınırlıdır. “*Ev ki bacasından duman tütüyor, pek güzeldir.*” cümlesi bozuk bir cümledir. Bunun yerine “*Bacasından duman tüten ev pek güzeldir.*” denir. “*Gördüm ki adam geliyor.*” cümlesinin yerine “*Adamın geldiğini gördüm.*” denir.⁷⁵⁰

Bağlama edatı “*da*” ayrı yazılır. Kendisinden önceki kelimenin son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar ve hiçbir zaman “*ta*” biçiminde yazılmaz. “*da*” bağlama edatını kendisinden önceki kelimedenden kesme işareti ile ayırmak yanlıştır. Bu bağlama edatının kelimeye bitişik yazılan bulunma hâl eki {+*DA*} ile bir ilgisi yoktur.

⁷⁴⁹ KEKEÇ, Ahmet: “CHP medyasının Babacan’la derdi ne?”, *Star Gazetesi*, 31.05.2008.

⁷⁵⁰ KÖKSAL, A.: *Dil ile Ekin*: 32. s.

Çatalımı kaybettim, sende mi Brütüs? (hâl eki olan +DA)

Sen de mi Brütüs! (bağlama edatı olan dA)

Kesme işareti yanlış olarak “dA” bağlama edatının ayrılmasında da kullanılmaktadır. Bu bağlama edatı kelimelerden ayrı yazılır. Ayrıca kelime ile bağlama edatı arasında kesme işareti kullanmak gereksizdir:

Ahmet'in'de [de ayrı olmalı] fikri olabilir. < Ahmet'in de fikri olabilir.

Sen'de [de ayrı olmalı] geliyor musun? < Sen de geliyor musun?

Bağlama edatı olan “ki” tek başına bir kelime olduğu için her zaman ayrı yazılır. “ki” bağlama edatı, birkaç örnekte kalıplaşmıştır ve bunlar bitişik yazılır: *belki, çünkü, hâlbuki, mademki, meğerki, oysaki, sanki*. Bağlama edatı vazifesindeki “ki”nin bitişik yazılması bir yanlışlıktır; çünkü “ki” bir kelimedir:

O kadar çok istiyorduki [ki ayrı lmalı]... < O kadar çok istiyordu ki...

Çalıştın mıki [ki ayrı lmalı] kazanacaksın? < Çalıştın mı ki kazanacaksın?

Bağlama edatı “ne... ne...”nin kullanıldığı cümlelerde fiil olumlu olmalıdır; çünkü bu fiil olumsuz anlam vermek için kullanılır: *Ne dinlendi ne de dinlenmek istedi.*

“*Ne eline batan diken, ne de söylenenler umurunda olmayacak.*” cümlesi, “*Ne eline batan diken, ne de söylenenler umurunda olacak.*” şeklinde düzeltilmelidir; çünkü bu bağlama edatı olumluyu olumsuz yapar.

“*Ne Roma’da gezdiğim Coliseum, ne ünlü Pompei... bana eski coşku ve heyecanı vermedi.*” cümlesinde *yapım* olumlu olmalıdır. Buna göre doğrusu “*Ne Roma’da gezdiğim Coliseum, ne ünlü Pompei... bana eski coşku ve heyecanı verdi.*” olmalıydı.⁷⁵¹ Cümlenin ortasında *bana* kelimesinden önce *hiçbiri* kelimesi kullanılırsa *yapım* olumsuz olurdu.

Devrik cümlelerde fiil, olumsuzluk belirten bağlama edatından önce gelirse olumsuz da olumlu da kullanılabilir. Başka durumlarda fiil bağlama edatlarından ne kadar uzak ve cümle ne kadar uzun olursa olsun, fiilin mutlaka olumlu olması gerekir.⁷⁵² Yahya Kemal’in Sessiz Gemi şiirinde geçen “*Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.*” mısraı buna örnektir.

“*Bu dünya ne sana ne de bana kalmaz.*”⁷⁵³ cümlesinde *yapım* olumlu olmalıydı. Doğrusu “*Bu dünya ne sana ne de bana kalır.*” şeklindedir.

Bağlama edatları kalıplaşmış kullanışlara sahip olduğundan kalıp bozulmaz. Bağlama edatlarından *eğer*’in kullanıldığı cümlelerin devamında şart eki “*sA*”yı kullanmak gerekir. “*Eğer KKTC üzerindeki izolasyon kaldırıldığı zaman...*” cümlesinde “*eğer*” bağlama edatı “*kaldırıldığı zaman*” kelime öbeği değil de “*kaldırılırsa*” şart çekimli fiille bir arada kullanılır. Cümle “*Eğer KKTC üzerindeki izolasyon kaldırılırsa...*” şeklinde ya da “*KKTC üzerindeki izolasyon kaldırıldığı zaman...*” şeklinde olmalıdır.

⁷⁵¹ YALÇIN, Ş.: *Doğru Türkçe*: 24. s.

⁷⁵² YALÇIN, Ş.: *Doğru Türkçe*: 25. s.

⁷⁵³ EVREN, Kerim: *Güncel Örnekleriyle Medyada Dil Yanlışları*: 107. s.

4.4.1.9. Son çekim edatlarında dil yanlışları

*Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran müstakil kelimeye*⁷⁵⁴ son çekim edatı denir. Her biri farklı anlam taşıyan bu edatlar kalıplaşmış kullanışlara da sahiptirler. Dolayısıyla son çekim edatlarında hem biçim hem anlam bellidir. Her edatın vazifesi bellidir. Edatları farklı vazife ve yapılarda kullanmak dil yanlışlarına sebep olur.

diye < için: *Bir son çekim edatı olan “için” kelimesi, ancak isimlerle kullanılır; çekimli fiillerle kullanılamaz. “Tarih kitapları yazsın için, ben de buraya yazıyorum.” (Cumhuriyet, 2 Mart 1960) cümlesini doğrultmak için “için” edatı yerine “diye” zarf-fiilini getirmek gerekir. Muhakkak “için” edatı kullanmak istenirse, o zaman fiil ismi şekline yer vererek “yazması için” demek uygun olur.*⁷⁵⁵ İçin edatının bazı yerlerde için şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Bunun sebebi bu edatın kökeninde dar yuvarlak sesin olmasıdır. Zaten “için” edatının oluşu da “uç (nihayet) +“n” şeklindedir.⁷⁵⁶

benimle < benle: Türkçede “ile, için, gibi, kadar” şeklindeki son çekim edatlarından önce zamirlerin, ilgi hâlinde bulunması gerekir. Böylece, *ben ile, ben için, ben gibi, ben kadar* denmeyip *benim ile, benim için, benim gibi, benim kadar* denir.⁷⁵⁷ “*Sen benimle [benimle] konuşmadan önce onların resimlerini çek de, onları bas, demiş.*”⁷⁵⁸

⁷⁵⁴ KORKMAZ, Z.: *Gramer Terimleri Sözlüğü*: 51. s.

⁷⁵⁵ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 373. s.

⁷⁵⁶ HACİEMİNOĞLU, N. : *Türk Dilinde Edatlar*: 98. s.

⁷⁵⁷ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 409. s.

⁷⁵⁸ ÖZGENTÜRK, Nebil: “Atatürk’ün büstünün karşısındaki ev”, *Sabah*, 20.08.2000.

“*mI*” soru edatı, ayrı bir kelime kabul edildiği için her zaman ayrı yazılmalıdır. Bu edat bazen pekiştirme sıfatı olarak da kullanılır. Türkçe eklerde görülen ses uyumu bu edatta da ortaya çıktığı için bazılarınca ek sanılmıştır. Bu edat “*dA*” bağlama edatı gibi kalınlık / incelik uyumuna uyar.

“*mI*” soru edatı öbür soru edatlarının aksine isim veya fiillerden sonra gelmek suretiyle soru mefhumunu ifade etmektedir. Uzun müddet uyum dışı kalarak bünyesini “*mu / mü*” şekli ile muhafaza etmiş; fakat Batı Türkçesinin ilk devirlerinde “*mı / mi*” şeklinde düzleşmiştir. Daha sonra ise “*mu / mü / mı / mi*” telâffuzları ile ekleşerek uyuma tabi olmuştur.⁷⁵⁹

Soru edatı “*mI*”nın bitişik yazıldığı her durum yazım yanlışdır. “*mI*” soru edatının ayrı yazılmaması durumunda soru anlamını cümle anlamından çıkarmak gerekecektir. Aşağıdaki örneklerde soru edatının ayrı yazılmaması anlam karışıklığına sebep olmaktadır:

İleride gördüğün gemi mi? / İleride gördüğün gemimi ...

Türkçe mi konuşuyorum? / Türkçemi konuşuyorum.

“*ile*” edatının konuşma dilindeki kullanılışı bazen yazı diline de yansıtılmaktadır. Özellikle eski İstanbul ağzında {+*lA*} ekinin {+*lAn*} biçiminde söylenişi normaldir; ancak bugünkü resmî dilde {+*lA*} söylenmesi gerekir. Bazen de {+*lAn*} şeklinin yanlışlıkla {+*nAn*} şekline dön-

⁷⁵⁹ HACIEMİNOĞLU, N. : *Türk Dilinde Edatlar*. 275. s.

düğü de görülmektedir. Örnekler RTÜK'ün yaptırdığı dan alınmıştır.⁷⁶⁰

ellerimle < *ellerimnen*

katkılarıyla < *katkılarinnan*

kemanla < *kemanlan*

kurşunla < *kurşunnan*

öncelikle < *önceliklen*

seninle < *sennen*

sütle < *sütnen*

türbanıyla < *türbanıylan*

4.4.2. Cümlede dil yanlışları

Duygu, düşünce ve isteklerin anlamlı bir bütün hâlinde anlatılabildiği öbeğe cümle denir. Konuşmada ve yazışmada cümle kurmadan anlaşmak imkânı yoktur. Dil, cümleler hâlinde kullanılır. Kelimeler kendisini cümlelerde gösterir.

Cümlenin farklı ölçülere bağlı olarak çok çeşitli tanımları yapılmıştır: *Cümle, anlam açısından eksiksiz sayılan, bir kesinti ya da duraklama ile sınırlanan kelime dizisi; düşüncenin anlatımı; bir yapım öbeği; bir yapan ve yapımdan oluşan unsur; konu ve yorum birlikteliğidir.*⁷⁶¹

⁷⁶⁰ RTÜK: "Radyo ve TV'de Türkçenin kullanımı", Araştırmalar, <http://www.rtuk.org.tr>, 05.10.2008.

⁷⁶¹ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 70-71. s.

Cümlede dil yanlışları dört farklı biçimde görülmektedir. Bunlar devrik cümle kullanmakta aşırıya kaçmak, öge uyumsuzlukları, öge eksiklikleri ve cümlede ögelerin sıralanmasında görülen sıra yanlışlıklarıdır.

4.4.2.1. Devrik cümlede aşırıya kaçmak

Türkçe cümle yapısında *yapım* sonda, *yapan* başta ve ehemmiyet sırasına göre öbür ögeler bu ikisinin arasında *yapıma* yaklaştırılarak kullanılır. Genel geçer kural budur ve buna *kurallı cümle* denir. Şiir ve konuşma dili dışında devrik cümle pek görülmez. Şiir dilinde kafiyeden dolayı devrik kullanışlar görmek mümkündür. Şiir dili dil yanlışları dairesinin dışında tutulur; çünkü şiir dilinde sanat endişesi bazı farklı kullanışlara imkân tanır. *Türkiye Türkçesinin pek çok dilden ayrılan bir özelliği, cümlede yapan, nesne ve yapımın kolayca yer değiştirebilmesi, bu yolla, her seferinde, kabul edilebilir cümlelerin ortaya çıkması, her birinde belli ögelerin anlam bakımından öne çıkarılabilmesidir.*⁷⁶²

Konuşma dili ve şiir dili dışında devrik cümle kurmak anlatım bakımından yanlışlıklara sebep olmaktadır. Kurallara aykırı biçimde devrik cümle kurmak anlamı karmaşık hâle getirir. Devrik cümlelerin sık kullanılmasından dolayı dinleyenlerin kulağı tırmalanır. Meselâ *Külliyeye dergisinin 2000 yılına ait 8. sayısında* “*Bir pırıltı hissediyorum beynimin derinliklerinden yüreğime yayılan.*” cümlesinde *kelimeler Türkçedir; lâkin cümlenin yapısı Türkçe değildir. Bu bir dilde düşünüp başka bir dilde yazmak demektir. Türkçesi şöyle olmalıdır: “Beynimin derinliklerinden yüreğime yayılan bir pırıltı hissediyorum.*”⁷⁶³

⁷⁶² AKSAN, D.: *Türkiye Türkçesinin Dünü Bugünü Yarını*: 88. s.

⁷⁶³ VAHAPZADE, Bahtiyar: “Türkçenin Dünü Bugünü Yarını”, 208. s.

Dilin kullanılışı esnasında konuşma dilinde ve şiir dilinde devrik cümleler kullanılmaktadır. Divan edebiyatına, âşık edebiyatına ya da tasavvuf edebiyatına bakıldığında devrik cümle örnekleri çoktur. Hatta Orhon metinlerinde de *kamuş ara başım*⁷⁶⁴ [*başım kamışlar arasında*] örneğinde olduğu gibi devrik cümleler kullanıldığı görülmüştür.

Türkçede cümle düz olmayı gerektirir. Bazı durumlarda da *devrik cümle, Türkçe söz dizimine aykırı değildir. Söz diziminde devrik cümle de vardır; hatta bazen maksadı düz cümleden daha iyi anlatır. Ancak her cümleyi devrik yapmak aşırılıktır, sakattır; çünkü Türk söz diziminde asıl olan düz cümledir. Öyle ise anlatımda en büyük pay düz cümlelerin olmalı, gerektiğçe devrik cümlelere de yer verilmelidir. Devrik cümleler maksat dışında bol bol kullanılır ve düz cümleleri boğarsa deyiş yadırğandır.*⁷⁶⁵ Dolayısıyla Türkçede cümleleri düz kurmak cümle mantığı bakımından bir gerekliliktir. Şiir dili ve konuşma dili bunlardan varestedir.

Sonuç olarak, cümlede bütün öğelerin gördükleri iş bakımından yerleri bellidir. *Başta olanın yapan olması için, yalnızca başta olması yetmemektedir, nesnenin de kendisinden sonra gelmesi gerekmektedir; hatta bu da yetmemektedir, nesnenin de yapımdan önce gelmesi gerekmektedir. Türkçe bir “yapan (fail) nesne (meñül) yapım (füil)” dilidir; ama yapan başta değil, yapımın önündeki nesnenin önünde yere alandır; nesne yapandan sonra gelen; ama yapımın önünde yer alandır. Yapım, yapanı izleyen nesneden sonra gelendir. Yapım, kendisi sonda olmazsa, kimin yapan, kimin nesne olacağını belirleyememektedir. Kendisi sonda olursa,*

⁷⁶⁴ TEKİN, T.: *Orhon Türkçesi Grameri*: 212.s.

⁷⁶⁵ AKSOY, Ö. A.: *Dil Üzerine Düşünceler Düzeltmeler*: 71. s.

*hemen önündekini (nesne) baştakinden (yapan) ayırmakta, başta veya ortada olursa bunu yapamamaktadır.*⁷⁶⁶

Maksat düz cümleyle anlatılabilecekken, devrik kurulmuş cümlelere şunlar örnektir:

“Günümüzde gezi yazılarından da, mülâkatlardan da ayrılan yeni işlevler ve boyutlar **kazanmıştır röportaj.**”⁷⁶⁷ yerine yapan başa getirilerek “**Röportaj**, günümüzde gezi yazılarından da, mülâkatlardan da ayrılan yeni işlevler ve boyutlar **kazanmıştır.**” denebilirdi.

“Toplumcu gerçekçi yaklaşım **belli belirsiz bir yönsemedir** bugün için romanımızda.”⁷⁶⁸ cümlesinde zaman ve mekân belirten belirticiler yapımdan sonraya bırakılmamalıydı. Doğrusu şöyle olabilirdi: “Toplumcu gerçekçi yaklaşım bugün için romanımızda **belli belirsiz bir yönsemedir [temayüldür].**”

“Bir tür deneme havası da **kazanıyor yazı.**”⁷⁶⁹ cümlesinde yapan başa gelmeliydi: “**Yazı**, bir tür deneme havası da **kazanıyor.**”

4.4.2.2. Öge uyumsuzlukları

Cümlede yer alan ögeler arasında her bakımdan uyum olmak zorundadır. Özellikle *yapan* ve *yapım* uyumunun yanında bu ikisine bağlı olan öbür ögeler yüklendikleri vazifeler gereği uygun biçimde bulunmalıdır. Cümlede yapan ve yapım arasında sayı ve kişi bakımından uygunluk bulunması gerekir.⁷⁷⁰

⁷⁶⁶ UZUN, N. E.: *Dilbilgisinin Temel Kavramları*: 78. s.

⁷⁶⁷ ÖZDEMİR, Emin: *Yazı ve Yazınsal Türler*: 120. s.

⁷⁶⁸ ÖZDEMİR, Emin: *Yazı ve Yazınsal Türler*: 281. s.

⁷⁶⁹ ÖZDEMİR, Emin: *Yazı ve Yazınsal Türler*: 105. s.

⁷⁷⁰ Bkz. EDİSKUN, H.: *Türk Dilbilgisi*: 334-337. s.

1. *Yapan(fail) – yapım (fil) uyumsuzluğu*

*Yapan ve yapım arasındaki uyumsuzluklar anlatılan işle o işi yapan arasında bir uyumsuzluktur. Bu uyumsuzluklar cümlelerin anlatımını bozar. Yapan ve yapım arasındaki uyumsuzlukların sebepleri arasında bildiri düzenleme biçiminin değişmesi gelmektedir.*⁷⁷¹

Bu tür yanlışların yapıldığı cümlelerde başta düşünülen ile sonda düşünülen arasında bir farklılık ve uyumsuzluk ortaya çıkar. Özellikle yapanın etkenliğinden söz etmek istenirken sonradan yapanın edilgenliğine geçilir. Uyumsuzlukların bir başka sebebi de cümleleri uzun kurmak, cümlelerin başıyla sonunu izleyememektir.

Türkçede yapan ve yapım arasında özellikle teklik ve çokluk bakımından bir uyum sorunu yaşanmaktadır. *Türkiye Türkçesinde yapımın teklik olmasına yönelik bir eğilim belirir. Yapanın cansız varlık olması durumunda yapım, teklik durumdaki çekimli bir fiil görünümündedir.*⁷⁷²

Türkçede yapan ve yapım arasında üçüncü teklik ve çokluk ilişkisi şöyledir:⁷⁷³

Yapanı üçüncü şahıstan ibaret cümlelerde yapanla yapım arasında teklik çokluk kavramı etrafında uygunluk sağlanması gerekir. Bu uygunluk genellikle iki şekilde cereyan eder:

1. *Sayıca denkleştirme: Yapan unsur insan varlığından ibaretse, yapım ile yapan arasında sayı bakımından kesin denklik bulunması gerekir: Yapan teklik hâlde bulunuyorsa, yapım üçüncü teklik şahsı; yapan*

⁷⁷¹ İMER, K.: *Dil ve Toplum*: 132. s.

⁷⁷² AKSAN, D.: *Türkiye Türkçesinin Dünü Bugünü Yarını*: 89. s.

⁷⁷³ GÜNEŞ, S.: *Türk Dili Bilgisi*: 341-342. s.

çokluk hâlde bulunuyorsa, yapım üçüncü çokluk şahsı göstermelidir: Ali, eve geldi. Halamlar buraya geldiler.

2. Teke indirme: Bu da iki şekilde gerçekleşir:

a. Yapan, insandan başka bir canlı varlıktan ibaretse; sayı denkliği şart değildir; yapan çokluk hâlde bulunsa bile, yapım üçüncü teklik şahsı gösterebilir: *Atlar kişniyor.*

b. Yapan, bir topluluk veya cansız varlık isminden ibaretse, çokluk hâlde olsa bile, yapım (özel durumlar dışında) daima teklik şahsı gösterir: *Taşlar yuvarlanıyor.*

Ancak, yapanı topluluk veya canlı / cansız varlık ifadesi taşıyan sözlerde (tek tek gösterme, vurgulama gibi) özel amaçlar doğrultusunda iki unsur arasında sayı denkliğine de yer verilebilir: Bazı sözler kesin anlam taşımazlar.

Yapan-yapım uyumsuzluğuna şu cümleler örnektir:

*“**Darbeler** iner inmez, vücudun arka kısmından girip bütün vücudu dolaşarak kafaya geçiyor, kanı temizliyor ve beyni aydınlatıyorlar.”⁷⁷⁴* cümlesinde *darbeler* kelimesinin yapımı teklik yani *aydınlatıyor* olmalıdır; çünkü *cansız varlık adları çokluk yapan ise yapım teklik olur* kuralı vardır.

*“Şimdi düşünün bakalım: **Kimler** ilk iki gün boyunca dünya ekranlarına "yakın plan"da **geldiler**?”⁷⁷⁵* cümlesinde yapımın teklik olması gerekirdi; çünkü *çokluk kişi anlamlı zamirlerin yapan olduğu cümlelerde teklik yapım şarttır.*

⁷⁷⁴ ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 20. s.

⁷⁷⁵ BABAOĞLU, Haşmet: “Biraz da insana bakalım”, *Sabah*, 18.09.2001.

“Belki de **varlar** da, bizim haberimiz yok... Ya da biz tıkları uygulamaları görmüyoruz.”⁷⁷⁶ cümlesinde **varlar** yerine teklik şekli olan *var* kelimesi kullanılmalıydı; çünkü “*var*”, “*yok*” yapımlarının yaparı çokluk da olsa, yapım tekliktir.

2. Fiil çatılarının uyumsuzluğu

Fiil çatılarındaki uyumsuzluklar, yazma sırasında açıklama biçiminin değiştirilmesinden ve yazma denetimsizliğinden kaynaklandığı⁷⁷⁷ ileri sürülür.

Bir cümlede hem etken hem edilgen çatılı bir fiil veya fiilimsinin kullanılması çatı uyumsuzluğuna yol açar. Çatı uyumsuzluğu, birleşik cümlelerde çok görülür: “Sanatçının bu sözlerle yansıttıklarına **dayanarak** aşağıdaki genellemelerden hangisine **ulaşılabilir?**”⁷⁷⁸ cümlesinde dönüşlü çatıyla edilgen çatının bir araya gelmesi uyumsuzluk meydana getirmektedir. Doğrusu “Sanatçının bu sözlerle yansıttıklarına **dayanılarak** aşağıdaki genellemelerden hangisine **ulaşılabilir?**”

“Yukarıdaki parçada, numaralanmış cümlelerin hangisinden **başlayarak** söz konusu oyunlara yönelik olumsuz bir eleştiri **yapılmaktadır?**”⁷⁷⁹ soru cümlesinde etken ve edilgen çatı bir arada kullanılmıştır. Cümlenin doğrusu “Yukarıdaki parçada, numaralanmış cümlelerin hangisinden **başlanarak** söz konusu oyunlara yönelik olumsuz bir eleştiri **yapılmaktadır?**” şeklinde olmalıdır.

3. Olumlu ve olumsuz ifadelerin uyumsuzluğu

⁷⁷⁶ VARDAR, Ahmet: “Uygulamak, karar almaktan daha önemli”, *Sabah*, 04.12.2000.

⁷⁷⁷ İMER, K.: *Dil ve Toplum*: 120. s.

⁷⁷⁸ TOPTAŞ, Hüseyin: *Yanlışlar, Eleştiriler, Öneriler*: 102. s.

⁷⁷⁹ TOPTAŞ, Hüseyin: *Yanlışlar, Eleştiriler, Öneriler*: 116. s.

Yapan ile *yapım* arasında olumluluk ve olumsuzluk noktasında bir uyum gerekir. Ortak ögeli cümlelerde olumluluk ve olumsuzluk bir arada bulunmaz. Anlam karışıklığına düşmemek için olumlu ve olumsuz cümleleri ortak ögelere bağlamak yerine, olumlu ve olumsuz cümleleri ayrı ayrı ifade etmek ve ortak ögeleri ortaklıktan ayırmak gerekir.

Türkçede buna göre *yapımın* da olumlu-olumsuz kuralına göre çekimlenmesi gerekir. Çekimin yanında olumlu ve olumsuz yargıların, virgülle, noktalı virgülle, bağlama edatlarıyla birbirine bağlanan sıralı ve bağlı cümlelerde olumlu ve olumsuz yargıların birbirine karıştırıldığı ve anlamın belirsizleştiği görülür. Karışan olumlu-olumsuz ifadelerin bazısında *yapım* eksikliği de vardır.

Öğrenci hasta (idi); ama yatakta değildi.

Öğrenci ahlâklı (olan) ve kötü olmayan öğretmenlerde eğitilmiştir.

Herkes-kimse ilişkisinde *herkes* ile beraber olumlu, *kimse* ile beraber de olumsuz ifadeler kullanılmalıdır. Bu kullanım aynı zamanda bir yapan eksikliğidir.

Herkesin sıraya girmesini, (kimsenin) kesinlikle kaçmamasını söyleyin.

Herkes yemeğini yemiş, (kimse) aç kalmamış.

Böyle cümlelerde noksan öge ifade edilince uyumsuzluk ortadan kalkar.

Hep-hiç ilişkisinde *hep* ile beraber olumlu, *hiç* ile beraber de olumsuz ifadeler kullanılmalıdır.

Ben hiçbirinizi tanımam; (hepinizi / sizi) tanıyan, kardeşim.

Hep olumsuz bakıyorsun, (hiç / asla) iyi tarafını göremiyorsun.

4.4.2.3. Öge eksiklikleri

Eksik öge kullanmanın sebeplerinden biri bağlı, sıralı ve birleşik cümlelerin başında verilen ögenin öbürlerinde de bulunduğu zannıdır. Kullanılan cümlelerde noksanlık olup olmadığı dikkatle denetlenmelidir; çünkü eksik cümleler meramı tam ve doğru aktaramaz.

1. Yapım (fiil, yüklem) eksikliği

*Yapım, cümlenin yapanla dil bilgisi bağlantıları olan bölümüdür.*⁷⁸⁰

Yapım eksiklikleri, işi yapan veya yapılan işten etkilenen yapanın ne yaptığını, ona nelerin olduğunu tam ve doğru anlamağa manidir.

Yapım eksikliğinde, birleşik, sıralı ve bağlı cümlelerde cümlelerin birindeki *yapım* eksikliği anlatım bozukluğuna yol açar.

*Yaygın bir üne [sahip olmasına] ve kendi adıyla anılan bir âşık kolunun kurucusu olmasına rağmen Emrah'ın sadece doğum ve ölüm yerlerini bilebiliyoruz.*⁷⁸¹

Ortak yapım kullanılmasında, bazı cümlelerde farklı anlamdaki kelimeler ortak *yapıma* bağlanırsa *yapım* eksikliğinden dolayı dil yanlışı meydana gelir, anlatım bozulur. Meselâ "*O her zaman arkadaşlarını ikinci safa, kendisini ise birinci safa çıkarırdı.*" cümlesinde "*çıkarırdı*" yapımı

⁷⁸⁰ UZUN, N. E.: *Dilbilgisinin Temel Kavramları*: 72. s.

⁷⁸¹ SAKAOĞLU, Saim: "Türk Saz Şiiri", 205. s.

her iki durum için de kullanılamaz. Doğrusu "O her zaman arkadaşlarını ikinci safa **iter**, kendisini ise birinci safa **çıkardı**." olmalıydı.

*Hoca beni [tanıyor], ben de kendisini tanyordum.*⁷⁸²

2. Yapan (fail, özne) eksikliği

Yapan eksikliği uzun cümlelerde, özellikle de art arda sıralanan sıralı, bağlı ve birleşik cümlelerde sık karşılaşılan bir yanlışlıktır. Meselâ "Cephanelik nöbetçisinin silâhı alındı ve (cephanelik) soyuldu." cümlesinde ikinci cümlenin yapımı yapana ihtiyaç duymaktadır. Yapan getirilmezse birinci cümlenin yaparı ile ikinci cümlenin yaparı ortak sanılır.

*Öküzlerin adları neydi ve [öküzler] ne durumdaydılar?*⁷⁸³

*Mektuba nasıl başlanmış ve [mektup / o] nasıl bitirilmiştir?*⁷⁸⁴

3. Nesne eksikliği

Yapımın etkilediği öğeye nesne denir. Belirtme eki {+I} 'yı alabilen nesneye belirli nesne; alamayan nesneye belirsiz nesne denir. Belirsiz nesne, yapımın yakınında, ona yakın olmalıdır.⁷⁸⁵ öbür öge eksikliklerinde olduğu gibi nesne eksikliği de uzun cümlelerde, sıralı, bağlı ve birleşik cümlelerde görülür.

*Bunu anlamanın yolu yazmaya başlamak ve [yazmayı] sürdürmektir.*⁷⁸⁶

⁷⁸² BAYINDIR, A.: *Uzun Lafın Türkçesi*: 20. s.

⁷⁸³ GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*: 223. s.

⁷⁸⁴ GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*: 163. s.

⁷⁸⁵ AKSAN, D.: *Türkiye Türkçesinin Dünü Bugünü Yarını*: 90. s.

⁷⁸⁶ GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*: 232. s.

*Tasarımın belirlenen yerlerine resim, şekil yapınız ve [arı] renklendiriniz.*⁷⁸⁷

4. Yer belirticisi eksikliği

*Fiilin mekânını ve istikametini gösteren cümle unsuruna*⁷⁸⁸ yer belirticisi denir. Uzun, sıralı, bağlı veya birleşik cümlelerde ortak öge zannıyla cümlede yer belirticisi eksik bırakılmaktadır. Eksik ögeyle kurulan cümlelerin kuruluşları yanlış, anlatımları bozuktur.

*Uzaylıları taşlamayalım, [onlara]çiçek verelim.*⁷⁸⁹

*Cebrail, sabahın kör karanlıklarında evden çıkıyor, gecenin bir vaktinde [eve] dönüyordu.*⁷⁹⁰

5. Zarf eksikliği

Cümlede zarf yapımın zamanını, yönünü, miktarını, niteliğini ve sebebini belirtir. Sıralı, bağlı ve birleşik cümlelerde ilk cümlelerde belirtilen zarf, sonraki cümlelerde söylenmeden geçilmektedir. Bu yüzden de cümlede zarf eksikliği meydana gelmektedir. Örnekler:

Yeni yetişen sanatçılara yardım eder, [onlarla] ilgilenirdi.

Bir daha seni görmek ve [seninle] karşılaşmak istemiyor.

4.4.2.4. Sıra yanlışlığı

*Cümlede kelimelerin yanlış yerlere konması, eskilerin za'f-ı telif dedikleri bir anlatım kusurudur.*⁷⁹¹ Kelimelerin bulunduğu yerler, öbür

⁷⁸⁷ GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*: 35. s.

⁷⁸⁸ ERGİN, M.: *Türk Dil Bilgisi*: 400. s.

⁷⁸⁹ BAYINDIR, A.: *Uzun Lafın Türkçesi*: 62. s.

⁷⁹⁰ GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*: 102. s.

⁷⁹¹ ATAMAN, S. : *Dil Çıkmazı*: 136. s.

kelimelere göre onun türünü belirler ve kelimeler ona göre adlandırılır. Bir zarf, fiilin önünde yer alırsa zarf olur. Aynı kelime fiilin önünde zarfken ismin önünde de sıfat olur. Kelime türleri için tek başlanmayken belirlenip sabitlenmiş bir adlandırma yoktur. *Dildeki bir kelime her zaman aynı türü belirtir diye bir kural yoktur; farklı anlam akışlarında aynı kelime değişik türleri belirtebilir.*⁷⁹²

Kelimeler kendilerine yüklenen vazifeleri ifa etmek için uygun ve doğru yerlerde kullanılmazsa anlatım bozulur, belirsizleşir, verilmek istenen anlam karışır. Kelimelerin yerinde kullanılmaması iki biçimde görülür: Anlatım sırasına uymamak (*takdim / tehir*) ve kelimelerin türünü değiştirecek biçimde kullanmak.

Anlatım sırası azdan çoğa, küçükten büyüğe doğru olur. Bu sıra gözetilmediğinde anlatım bozulur:

*Beyin zarı iltihapları iyi tedavi etmezse, **ölüme** hatta **sara nöbetlerine** yol açabilir*⁷⁹³ (*sara nöbetlerine, hatta ölümlere*).

Kelimelerin türü yerine göre belirlenir. Bir kelime sıfatısa isimden önce, zarfısa fiilden, sıfat veya zarftan önce yer alır. Bu yerler değiştirilirse kelimenin türü de değişir ve anlatım bozulur. Dolayısıyla dil yanlışına düşülür:

*“**Besmeyle taşları konan** bu şadırvanın suyu besmelesiz içilir mi?”* “Besmeyle” kelimesi ile “taşları” kelimesi yer değiştirmeli; çünkü “besmeyle” kelimesi yanına gelen edatla birlikte fiilin zarfı olmaktadır. Aksi hâlde şadırvanın taşıyla beraber besmele de konmuş gibi olu-

⁷⁹² GÜNAY, D.: *Sözcükbilime Giriş*: 14. s.

⁷⁹³ EKER, S.: *Çağdaş Türk Dili*: 441. s.

yor. Doğrusu “*Taşları besmeleyle konan bu şadırvanın suyu besmelesiz içilir mi?*” olmalıdır.

*Ne kadar çok vakıf üniversitesi kurarsak o kadar görevimizi başarı ile yerine getirmiş sayılırız*⁷⁹⁴ (*...görevimizi o kadar başarı ile...*). Bu cümlede “... o kadar görevimizi ...” ifadesiyle vazife sayısı söylenmiş gibi bir anlam vardır. Doğru biçimi “... görevimizi o kadar başarı ile ...” olmalıdır.

“3 kez mazeretsiz Meclis'e gelmeyen bakan grupta düşürülsün.”⁷⁹⁵ cümlesinde *mazeretsiz meclis* ifadesinde araya virgül konmazsa sıfat tamlaması olur. Daha doğru şekli *mazeretsiz* kelimesinden sonra *olarak* yardımcı fiilini eklemekle olur ya da *mazeretsiz* kelimesi *gelmeyen* kelimesinden önce kullanılır.

MADDE 15- *Sigortalının, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan ve iş göremezliğine sebep olan rahatsızlıklar, hastalık hâlidir. Sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin gebeliğinin başladığı tarihten itibaren doğumdan sonraki ilk sekiz haftalık, çoklu gebelik hâlinde ise ilk on haftalık süreye kadar olan gebelik ve analık hâliyle ilgili rahatsızlık ve özürülük hâlleri analık hâli kabul edilir.*⁷⁹⁶ Cümle şöyle anlaşılabilir: *Sigortalı kadının sigortalı olmayan kocasının gebeliği(!) veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin gebeliği...* Belirsiz anlamlara düşmemek için cümleler kısaltılabilir, daha açık biçimde ifade edilebilir.

⁷⁹⁴ http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=310967, 05.04.2008

⁷⁹⁵ TAYYAR, Şamil: “Devamsız vekile ceza”, *Sabah*, 09.05.1998.

⁷⁹⁶ SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU, Kanun No. 5510
Kabul Tarihi: 31.5.2006

4.4.3. Kalıp sözlerde dil yanlışları

Kalıplaşmış ifadeler dilin zamanla ortaya koyduğu gösterge kabilinden unsurlardır. Bu ifadelerin hiçbirine kelime eklenmez, bunlardan kelime çıkarılmaz, bunların kalıpları bozulamaz. Kalıplaşmış ifadeler olduğu gibi kullanılmazsa dil yanlışına düşülmüş olur.

4.4.3.1. Atasözlerinde dil yanlışları

Yaşanmış tecrübelerden yola çıkılarak belirlenen kuralların ifade edildiği ferdî ve içtimaî faydayı ortaya koyan özlü cümlelere atasözü denir.

Atasözleri kalıplaşmış, donuk sözlerdir. Aynı anlamda da olsa atasözlerindeki kelimelerin yerlerine başka kelime getirilemez, kalıptan herhangi bir söz atılamaz, kalıba başka söz eklenemez. Aksi hâlde böyle cümlelerin bozulmuş şekli atasözü olmaktan çıkar.

“*Kol kırılır, yeni içerde kalır.*” yerine doğrusu “*Kol kırılır yeni içinde kalır.*” olmalıdır.⁷⁹⁷

4.4.3.2. Vecizelerde dil yanlışları

Vecizelerin atasözlerinden farkı vecizeleri söyleyenin bilinmesidir. Vecizeler de söylendiği şekliyle kullanılmalıdır. Onların herhangi bir kelimesini değiştirmek yanlış sayılır. Meselâ:

Üslûb-ı beyan aynıyla insan: Ünlü Fransız bilgini Buffon'un akademiyeye giriş nutkunda söylediği bu söz (*Le style est l'homme même*), Türkçeye Rezaizade Ekrem Bey tarafından “aynen insan” değil, “aynıyla

⁷⁹⁷ HEPCİLİNGİRLER, F. : *Türkçe “Off”*: 14. s.

insan” diye çevrilmiş ve bu biçimiyle tekrar edilegelmiştir. Yanlış olarak “üslûb-ı beyan aynen insan” biçiminde kullanıldığı da görülmüştür.⁷⁹⁸

4.4.3.3. İlişki sözlerinde dil yanlışları

Dil, kullanıcıları için önceden ne gerekliyse hepsini belirleyip hazırlamıştır. Her zaman karşılaşılan durumlar için kullanılması gereken kalıp sözler herkes tarafından aynen kullanılmalıdır. İlişki sözleri günlük dilde kalıp hâlinde kullanılan sözlerdir. Günlük konuşmalarda çok zaman kalıp sözlerden faydalanılır. Kalıp sözlerin hangisinin, ne zaman ve ne durumda kullanılacağını bilmemek başka insanlarca yadırganan bir durum; çünkü insanî ilişkiler kalıp sözler üzerinden yürütülür.

Selamlaşmada, vedalaşmada, teşekkür etmede, özür dilemede, baş sağlığı dilemede, kutlamalarda (doğum, nişan, düğün, bayramlar ve şahsî başarılar gibi sebeplerle) kullanılan; öfke, şaşkınlık, şüphe gibi kişilerin ruhî durumlarını belirtme ya da bildirişimde bulunulan kişileri sakinleştirme, uyarma, kınama ya da bazı bâtil inançları yansıtma gibi çok çeşitli vazifeleri üstlenen iletişim sözleri dillerin, özellikle Türkçenin söz varlığında mühim bir yer tutar.⁷⁹⁹

Yeni bir eşya ya da ev alan kişiye söylenen *güle güle giyin / kullanın / oturun, sırtında paralansın, uğurlu kaderli olsun,*

Banyodan, saç veya sakal tıraşından sonra söylenen *sıhhatler olsun,*

Eli öpülen yaşça büyük kişilerin ellerini öpene söyledikleri *ömrün çok olsun,*

⁷⁹⁸ ATAMAN, S. : *Dil Çıkmazı*: 140. s.

⁷⁹⁹ TOKLU, M. O.: *Dilbilime Giriş*: 109. s.

Başsağlığı dileklerini ileten sözler, ölüm hâdisesi karşısında ölen kişinin yakınlarının acısını paylaşmak, ölen kişiyi saygıyla anmak amacına yöneliktir. Bunlar *başın(+ız) sağ olsun, Allah acısını unutturmasın, Allah başka acılar vermesin, Allah ecir sabır versin, Allah genç ölümü vermesin, Allah sıralı ölümler versin, Allah sizlere ömür versin, Allah'ın takdiri böyleymiş, takdir-i lâhî böyleymiş, kaderin / alınyazısının önüne geçilmez, onun toprak ömrü sizin olsun, Allah gani gani rahmet eylesin, Allah cennete kavuştursun, Allah iman Kur'an nasip etsin, Allah taksiratını affetsin, mekânı cennet olsun, nur içinde yatsın,*

Ölen gayrimüslim kişilerin ardından *dinince dnlensin, toprağı bol olsun* gibi sözler kullanılmaktadır.

Türkçede din kanalıyla Arapçadan ve kısmen de Farsçadan geçmiş kalıp ifadeler vardır. Bu kalıp ifadelerin her hangi bir biçimde bozulması, başka bir sözle değiştirilmesi dilde hoş karşılanmayan durumlardandır; çünkü dilde kullanılan kelimelerin üzerinde o dili konuşan insanların kültürleri de taşınır. Bu ifadeler olduğu gibi kabul edilir. Dili yeni öğrenen insanlar da bu kalıpları olduğu gibi kullanır. Meselâ:

İnşallah: Bu ifadeyi din kaynaklı olmasından dolayı beğenmeyip kullanmayanların ürettiği karşılık, biraz da İngilizcenin etkisiyle *I hope* karşılığı “**umarım**” olmaktadır: “*Satışlar nasıl gidiyor, bilmiyorum. Umarım iyidir. Çünkü o benim ilk gözağrım.*”⁸⁰⁰

Sihhatler olsun: Bu söz yanlışlıkla “*saatler olsun*” biçiminde kullanılmaktadır. Bunun sebebi de sözün içinde yer alan iki “h” sesidir.

⁸⁰⁰ SAYDAM, Ali: “Herhalde esas kampanya yeni başlayacak”, *Sabah*, 25.05.2004.

Toprağı bol olsun: Bu sözün ölen Müslümanlar için lanılması yanlıştır; çünkü bu söz gayrimüslimlerin ölenleri için kullanılır: “Üstüne Elham okuyacaklar. Veleddalin Âmin! Toprağı bol olsun diyecekler! 80 yıllık CHP'yi gömecekler!”⁸⁰¹

4.4.3.4. Tasdik ve ret ifadelerinde dil yanlışı

Kalıp sözler dairesine *evet* ve *hayır* kelimelerinin kullanıldığı cümleler de katılır. *Evet* ve *hayır* kalıplarıyla tasdik ve ret ifadelerinin kullanılışı şöyledir:⁸⁰²

1.Olumluluk-olumsuzluk bakımından soru ve cevap aynı türden ise başlangıç kelimesi *evet*, aksi takdirde *hayır* olur:

<i>Soru</i>	<i>Cevap</i>	<i>Başlangıç kelimesi</i>
<i>Olumlu</i>	<i>Olumlu</i>	<i>Evet</i>
<i>Olumsuz</i>	<i>Olumsuz</i>	<i>Evet</i>
<i>Olumlu</i>	<i>Olumsuz</i>	<i>Hayır</i>
<i>Olumsuz</i>	<i>Olumlu</i>	<i>Hayır</i>

2.*Evet* ve *hayır* kelimeleri olumluluk ve olumsuzluk değil, tasdik ve ret ifade eder.

“Baban eve geldi mi?” sorusuna verilen cevap “Evet, babam eve gelmedi.” şeklinde olmaz. Doğrusu “Hayır, babam eve gelmedi.” biçimidir.

⁸⁰¹ DOĞRU, Necati: “CHP Cenab-ı Hakkın partisi miydi, hocam?”, *Sabah*, 05.11.2003.

⁸⁰² KAYA, C.: “Tasdik ve Ret Gerektiren...”, 112. s.

4.5. MANTIK YANLIŞLARI

*Mantık, kendisine uyulduğunda zihni hatadan koruyan bir fen, bir âlettir.*⁸⁰³ Mantık yanlışları dil yanlışlarının bir sonucudur; çünkü *dildeki kusurlar, bozukluklar, bilerek veya bilmeyerek birtakım yanlışların yapılmasına yol açarlar.*⁸⁰⁴ Bunun yanında mantık yanlışları, *insanları mantıkî olarak doğru düşünme tarzından alıkoyan, mantık bakımından kusurlu, eksik veya yanlış olan delillerdir.*⁸⁰⁵

*Bir sözü anlamak için onu oluşturan A ve B gibi ögelerin hepsini bilmek ve anlamak gereklidir; fakat yeterli değildir. Bir önermenin veya sözün anlaşılabilmesi için onu oluşturan ögelerin bir araya geliş kalıbını da, yani önermenin biçimini veya ifadenin söz dizimini de bilmek ve kavramak mecburiyeti vardır.*⁸⁰⁶

Mantık yanlışlarını akıl ilkelerine uymama denen **biçim yanlış**ı (kıyas kurallarını ihlalden doğan yanlışlar, kıyas biçimlerinin netice verme şartlarını ihlalden doğan yanlışlar, şartlı kıyaslarda yanlış, kıyas-ı müsavat), bilgi yanlışı da denen **içerik yanlış**ı (lafız yanlışları, mana yanlışları), doğruluğu kabul edilmiş bir konuya uymama hâli olan **davranış yanlış**ı (konu dışılık yanlış, uydurma delil yanlış, gelişigüzel kurulmuş eksik delil yanlış, yanlış zan yanlış) olmak üzere üç kısımda ele almak mümkündür.⁸⁰⁷

Mantık yanlışlıklarını bilmek;⁸⁰⁸

⁸⁰³ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 13. s.

⁸⁰⁴ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 103. s.

⁸⁰⁵ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 245. s.

⁸⁰⁶ SAYILI, A.: *Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*: 537. s.

⁸⁰⁷ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 13-14. s.

⁸⁰⁸ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 16-17. s.

Kişiye muhatabın fikirlerini sağlam bir biçimde dirme imkânı verir,

Nerelerde yanlış yapılacağını bilen kişiye, yanlışla düşmesi muhtemel olan yerlerde, tedbirli olmayı hatırlatır,

Hayatta aldanmamayı, mantık oyunlarına gelmemeyi, bazı reklâmcı, siyasetçi ve lâfazanların her sözüne kanmamayı öğütler,

Dil oyunlarına gelmeme ve dili doğru kullanma hassasiyeti kazandırır,

Bunlara ilaveten, çeşitli yanlış örnekleri görmenin zevkli ve eğlendirici yanı da vardır.

Mantık yanlışıma düşmenin sebepleri arasında,⁸⁰⁹

Bilgi eksikliği, karışık muhakeme, önyargı, yanılma isteği, ihtiraslar, benliği koruma gayreti, yanılma, dikkatsizlik, acelecilik, tecrübesizlik, duyuların yanılması ve vehim, biyolojik ve psikolojik rahatsızlıklar, kültürel özellikler, taassup, mantığı bilmemek, dilin kendine mahsus özellikleri sayılabilir.

Dille alâkalı yanlışların mantıkta mühim bir yer tuttuğu görülmektedir. Hazır bir vasıta olarak atalardan devralınan dilin bazı aldatıcı yönleri bilinmediğinden dilin oyununa gelindiği çok olur. *Sofistik türden delil kuranlar da dilin bu özelliğini bilerek özellikle iki anlamlı belirsiz ve öbür aldatıcı ifadelerle dil yanlışlarını içeren bolca deliller kurmuşlardır.*⁸¹⁰

⁸⁰⁹ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 27. s.

⁸¹⁰ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 247. s.

Mantık yanlışlarının şu özelliklerde oldukları gözlenir:⁸¹¹

1. *Onlar dile getirdikleri konuya uygun deliller olmayıp asıl konuyu yansıtmazlar, çoğu konu dışıdır.*

2. *Bunlarda asıl konuyla irtibat ya kurulamamakta ya da zayıf kurulmaktadır.*

3. *Onların hiçbiri hem biçim hem de içerikleriyle birlikte değerlendirildiklerinde, sağlam nitelikte bir delil değildir.*

4. *Aldatma, kandırma, yanıltma vb. kötü maksatlarla kullanmağa elverişlidirler. Zaten çoğu kez bu gayeyle kurulurlar.*

5. *Mantığın kötüye kullanılması demek olan bu yanlışların doğurduğu sonuçlar tarihte bazı çevreleri mantığı kötü görmeğe sevk etmiştir.*

6. *Kullanışlılık açısından bakıldığında, mevcut bozukluklar sebebiyle bu yanlışlarla zaman boşa tüketilir ve kötüye kullanılır.*

4.5.1. İfade kesinliği ve yanlış genelleme

İfade kesinliği iddianın güçlü olduğu cümlelerde bulunur. Böyle cümlelerde düşünce ve bilgi yanlışlıkları çok görülür:

*Arabada hava yastığı varsa **hiçbir şey olmaz.***

*Marmara Üniversitesi dünyanın **en kaliteli üniversitesidir.***

İfade kesinliğiyle ilgili yanlışlara düşmemek için *galiba, yanılmıyorsam, herhâlde, zannedersen* gibi ihtimal ifadelerini kullanmak gerekir. Meselâ:

⁸¹¹ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 249. s.

Muhtemelen Marmara Üniversitesi dünyanın en kaliteli üniversitesidir.

Konunun olumlu ve olumsuz yönleri göz önünde bulundurularak *bütün, daima, en çok, hepsi, herkes, her zaman, hiç, hiç kimse* gibi genel anlamlı kelimeler dikkatli kullanılmalıdır:

Herkes müzik dinlemekten hoşlanır.

Okulda başarılı olan *herkes* hayatta da başarılı olur.

Sen beni *hiç* dinlemezsin ki.

“Bütün”, “her”, “asla”, “daima”, “herkes” gibi kelimelerin geçtiği hükümlerin yanlış oldukları birkaç istisna gösterilerek ispatlanabileceği için, bunları kullanırken çok dikkatli olmak gerekir.⁸¹²

Örnek:

“Her öğrenci kopya çeker.” yerine “Bazı öğrenciler kopya çeker.”

“Öğretmenler derse daima geç girer.” yerine “Bazı öğretmenler derse daima geç girer.”

Birkaç kümenin yalnızca birkaç elemanına ait delillerden hareket ederek, küme genelinde hükümlere varmak mantıksız neticeler doğurur.⁸¹³

Örnek:

Üç gündür okula kimse uğramıyor. Bu okul açık değil herhâlde.

⁸¹² ALAN, Y.: *Lisan ve İnsan*: 64. s.

⁸¹³ ALAN, Y.: *Lisan ve İnsan*: 64. s.

İlk altı sayfa bitti, hiç yabancı kelimeyle karşılaşmadım. Bu metinde hiç yabancı kelime yok demek.

4.5.2. Anlamca çelişen ifadeler

Çelişen ifadeler içinde kesinlik ve ihtimal belirten kelimelerin; sözün başında tamamen ve devamında da kısmen ele alınan kelimelerin bir arada kullanılması gibi tutarsız ifadelerle ortaya çıkar. Bir yazı ya da konuşmada, birbirini tutmayan, çelişen sözlerin yer alması muhatabı şaşırtır. İfade karışıklığı belirir. Bazı örnekler:

*Belki bugün çarşıya çıkacağız **tabii** (belki – tabii).*

*Kuşkusuz duyduğum onun sesi **olmalı** (kuşkusuz – olmalı).*

*Eminiz **ki** iradeli bir insan olan öğretmenimiz bu sorununu da **herhâlde** çözmüştür (eminiz ki – herhâlde).*

*Üç ayrı yerde başlayan yangında **mutlaka** kasıt **ihtimali** var diyorlar (mutlaka – ihtimali).*

*Aşağı yukarı **tam** beş yıldır görüşemiyoruz (aşağı yukarı – tam).*

*Kısmen de olsa kendimi ona karşı **tamamen** sorumlu hissediyorum (kısmen – tamamen).*

Yarisını yedi, yarisını çantaya koydu, yarisını da bırakıp gitti.⁸¹⁴

Bu ifadeye göre kaç yarım bir bütün oluşturur diye sormak gerekir.

İfadeler dil bilgisi bakımından bazı cümleleri kurmağa imkân tanısa da kurulan cümlenin herkesçe bilinen bilgilere aykırı olması ve mantık kurallarından mahrum bulunması düşünme hatalarına sebep olduğu için

⁸¹⁴ YALÇIN, Ş.: *Doğru Türkçe*: 137. s.

dil yanlışı kabul edilir. Düşünme hatası olduğu kabul edilen cümlelere şunlar örnektir:

*Doğuştan kör olduğunuzu anladım da beyefendi, küçükken de gözleriniz görmüyor muydu?*⁸¹⁵

Kaderde bir köşe başında ölü olarak uyanmak da var.

Baharın en güzel aylarından biridir nisan, mayıs.

Beni duymayan arkadaşlar lütfen ellerini kaldırsın.

Trafik kazasında hayatını kaybedenlere baş sağlığı dilendi: Hayatını kaybedenlerin yakınlarına denmek isteniyor.

Cenazede sayıları on binin üzerinde yedi bin güvenlik görevlisi vardı: Yedi bin, on binden küçüktür.

Aşağıya indiğimizde arabamızı çalınmış olarak bulduk.

Bu yılki salgın hastalıkta hayvan ölümü sayısı 275 olarak gerçekleşti: 275 sayısı, hayvan ölümü sayısı değil, ölen hayvan sayısıdır.

Bütün bildiklerimi ve bilmediklerimi oğluma öğretmek istiyorum: Bildiklerimizi öğretebiliriz ama bilmediklerimizi öğretemeyiz.

Bugün yapılan antrenmanda iki futbolcu arasında sözlü bir tartışma geçti: Antrenman sırasında, futbolcular arasında tartışma elbette sözlü yapılacaktır. O anda yazılı bir tartışma olamaz.

İlk kez gerçekleşen gösteriye katılım rekor seviyedeydi: İlk kez yapılan bir gösteriye gelen izleyici sayısının, rekor seviyede olup olmadığı bilinemez.

⁸¹⁵ BAYINDIR, A.: *Uzun Lafın Türkçesi*: 18. s.

Yangında ihmal var: İhmal, yangında değildir; ancak yangının çıkmasına sebep olan kişilerin ihmali söz konusu olabilir.

5. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARINI AZALTMAĞA / MEĞE DAİR TEKLİFLER

Dil yanlışlarını azaltmak, kişilerin tek başlarına üstesinden gelebilecekleri bir sorun değildir. Dil, cemiyet içinde iletişimi sağlayan esas vasıta olduğundan kişilerin dil yanlışlarıyla tek başlarına mücadele etmesi etkili ve yeterli olmaz. Bu sorunun çözümünde kişilerin birlikte hareket etmek zarureti vardır. Bu anlamda teklif edilen hususlar şunlardır:

5.1. *İmlâ kılavuzları ve sözlüklere dair teklifler*

İmlâ kılavuzları ve sözlükler dilin kaynak eserlerindedir; dilin doğru kullanılmasında daha çok bu iki kaynak esere müracaat edilir. Bu iki eserin oluşturulmasında titiz olmak, dilin kullanımında da başta bu iki esere müracaat etmek gerekir. Bu konudaki teklifler şunlardır:

1. *İmlâ kılavuzu ve sözlük kullanma alışkanlığı kazanılmalı*

İmlâ kılavuzu kullanmak her insan için bir alışkanlık hâlini almalıdır. Hemen her alanda görülen dil yanlışlarını azaltmanın mühim yollarından biri de budur. *İmlâ kılavuzu, dile vâkıf olanın ve olmayanın her zaman ihtiyaç duyduğu bir kaynaktır. Kılavuz kullanmak zaaf değil, kültürlü olmanın şartıdır.*⁸¹⁶ Sözlüklerden de anlamı bilinmeyen kelimeleri öğrenmek ve anlamları bilinen kelimeleri kullanmak amacıyla faydalanılır.

2. *İmlâ kılavuzu ve sözlük çalışmaları sürdürülmeli*

Büyük sözlüklerde yer alan kelimelerin okunuşları, vurguları, telâffuzları, kökleri ilköğretim ve ortaöğretim sözlüklerinde de olması gerekmektedir; çünkü küçük yaşlarda edinilen doğru telâffuz kalıcı olabilmek-

⁸¹⁶ ZÜLFİKAR, H.: "Dilimizde Kalın K...", 303. s.

tedir. *İmlâ meselesi yazı dilinin esasını teşkil etmektedir. İmlâ işini halletmeden dili sağlam esaslara oturtmak mümkün değildir.*⁸¹⁷

İmlâ kılavuzlarının kurallarında ve kelimelerinde farklılık görülmesi dilcilerin kendi aralarında anlaşamamalarının neticesidir. Bunun için de dille ilgili her zümreden insanların bir araya geldiği bir dil meclisi ya da dili kullanmak ve incelemekle mes'ul insanların dile dair ortak kararlar alabildiği bir dil akademisi kurulmalıdır. İmlâ kılavuzları da bu meclisin ya da akademinin tavsiyeleri doğrultusunda hazırlanmalıdır ve hazırlanacak olan kılavuza herkesin riayet etmesi sağlanmalıdır. Bunun yanında *alandaki vazifeli bilim adamlarının imlâ kurallarını sık sık değiştirmek yerine onların nasıl öğretileceği konusunda emek harcamaları daha büyük yararlar sağlayacaktır.*⁸¹⁸

3. Kılavuzlar ve sözlüklerde yanlışlara düşülmemelidir

Kılavuzlar ve sözlükler diller için hayatî kıymete sahip eserlerdendir. Kelimelerin ve kuralların doğru biçimleri kılavuzlarda ve anlamları da sözlüklerde yer alır. Kılavuzlar ve sözlükler resmî dilin kelime hazinesine ve kurallarına aykırı bilgilerden uzak tutulmalı, bu eserlerde dizgi yanlışları bile olmamalıdır.

5.2. Çocukların dil gelişmelerine dair teklifler

Dil, bir oyun gibidir. Oynayabilmek için de dilin kurallarını öğrenmek gerekir. Çocukların dil gelişmelerine ehemmiyet vermek dilin doğru kullanılmasına ya da çocuğa göre oyunun doğru oynanmasına yardımcı olur.

⁸¹⁷ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 48. s.

⁸¹⁸ ÇİFTÇİ, M.: "Türkçe Öğretiminin Sorunları", 108. s.

1. Çocukların dil oyunlarını oynaması sağlanmalı

Oyun, belli bir amaca yönelik olan veya olmayan, kurallı veya kuralsız gerçekleştirilebilen; fakat her durumda *çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı fizik, zihin, dil, duygu ve cemiyet gelişiminin esası olan gerçek hayatın bir parçası ve en etkin öğrenme sürecidir.*⁸¹⁹

Oyun, çocukların edindiği ve geliştirdiği bilgilerin uygulama alanıdır. Yapılan bir araştırmada *hayalî oyunlar onayan çocukların gösterilen resimleri tanımlamada ve bildikleri kelimeleri kullanmada daha başarılı olduklarını belirlemiştir.*⁸²⁰ Oyunlar, dil gelişimine katkıda buldukları gibi, dil sayesinde oyunlarda kendilerini ifade edebilen çocuklar psikolojik olarak kendilerini de rahatlıkla ortaya koyar.

*Çocuğun dil gelişimini desteklemede en uygun yöntem çocuğa dille ilgili zenginleştirilmiş oyun fırsatları sunmaktır.*⁸²¹ Çocukların kendi başarılarına oyun oynamaları yetmez. Yetişkinlerin çocuklarla oyunlar oynaması gerekir.

*Kendisi ile sık oyun oynanan çocukların dil kullanım özellikleri, orta ve düşük seviyede oyun oynanan çocuklardan daha yüksektir.*⁸²² Çocuk, ana dilini yetişkinlerden öğrenir. Dolayısıyla onlar gibi konuşmak, davranmak ve karşılık vermek ister. Bunları da yetişkinlerden edinir. Yetişkinler de çocukların dil gelişimleri için onlara çeşitli hikâyeler anlatabilir, kitap okuyabilir, günün sonunda yaşadıklarını anlattırabilir. Televizyondan uygun ve seçkin programlar izleterek doğru telâffuz alışkanlığı

⁸¹⁹ DÖNMEZ, N. B. – ABİDOĞLU, Ü. – DİNÇER, Ç. – ERDEMİR, N. – GÜMÜŞÇÜ, Ş.: *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişim Etkinlikleri*: 111. s.

⁸²⁰ SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 421. s.

⁸²¹ GÜVEN, N. – BAL, S.: *Dil Gelişimi ve Eğitim*: 16. s.

⁸²² SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 428. s.

kazandırılabilir. Sonuçta yetişkinler çocukları konuşmada, yazmada, okumada ve dinlemede etkin hâle getirmelidir; çünkü dil, kullanıldıkça işlek ve doğru hâle gelir.

2. Okul öncesi eğitim desteklenmeli, kurumların sayıları artırılmalı

Okul öncesi eğitim başta ana dili olmak üzere öbür hayat hazırlıkları için en hassas eğitim kurumlarıdır. Okul öncesi eğitim kurumlarının en mühim vazifeleri arasında zenginlik ve güzellikleriyle beraber ana dilini çocuğa kavratmaktır. Yapılan araştırmalarda bu anlamda öğretmenlere sorulan sorularda *öğretmenler, Türkçe kullanımı açısından ana sınıfına giden çocukların daha düzgün ve kurallı konuşabildiklerini ve daha iyi anlatım gücüne sahip olduklarını belirtmişlerdir.*⁸²³

Ana dili Türkçe olmayan ülke çocuklarının Türkçeyle ilk karşılaşmaları ilköğretimden önce okul öncesi eğitim kurumları olmalıdır. İlköğretime Türkçeyi esas özellikleriyle kullanabilir hâlde başlayan çocuk ile Türkçeyle ilk defa karşılaşan çocuk arasında dil eğitimi bakımından çok fark vardır. Bu farkın giderilmesi için de okul öncesi eğitim kurumları ve bu kurumların programları amaca uygun biçimde düzenlenmelidir.

3. Çocukların dil gelişimi desteklenmeli

Dil edinimi çocukluk devresinde başlar. Çocuklar dil gelişimini erken yaşlarda tamamlar. Dolayısıyla onların dil gelişimleri esnasında her zaman destekçisi olunmalıdır. Onların edilgin kelime hazineleri etkin hâle getirilmelidir. Çeşitli alanlardaki dil kullanımlarını onlara sunmalı, onlar-

⁸²³ KOÇ, A.; TAYLAN, E.; BEKMAN, S.: *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimi*: 36-37. s.

la açık iletişim içinde olmalı, kendileriyle sık sık sohbetlidir. Çocukları yetişkinlerin sohbetinden ayrı tutmamalıdır.

4. Devamlı ve çok yazı yazılmalı

Dili iyi öğrenebilmek ve onu kullanabilmek için yazılı anlatım geliştirilmeli ve dilin yapı taşları olan kelimeler çocuklara çok sayıda verilmeli ve öğretilmelidir; çünkü kelime dağarcığı fazla olduğunda okunan ya da yazılan bir metni daha üst seviyede kavrayabilme imkânına sahip olunacaktır.

Yazma becerilerinin gereken şekilde ve zamanında kazandırılmayışi öğrencileri üç temel sorunla karşı karşıya bırakır. Bunlar:⁸²⁴

1. *Yazma aşamasında çocuğun, öğretmen veya ilgili yetişkin tarafından algılanmasına olumsuz etki eder.*

2. *Harflerin doğru yazılmayışi veya kelime içerisinde yazılmayışları, yazma sürecinin fikir üretme, planlama vb unsurları üzerinde olumsuz etki yapar.*

3. *Yazma yetersizlikleri çocuğun “yazar” olarak gelişimini olumsuz yönde etkiler.*

Yazmak konusunda öğretmen şu sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Öğrencilere bol ve devamlı yazı yazdırırken *kalıplaşmış yöntem kullanmamağa, denetim yetersizliğine düşmemeğe, sıkıcılıktan uzak durmağa, dersi bilgi dersi gibi değil sanat dersi gibi işlemeğe, değerlendirme sonucunda yönlendirmelere de yer verilmesine*⁸²⁵ dikkat etmek gerekmektedir.

⁸²⁴ TEMUR, T.: “Yazılı Anlatım Becerisi”, 81-82. s.

⁸²⁵ YILDIZ, C.; OKUR, A.; ARI, G.; YILMAZ, Y.: *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*: 240. s.

tedir. Yoksa kontrolsüz ve yönlendirmesiz yazı yazmak sadece bir yük hâlini alabilir.

5. Ana dili sevilmesi ve sevdirmeli

Dilin sevilmesi ve itina ile kullanılması gerekir. Bunun için de ana diliyle yazılmış güzel ve farklı eserler okunmalıdır. Ana dili dersleri bilim değil, sanat gibi öğretilmelidir. Sanatta, bilimdeki gibi, bilgi ile aktarılabilen değişmez kurallar yoktur. *Sanatın öğretiminde bilgi değil, beceri gereklidir.*⁸²⁶ Ana diline dair derslerin -Türkçe, edebiyat, dil ve anlatım vb.- bir sanat olarak okutulmasından beklenen yararlarından birisi de öğrencinin *duyuş ve algılayış inceliği edinmesidir.*⁸²⁷

6. Öğrencilere geri bildirimde bulunulmalı

Geri bildirim, öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini ortaya koyan bir yöntemdir. Bu yöntemle öğrencilerin bilgilenme durumları anlaşılır, duruma göre uygun davranış sergilenir veya tedbirler alınır. Bu yöntem öğrenmenin her alanında kullanılabilir.

Anlatım bozukluklarının düzeltilmesi konusunda geri bildirim etkisini araştırma sonuçları net biçimde ortaya koymaktadır.⁸²⁸

Çalışmada anlatım bozukluklarının düzeltilmesinde geri bildirim etkisi araştırılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmada (Afyon) Çay Çok Programlı Lisesi'nden random yöntemiyle seçilen 200 öğrenciye yazdırılan 600 kompozisyon incelendi ve bu kompozisyonlardaki anlatım bozuklukları değerlendirilmeye alındı.

⁸²⁶ SAĞIR, M.: *İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*: 4-5. s.

⁸²⁷ CEMİLOĞLU, M.: *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*: 5. s.

⁸²⁸ HIZLI (ÜŞÜR), G. - GÜLSEVİN, G.: "Anlatım Bozukluklarının...".

2. Öğrencilere üç ayrı öbek hâlinde uygulama yapıldı. A öbeği öğrencilerinin, teker teker kâğıtları incelenerek öğrencilere ları yanlışlıklar gösterildi ve bu yanlışların nasıl düzeltebileceği anlatıldı. B öbeği öğrencilerine, sınav kâğıtları dağıtıldı ve yaptıkları yanlışları kontrol edip kâğıtları geri vermeleri istendi. C öbeği öğrencilerine ise yalnızca sınav sonuçları duyuruldu. Bu uygulama, birer ay ara ile toplam üç kez tekrarlandı. Üçüncü sınav sonucunda, ilk sınavdan itibaren öğrencilerin durumlarının gelişmesi incelendi.

3. Bu çalışmalar sonucunda A öbeği öğrencilerinin ilk kompozisyonlarında anlatım bozukluklarına sık rastlanırken, yaptıkları bozuklukları onlara anlatıp doğruları gösterdikten sonra, kurdukları cümlelerdeki anlatım bozukluğu sayısının düştüğü, üçüncü kompozisyonlarında bu bozuklukların oldukça azaldığı görülmüş ve anlatım bozukluklarının düzeltilmesinde geri bildirim düzeltici ve olumlu bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuca göre dil yanlışlarını azaltmak amacıyla okullarda bütün derslerde imtihanlardan sonra geri bildirim yöntemi dil yanlışları için de kullanılmalıdır.

7. Yetişkinlerle veya yaşça büyüklerle diyaloglar kurulmalı

Çocuğun harekî becerilerini kazanması büyük ölçüde cansız çevre ile etkileşimine dayanmasına rağmen, dil gelişimi tamamıyla yetişkinle olan etkileşimine bağlıdır ve bu süreçte, çocuk ile yetişkin arasındaki ilişkinin yakınlığının ve duygu bağının mühim bir etkisinin olduğuna inanıl-

maktadır.⁸²⁹ Yapılan bir araştırmaya göre *çok sık sohbet edilen çocuklar dili daha düzgün kullanmışlardır.*⁸³⁰

Çocuk, yetişkinlerin dilini kullanarak, kendi kavram karmaşalarıyla yetişkinlerin kavramları arasındaki uyumu sağlamaktadır. Sunî kavramlar olmasaydı yetişkinlerle çocukların kavramları farklı doğrultuda gelişip birbirleriyle iletişim kurma imkânı olmayabilirdi.⁸³¹ Bundan dolayı yetişkinlerle çocukların arasındaki sözlü iletişim, çocuğun kavramlarının gelişmesinde güçlü bir etken olmaktadır.

Aynı gelişim seviyesinde olan çocuklar birbirleriyle oynarken yalnızca bildiklerini tekrarlarlar; fakat böyle bir durum, çocuğa dil gelişimi açısından hiç bir şey kazandırmayacaktır. *Dile hâkimiyet iyi bir yetişkin modeline sahip olmakla gelişmektedir. Zamanının çoğunu yaşlılarıyla geçirmeğe zorlanmış çocukların dil gelişimleri geri kalmaktadır. Bu sebeple, ikizlerin, üçüzlerin dil gelişimleri daha yavaş bir seyir göstermektedir.*⁸³²

Bunların yanında anne ve babanın da bu süreçte yer alması gerekmektedir. Çocuk yetişkinlerle ilişki kurarken yetişkinlerin hangi davranışları sergilemesi gerektiği konusunda *haftanın belirli günlerindeki kurs ve konferanslarla, çocuğunun dil ve zihin gelişimini kolaylaştıracak davranış şeklini kazanmalarına yardımcı olunmalıdır.*⁸³³

⁸²⁹ DAVASLIGİL, Ü.: *Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel...*: 128. s.

⁸³⁰ SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 427. s.

⁸³¹ SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 420. s.

⁸³² DAVASLIGİL, Ü.: *Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel...*: 129. s.

⁸³³ DAVASLIGİL, Ü.: *Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel...*: 140. s.

5.3. Kişilerin dili kullanmasına dair teklifler

İnsanların kendi aralarında konuştukları dil, zaman içinde belli bir kalıp hâline girer. Bununla beraber insanlar yanlarında konuşulan dildeki bozuklukları kulağın dile olan alışkanlığı sayesinde hemen fark eder. İnsanlar, okudukları ve duydukları yanlışları hemen düzeltme yoluna giderse, dil yanlış kullanılmaktan uzak duracaktır.

Dil, insanlara mahsus bir iletişim vasıtasıdır. Bu vasıta yalnızca insanlarda mevcuttur. Dilin değişme ve gelişme yönü de onu kullanan insanlarca tayin edilmektedir. Bu anlamda insanların dili doğru ve güzel kullanması çok mühimdir.

1. Kelimeler metnin anlam akışında öğrenilmeli

Çeşitli tekniklerle her hangi bir yabancı dilde kelimeler nasıl ezberleniyor, anlam akışı dairesinde nasıl öğreniliyorsa Türkçede de aynı yollarla kelime öğrenmek gereklidir; çünkü kelimelerin yazılışı ve anlamı doğru bilindiğinde yanlış yazılma ve okunma, yanlış kelime seçme ihtimalleri ortadan kalkmaktadır. Yeni kelimeler öğrenilirken de metnin anlam akışı dikkate alınıp sözlük kullanılmadan bilinmeyen kelimenin anlamı tahmin edilir. Buna eskiler *siyak ve sibak* derler. *Siyak ve sibak yani anlam akışı yoluyla yeni kelimeler öğrenmek psikolojik ve fitrî yoldur.*⁸³⁴ Çocukluk çağındaki bir insanın bilmediği bir kelimeyi duyduğunda ilk tepkisi şaşkınlık olacaktır. Sonrasında anlamadığı kelimenin hangi durumda kullanıldığını anlaması için tekrar duyması gerekecektir. Aynı durum için aynı kelimenin kullanılması metnin anlam akışından yola çıkıla-

⁸³⁴SENÎH, S.: *Kelimeler Armonisi*: 37. s.

rak çocuğun tekrar duyduğu kelimenin anlamını kavramasına yardımcı olacaktır.

2. Uzun cümle kurmaktan kaçınılmalı

Uzun cümlelerde anlam boyutunu takip etmek zordur. Bu zorlukla mücadele edebilmek için zengin bir dil kültürüne ve bilgisine sahip olmak gerekir. Yanlışlara düşmemek için en kolay yol, kısa cümleler kullanmaktır; *çünkü iletilmek istenen anlam, düşünce ya da bildiri bozuk anlatımlı uzun cümlelerin içinde kaybolup gider.*⁸³⁵

3. Türkçenin şaheserleri tanınmalı ve bunlar okunmalı

Dili en kolay ve en sağlam edinme yollarından biri de çok okumaktır. Okumak bir alışkanlık hâlini aldığı zaman kelime öğrenme yolu daima açık demektir. Bu açık yolda kelime edinmenin sonu olmayacaktır. Bu anlamda öğrencilere kazandırılan kitap okuma alışkanlığı onların Türkçeyi doğru ve sağlam edininip kullanmalarına, Türkçenin sağlam yapıları örnekleriyle karşılaşacakları için dili doğru yazıp konuşmalarına yardımcı olacaktır.

Çocuğun kitap okumasının yanında çocuğa kitap okunmasının da dil gelişimine faydası vardır. Bir araştırma sonucuna göre *kendilerine çok kitap okunan çocuklarda dili düzgün kullanma oranı yüksektir.*⁸³⁶

Okumak sadece belirli türlerden metinlere yönelik olmamalıdır. Farklı türden metinler de öğrencilerce okunmalıdır. Farklı metin demek farklı kavram, terim ve kelime demektir. *Öğrencilerin farklı türden metinleri okumaları; onların okuma yaşantılarını zenginleştirmelerine, oku-*

⁸³⁵ BAYINDIR, A.: *Uzun Lafın Türkçesi*: 37. s.

⁸³⁶ SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 427. s.

*maya karşı olumlu tutum geliştirmelerine, farklı türden bilgileri edinmelerine ve farklı edebî türleri tanımalarına hizmet edecektir.*⁸³⁷

*Ders kitaplarında tenkitli okuma becerisini güçlendirmek amacıyla uygun düzenlemelere gidilmeli; bu amaçla, metin altı sorularının öğrenicileri ezberciliğe yönlendirmesine engel olunmalıdır. Ayrıca, tenkitli okuma becerisini geliştirebilmek için uygun “tabii metinler” taranarak bulunmalı ve “kontrollü metinler” hazırlanmalıdır.*⁸³⁸

Okumak, özellikle bir ihtiyaç hâlini aldıktan sonra yaygın bir etkinlik olacaktır. Bu anlamda *Batı dünyasında kitap, medenî bir insanın ihtiyaç listesinin 18. sırasında yer alırken Türkiye’de ise kitap, ihtiyaç listemizin 122. sırasında uyumaktadır.*⁸³⁹

Türkçenin geçmiş dönemlerindeki şaheserlerini okumak, Türkçenin geçmişini tanımak bakımından faydalıdır. Bu faydanın yanında bu eserlerde kullanılan kelimeler, dilin zaman içinde denediği söz varlığı mensubu zenginlikler olarak düşünülmelidir. Bu zenginlikleri sevmek veya sevmemek arasında bir tercihten ziyade bunları anlamağa çalışmak daha faydalıdır.

Türkçenin ortaya koyduğu şaheserler karşısında peşin hükümlü davranmayı bırakıp bu türden eserlere daha âdil davranmalı; Avrupa dillerinden eserlere gösterilen yakınlığı böyle Türkçe eserlere de göstermek gereklidir. Yabancı bir dil öğrenirken gösterilen itina ve gayret, klasik Türk edebiyatında kullanılan bin kadar kelimeyi öğrenmek için de gösterilme-

⁸³⁷ ÖZMEN, R. G.: “Okuma Becerisi”, 19. s.

⁸³⁸ ÇİFTÇİ, M.: “Türkçe Öğretiminin Sorunları”, 109. s.

⁸³⁹ BAKİLER, Y. B.: *Sözün Doğrusu 1*: 261. s.

lidir; çünkü dilde anlam farkları ancak teferruat türünden kelimelerle ifade edilir.

4. Dil tartışmalarında kurallar esas alınmalı

Devletin dil politikasını belirleyen esas kurum olan TDK uzun yıllar dile hizmet etmiştir; fakat Atatürk'ün ölümünden sonra yeniden başlayan özleştirmecilik hareketi bilim adamlarını ikiye bölmüş, böylece *dil çalışmaları için harcanması gereken mesai gereksiz tartışmalarla Türkçeye zaman kaybettirmiştir.*⁸⁴⁰ Türkçede bazı kelimelere siyasî anlamlar yüklenmiş durumdadır. Bu harekete sebep olanlar özellikle dilin eskiyle bağını kesmek, bazı kelimeleri istenmeyen kelime ilan edilmesini sağlamak düşüncesindedirler. Bu düşüncedeki insanlar iktidar sahibi oldukları takdirde de bazı kelimeleri yasaklı hâle getirmişlerdir.

Bu anlamda *Türkçe, ilericilik-gericilik gibi siyasî ve gereksiz çatışmalara âlet edilmekten ve tasfiyecilik saplantısından kurtarılmalıdır. Yüzyılların oluşturduğu bugünkü canlı yapısı ile geliştirilip çağdaş dünya şartlarının gerekli kıldığı yeni söz ve terimler türetilmelidir. Bunlar uzmanlarca yapılmalıdır.*⁸⁴¹

Dil tartışmaları her kesimden katılımcı tarafından siyasi saplantılar terk edilerek yapılmalıdır. Tıp uzmanı, hukukçu, sosyolog, psikolog, kimyacı vb. her meslekten insan bu dili kullandığı için ilgi ve istidadı nispetinde dil tartışmalarına katılmalıdır, tekliflerde bulunmalıdır; ancak bütün bunlar yapılırken hakem mevkiini dilciler üstlenmelidir. Dilciler son sözü söylemelidir. Kelime türetmek herkesin yapabileceği bir iştir; ancak türetilenlerin kurallara uygunluğunu, doğruluğunu dilciler belirle-

⁸⁴⁰ AKAR, A.: *Türk Dili Tarihi*: 317. s.

⁸⁴¹ KORKMAZ, Z.: "Kitle İletişim Araçlarında Türkçe", 59. s.

melidir. Daha sonra da türetilip değerlendirilen bu kelimelerin beğenilip kabul edilmesi ve kullanılması halka bırakılmalıdır. Dil, halkın anlaşmak için kullandığı bir vasıttır. Kendisine gerekli olan kelimeyi halk daha iyi seçebilir.

5. Yabancı dil eğitimi abartılmamalı

Annesinin verebildikleriyle veya veremedikleriyle birlikte, Türkiye’de resmî uygulamalarla okula başlama çağındaki çocuğun zihnine sokulmağa çalışılan “yabancı dil aşkı”nın ana dili mantığı ile bağdaşması mümkün değildir.⁸⁴² Yabancı dil aşkıdan önce ana dili aşkının verilmesi gerekir. Düşünce ana dili ile oluşturulur. Dil zevki, yalnızca ana dilinde duyulur. Ana dilinden sonra dünyayı tanımak için yabancı diller öğrenilmelidir; ancak yabancı dil eğitimi ile yabancı dilde eğitim farklıdır. Yabancı dil eğitimi yalnızca dil öğretimiyle sınırlı kalmalı; yabancı dilde eğitime geçmemelidir. Bu tarz bir davranış sömürge anlayışıyla uyuşmaktadır.

Yabancı dil eğitimine çok erken yaşta başlanmamalı, yabancı dil eğitimine çocuğun esas kavramları ana dilinde öğrenmesi sağlanarak başlanmalıdır. Verimli bir yabancı dil eğitimi için iyi bir ana dili eğitimi gereklidir. Yabancı dil amaç değil, bilgi ve bilimdeki gelişmeleri izlemek, dünyadaki hâdiseleri öğrenmek için bir vasıta olmalıdır.

6. Yabancı kelimelerin imlâsı yerlileştirilmeli / Türkçeleştirilmeli

Yabancı dillerden alınan kelimelerin Türkçeleştirilmesi için her hangi bir kural belirlenmeyince her gelen kelime kendi imlâsı ile kabul edilmekte ve Türkçenin ses ve yapıya dair kurallarına dikkat edilmemektedir.

⁸⁴² KAYAALP, İ.: *İletişimde İnsan Dili*: 42. s.

Arapçada bu konuda *ta'rib* yöntemi vardır. *Ta'rib*, yabancı bir kelimenin - ki bu kelime umumiyetle ya ilmî bir terim ya da özel bir isimdir- ait olduğu dilden lâfız ve manasıyla birlikte alınması, kelime yapısında ya da anlamında bir takım değişiklikler yapılarak Arapça kelime yapısına yakınlaştırıldıktan sonra Arapça kelime ailesine katılması ve kullanılmasıdır.⁸⁴³

Arapçadaki *ta'rib* gibi Türkçede de *Türkçeleştirme* yolu belirlenmelidir. Türkçeleştirmede kelimelerin Türkçesi varsa Türkçesini kullanmalı, yabancı bir dilden alıntıysa Türkçe kurallara göre şekillendirilmeli, telâffuzunu Türkçe telâffuz kurallarına uyarlamalıdır. Türkçeleştirmenin kuralları, alanında bilgili kişilerce belirlenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Türkçede kullanılan ve dile henüz yerleşmeyen alıntı kelimeler ile yabancı isimler asıl imlâsına uygun olarak yazılsa bile parantez içinde okunmaları verilmelidir.

7. Halk, dil konusunda bilinçlendirilmeli

Kişilerle beraber geniş halk kitlelerinde de dil bilinci uyandırılmalıdır. Halk, ana diline karşı duyarlı, uyanık ve sâdık olmalıdır. İnsanlar dillerine başka dillerle karşı karşıya kaldıklarında daha çok sahip çıkarlar. Bu anlamda halkın anlamadığı dillerle karşılaşması ve ana dilinin kıymetini anlaması sağlanmalıdır.

5.4. Resmî dile dair teklifler

Resmî dilden kasıt, ülke çapında kabul edilen ve her resmî kurumda kullanılan ortak dildir. Resmî dil ağızların üstünde, mevcut yazı dilidir.

⁸⁴³ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...*: 95-96. s.

Türkiye için resmî dil olarak ağızlardan İstanbul ağzı kabul edilmiştir. İstanbul'un Türkler için uzun müddet zarfında kültür merkezi ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olması bunda mühim bir sebeptir. *Bir dili doğru kullanmanın ilk şartı resmî dil dışındaki söyleyiş biçimi ve dil yapılarından kaçınmaktır. Resmî dil kavramı, kelimelerden çok söyleyiş biçimi ve dil yapılarıyla ilgilidir. Kelimeler ise doğru yer ve doğru anlamda kullanılmaları bakımından resmî dille ilgilidirler.*⁸⁴⁴

1. Yaşayan resmî Türkçe kullanılmalı

Doğru yazmanın yanında doğru konuşmak da gereklidir. Çok okumayan halklar yazıdan ziyade sözü esas kabul ederler. Dolayısıyla yanlış söz de yanlış konuşmak suretiyle başkalarının diline geçer. Konuşurken yaygınlaşmış kelimeler seçilmeli, yaşayan dilin kullanılmasına gayret edilmelidir. Bunun yanında *düzgün ve doğru bir telâffuz, konuşmanın etkisi sayılır. Bu; dudakların, dişlerin, dilin konuşurken aynı derecede iyi kullanılması, hepsinin vazifelerini yapması demektir.*⁸⁴⁵ Sağlam bir telâffuz eğitiminde sesin eğitilmesi çalışmaları yer almalıdır.

2. Dil ırkçılığı güdülmemelidir

İrkçilik, bütün ırklar içinden yalnızca kendi ırkını üstün tutmak demektir. Bu durumu dilde de tatbik etmek dili kısırlaştırır, zayıflatır, fakirleştirir; çünkü *şahıslar için esas alınmayan ırkçılığı kelimelerde tatbik etmenin lüzumu ve manası yoktur. Türkçeleşmiş olmak, bir kelimenin kullanılması, dilden atılmaması yeter bir ölçüdür.*⁸⁴⁶

⁸⁴⁴ SİS, N.: "Medya Dili Sorunu", 205-206. s.

⁸⁴⁵ CASSON, N. H.: *Söz Söyleme Sanatı*: 45. s.

⁸⁴⁶ TİMURTAŞ, F. K.: *Diller ve Türkçemiz*: 95. s.

Dil ırkçılığı saf bir dil arzular. Saf dil de dünyada yalnızca kabile dillerinde mevcuttur. Dilin gelişmişliği medeniyetin ve kültürün gelişmişliğiyle ilişkilidir. Medeniyet ve kültürün hangi derecede olduğu dille anlaşılabilir. Zaten *ırkçılık nazariyelerinin dile uzantısı olan bu cereyanın hataları anlaşılınca da vazgeçilmiş; çünkü dünyada saf bir dilin olmayacağı anlaşılmıştır. Bütün diller komşu dillerden veya tarihte çeşitli münasebetler kurduğu milletlerin dilinden kelime almıştır. Türkçe, ortak İslâm medeniyeti çevresine girdiği zaman Arapça ve Farsça kelimeleri almakla kalmamış, tarihî kültür kalıntularından gelen kelimeleri ve özellikle şehir isimlerini de korumağa devam etmiştir.*⁸⁴⁷

3. Dil danışma merkezleri oluşturulmalı

Dilin çokça kullanıldığı yayın kurumlarına danışmanlık yapacak bir dil danışma hattının ve merkezinin kurulması gerekir. Bu merkez, soru ve sorunlara anında cevap verebilmeli; yabancı dillerden yeni giren kavram ve kelimelere çeşitli kişi ve kurumlara danışarak anında uygun bir karşılık bulabilmeli; dili genel kurallara aykırı kullanan, mecrasından sapıtan kişi ve kuruluşları uyarmalıdır.

5.5. Yönetime dair teklifler

Dil, yönetimlerin kendisine bakışıyla doğrudan ilgilidir. Dil, iletişim için bir vasıta olduğundan yönetim tarafından da mühim görülmektedir. Yönetimde bulunanlar meramlarını doğru aktarabilmek, fikirlerini kabul ettirebilmek için her zaman dille ilgilenmişler, bazen de ona müdahale etmişler, dildeki bazı kelimeleri yasaklamışlar, bazen dildeki işaretçi-

⁸⁴⁷ ERTEM, R.: *Elifbeden Alfabe*: 333. s.

leri bile değiştirmişlerdir. Yönetim kademeleri dili kendi hâline hiçbir zaman bırakmamışlardır.

1. Dil planlaması üzerine çalışılmalı

Dil planlaması, dilin geleceği için elzem bir mevzudur. Düzenleme çalışmaları ilmî yollarla gerçekleştirilmelidir. Bu anlamda *dilin devamlı bir değişme içinde olduğu gerçeği vurgulanarak bu değişme sürecinde dil planlaması yoluyla dilin ortak bir iletişim aracı olarak sürmesini sağlamanın ehemmiyeti kavranarak resmîleştirme çalışmalarının sürekliliği sağlanmalıdır.*⁸⁴⁸

2. Eğitim seviyesi yükseltilmeli

Eğitim seviyesi ile dilin doğru kullanılışı irtibatlıdır. Eğitimi yüksek kişiler dili daha düzgün kullanırken eğitim seviyesi düşük kişiler ise dili çevrelerinden edinebildikleri kadarıyla kullanırlar. Araştırma sonuçlarına göre dilin düzgün kullanılmasında *annenin eğitim değişkenine göre annesi üniversite eğitimi almış çocuklar ilk sırayı, lise eğitimi almış olanlar ikinci sırayı, ilkokul eğitilmişler üçüncü sırayı izlemektedirler. Aynı biçimde babanın eğitim değişkenine göre babası üniversite eğitimi almış çocukların ilk sırada olduklarını, ikinci sırayı lise eğitilmiş olanların aldıkları görülmektedir.*⁸⁴⁹

3. Halk öncülerinin dili doğru kullanması sağlanmalı

Halk içinde konuşması ve yazması örnek alınan kişiler özellikle halk öncüleridir. Bir parti başkanı, vaiz, imam, öğretmen, komutan, müdür vs. sundukları konuşmalarda gösterdikleri dil becerisi ya örnek alınır

⁸⁴⁸ SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: *Türk Dili Özel...: 37-39. s.*

⁸⁴⁹ SEVİNÇ, M.: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım...”, 427. s.

ya da eleştirilir. Onların örnek alınan konuşmaları dil yanlışlarını azaltmada etkili olur.

4. Yönetimlerin dile bakışı tarafsız olmalı

Bütün devletlerin dil siyaseti vardır. Zaman zaman Türkiye’de de dile ilgili çeşitli raporlar hazırlanmakta ve yetkili makamlara sunulmaktadır. İktidarda bulunan partiler zaman zaman devlet gücünü kullanarak dile müdahalelerde bulunmaktadır. Her şeye müdahale edilebilir; ama dile müdahale edilmemelidir. Yasalarla veya yönetmeliklerle dilin içinde bulunan kelimelerden bazılarını yasaklamak yoluyla yabancılık ve yanlışlık engellenemez, giderilemez.

Dile bu manadaki müdahalelere zaman zaman rastlanmıştır. Meselâ İlköğretim Genel Müdürlüğü’nden 24 Ağustos 2001’de çıkan “*İlköğretim Kurumlarında Sözlü ve Yazılı Anlatım Becerilerinin Geliştirilmesi*” konulu genelgede, “*Derlerde Türkçe karşılıkları olan sözcüklerin bu karşılıklarının kullanımına özen gösterilmeli, dilimizin yalınlaştırılması, zenginleştirilmesi amacıyla her fırsat, bu anlamda değerlendirilmelidir.*” denmiştir. Genelgenin dili de bakanlığın arzuladığı Türkçeyi gösteren bir örnek olmuştur. Genelgede, ‘*millî*’ yerine ‘*ulusal*’, ‘*kelime*’ yerine ‘*sözcük*’, ‘*fert*’ yerine ‘*birey*’, ‘*müsamere*’ yerine ‘*görsel izlence*’, ‘*sadeleştirme*’ yerine, ‘*yalınlaştırma*’ kelimeleri tercih edilmiştir.

Zamanın Milli Eğitim Bakanı, adında bulunan kelimeyi yasaklı hâle getirmiştir. Ders kitaplarında yer alan “*millî, milliyetçilik ve istiklâl*” gibi çok sayıda kelimeyi yasaklayan Milli Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerden, ‘yasaklanan’ bu kelimeleri sınıfta kullanmamalarını istemiştir. Bu kelime-

ler gibi “*millet, hürriyet, bahtiyar, ilim, asır, felaket, tabiat, ifade, fikir, kanun*” gibi kelimeler de yasak listesine alınmıştır.

‘Yasak kelimeler’ tartışması zamanın Milli Eğitim Bakanının 7 Aralık 2000’de ‘Yazı dilinin doğru kullanımı’ konulu genelgesi ile başlamıştı. Bakan, genelgede, “*zorunlu haller ve teknik terimler dışında Türkçe karşılıkları bulunan yabancı sözcüklere yer verilmemesi*” talimatı vermiştir. Bunun üzerine Talim ve Terbiye Kurulu, onay vereceği ders kitaplarındaki kelimeleri, ‘*Türkçe - Türkçe değil*’ ayrımına tabi tutmuş ve birçok kelimeyi kitaplardan çıkarmıştır.

Yapılan bütün bunlar devlette devamlılığa aykırı olduğu gibi dil ırkçılığının resmî bir örneğidir. Böyle davranışlar aynı zamanda dili kısırlaştırır.

5.6. Yayın ve iletişim kurumlarına dair teklifler

Yayın ve iletişim kurumları içinde televizyonlar, radyolar, genel ağ siteleri, gazeteler, dergiler, kitaplar ve telefonlar düşünülmelidir. Bu vasıtalarla gerçekleştirilen iletişim ve bilgilenmede dilin doğru ve güzel kullanılması çok önemlidir. Bu vasıtalar bilgi aktarırken beraberinde dilin kullanılmasını da aktarır.

1. Türkçe, basın ve yayın kuruluşlarında doğru kullanılmalı

Basın ve yayın vasıtalarında çalışan kişiler, özellikle yazmak ve konuşmak durumundakiler, dilin doğru kullanımına dikkat etmelidir. Bilmedikleri bir konuyu güçleri yettiğince araştırmalı, güçlerinin yetmediği durumlarda bu alandaki ustalara ve uzmanlara danışmalıdır; çünkü dil, sokakta konuşulduğu kadar dar ve kısır değildir. Dili kullanarak geçimini sağlayan basın ve yayın emekçileri bu alanda halkın önünde mühim bir

örnektir. Halk, dili yanlış kullanabilir; ama basın ve yayın emekçileri dili yanlış kullanmamağa gayret etmelidir.

Basın ve yayın kuruluşlarında vazifeli kişiler güzel ve doğru Türkçe bilinci taşımalıdır. Bunun için de iyi nitelikli edebî eserler okunmalıdır.

2. Yayıncılar dil konusunda titiz ve dikkatli olmalı

Dil özellikle yayıncıların ana malzemesidir. Dil yanlışları konusunda ilk izlenecek kişiler, yayıncılardır; çünkü her hangi bir yayının basımı öncesi son vazife yayıncıdır. Ürünün üzerinde görülen dil yanlışları basım öncesi dikkatli bir çalışmayla tespit edilip tashihi sağlanmalıdır.

3. Dil yanlışına düşen müelliflerin yanlışları tescillenmeli

Dil yanlışları iletişim zenginliğinin yaşandığı 21. yüzyılda daha çabuk yaygınlaşıp kullanıcıların çoğunu hemen etkiler. Dolayısıyla dili özensiz kullananların yaptıkları yanlışlar tespit edilip tescillenmelidir. Bunu Arap dilciler Abbasî iktidarı döneminde acımasızca yapmışlardır. Arap dilciler *dil hataları çoğalmağa başlayınca harekete geçerek hata edenleri hatalarıyla kaydetmeğe başlamışlar. Bu hataları adeta büyük günahlardan biri saymışlar ve durup dinlenmeksizin bütün âlimlerin, divan kâtiplerinin ve şairlerin hatalarını -ara sıra yanılarak düştükleri basit hatalar da dâhil- tespit ederek sahipleri aleyhine tescil etmişlerdir.*⁸⁵⁰

4. Televizyon dili doğru kullanılmalı

Eskiye göre şimdilerde televizyon karşısında geçen zaman çok fazladır. Televizyon yalnızca eğlence aracı olmaktan çıkmış, hayatın biçimlenmesi, dilin edinilmesi, bilgilenme anlamında da etkili olmağa başla-

⁸⁵⁰ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde*: 223. s.

miştir. Çocuklar hayata dair kavramların büyük kısmını ebeveyninden değil televizyondan almaktadır. *Yapılan araştırmalar televizyon izleme sıklığını, çocuk kesimi için %99 olarak göstermektedir. 3-12 yaş arasındaki çocukların neredeyse tamamı ders dışındaki boş saatlerinin %80'ini televizyon karşısında geçirmektedir. Özellikle çocuk seyirciler için, ana dilinin öğrenilmesinde, resmî söyleyiş özelliklerinin kavranmasında, kısaca ana dili eğitiminde televizyon hemen hemen, okulların önüne geçmiştir.*⁸⁵¹

5. Genel ağda dil kullanım ahlâkı kazandırılmalı

Genel ağ vasıtasıyla iletişim kuran kişilerin dili kullanmaları esnasında argo sözleri, kelimelerin bozuk biçimlerini, kuralsız cümleleri ve yabancı dillerin yerlileşmemiş biçimlerini tercih etmeleri genel ağ dilinin kurallarına uyulmadığının bir işaretidir. Bu anlamda *genel ağda dil kullanım ahlâkının kazandırılması için okullara ve ailelere büyük işler düşmektedir. Genel ağı kullanan gençlerin büyük bir bölümü genel ağ kurallarını ve ahlâkını bilmelerine rağmen dilin bozulmasına sebep olan sanal etkinliklere devam etmektedirler. Elektronik çevrede dil sorunlarına duyarlı olunması hem çocukların ve gençlerin sanal etkinliklerden haberdar olmasına hem de dilin bozulmaması için gerekli planların oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.*⁸⁵²

Genel ağ sebebiyle sınırların geçerliliğini yitirdiği 21. asırda bir yerde gerçekleşen hâdiseler, başka bir yerde dakika bile geçmeden öğrenilmekte; bir fikir ve sanat hareketi, karşılığını başka bir yerden hemen alabilmektedir. Buna aracılık eden de iletişim vasıtası olan dildir. Dilin

⁸⁵¹ SİS, N.: “Medya Dili Sorunu”, 209. s.

⁸⁵² BAYRAM, S.; ARSLAN, A.; YAPRAKDAL, A.: “Elektronik Ortam...”, 58-59. s.

hız yüzünden bozuk biçiminin tercih edildiği genel ağda önceleri İngilizce için tehlike çanları çalıyordu; şimdi ise genel ağda her dil için uygun yazılım ve program olduğu, oluşturulduğu için her dil farklı bir tehdit altındadır. Bu tehdidi fırsata çevirmenin yolları aranmalıdır. Bu amaçla *e-kütüphaneler yoluyla Türkçede meydana getirilmiş bütün eserler, Türkçe sözlükler, dil bilgisi kuralları, araştırmalar dünyadaki bütün kullanıcıların hizmetine verilebilir; çeşitli amaçlarla derlemeler ve bu derlemelerden türlü veritabanları oluşturulabilir; tabii dil işleme yoluyla Türkçenin yapısı ve işleyişi daha açık bir biçimde anlaşılabilir ve Türkçe daha kolay ve etkili biçimde öğretilir.*⁸⁵³

6. Çevirilerde dikkatli olunmalı

Çeviride dikkat edilmesi gereken noktalar esas olarak şöyle belirlenmiştir:⁸⁵⁴

1. *Yabancı bir dilden Türkçeye geçmiş; ancak dilin kültürü içinde yoğrulduğu için farklı anlamlar kazanmış kelimelere dikkat edilmesi gerekir. Meselâ, İngilizceden Türkçeye geçen "college" kelimesi, Türkçede "kolej" olarak yerleşmişken, İngilizcede "üniversite, fakülte, yüksekokul" anlamlarını taşır.*

2. *Yabancı bir dildeki atasözü, deyim, terim, vecize gibi daha çok mecazî olarak kullanılan tabirler tercüme edilirken Türkçedeki karşılıkları kelimesi kelimesine verilmemeli, varsa kültürümüzdeki karşılıkları kullanılmalı, yoksa tarifleri yapılmalıdır.*

⁸⁵³ YILDIRIM, F.; TAHİROĞLU, B. T.: "İnternette Türkçe Kullanımı Sorunu", 307. s.

⁸⁵⁴ ALAN, Y.: *Lisan ve İnsan*: 129-133. s.

3. *Tercümede mana ve bildirinin aktarılması, tek tek kelime ve cümlelerin aktarılmasından daha mühimdir. Tercümede her cümle en az üç cümledir. Yani siyak ve sibak göz önünde tutulmadan çeviri mamalıdır.*

4. *Tercüme edilen kelimenin birden çok anlamı varsa bunlardan bir tanesi “makam” göz önünde bulundurularak seçilmelidir.*

5. *Doğru tercüme, cümlelerin mana ve muhtevalarını ve yazarın niyetini çevreleyen bütün bir konuyu, üslûba dikkat ederek aktarmayı gerektirir.*

6. *Tercüme, gözden kaçan noktaları yakalamak için, belirli bir süre geçtikten sonra tekrar ele almak ve mümkünse o sahada ihtisas sahibi bir mütercimden metni kontrol etmesini istemek de göz ardı edilmemelidir.*

Bu noktalar ışığında, çevirileri kelimesi kelimesine değil de her kavram ve kelimeyi anlam akışına ve dil-kültür ilişkisine dikkat ederek çevirmelidir.

7. Türkçe, yazarların ve şairlerin elinde düzgün kullanılmalı

Dile yön veren yazarlar ve şairlerdir. Dili özellikle yazmak yoluyla kullananlar onlardır. Bu kişilerin sorumluluğu dili konuşan kişilerin sorumluluğundan daha fazladır. Dolayısıyla dil kullanımında en çok dikkat etmesi gereken kişiler yazar ve şairler olmalıdır.

Yazar ve şairler, dile yeni açılımlar kazandırmakla da yükümlüdür. Yazar veya şair olmak, hazırda mevcut kelime ve kavramları kullanmak değil, daha da ötesinde var olanlarına yeni kavram ve kelimeleri kazan-

dırmaktır; ancak bunu yaparken Türkçenin zevkine ve kurallarına dikkat etmek gerekir.

Yazarlar ve şairler dili kullanırken halk ile aydın arasındaki dil kopukluğuna dikkat etmelidir. Arayı daha fazla açmamak için muhatap kesimin seviyesini dikkate almak durumundadır.

5.7. Eğitimcilerle dair teklifler

Bilginin öğretildiği en mühim vasıta dildir. Dil olmaksızın eğitim ve öğretimden söz etmek mümkün değildir. Bir bilgiyi başka kişilere aktarmak için onların da bildiği bir yolu, kanalı kullanmak gereklidir. Dil doğru ve sağlam olmazsa onunla gerçekleştirilen bilgi paylaşımı da doğru olmaz.

1. Üniversitelerde dil ve edebiyat eğitimi verilmeğe devam edilmeli

Üniversitelerin birinci sınıflarında Türk Dili derslerinin okutulması dilin doğru öğrenilip kullanılması adına faydalı ve zaten gerekli bir icraattır; çünkü geçmişten günümüze hemen her kültür ve medeniyette benimsenen anlayış dilin ve kültürün ilmî seviyede eğitimi gerekliliğidir. Son zamanlarda dil konusunda görülen yozlaşma ve yabancılaşmanın önlenmesi için de cemiyetin öncüleri mesabesinde olacak üniversite öğrencilerine ana dilinin ve onunla ortaya konan edebiyat ürünlerinin daha yüksek seviyelerde tanıtılması, okutulması elzemdir. Nitelikli Türk dili ve edebiyatı ile Türkçe öğretmeni yetiştirilmesi ve bütün öğretmenlerin ortak Türkçeyi özenle kullanmaları konularına ehemmiyet verilmelidir.

2. Eğitimciler ve bilim adamları tarafından Türkçe doğru kullanılmalı

Eğitimciler, dili en doğru kullanması gereken kişilerdir. lin bir çocukta edinimi küçük yaşlarda olmaktadır. Çocuk öncelikle annenin veya birinci dereceden çevrenin dilini edinmekte, okul çağına gelince de öğretmenlerinin kullandığı dile özenmektedir. Bu hâlde öğretmenlerin dil yanlışlarından arınmış doğru bir Türkçeyle konuşmaları, yazmaları gerekir.

Türkçenin doğru kullanılması ve öğretilmesi yalnızca Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin meselesi değildir. Öğrencilerin karşısına öğretmen olarak çıkan herkes, Türkçeyi doğru kullanmakla ve doğru öğretmekle mükelleftir. Türkçe öğretmeni her ne kadar dilin kurallarını öğretse de bunun yanında dilde mevcut öbür unsurları -başta terimleri- başka öğretmenlerin de doğru öğretmesi gerekmektedir. Yalnızca ana dili öğretmenlerine bırakılan Türkçe öğretimi noksan bir öğretim sayılır. Bu yüzden bütün öğretmenler öğrencinin doğru okumasını ve konuşmasını, dinlediğini anlayabilmesini ve özellikle derslerde doğru yazmasını ayırım yapmadan bütün öğretmenlerden öğrenebilmelidir. Bu anlamda bütün öğretmenler de ana dili öğretiminin yalnızca Türkçe öğretmenlerine bırakılmayacağını bilmelidir.

3. İlmî yazılarda Türkçe tercih edilmeli

Eğitim dili nasıl ana diliyle gerçekleştiriliyorsa, bilim dili de ana dili ile gerçekleştirilmelidir. Bilim dili kapsamında kendi terimlerini üretmiş diller aynı zamanda zengin bir dil sayılır. Bazı çevrelerde duyulan “Türkçeyle bilim üretilemez.” anlayışı baştan Türkçenin zayıflığını ifade etmek sayılır ki bu düşünce hem yanlış hem de sakattır. Yanlıştır; çünkü şimdiye kadar Türkçeyle binlerce ilmî eser ortaya konmuştur. Sakattır; çünkü bu düşünce dışa bağımlılığın bir ifadesi ve işaretidir. Türkçeyle

ilmî eserler oluşturmaktan kasıt yalnızca Türkçe kelimeleri ön safa alıp Türkçeleşmiş yabancı kelimeleri yok saymak değildir. Dilin bünyesine katılmış kelimenin kaynak dilini araştırmak yanlıştır. Bu davranış dil ırkçılığı sayılır. Her bilim için belli terimler mevcuttur. Bu terimler Türkçenin yapısına ve manasına en uygun biçimde türetilmelidir.

Osmanlı zamanında öncelikle Fransızca kaynaklı bir tıp eğitimi verilirken *Türkçe konuşan, Osmanlıca yazan, Lâtince terimleri Fransızca dil bilgisi kuralları ile okumağa çalışan bir hekim nesli yetişmiştir.*⁸⁵⁵ Daha sonra yirminci yüzyılın ilk yarısı içinde, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren *Almanya'dan ülkemize gelen bilim adamlarının etkisi ile bilim dilindeki Fransızca hâkimiyeti yerini Alman düşünce yapısına bırakmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde de Lâtin harflerine geçilmesi [1 Kasım 1928] ile birlikte tıbbî dil olarak Lâtince terimler esas alınmıştır.*⁸⁵⁶ Günümüzde ilmî açıdan en yaygın kullanılan dilin İngilizce olması sebebi ile *tıbbî terimlerde kullanılan bazı terimlerin yerine İngilizce karşılıklarının kullanıldığı ya da zamanla İngilizce dil bilgisi kurallarına uydurulduğu yani İngilizleştirildikleri gözlenmektedir. Bununla birlikte tıbbî terimlerin nasıl uygulanacağı yönündeki tartışmalar her ülkede devam etmektedir. Temel tıp bilimcileri umumiyetle Lâtince terimleri esas almakta, klinik tıp bilimciler ise terimlerin İngilizce karşılıklarını tercih etmektedir.*⁸⁵⁷ Dolayısıyla bazı bilim dallarında Avrupa dillerinden kelimelerin sıklığı çok fazladır. Üstelik bu kelimeler esas söz varlığına dâhil edilmemişlerdir.

Halka yönelik dil kullanımında halkın anlayabileceği bilim dili, bilim adamları ise kendi aralarında mecburî durumlarda yabancı terimleri

⁸⁵⁵ CANKUR, N. Ş.: "Tıp Eğitiminde Dil: II, ...", 33. s.

⁸⁵⁶ CANKUR, N. Ş.: "Tıp Eğitiminde Dil: II, ...", 34. s.

⁸⁵⁷ CANKUR, N. Ş.: "Tıp Eğitiminde Dil: II, ...", 34.

kullanmalıdır. Kaçınılmaz olan bu durum zamanla Türkçe lehine çevrilmelidir. Bu da bilimde kullanılan terimlerin zaman içinde leştirilmesiyle mümkündür.

4. Ders kitaplarında dil yanlış yapmamalı

Ders kitapları öğrencilerin kelime hazinelerinin oluşumunda en etkili unsurdur. Hazırlanan kitapların kendi aralarında ortak kavram, kelime ve terim kullanmaları dil kargaşasını ve beraberinde de dil yanlışlarını en aza indirmede etkili olacaktır.

Yabancı dille öğretim yapan kurumlardaki ders kitaplarında uygulanabilecek bir çözüm olarak da ders kitaplarının ve derste kullanılan dilin yabancı bir dil kalması, ama gerektiğinde derslerin Türkçe yapılması ve yabancı dildeki terimlerin Türkçe karşılıklarının özellikle esas derslerde verilmesi olabilir.

Ülkelerin bazılarında ders kitaplarının barındırdığı kelime sayısına baktığımız zaman şu sonuç ortaya çıkar: *ABD’de ilköğretim okullarının ders kitaplarında 71.681 kelime var. Almanya’da 70.400 kelime, Japonya’da 44.224 kelime, İtalya’da 30.193 kelime, Suudi Arabistan’da 12.579 kelime*⁸⁵⁸ vardır. Bu verilere göre öğretilmesi hedeflenen kelime serveti ülkelerin kültür seviyesini de göstermektedir.

Ders kitaplarındaki dil yanlışları, haklarında tez çalışılacak kadar fazladır. Bu çalışmalarda dikkat çeken yön ise hemen hepsinin Türkçe ders kitaplarına yönelik olmasıdır. Sadece bir dersin ders kitaplarının yanlış olması yetmez. Bütün ders kitapları yanlış olmak mecburiyetindedir.

⁸⁵⁸ BAKİLER, Y. B.: *Sözün Doğrusu* 2: 53. s.]

5. Ana dili eğitim ve öğretim yöntemleri gözden geçirilmeli

Ana dili eğitimi denince akla ilk gelen dil bilgisi ve imlâ öğretimi olmaktadır. Dil bilgisi ve imlâ öğretimi bir gerekliliktir; *çünkü öncelikle dil bilgisi ve imlâ öğretimi yoluyla öğrenciler doğru cümle kurmayı öğrenecektir ve ikinci olarak, aileler çocuklarına bu konuların okulda öğretileceği inancına sahiptirler.*⁸⁵⁹

Doğru konuşmak, doğru yazmak, doğru anlamak ancak dil bilgisi etkinlikleriyle sağlanır. *Dil bilgisi kuralları sıralanarak, ezberlettirilerek değil, her bir dil bilgisi unsurunun vazifesi sezdirilerek, anlatıma faydası kavratılarak, hem iyi bir dil bilgisi öğretimi gerçekleştirilir, hem de başarılı bir Türkçe öğretimi sağlanmış olur.*⁸⁶⁰ Okullarda yapılan ana dili öğretim yöntemleri bu anlamda tekrar gözden geçirilmeli, zamanın ve zeminin şartlarına uygun bir kıvama sokulmalıdır.

Her seviyedeki eğitim kurumunda ana dili eğitiminde kuralcı yaklaşımdan vazgeçilmeli; tasvirî yöntem benimsenmelidir; bir başka deyişle, yaşayan dilin ilmî bir temelde tasviri çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Kişinin dinlediğini ve okuduğunu anlaması, yazılı ve sözlü olarak kendini etkin biçimde ifade etmesi olarak tanımlanan esas dil becerilerinin öğretilmesine öncelik verilmelidir.

Ana dili dersi öğrencileri şu alanlarda yeterli hâle getirmelidir:⁸⁶¹

1. Dil hakkında ve dil aracılığı ile düşünme kabiliyetini geliştirmek, tecrübeler edinmek, algılama, tasarlama, hüküm verme kabiliyeti geliştirmek.

⁸⁵⁹ AKYOL, H.: "Dil Bilgisi ve İmlâ", *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme K.*: 93. s.

⁸⁶⁰ SAĞIR, M.: *İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*: 7. s.

⁸⁶¹ YILDIZ, C.: *Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler*: 21. s.

2. Dili değişik bilgilendirme ve ifade amaçlarına uygun olarak sorumluluk bilinci içinde, açık ve etkili kullanabilmek.

3. Dili, çevresinde olup bitenleri algılaması ve anlaması için, kendini ifade etmek için, zihnî düzlemlerdeki tasarımların ve oyun gibi serbest alanların düzenlenmesi amacıyla yönelik olarak kullanabilmek.

4. Dil ifadelerini özellikleri içinde anlayabilmek ve gerektiğinde tenkitli olarak değerlendirmek. Metinleri bilgi kazanmak ve düşünmeğe sevk eden bir vasıta olarak kullanmak, edebî metinleri algılama ve tecrübeleri, tasarlama ve hayal gücünün genişletilmesi ve farklılaşması için kullanmak.

5. Dili zaman içerisinde değişen bir vasıta olarak kavramak.

6. Dili hem kurallı düzenlemeleri içerisinde kavramak, hem de onun yaratıcı ve oyun imkânlarını kullanmak.

Ayrıca dil öğretiminde Türkçenin hangi yaş öbeğine ne kadar öğretilceğinin düzenlenmesi gerekmektedir.⁸⁶² Şimdiye kadar dil öğretiminde yaş öbeklerine göre öğretilmesi gereken kelime serveti hakkında bir çalışma mevcut değildir. Bu açığın kapatılması için yaş seviyelerine uygun eserler de belirlenmelidir. Bu anlamda yüz temel eser çalışmaları mühim bir başlangıç sayılmalıdır.

Dil incelemelerinde esas mühim olan, ana dilinin yeni bir yabancı dilmiş gibi öğretilmesi değil, sahip olunan beceri ve yeteneklerin farkına varılması ve geliştirilmesidir.⁸⁶³ Dil bilgisi konuları öğretilirken işlenen konularla ilgili olarak yaygın dil yanlışlarını da öğretmek gereklidir. Han-

⁸⁶² YALÇIN, A.: *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*: 13. s.

⁸⁶³ YILDIZ, C.: *Ana Dili Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar*: 127. s.

gi konularda ne gibi yanlışlıkların yapıldığının bilinmesi dili doğru kullanmada yardımcı olacaktır.

Okullarda her derste imlâ ve telâffuz eğitimine ehemmiyet verilmedir; çünkü dil konuları yalnızca Türkçe dersinin işi değildir. Bütün derslerin vasıta olarak kullandığı dil, her konuşma ve yazmada gerekli olan bir vasıtaadır.

6. Dil ediniminde öğretim teknolojilerinden faydalanılmalı

Öğretim teknolojileri öğretme ve öğrenmede, dil edinmede destekleme amacıyla kullanılır. Ders materyallerinin zenginliği ve farklılığı öğretimi de zenginleştirir ve süreci hızlandırır. Ders araç gereçleri;

Çoklu öğrenme ortamı sağlar. Eğer öğretimimiz sadece anlatımdan meydana geliyorsa öğrencilerimiz duyduklarının % 20'sini; görsel materyallerin kullanımı gördüklerinin % 50'sini; öğrencilerin derse katılımı söylediklerinin % 70'ini; öğrenciler yapıp söylediklerinin % 90'ını hatırlayacaklardır.⁸⁶⁴

Öğrencilerin ferdi ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olur.

Her öğrencinin öğrenme tarzı, üslûbu ve yolu farklıdır. Bu farklılıkların karşılanması da ancak farklı ve zengin materyal kullanımıyla mümkündür.

Dikkat çekerler. Öğrenciler 40 dakikalık sürenin tamamını dersle geçirmekte zorlanır. Ders materyallerinin kullanıldığı sınıflarda sürenin nasıl geçtiği anlaşılmazken sadece anlatıma dayalı derslerde can sıkıntısı çok yaşanmaktadır. Dolayısıyla materyal kullanılan sınıflar daha dikkat

⁸⁶⁴ YALIN, H.İ.: *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*: 82. s.

çekici olmaktadır. İlgisi yüksek tutulan öğrencilerin öğrenme seviyeleri de materyalsiz sınıflara göre daha yüksek olmaktadır.

6. BÖLÜM: DİL YANLIŞLARININ SONUÇLARI

Dil, onu kullanan insanların hayatlarında ekonomik, kültürel ve teknolojik manada meydana gelen değişikliklerin aksettiği bir sahadır. Dilde değişikliklerin olması dilin tabîî vasfındandır. Dil yanlışları ise dilin tabîî vasfından ayrı olarak dilin ortaya koyduğu kanunlara ve kullanışlara aykırı söyleniş ve yazılışlardır.

Dil yanlışlarının dilde müspet değişikliklere sebep olduğu görülse de menfi manadaki değişiklikler daha çok görülmektedir. Dil, kendi kurallarına uymayı ve yanlış kullanılmamayı gerektirir. Yanlış kullanılması için de eğitim vasıtasıyla yeni nesillere dilin doğru öğretilmesi gerekmektedir.

Her yanlışın sebebi farklıdır, yine her dil yanlışının doğurabileceği sonuçlar da farklılık gösterecektir; ancak yaygın olarak kullanılan dil yanlışlarının doğurabileceği sonuçlar şunlardır:

6.1. İletişim sorunlarının artması

Dil yanlışlarının sebep olduğu en mühim sorunlardan biri, dil becerilerinin harekete geçirilememesidir. İnsan beyni okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini bir bütün hâlinde hızla anlamakta ve kavramaktadır. Bunu sağlayan da söz öbeklerini birbirine bağlayan ekler, dilin kendi mantığı ve kavramlarıdır. *Bunlar yerli yerinde kullanılmadığında hızlı anlama ve kavrama gerçekleşmeyeceği için insanların birbirlerini anlamaları ve birbirleriyle iletişim kurmaları güçleşecektir.*⁸⁶⁵

⁸⁶⁵ YALÇIN, A.: *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*: 81. s.

Dilin tehlikede olduğu zamanlar, dilin bilhassa yanlış lanıldığı ya da hiç kullanılmadığı zamanlardır. Bilhassa gençler dili farklı kullanmağa başladıklarında, dili yanlış kullandıklarında, özentiden dolayı kendi dillerini kullanmaktan vazgeçtiklerinde tehlike çanlarının çalması beklenmelidir. *Dilin nabzı genç kuşakta atar. Evde ana baba ya da bakımı üstlenen başkaları tarafından çocuklara tabii yollarla aktarılmaktan çıktıklarında diller tehlikededir. Topluluğun büyük yaştaki çocuklarının edindiği, küçüklerin edinmediği diller bile tehlikededir.*⁸⁶⁶

Bulanık zihinler dili nasıl etkiliyorsa, etkilenmiş olan dil de zihinleri öylece bulanık hâle getirir; çünkü etkileşim her zaman karşılıklı olmuştur.

İletişim sorunlarıyla karşılaşmamak için şunlar teklif edilir.⁸⁶⁷

1. *Dikkatli dinleme alışkanlığı kazanmak, meseleye konuşan insanın bakış açısından da bakmak ve onun gözüyle de görmeğe çalışmak.*

2. *Konuşanın mühim sözlerini tekrarlatmak, ne demek istediğini açmasını talep etmek ve söylediği şeyi doğru anlayıp anlamadığımızı ona onaylatmak.*

6.2. Dil ölümlerinin artması

Günümüzde 2500 civarında dil konuşulduğu tahmin edilmektedir. *Bugün ölü diller olarak Eski Yunanca, Aramca, Latince, Sanskritçe, Vedice, Asurca, Eski Rusça, Eski Farsça, Eski Türkçe sayılmaktadır.*⁸⁶⁸

⁸⁶⁶ NETTLE, D./ROMAINE, S. : *Kayıbolan Sesler*: 24. s.

⁸⁶⁷ EMİROĞLU, İ. : *Mantık Yanlışları*: 35. s.

⁸⁶⁸ KAZARIN, V.: “Globalizm ve Kaybolan Diller Sorunu”, 76. s.

Yapılan tahminlere göre 21. yüzyılın ortalarına kadar 500 adet dil kalacaktır.⁸⁶⁹

Dil ölümlerine sebep olan diller zamanın en yaygın, en tutulan, en özenilen dilleridir. Bazılarınca *İngilizce bir “öldürücü dil”dir.*⁸⁷⁰ İngilizce dünya çapında çok yaygın olarak kullanılan bir dil olduğu, kullanıldığı yerlerin dillerini geriletmesi için öldürücülüğü inkâr edilemez. Bu yaygınlıktan ötürü başka dillerin fazlalık olduğu düşüncesinde olanlar bile vardır. *Çok sayıda dilin varlığının iletişim, iktisadî kalkınma ve daha genel olarak modernleşme önünde engel oluşturduğu yönündeki yaygın; ama yanlış kanaat*⁸⁷¹ dil ölümünün görmezden gelinmesinin bir sebebidir.

6.3. Kelime fakirliğinin artması

Bir eşyanın farklı türleri için farklı kelime türetmek bir zenginliktir. Duygulanmaların her tarzına farklı kelimeler kullanmak söz varlığının zenginliğini gösterir. Dil, işletilerek kendinden eserler verildikçe zenginlik ve genişlik kazanır. Dilde kullanılan bir kelimenin kökeninden ziyade o dilde kazandığı anlamlar mühimdir. Kelimeler geldikleri dillerde kaynak dillerdekenden farklı anlamlar kazanır. Anlam farklarını belirtmek için kelimelere farklı anlamlar yüklenir.

Dil yanlışlarının yaygın olduğu, anlam farklılıklarının belirtilmediği, kelime biçimlerinin birbirine karıştırıldığı, cümlelerin bozuk kurulduğu kullanışlar zamanla dilin esas yapısını sarsar. Yanlış kelimeler dilin edebî zevkine zarar verir, yanlış cümleler de dilin anlatım biçimini bozar. *Türkçede “şeref, haysiyet, kibir, gurur, itibar” gibi birbirinden farklı*

⁸⁶⁹ KAZARIN, V.: “Globalizm ve Kaybolan Diller Sorunu”, 76. s.

⁸⁷⁰ NETTLE, D./ROMAINE, S. : *Kaybolan Sesler*: 21.s.

⁸⁷¹ NETTLE, D./ROMAINE, S. : *Kaybolan Sesler*: 42.s.

*durumları ve nitelikleri ifade eden ayrı ayrı kelimeler mevcutken, bunların hepsine birden Fransızcadan biçimi değiştirilerek alınmış “onur” kelimesini karşılık göstermek, birdenbire Türkçe konuşan insanların, bu niteliklerin birbirinden ayırt edilebilmesi kabiliyetinden mahrum bırakılması neticesine götürecektir.*⁸⁷²

Kelime fakirliği sonucunda insanlar günlük konuşma dilinde ihtiyaç duydukları kelimelerden başkasını kullanma zahmetine girmezler. Farklı kelime kullanmak için önce kelime bilmek gerekir, sonra da farklı durumları ifade edebilecek bir birikim gerekir.

6.4. Dil değiştirme

Diller kullanıldıkça yerleşir ve yayılır. Kullanılışında edebiyatçıların kelimelere yükledikleri manalar da ayrı bir yer tutar. Dilin kaderini dilin kullanıcıları belirler. Dilin değiştirilip değiştirilmemesi de kullanıcıların dillerini ne kadar sahiplendikleriyle ve o dille ne kadar eser verdikleriyle alâkalıdır. Dilde değişiklik ile dil değiştirme birbirinden farklı konulardır. Bunları birbirine karıştırmamalıdır. Dilde değişiklik bir süreç içinde dilin kendisine müdahale etmeden olur. Dil değiştirme ise dilin kullanımdan düşüp o dili konuşan kişilerin başka bir dille konuşmağa başlamasıdır. Dillerin yanlış kullanılmasından dolayı zamanla dil değiştirme hâdisesi yaşanır. *Bulgar Türklerinin İslavlaşıp Hristiyanlaşmalarının sonucunda Bulgar Türkçesi de güney İslavcası (Eski Kilise İslavcası) tarafından sömürülmüş ve unutulup gitmiştir.*⁸⁷³ Tarihte buna benzer pek çok hadise yaşanmıştır.

⁸⁷² SONGAR, A.: *Dil ve Düşünce*: 15. s.

⁸⁷³ TEKİN, T.: *Tuna Bulgarları ve Dilleri*: 10.s.

6.5. Dil melezleşmesi

Dil melezleşmesi kültürel, askerî, siyasî baskılar ya da özentisi sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Bazen özentisi had safhaya çıkar ve arkaya dönüp bakıldığında yirmi yıl önce konuşulan dil ile o günün dili arasında biçim ve anlam bakımından çok fazla farklılığın meydana geldiği görülür. Hem kelimelerde ve hem de cümlelerde görülen bu farklılık dilin yapısını ve söz varlığını tamamen değiştirmemiştir; ama fark edilebilecek derecede etkilemiştir.

Türkçe çok geniş coğrafyada kullanılan bir dildir. Kullanıldığı coğrafya bakımından da çeşitli diller ve dinlerle karşılaşmıştır. Farklı coğrafyalarda farklı dinler ve dillerle karşılaşan Türkçe ve Türkler, bunlarla alışverişe geçmiştir. Bu alışverişin neticesi olarak Türkçe kendi bünyesine çok farklı kelimeler almıştır, bununla beraber Türkler kelimelerin yanında kültür unsurlarını da almıştır.

Kültür ve dil birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Kültür, ifadesini dilde bulur. Dil, kültürün bir aynası mesabesinde. Türkçe Çince, Sanskritçeden, Moğolcadan, Farsçadan, Arapçadan ve 19. yüzyıldan sonra da pek çok Avrupa dillerinden çok sayıda ödünç kelime almıştır; ancak bu ödünç kelimeler zamanla kelime hazinesinin birer parçası hâline gelmiştir.

Türkçeye alınan kelimeler ve kullanışlar Türkçeleştirilmeden alınır ve kullanılırsa melez bir durum ortaya çıkar. Melezleşme, iletişim yollarının çeşitlenip yaygınlaşmasından sonra yabancı kelimelerin olduğu gibi alınıp Türkçenin kurallarına uydurulmadan kullanılması sonucu ortaya çıkmış bir durumdur. Dil yanlışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan dil

melezleşmesi, Türkçeleştirmenin faal olmasıyla ortadan kalkar. Türkçeleşmiş, Türkçenin söz hazinesine girmiş kelime ve kullanışlara melez kelime demek de yanlış olur.

Birden çok dilin konuşulduğu ülkelerde, halklarda, insanların konuşmalarında ve başka ilişkilerinde dillerin birinden öbürüne hem kelime hem de dil bilgisi kuralları geçer. Biri öbürünü farklı yönleriyle etkileyerek değiştirir. Bu duruma *dil karışması* denir.

Bazen yabancı kelime, aynı ana dili konuşan insanların oluşturduğu bir bölgede yayıldıktan sonra öbür bölgelere de yayılır. Meselâ Hıristiyanlıkla ilgili kavramlar önce Rumlara komşu olan Gassânîler arasında yayılmış, daha sonra bütün Araplar tarafından kullanılmıştır. Diller arası komşuluğun bir sonucu olarak Şam bölgesi ağzında Latince ve İbranice kelimeler, Irak ağzında Farsça ve Yemen Arapçasında Habeşçe kelimeler ekseriyettedir.⁸⁷⁴

Diller arası etkileşimde etkilenen dil, dil bilgisi kurallarını muhafaza ederek kelime alırsa dil karışması meydana gelmez. Dil bilgisi kuralları dilin esasıdır. Diller dil bilgisi yapılarını muhafaza edemezse başka dillerin kurallarını almak zorunda kalır. Bundan sonra da dil karışıklığıyla karşı karşıya kalınır.

6.6. Dil kirlenmesi

Dil kirliliği yabancı kelimelerin ve kurallara aykırı biçimlerin dile girmesidir. Dil kirliliğinin sebebi, alınan kelimelerin yabancılıklarını koruması, Türkçeleştirilememesi ve dil kurallarının dikkate alınmamasıdır. Dil kuralları ve kelimelerle anlaşmayı sağladığı için konuşmada ve yaz-

⁸⁷⁴ SARIKAYA, M.: *Kemal Paşa-zâde...*: 120. s.

mada kelimeler ve kurallar gereği gibi kullanılmazsa onların yerlerine ya yabancı dillerden bazı kurallar ve kelimeler alınır ya da dil içinde kurallara aykırı kullanışlar, garip kelimeler türetilir. Sonuçta da dil kirlenmesi ortaya çıkar.

Dilde kirlenmeye yol açan sebepleri şöyle sıralamak mümkündür:⁸⁷⁵

1. *İmlâ ve söyleyiş kurallarına uyulmaması,*
2. *Dilde karşılığı olduğu hâlde, yabancı kelime kullanımı yoluyla Türkçede yabancı kelime sayısının artırılması,*
3. *Dilin kendi içyapısına uygun kullanılmaması,*
4. *Cümle unsurlarının yanlış sıralanması,*
5. *Kelimelerin doğru anlamıyla ve yerinde kullanılmaması,*
6. *Dil bilinci ve sevgisinin olmaması.*

6.7. Dil bozulması

Diller kendilerini edebî eserlerle zenginleştirir. Başka eserlerle veya başka alanlardaki kullanışlarla sağlamlaştırır; ancak dile aykırı kullanımlar, dil yanlışlarıyla dil bilgisi yapısı bozulan dil, kendinden başka bir şekle bürünür. Dil ve dil bilgisi kuralları gözetilerek zenginleştirilen ve kullanılan dil bozulma tehlikesiyle karşılaşmaz. Dili bozan etkenlerden biri de dilde olduğu hâlde başka dillerden alınan kelimeler ve kurallardır. Dilde olmayan bazı kavram ve kelimeler dilin ses ve yapısına uydurularak alınırsa yabancılık hissedilmez. Yabancı dillerden gelen kelimeler dili değiştirmez de dil, yabancı dillerden gelen kelimeleri değiştirirse dilde

⁸⁷⁵ TOKATLI, S.: “Türkiye Türkçesinin Bugünkü Durumu”, 191-196. s.

bozulma tehlikesinden söz edilmez. Asıl tehlikeli olan taraf, alıntı kelime ve kuralın dilin kurallarını etkilemesi ve değiştirmesidir.

7. BÖLÜM: SONUÇ

Dil yanlışı, dilin ortak kullanımdan farklı olarak yaygınlık kazanmamış, ferdî kalmış, kurallara aykırı hâlidir. Kurallara aykırı da olsa yaygınlık kazanmış, ferdilikten kurtulup yaygın bir kullanım alanı kazanmış biçimler ve kullanışlar dil yanlışı olmaktan çıkar.

Dilde farklı olan bazı kullanışlar dilde üretici bir özellik de sergilemektedir. Şiir dilindeki sapmalar buna misaldir. Şiir dilinde bazıları sanat kabul edilen ve bazıları da insanlarca hoş karşılanacağı düşüncesiyle ortaya konan sapmalar dilde gelişmeyi de destekleyen farklı kullanışlardır. Bu tür kullanışlar yanlış dairesinde ele alınmaz.

Dil yanlışı tasnifinde dikkat edilmesi gereken nokta ortaya konan tasniflerin her birinin anlık olmasıdır. Bu anlık tasnifler zamanla farklılık gösterir. Bu anlamda ortaya konan tasnifler dil yanlışılarının çeşitli kullanışlardaki sebebi kabul edilmelidir.

Dil yanlışılarını sonlandırmak mümkün değildir. Dil, sürekli olarak kullanılan ve kullanıldıkça gelişip genişleyen bir vasıta. Bu vasıtanın başka alanlardaki vasıtalar gibi çeşitli sorunları olacak, öbür vasıtalar gibi zamanı geldiğinde de çeşitli değişiklikler gösterecektir. Bu olağan durumları görmezden gelmek yanlıştır. Burada doğru olan davranış yanlış yapılabilecek noktaları ve alanları bilmek, bu nokta ve alanlarda dil yanlışılarına düşmemektir.

Dili devamlı surette yanlış kullanmak dile büyük zararlar verir. Dil, kullananlar tarafından yanlış kullanılmaktan dolayı tanınmaz hâle gelir. Dile verilebilecek zararlar onun değişmesi, kaybolması, ölmesi, melez-

leşmesi vb. gibi durumlardır. Bu durumlara düşmemek için dili kurallarına ve yaygın olan doğru biçimine göre kullanmak gerekmektedir.

Dil yanlışları konusu, dilin en hareketli ve değişken alanlarından. Bugün doğru denen yarın yanlış; bugün yanlış denen de yarın doğru olabilir. Bu yüzden dil yanlışları konusu devamlı takip edilmesi gereken bir konudur.

Dil yanlışlarına düşmemek için çeşitli teklifler sunulmuştur. Bunların başında dikkat ve özen gelmektedir. Dil, bir vasıta. Başka her türlü vasıtaya gereken ehemmiyet verilirken dile ehemmiyet verilmemesi büyük bir haksızlık sayılır. Dil, özellikle kendisini kullanarak hayatlarını idame ettiren bütün insanlardan hassasiyet beklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA

[ÂŞİR-EFENDİ-ZÂDE] MEHMED HAFİD: *ad-duraru'l-muntahabâti'l-mansûra' fî islâhi'l-galatâti'l-maşhûra'*: İstanbul 1221, 8+15+4+534 s.

ADLER, Alfred: *İnsan Tabiatını Tanıma: Çeviren: Ayda YÖRÜKAN*, 2. Baskı, İstanbul 1995 (Nisan), XVII+445 s. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 334.

AKALIN, Ş. Haluk: "Bilişim Dünyasında Türkçe", *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni-Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 61-70. s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2935.

AKAR, Ali: *Türk Dili Tarihi*: İstanbul 2005, 339 s. Ötüken Neşriyat.

AKARSU, Bedia: *Wilhelme von Humboldt'ta Dil-Kültür İlişkisi*: İstanbul 1998, 108 s. İnkılâp Kitabevi.

AKGÜNDÜZ, Abdülkadir: "21. Yüzyılda Türkçenin Hedefleri", *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 305-326 s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2935.

AKSAKAL, M.; ÇELİK, O.M.; SAVAŞ, İ.: *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*: İstanbul 2000, Düzgün Yayıncılık.

AKSAN, Doğan: *Dil, Şu Büyülü Düzen*: 2. Basım, Ankara 2006 (Aralık), 179 s. Bilgi Yayınevi.

AKSAN, Doğan: *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*: Ankara 1995, 568 s. TDK Yayınları: 439.

AKSAN, Doğan: *Tartışılan Sözcükler ve Özleştirme Sorunu*: Ankara 1976, 71 s. TDK Yayınları.

AKSAN, Doğan: *Türkçenin Söz Varlığı Türk Dilinin Sözcükbilimiyle İlgili Gözlemler Saptamalar*: Ankara 1996, 249 s. Engin Yayınevi.

AKSAN, Doğan: *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*: Ankara 2000 (Kasım), 180 s. Bilgi Yayınları.

AKSOY, Ömer Asım: “‘Öğrencemiz Türkçe’ Yazım ve Sözlük Sorunları-II”, *Türk Dili Dergisi*: Ankara 1989 (Temmuz / Ağustos), 13. sayı.

AKSOY, Ömer Asım: “‘Öğrencemiz Türkçe’ Dizgi Yanlışları ve TDK’nin İçyüzü”, *Türk Dili Dergisi*: Ankara 1990 (Eylül / Ekim), 20. sayı.

AKSOY, Ömer Asım: *Atasözleri Sözlüğü, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I*: 6. Baskı, 446 s. İstanbul 1991, İnkılâp Kitabevi.

AKSOY, Ömer Asım: *Deyimler Sözlüğü, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*: 9. Baskı, İstanbul 1994, 489-1205 s. İnkılâp Kitabevi.

AKSOY, Ömer Asım: *Dil Üzerine Düşünceler Düzeltmeler*: 2. Baskı, Ankara 1964, 236 s. TDK Yayınları:190.

AKSOY, Ömer Asım: *Gelişen ve Özleşen Dilimiz*: Ankara 1968, 48 s. TDK Yayınları.

AKTAŞ, Şerif: *Edebiyatta Üslûp ve Problemleri*: 2. Baskı, Ankara 1993, 159 s. Akçağ Yayınları.

AKYOL, Hayati: “Dil Bilgisi ve İmlâ”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8*: 93-102. s. Ankara 2001. Nobel Yayın Dağıtım.

AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: 5. Baskı, İstanbul 1995, 270 s. İnkılâp Kitabevi.

ALAN, Yusuf: *Lisan ve İnsan*: İzmir 1994, 232 s. T.Ö.V. Yayınları.

ANDAY, Melih Cevdet: *Dilimiz Üstüne Konuşmalar*: İstanbul 1996 (Ocak), 100 s. Yapı Kredi Yayınları.

ÂŞIK PAŞA: *Garib-nâme* (Tıpkıbasım, karşılaştırmalı metin ve aktarma) II/2: Kemal YAVUZ, İstanbul 2000, 487-961 s. TDK Yayınları:764/2.

ATAMAN, Sebati: *Dil Çıkmazı*: Ankara 1981, 163 s. Kültür Bakanlığı Yayınları: 455.

ATEŞ, Kemal: *Öğretemediğimiz Türkçe*: 4. Baskı, İstanbul 2005 (Mart), 161 s. Cumhuriyet Kitapları.

AYAZ, Tuğba: “Disleksi”, *H.Ü. Psikoloji Öğrencileri Dergisi*: Ben. 2005, Bahar.

AYDOĞAN, Yasemin; KOÇAK, Nurcan: “Okul Öncesi Çocukların Dil Gelişimlerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi”, *Millî Eğitim Dergisi*: 2003, 159. sayı. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/aydogan-kocak.htm>,

BAKİLER, Yavuz Bülent: *Sözün Doğrusu 1*: 10. Baskı, İstanbul 2007, 300 s. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

BAKİLER, Yavuz Bülent: *Sözün Doğrusu 2*: 7. Baskı, İstanbul 2007, 302 s. Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

BALKAŞ, Eda – TAN AKBULUT, Nesrin: “Medya Türkçemizi Kirletiyor”, *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*: Ankara 2006, 28-34. s. Pegem A Yayıncılık.

BALTAŞ, Zuhâl – BALTAŞ, Acar: *Bedenin Dili –İletişim Becerinizin Dili Sessiz Diliniz-*: 17. Basım, İstanbul 1998 (Nisan), 167 s. Remzi Kitabevi.

BARANOĞLU, Şahin: “Türkçede İsimleştirmenin Telâffuz, İmlâ ve Söz Dizimine Etkileri”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*: Ankara 2004, TDK Yayınları:855 / I’.

BAŞBAĞI, R. Ragıp; HACISALİHOĞLU, Erol: “Sözlük Kullanımından Kaynaklanan Çeviri Hataları Hata Analizi ve Sonuçları”, *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*: Ankara 2006, 500-514. s. Pegem A Yayıncılık.

BAŞGİL, Ali Fuad: *Türkçe Meselesi*: İstanbul 1948, 31 s. Tan Matbaası.

BAŞKAN, Özcan: *Lengüistik Metodu*: İstanbul 1967, 192 s. Çağlayan Kitabevi.

BAYAR, Nevnihal: “Türkçede Yanlış Türetmeye Sebep Olan Bazı Ekler”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*: Ankara 2004, , 1. cilt, 405-430. s. TDK Yayınları:855 / I’

BAYINDIR, Alper: *Uzun Lafın Türkçesi*: İstanbul, Ekim 2003, 205 s. Güvender Yayınları.

BAYRAKTAR, Nesrin: *Türkçede Fiilimsiler*: Ankara 2004, XVIII+397 s. TDK:838.

BAYRAM, Servet; ARSLAN, Ahmet; YAPRAKDAL, Ahmet Bilal: “Elektronik Ortamda Dil Problemleri”, *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*: Ankara 2006, 51-60. s. Pegem A Yayıncılık.

BENGI, Işın: TV-Film Çevirileri – Dil Değişiminde Kaçınıcı Kuvvet?”, *Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü*: Ankara 1991, 48-62. s. Dil Derneği.

BOLULU, Osman: “Öğrencemiz Türkçe”, *Türk Dili Dergisi*: Ankara, Kasım / Aralık 1995, 51. sayı.

BOYER, Aynur: “(İnter)Net ‘Genç’ Sohbet Ortamda Kimlik ve Dil Kullanımları”, *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*: Ankara 2006, 61-67. s. Pegem A Yayıncılık.

CAFEROĞLU, Ahmet: *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*: 3. Baskı, İstanbul 1993, VIII+200 s. Enderun Kitabevi.

CAINE, Renate Nummela – CAINE, Geoffrey: *Beyin Temelli Öğrenme*: Çeviren: Ed. Gülten ÜLGEN. Ankara, Aralık 2002, X+211 s. Nobel Yayın Dağıtım.

CANKUR, N. Şimşek: “Tıp Eğitiminde Dil: II, Eğitim Dilinde Türkçe’nin Yeri ve Geleceği”, [http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/tip/htmpdf/2002-28\(1\)/b08.pdf](http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/PDF/tip/htmpdf/2002-28(1)/b08.pdf), 16.12.2007

CANPOLAT, Mustafa: “Medya ve Dil”, *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni-Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 27-30 s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2935.

CANPOLAT, Nurtaç; PINARBAŞI, Tacettin; BAYRAKÇEKEN, Samih, GEBAN, Ömer: “Kimyadaki Bazı Yaygın Yanlış Kavramalar”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*: 2004, 24. cilt, 1. sayı.

CASSON, Herbert N.: *Söz Söyleme Sanatı*: Çeviren: Vedat YILMAZ, İstanbul, Aralık 2000, 140 s. Kariyer Yayıncılık.

CEMILOĞLU, Mustafa.: *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*: 1. Baskı. Bursa, Ağustos 2003, 326 s. Alfa Yayınları.

CONDON, John C.: *Kelimelerin Büyülü Dünyası –Anlambilim ve İletişim-*: Çeviren: Murat ÇİFTKAYA, İstanbul, Nisan 1995, 187 s. İnsan Yayınları.

DAĞABAKAN, Fatma Ö.; DAĞABAKAN, Davut: “Dil ve Çocukta Dil Gelişim Kuramları”, http://ooegm.meb.gov.tr/dokuman/cocuklarda_dil_gelisimi.pdf, 06.01.2008.

DAVASLIGİL, Ümit: *Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Çevreden Gelen Birinci Sınıf Çocuklarının Dil Gelişimine Okulun Etkisi (Doktora Tezi)*: İstanbul 1985, XVI+192 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 3306.

DEĞİRMENCİOĞLU, Serdar M.: “Dil Açmazı" Üzerine Bir Deneme: Sorun Dilde mi, Bizde mi?”, http://www.turkcetopluluklari.net/index_dosyalar/dilAcmazi.htm, 04.12. 2007

DENY, Jean: *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)*: Çeviren: Oytun ŞAHİN: Ankara 1995, [XI]+164 s. TDK Yayınları: 616.

DEVELİ, Hayati: *Dil Doktoru*: İstanbul, Şubat 2006, 192 s. 3 F Yayınevi.

DEVELLIOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: 10. Ofset Baskı, Ankara 1992, VIII+1439+119 s. Aydın Kitabevi.

DİLAÇAR, A.: *Devlet Dili Olarak Türkçe*: Ankara 1962, 24 s. Ankara Üniversitesi Basımevi.

DILMEN, İbrahim Necmi: “Alfabemizde Eksik Harf Var mı?”, *TDAY Belleten*: Aralık 1942, TDK Yayınları”, 16.-17. sayı, 78-83. s.

DOLTAŞ, Dilek: “Söylem ve Yazın”, *Söylem Üzerine*: 2. Baskı, Ankara 2003, 48-55. s. METU Press.

DÖNMEZ, Necate B. –ABİDOĞLU, Ülkü – DİNÇER, Çağlayan – ERDEMİR, Nilay – GÜMÜŞÇÜ, Şebnem: *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişim Etkinlikleri*: 3. Baskı, XIII+146 s. İstanbul, Kasım 2000, YA-PA.

EDİSKUN, Haydar: *Türk Dilbilgisi*: 6. Basım, İstanbul 1999, 404 s. Remzi Kitabevi.

EKER, Süer: *Çağdaş Türk Dili*: Ankara 2003, XVIII+557 s. Grafiker Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet B. : *Dilde Birlik*: İstanbul 1984, Cönk Yayınları.

ERDAL, Marcel: *Old Turkic Word Formation – A Functional Approach to the Lexicon*: Wiesbaden 1991, I: XIV+412 s.; II: VII+413+874 s. Turkologica Band 7. Otto Harrassowitz.

EREN, Hasan: “Yazımda İkili Çözüm”, *Dil Tartışmalarında Gerçekler 1*: Ankara 1990, 40-41. s. TDK Yayınları: 558.

ERGIN, Muharrem: *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*: 19. Baskı, İstanbul 1992, XXVI+407 s. Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.

ERTEM, Rekin: *Elifbeden Abeceye – Türkiye’de Harf ve Yazı Meselesi*: İstanbul 1991, 437+23 s. Dergâh Yayınları.

EVREN, Kerim: *Güncel Örneklerle Medyada Dil Yanlışları*:

2. Baskı, İstanbul 2005, XII+211 s. Alfa Yayınları.

FERAH, Aysel: *Her Yönüyle Türkçe İlkokuma-Yazma*: İstanbul 2001, 184 s. MEB Yayınları: 3554.

FİDAN, Bülent: *Kısaltmalar Kılavuzu*: İstanbul 2002, 254 s. Om Yayınevi.

GEÇGEL, Hulusi: "İkinci Yeni Şiirinde Sapmalar", *4. Uluslararası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Çanakkale 17-19 Haziran 2004 Bildirileri*: Çanakkale 2004 (Ekim), Nobel Yayın Dağıtım, 439-447. s.

GÖKER, Osman: *Uygulamalı Türkçe Bilgileri II*: İstanbul 1996. MEB Yayınları: 3051.

GÜLENSOY, Tuncer: *Türkçe El Kitabı*: Ankara 2000, XVI+638 s. Akçağ Yayınları.

GÜNAY, Doğan: *Sözcükbilime Giriş*: İstanbul 2007, 311 s. MULTILINGUAL.

GÜNEŞ, Sezai: *Anlatım Bilgisi*: İzmir 1999, XII+256 s. D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.

GÜNEŞ, Sezai: *Türk Dili Bilgisi*: 4. Basım. İzmir 1999, XVI+376 s. D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.

GÜVEN, Nergis – BAL, Servet: *Dil Gelişimi ve Eğitim -0-6 Yaş Dönemindeki Çocuklar İçin Destekleyici Etkinlikler*: İstanbul 2000 (Mayıs), 231 s. Epsilon Yayıncılık.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin: *Türk Dilinde Edatlar*: İstanbul 1992, XI+VIII+337 s. MEB Yayınları-Öğretmen Kitaplar Dizisi: 193.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin: *Yapı Bakımından Türk Dilinde Fiiller*: İstanbul 1984 (Eylül), 219+VIII s. Cönk Yayınları.

HACIOĞLU, Hasan Selim: *Türkçe İmlâ Kılavuzu*: İstanbul 1997, 224 s. Meram Yayıncılık.

HALMAN, Talat Sait: “Açılış Konuşmaları”, *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni-Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 7-22. s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2935.

HATIPOĞLU, Necip: “Anlatım Bozuklukları-I (Sözcük Yanlışları); Anlatım Bozuklukları-II (Cümle Yanlışları)”, *Türk Dili*: Eskişehir 2003, 121-148. s. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1473.

HEID, Urield: *Türkiye’de Dil Devrimi*. Çeviren: Nejlet ÖZTÜRK, İstanbul 2001, 128 s. IQ Kültür Sanat Yayıncılık

HEPÇİLİNGİRLER, Feyza: *Türkçe “Off”*: 7. Basım, İstanbul 1998, 230 s. Remzi Kitabevi.

HIZLI (ÜŞÜR), Gülnihal - GÜLSEVİN, Gürer: “Anlatım Bozukluklarının Düzeltmesinde Geri Bildirimin Etkisi”, 2004, [www.aku.edu.tr / sosbil / tdetez.htm](http://www.aku.edu.tr/sosbil/tdetez.htm), 06.03.2007.

HODGSON, William B.: *Errors in The Use of English*: American Revised Edition, New York 1883, VI+246 s. D. Appleton and Company.

[http://www.rtuk.org.tr / sayfalar / IcerikGoster.aspx?icerik_id=11055d05-bfa5-4780-b13f-59eb90335766](http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=11055d05-bfa5-4780-b13f-59eb90335766), 26.11.2007

İLHAN, Nadir: “Çocukların Dil Edinimi, Gelişimi ve Dile Katkıları”, <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd13/sbd-13-15.pdf>, 22.02.2008

İMER, Kamile: *Dil ve Toplum*: Ankara 1990, 192 s. Gündoğan Yayınları.

KAÇALIN, M. Sinan: “Galat”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*: 13. cilt, İstanbul 1996, 300-303. s. TDV Yayınları.

KAÇALIN, M. Sinan: *Dedem Korkut’un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*: İstanbul 2006, 406 s. Kitabevi 288.

KALAYCI, Nurdan; TEMUR, Turan: “İlköğretim Okullarında Dinleme Becerisini Nasıl Geliştirebiliriz?”. *Eğitime Bakış*: 2005, 2. sayı.

KARA, Mehmet: “İnternet Türkçesinin Çılgılığı: ‘Türkçe Dili (!) ve Diğerleri’, *Akademik Araştırmalar Dergisi*: İstanbul 2006, 30. sayı.

KARAAĞAÇ, Günay: *Dil, Tarih ve İnsan*: Ankara 2002, 192 s. Akçağ Yayınları.

KARABIYIK, Birgül: *İlköğretim 6.-8. Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarındaki Dil Yanlışları*: Ankara 2006, VII+183 s. T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

KARAÖREN, Sami: “Yollarda Karşılaştığımız Dil Yanlışları”, *Türk Dili Dergisi*: Ankara 1989 (Ocak / Şubat), 10. sayı.

KARAYAĞMURLAR, Bedri: “Türkçenin Kullanımı”, *SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI Türk Dili Özel İhtisas Komisyon Raporu*: Ankara 2000, 41-44. s. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Yayın No: DPT: 2526 – ÖİK:542.

KAYA, Ceval: "Tasdik ve Ret Gerektiren Olumsuz Soruların Cevabı Olarak 'Evet' ve 'Hayır'ın Kullanımı", *Dilbilim Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*: Ankara 2006, 112-116. s. Pegem A Yayıncılık.

KAYAALP, İsa: *İletişimde İnsan Dili*: İstanbul 2002 (Kasım), 158 s. Bilge Kültür Sanat.

KAZARIN, Vladimir: "Globalizm ve Kaybolan Diller Sorunu", *da diyalog Avrasya*: İstanbul 2003 (Kış).

KEKEVİ, Aydoğın: "Almanya'da Alman Dili Tartışması. *Türk Dili Dergisi*: Ankara 1989 (Mart / Nisan), 11. sayı.

KOCAMAN, Ahmet: "Türkçe Çevirilerde Dil Kullanımı Üzerine", *Uygulamalı Dilbilim Açısından Türkçenin Görünümü*: Ankara 1994, 42-47. s. Dil Derneği.

KOÇ, A. Aksu; TAYLAN, E. Erguvanlı; BEKMAN, Sevda: *Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimi: Hizmete Duyulan İhtiyaçların Saptanması ve Çocukun Dil Yetisi Düzeyinin Değerlendirilmesi Araştırma Raporu*: İstanbul 2002 (Ocak), 41 s. ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

KORKMAZ, Zeynep: "Kitle İletişim Araçlarında Türkçe", *Türkçenin Dünyü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 45-60 s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2935.

KORKMAZ, Zeynep: *Gramer Terimleri Sözlüğü*: Ankara 1992, XX+212 s. TDK Yayınları: 575.

KÖKSAL, Aydın: *Dil ile Ekin*: Ankara 1980, 248 s. TDK Yayınları: 469.

KUZU, Tülay Sarar: “Etkileşimsel Model’e Uygun Okuma Öğretiminin Türkçe Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyine Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*: 2004, 37. cilt, 1. sayı.

MAKSUDOĞLU, Mehmed: *Arapça Dilbilgisi*: 5. Basım, İstanbul 1992, 363 s. İFAV Yayınları: 29.

MARTINET, Andre: *İşlevsel Genel Dilbilim*: Çeviren: Berke VARDAR, İstanbul 1998, 248 s. MULTILINGUAL.

MEB: *Dil ve Anlatım Dersi 9., 10., 11., 12. Sınıflar Öğretim Programı*: Ankara 2005, 195 s.

MEB: *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*: Ankara 2005, 390 s.

MENGİ, Mine: *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*: 2. Baskı. Ankara 1995, [261+153 s.]. Akçağ Yayınları:111.

NETTLE, Daniel / ROMAINE, Suzanne: *Kaybolan Sesler; Dünya Dillerinin Yok Oluş Süreci*: İstanbul 2002, 362 s. Oğlak Bilimsel Kitaplar.

ÖGER, Vural: “Açılış Konuşmaları”, *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni-Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 1-6 s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2935.

ÖZDEM, Yavuz: *Konuşma Sanatı, Diksiyon*: 4. Baskı, İstanbul 2003 (Mart), 171 s. Kariyer Yayıncılık.

ÖZDEMİR, Emin: *Terim Hazırlama Kılavuzu*: Ankara 1973, 102 s. TDK Yayınları.

ÖZKAN, Fatma: "Türkçede Anlam İncelikleri Yok mu Oluyor?", *Eğitim Dergisi*: Ankara 2005, 64.-65. S.

ÖZKAN, İsa: "Türkiye Türkçesinin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Radyo Televizyonun İşlevi", [www.rtuk.org.tr / sayfalar / IcerikGoster.aspx?icerik_id=46c58f2d-7ea4-4341-946a-4b79782e2fe3](http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=46c58f2d-7ea4-4341-946a-4b79782e2fe3), 20.02.2008.

ÖZMEN, Rüya Güzel: "Okuma Becerisi", *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8*: 93-102. s. Ankara 2001. Nobel Yayın Dağıtım.

ÖZTÜRK, Mürsel: *Farsça Dilbilgisi*: Ankara 1995, XII+210 s. Murat Kitapevi Yayınları.

ÖZÜNLÜ, Ünsal: *Edebiyatta Dil Kullanımları*: Ankara 1997, XVIII+244 s. Doruk Yayıncılık.

ÖZYILDIRIM, Işıl: "Türk Yasa Dili", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*: Ankara 1999, 16. cilt, 1. sayı. 89.-114. s.

PORZIG, Walter: *Dil Denen Mucize*: Çeviren: Vural ÜLKÜ, Ankara 1995, III+376 s. TDK Yayınları: 617.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Onu Öyle Yazmazlar*: Ankara 2007 (Ocak), 152 s. Arkadaş Yayınevi.

RİYAHİ, Muhammed Emin: *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı*: Çeviren: Mehmet KANAR, İstanbul 1995 (Kasım), 304 s. İnsan Yayınları.

RTÜK: “Radyo ve TV’de Türkçenin Kullanımı”, [http://www.rtuk.org.tr / sayfalar / IcerikGoster.aspx?icerik_id=11055d05-bfa5-4780-b13f-59eb90335766](http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=11055d05-bfa5-4780-b13f-59eb90335766), 25.05.2007.

SAĞIR, Mukim: *İlköğretim Okullarında Türkçe Dil Bilgisi Öğretimi*: Ankara 2002 (Ekim), [VII]+247 s. Nobel Yayın Dağıtım.

SARICA, Salih; GÜNDÜZ Mustafa: *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*: İstanbul 2001, Fil Yayınevi.

SARIKAYA, Muammer: *Kemal Paşa-zâde’nin Yabancı Kelimelerin Arapçalaştırılması ve Dil Hataları Konusunda İzlediği Yöntem*: İstanbul 2004, XIII+355 s. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Arap Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi.

SAUSSURE, Ferdinand de: *Genel Dilbilim Dersleri*. Çeviren: Berke VARDAR, Ankara 1985 (Mayıs), 31+272 s. Birey ve Toplum Yayınları.

SAYILI, Aydın: *Bilim ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*: Ankara 1978, 599 s. TTK Yayınları.

SEKİZİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: *Türk Dili Özel İhtisas Komisyon Raporu*: Ankara 2000, 68 s. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yayın No: DPT: 2526 – ÖİK:542.

SENH, Safvet: *Kelimeler Armonisi*: İzmir 1993, 115 s. Nil Yayınları.

SEVİNÇ, Müzeyyen: “5-8 Yaş Çocuklarında Dil Kullanım Becerilerinin Sosyo-Kültürel Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Dilbilim, Dil Öğ-*

retimi ve Çeviribilim Yazıları: Ankara 2006, 419-432. s. Pegem A Yayıncılık.

SEZGİN, Fatin: *Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu*: Ankara 2004, 144 s. TDK Yayınları: 844.

SİS, Nesrin: “Medya Dili Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*: İstanbul 2006, 205-234. s. Divan Yayınevi.

SONGAR, Ayhan: *Dil ve Düşünce*: İstanbul 1986, 127 s. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Vakfı Yayınları No: 7.

SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI KANUNU, Kanun No. 5510 Kabul Tarihi: 31.5.2006

SUZEP: “Dil Yanlışları ve Anlatım Bozuklukları”, http://farabi.selcuk.edu.tr/suzep/turk_dili/ders_notlari/bolum_28/bolum28.html, 12.12.2007

TAHİRÜ’L-MEVLEVÎ: *Edebiyat Lügati*: Hazırlayan: Kemâl Edib KÜRKÇÜOĞLU, İstanbul 1973, 184 s. Enderun Kitabevi.

TALO, Ewa Söderpalm: “Slips of the tongue in normal and pathological speech”, *Errors in Linguistic Performance, Slips of the Tongue, Ear, Pen, and Hand*. Ed.: Victoria A Fromkin. London 1980, Academic Pres.

TDK: *İlköğretim Okulları İçin İmlâ Kılavuzu*: Ankara 2004, 303 s. Türk Dil Kurumu Yayınları.

TDK: *İmlâ Kılavuzu*: Ankara 1993, 347 s. Türk Dil Kurumu Yayınları: 525.

TDK: *Türkçe Sözlük 1[A-J]-2 [K-Z]*:Ankara 1988, XXXVI+1679 s. TDK Yayınları: 549.

TDK: *Yazım Kılavuzu*: Ankara 2005, VII+505 s. Türk Dil Kurumu Yayınları: 859.

TEKİN, Şinasi: *İştikakçının Köşesi - Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*: İstanbul 2001, [II]+320 s. Simurg Yayınları:41. Dil ve Edebiyat 8.

TEKİN, Talât: *Orhon Türkçesi Grameri*: Ankara 2000, 272 s. Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9. Sanat Kitabevi.

TEKİN, Talât: *Tuna Bulgarları ve Dilleri*: Ankara 1987, IV+70+[XII] s. TDK Yayınları: 530.

TEMUR, Turan: “Yazılı Anlatım Becerisi”, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8*: 93-102. s. Ankara 2001. Nobel Yayın Dağıtım.

TERCÜMAN: *Yaşayan Türkçemiz 1*: 2. Baskı, İstanbul 1981, 364 s. Tercüman Gazetesi Yayınları.

TERCÜMAN: *Yaşayan Türkçemiz 2*: 2. Baskı, İstanbul 1981, 208 s. Tercüman Gazetesi Yayınları.

TERCÜMAN: *Yaşayan Türkçemiz 3*: 2. Baskı, İstanbul 1981, 236 s. Tercüman Gazetesi Yayınları.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri: *Diller ve Türkçemiz*: Hazırlayan: Mustafa ÖZKAN, İstanbul 1996, XVIII+472 s. Alfa Basım Yayım Dağıtım.

TOKATLI, Suzan: “Türkiye Türkçesinin Bugünkü Durumu ve Sorunları Üzerine Yazılan Kitaplar”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Dergisi: Sivas 2005 (Aralık), 29.cilt, 191–196. s. [www.cumhuriyet.edu.tr / edergi / makale / 1214.pdf](http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/1214.pdf)

TOKLU, M. Osman: *Dilbilime Giriş*: Ankara 2003, 167 s. Akçağ Yayınları.

TOPALOĞLU, Ahmet: *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*: İstanbul 1989, 229 s. Ötüken Neşriyat.

TOPALOĞLU, Bekir - KARAMAN, Hayrettin: *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*: 21. Basım, İstanbul 2005 (Ağustos), VIII+535 s. Ensar Neşriyat.

TOPTAŞ, Hüseyin: *1981-2001 ÖSS, ÖYS Türkçe Testlerindeki Bilimsel Yanlışlar, Anlatım Bozuklukları, Yazım Yanlışları, Tutarsızlıklar- Yanlışlar Eleştiriler Öneriler*: 4. Basım, İzmir 2001 (Ağustos), 144 s. İzmir Batı Dersaneleri.

TULUM, Mertol: “Eleştiriler ve Cevaplar”, *Dil Tartışmalarında Gerçekler I*: Ankara 1990, 24-39. s. TDK Yayınları: 558.

TULUM, Mertol: “Ne Dediler, Ne Yaptılar”, *Dil Tartışmalarında Gerçekler I*: Ankara 1990, 1-23. s. TDK Yayınları: 558.

UZUN, Nadir Engin: *Dilbilgisinin Temel Kavramları Türkçe Üzerine Tartışmalar*: Ankara 1998, 168 s. [Yayınevi belirtilmemiş.]

ÜLKÜ, Vural: ““Dilde Bozulma” Teorisi ve Almancada ve Türkçede Bozulma ve Kirlenme İddiaları”, *4. Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu Çanakkale 17-19 Haziran 2004 Bildirileri*: Çanakkale 2004 (Ekim), Nobel Yayın Dağıtım, 51-61. s.

ÜNLÜ, Mahir: *Öz Türkçe Sözlük*: İstanbul 1977, 337 + VII s. İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

ÜSTÜNOVA, Kerime: “Bursa’da Tabelâ Adları”, *Dil*
ri: Ankara 2002, 294-297. s. Akçağ Yayınları.

ÜSTÜNOVA, Kerime: “Türkiye Türkçesi ve Kirlilik I”, *Dil Yazıları*:
Ankara 2002, 276-287. s. Akçağ Yayınları.

ÜSTÜNOVA, Kerime: “Türkiye Türkçesi ve Kirlilik II”, *Dil Yazıları*:
Ankara 2002, 288-293. s. Akçağ Yayınları.

VAHAPZADE, Bahtiyar: “Türkçenin Dünü Bugünü Yarını”, *Türkçe-*
nin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni-Bildiriler 7-8 Ocak
2002 Ankara: Ankara 2002, 207-214. s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları:
2935.

WELLEK, Réne – VARREN, Austin: *Edebiyat Teorisi*: Çeviren: Ömer
F. HUYUGÜZEL, İzmir 1993, [XV]+355 s. Akademi Kitabevi.

WHIRTER, Jeff Mc. – VOLTAN-ACAR, Nilüfer: *Çocukla İletişim*: İst-
anbul 1998, 234 s. MEB Yayınları: 3120.

WILSON, John: *Dil, Anlam ve Doğruluk*. Çeviren: İ. EMİROĞLU - A.
TÜZER, Ankara 2002, 119 s. Ankara Okulu Yayınları.

YALÇIN, Alemdar: *Türkçe Öğretim Yöntemleri, Yeni Yaklaşımlar*:
Ankara 2002, 175 s. Akçağ Yayınları.

YALÇIN, Şiar: *Doğru Türkçe*: 3. Basım, İstanbul 2003 (Ocak), 232
s. Metis Yayınları.

YALIN, Halil İbrahim: *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştir-*
me: 12. Baskı, Ankara 2004, 231 s. Nobel Yayın Dağıtım.

YILDIRIM, Faruk; TAHIROĞLU, B. Tahir: “İnternette Türkçe Kullanımı Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*: İstanbul 2006, 293-309. s. Divan Yayınevi.

YILDIRIM, Veysi: *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*: 2001 Ankara, Elit Yayıncılık.

YILDIZ, Cemal: *Ana Dili Öğretiminde Çağdaş Yaklaşımlar ve Türkçe Öğretimi*: Ankara 2003 (Mart), XI+140 s. Pegem A Yayıncılık.

YILDIZ, Cemal: *Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler*: Ankara 2003 (Kasım), VIII+96 s. Anı Yayıncılık.

YILDIZ, Cemal; OKUR, Alpaslan; ARI, Gökhan; YILMAZ, Yakup: *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*: Ankara 2006, XVII+411 s. Pegem A Yayıncılık.

YILDIZ, Emine: “Türkçenin Yabancı Diller Etkisinde Kalmasıyla Ortaya Çıkan Sorunlar”, *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara*: Ankara 2002, 343-360 s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2935.

YILDIZ, Nezihe: *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*: İstanbul 2000, Mahir Yayınları.

YILDIZ, Şerife: *Dil Kültür İletişim ve Medya*: Ankara 2005 (Mayıs), VII+200 s. Sinemis Yayınları.

ZENGİN, Dursun: “Türkçe Hitapların Çevirisi”, *Dilbilim, Dil Öğretimi ve Çeviribilim Yazıları*: Ankara 2006, 645-656. s. Pegem A Yayıncılık.

ZEYREK, Deniz: “Söylem ve Toplum”, *Söylem Üzerine: 2.* Baskı, Ankara 2003, 27-47. s. METU Pres.

ZİYA GÖKALP: *Türkçülüğün Esasları: 5.* Baskı, İstanbul 2004, VII+271 s. MEB Yayınları: 2116.

ZÜLFİKAR, Hamza: “Dilimizde Kalın K Sesinden Kaynaklanan Sorunlar”, *Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını Uluslararası Bilgi Şöleni Bildiriler 7-8 Ocak 2002 Ankara: Ankara 2002, 295-304 s. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2935.*

ZÜLFİKAR, Hamza: *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları: Ankara 1991, X+213 s. TDK Yayınları: 569.*

ÖRNEKLER BİBLİYOGRAFYASI

1739 SAYILI MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU, 3. Kısım, 43. Madde (Ek fıkra: 30/6/2004-5204/1 md.): *25516 sayılı Resmi Gazete: 08.07.2004.*

AKAT, Asaf Savaş: “Düzeyle bir açık oturum”, *Sabah*, 16.07.2000.

AKBAŞ, Sema: “Yeni hayat”, *Sabah*, 02.01.2005.

AKÇURA, Gökhan: “Sigaranın altın yılları”, *Star Gazetesi*, 13.01.2008.

AKIN, Sunay: “Galata’nın giyotin pencereleri”, *Sabah*, 14.06.2008.

AKKAYA, Gülfer: “Emekçi olmayan bir kadın gördünüz mü?”, *Radikal*, 09.03.2008.

AKMAN, Nuriye: “Haccın kısa tarihi”, *Sabah*, 05.04.1998.

AKMAN, Nuriye: “Papa için hazırlanıyorlar”, *Sabah*, 24.10.1998.

AKÖZ, Emre: “‘Kara Sayfa’ endişesi”, *Sabah*, 05.06.2008.

AKÖZ, Emre: “Hayatınız değişebilir”, *Sabah*, 04.10.2004.

AKÖZ, Emre: “Hayret, aynı fikirdeyiz!”, *Sabah*, 15.12.2006.

AKÖZ, Emre: “Ulubatlı Hasan yaşadı mı?”, *Sabah*, 19.11.2006.

AKTAN, Ümit: “Mum ışığından gün ışığına”, *Türkiye Gazetesi*, 13.05.2008.

AKYÜZ, Sinan: “Sizin tipiniz hangisi?”, *Sabah*, 20.07.2008.

ALBAYRAK, Nuh: “İki güzel haber”, *Türkiye Gazetesi*, 16.08.1999.

ALEYHEM, Şolom: *Keman*: 1. Baskı, Ankara 2002, X+159 s. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2972.

ALKAN, Türker: “Halkımız bağnaz mıdır, değil midir?”, *Radikal*, 26.09.2007.

ALKIN, Emre: “TİM’in IMF’ye Mektubu-2”, *Tercüman*, 19.07.2003.

ALKIN, Emre: “Üretimde ne kadar esneğiz?”, *Tercüman*, 22.08.2005.

ALTAN, Ahmet: “Kaderin çatlattığı tohum”, *Hürriyet*, 18.03.2007.

ALTAN, Çetin: “Süper abstre ve ekstra absürd”, *Sabah*, 15.06.1998.

ALTAN, Çetin: “Şayet dönersem, yakarım”, *Sabah*, 09.12.1998.

ALTAN, Mehmet: “Benim manşetlerim”, *Sabah*, 01.11.2003.

ALTAN, Mehmet: “Devlet emrinde çalışan katiller”, *Sabah*, 27.05.2006.

ALTAYLI, Fatih: “Asmalı Kapadokya”, *Hürriyet*, 17.06.2003.

ALTAYLI, Fatih: “Biz gazetecilik yaptık”, *Sabah*,
27.12.2005.

ALTAYLI, Fatih: “Ormancı”, *Sabah*, 26.08.2006.

ALTAYLI, Fatih: “Sağlıksız bir bakanlık”, *Hürriyet*, 17.10.1997.

ALTAYLI, Fatih: “Yüzde 50 olsa ne fark eder”, *Hürriyet*,
12.07.1999.

ALTINSAY, İbrahim: “Asmaya asmaya asmaya geldik”, *Radikal*,
30.03.2005.

ARAL, Oğuz: “Huysuz ihtiyar”, *Hürriyet*, 14.02.1999.

ARAL, Oğuz: “Sonunda Türk oldum”, *Hürriyet*, 16.05.2004.

ARAT, Süleyman: “Yolların ihtiyar delikanlıları buluştu”, *Hürriyet*,
07.09.2004.

ARDIÇ, Engin: “Adi yazılar yazan kalitesiz yazar”, *Sabah*,
14.05.2008.

ARDIÇ, Engin: “Atatürk Almanya maçına gelir mi?”, *Sabah*,
22.06.2008.

ARDIÇ, Engin: “Kendini genel başkan sanan genel başkan”, *Sabah*,
05.07.2008.

ARMAN, Ayşe: “Ayşe’nin gözlüğü”, *Hürriyet*, 25.12.1999.

ARMAN, Ayşe: “Her fırtınadan sonra denizi daha çok seversin”,
Hürriyet, 16.03.2008.

ARMAN, Ayşe: “Pazarlama dâhisiyim”, *Hürriyet*, 16.08.2008.

ARMAN, Ayşe: “Pazarları elmanın tadı daha güzel baba”, *Hürriyet*, 02.12.2007.

ARMAN, Ayşe: “Planlamak lazım ama”, *Hürriyet*, 30.01.2008.

ASLAN, Ayşenur: “Geç kaldınız, giremezsiniz”, *Radikal*, 09.05.2004.

AŞIK, Melih: “Alman dostluğu”, *Milliyet*, 07.02.2007.

ATAKAN, Yurtsan: “Ekranlar hayatımızı daha da büyüyecek”, *Hürriyet*, 30.01.2008.

ATAKLI, Can: “Sakin şaşırmasın sinip oturacaklar”, *Sabah*, 03.03.1997.

ATAKLI, Can: “Selahattin Duman’ın merakını gidermek istiyorum”, *Sabah*, 03.05.1998.

ATEŞ, Hazal: “Mortgage için işten atılma da sigortalanacak”, *Sabah*, 19.11.2007

AY, Savaş: “Agos orta, Hürriyet şut, ofsayt”, *Sabah*, 23.02.2004.

AY, Savaş: “Altaydan gelen yiğit”, *Sabah*, 07.06.2003.

AY, Savaş: “Aziz Yıldırım’la yemiş içmişliğimiz var icabında!”, *Sabah*, 20.04.2005.

AY, Savaş: “Bülbüllü Mehmet Efendi’nin diyarı”, *Sabah*, 06.08.2004.

AY, Savaş: “Dev adamın savaşı”, *Sabah*, 20.10.2004.

AY, Savaş: “Haberini anlatmak yapmaktan daha zor ‘bugünlerde’”, *Sabah*, 04.01.2006.

AY, Savaş: “Halkımızdan bize had bildirme mesajları”, *Sabah*, 06.09.2004.

AY, Savaş: “İki maç neyime”, *Fotomaç*, 25.09.2005.

AY, Savaş: “Komandonun aile katliamı”, *Sabah*, 20.09.2004.

AY, Savaş: “Medyada mimarlık haberi”, *Sabah*, 21.02.2003.

AY, Savaş: “Parmaklık ardı bayram”, *Sabah*, 15.11.2004.

AY, Savaş: “Viyana kapılarına kim dayanacak?”, *Sabah*, 18.12.2003.

AYERİ, Burhan: “SKY TÜRK üstüne”, *Akşam*, 13.08.2004.

AYGÜN, Hakan: “ABD İmparatorluğu’nun sonu mu?”, *Bugün Gazetesi*, 12.08.2008.

AYTUĞ, Yüksel: “Fenomen’den dönenin kaşığı kırılınsın”, *Sabah*, 20.04.2008.

AYTUĞ, Yüksel: “Sema halk oyunu mu?”, *Günaydın*, 21.05.2008.

AYVAZOĞLU, Beşir: “Bursa’ya gittiniz mi yakınlarda”, *Zaman*, 21.08.2008.

BABAOĞLU, Haşmet: “Bayramınız kutlu olsun”, *Sabah*, 05.03.2001.

BABAOĞLU, Haşmet: “Biraz da insana bakalım”, *Sabah*, 18.09.2001.

BABAOĞLU, Haşmet: “Toplum üşütüyorsa...”, *Sabah*, 17.02.2001.

BARDAKÇI, Murat: “Biz ‘Hasta Adam’ken Belçikalı katili salmıştık”, *Hürriyet*, 04.06.2000.

BARDAKÇI, Murat: “Özel İsimleri Berbat Etmekte Üzerimize Yoktur”, *Sabah*, 29.03.2007.

BARLAS, Mehmet: “Bazı olaylar, susarak ve seyrederek geçiştirilmez”, *sabah*, 09.12.2003.

BARLAS, Mehmet: “Krizler ve sertlik birilerinin de işine yarar”, *Sabah*, 19.04.2006.

BARLAS, Mehmet: “Sosyopolitik davranış bozukluklarımızın kaynakları”, *Sabah*, 30.06.2008.

BARLAS, Mehmet: “Şeyh mi, lider mi?”, *Sabah*, 10.01.1997.

BARTU, Can: “Beşiktaş’ı çok beğendim”, *Hürriyet*, 29.07.2008.

BAŞARAN, Sezen: “Yüzüm yandı, benden özür bile dilemediler”, *Sabah*, 07.08.2007.

BAŞTÜRK, Onur: “En sessiz partiye hazır mısınız?”, *Hürriyet*, 02.04.2008.

BATUR, Figen: “Zelfa ismiyle müsemma”, *Hürriyet*, 30.08.2003.

BAYDAR, Yavuz: “CHA da şikâyetçi”, *Sabah*, 11.07.2005.

BAYER, Yalçın: “DYP’de işler karıştı”, *Hürriyet*, 15.11.2003.

BAYER, Yalçın: “Güvendiğimiz ASKİ”, *Hürriyet*, 21.04.2008.

BAYRAM, Vedat: “Tecrübe mi, para mı?”, *Sabah*, 01.08.2004.

BERBEROĞLU, Enis: “Bomba tek, fail bol”, *Hürriyet*, 15.07.2008.

BERBEROĞLU, Oya: “Aptalın heykeli”, *Akşam*, 01.07.2004.

BEŞER, Hayri: “Küme düşme korkusunu artık Trabzon da yaşıyor”, *Zaman*, 29.01.2002.

BİLGİÇ, A. Şule: “Orta Avrupa Rallisi’nin en havalı takımı; Jim Beam Türk Takımı”, *Hürriyet*, 23.04.2008.

BİLGİÇ, Gürcan: “Daum çare arıyor”, *Fotomaç*, 12.01.2006.

BİLGİÇ, Gürcan: “Marco geri döndü”, *Sabah*, 07.11.2005.

BİLGİÇ, Gürcan: “Ortaklık açıklaması”, *Sabah*, 10.02.2007.

BİLGİÇ, Gürcan: “Üç parmak”, *Sabah*, 04.09.2006.

BİR, A. Atıf: “"Entegre" tesiste üretildiğini nereden bileceğiz”, *Hürriyet*, 06.02.2006.

BİR, A. Atıf: “Reklamcılar Turizm Bakanlığı’na resti çekti”, *Hürriyet*, 22.09.2002.

BİR, A. Atıf: “Turkcell (Türksel) parazit yapıyor”, *Hürriyet*, 28.06.2004.

BİR, Ali A.: “Molped’den hamburger yöntemi”, *Hürriyet*, 05.12.2004.

BİRAND, M. A.: “Geleceğimizi 11 yargıcın eline bıraktık”, *Hürriyet*, 16.05.2008.

BİRAND, M. Ali: “BM ile oynarsak, karşımıza Kıbrıs çıkar”, *Hürriyet*, 20.02.2003.

BİRAND, M. Ali: “İşte nedenler”, *Hürriyet*, 31.07.2004.

BİRAND, M. Ali: “Piyasaların sopası yok ki”, *Hürriyet*, 10.06.2006.

BİRAND, M. Ali: “Uyanalım, Kıbrıs’ın sonuna yaklaşıyoruz”, *Sabah*, 25.06.1997.

BİRAND, Mehmet Ali: “Geleceğimizi 11 yargıcın eline bıraktık”, *Hürriyet*. 16.05.2008.

BUDAK, Oben: “İstanbul çok etkileyici”, *Sabah*, 10.07.2005.

BUMİN, Kürşad: “Nereye ve nasıl entegre olmalı?”, *Yeni Şafak*, 25.02.1999.

CAINE, Renate Nummela – CAINE, Geoffrey: *Beyin Temelli Öğrenme*: Çeviren: Ed. Gülten ÜLGEN. Ankara, Aralık 2002, X+211 s. Nobel Yayın Dağıtım.

CANKURT, Bülent: “Vercauteren çiftinin başarısı”, *Sabah*, 20.07.2008.

CANKURT, Bülent: “Yılın son partisi”, *Sabah*, 25.12.2007.

CEBECİ, S. Yüksel: “Pazar çeşitlemesi”, *Tercüman*, 20.07.2003.

CEBECİ, Uğur: “Kabinde kalitenin sırrı”, *Hürriyet*, 29.11.1998.

CEMAL, Hasan: “AB’ye altı ay süre”, *Sabah*, 18.12.1997.

COŞKUN, Ahmet Hakan: “Aman, heveslenmeyin”, *Sabah*, 03.02.2004.

COŞKUN, Ahmet Hakan: “Bu bir özelleştiridir”, *Sabah*, 05.04.2004.

COŞKUN, Ahmet Hakan: “Bunları biliyor muydunuz?”, *Hürriyet*, 17.07.2008.

COŞKUN, Ahmet Hakan: “Muhtırayı yazdığı iddia edilen köşe yazarı kim”, *Hürriyet*, 02.05.2007.

- COŞKUN, Ahmet Hakan: “Olacağı buydu”, *Hürriyet*,
06.02.2006.
- COŞKUN, Ahmet Hakan: “Tanıtım faciası”, *Sabah*, 04.01.2004.
- COŞKUN, Bekir: “Aptal sayımı”, *Hürriyet*, 04.03.2005.
- COŞKUN, Bekir: “Film...”, *Hürriyet*, 11.02.2006.
- COŞKUN, Bekir: “Film...”, *Hürriyet*, 11.02.2006.
- COŞKUN, Bekir: “Gizli ilişkiler kasedi”, *Hürriyet*, 25.07.2008.
- COŞKUN, Bekir: “Günaydın gece”, *Hürriyet*, 09.02.2008.
- COŞKUN, Bekir: “Kırmızı ışıkta kendi duran otomobil...”, *Hürriyet*,
29.11.2007.
- ÇAKAR, Ahmet: “Hoş geldin Carew”, *Sabah*, 09.04.2005.
- ÇAKAR, Ahmet: “Transfer lobisi abondone oldu...”, *Zaman*,
24.08.2005.
- ÇANDAR, Cengiz: “301 açmazı”, *Hürriyet*, 16.04.2008.
- ÇANDAR, Cengiz: “Celal Talabani ile aşılın eşik”, *Hürriyet*,
10.03.2008.
- ÇANDAR, Cengiz: “Cumhuriyet tarihinin en önemli olayı Ya da
‘demokratik milat’...”, *Hürriyet*, 05.07.2008.
- ÇANDAR, Cengiz: “Feyruz, Lübnan, Beyrut”, *Hürriyet*, 24.05.2008.
- ÇANDAR, Cengiz: “Hükümet gider, dolar düşer”, *Yeni Şafak*,
04.04.2001.
- ÇANDAR, Cengiz: “Seçimler”, *Sabah*, 04.04.1998.

ÇANDAR, Cengiz: “Türkiye’nin güneyinde Suriye-İsrail de var”, *Hürriyet*, 26.09.2007.

ÇAPA, Ebru: “Gözlere çiklet”, *Hürriyet*, 09.02.2007.

ÇEKİRGE, Fatih: “Ağar: Bu suçlamayı hazmedemem”, *Sabah*, 19.01.1998.

ÇELEBİ, Erkan: “İnternette kefenin bile cebi var”, *Hürriyet*, 09.06.2006.

ÇELİK, Adil G.: “Hukukda Dil Yanlıları”, <http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=2404//>, 7.1.2007

ÇOBAN, Belgin: “Kırmızı rengi sevenler aşktan asla kopamaz”, *Günaydın*, 28.08.2007.

ÇOKUM, Sevinç: “Nesli tükenenler”, *Türkiye Gazetesi*, 22.09.1999.

ÇÖLAŞAN, Emin: “Görmemişin oğlu olmuş”, *Hürriyet*, 19.12.2004.

ÇÖLAŞAN, Emin: “KKTC gerçekleri”, *Hürriyet*, 10.01.2007.

ÇÖLAŞAN, Emin: “Operasyonda para hesabı”, *Hürriyet*, 21.07.2006.

ÇÖLAŞAN, Emin: “Soru sorma yasağı”, *Hürriyet*, 30.09.2005.

DEMİR, Turgay: “Beşiktaş’a ne oldu”, *Fotomaç*, 02.02.2007.

DEMİREL, Özcan: *İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi*: İstanbul 1999, 232 s. MEB Yayınları: 3228.

DEMİRKAN, Süleyman: “Skandallar Umre’yi ortaya çıkardı”, *Hürriyet*, 22.06.2007.

DEVİRİM, Serdar: “Çok gizli”, *Hürriyet*, 29.09.2005.

- DEVİRİM, Serdar: “Medyadan: Siyaset vs...”, *Hürriyet*, 30.11.2003.
- DOĞAN, Cemal: “Dehşet Ekspresi”, *Sabah*, 20.12.1998.
- DOĞAN, Yalçın: “Ya bizdensin ya düşman”, *Hürriyet*, 01.02.1008.
- DOĞRU, Necati: “Ah...ah... Mahfi Bey!”, *Sabah*, 11.11.1997.
- DOĞRU, Necati: “Bakan: Pisti incelemeye aldık”, *Sabah*, 30.01.1999.
- DOĞRU, Necati: “Başkanımız yalan söylüyor”, *Sabah*, 15.10.1997.
- DOĞRU, Necati: “CHP Cenab-ı Hakkın partisi miydi, hocam?”, *Sabah*, 05.11.2003.
- DOĞRU, Necati: “Ekmek fiyatı düşmedi... ATA uçağı yine ful”, *Sabah*, 14.02.1997.
- DOĞRU, Necati: “Güneş Taner’e 3 soru”, *Sabah*, 16.07.1997.
- DOĞRU, Necati: “Karavancıları da kovdular”, *Sabah*: 31.01.1998.
- DOĞRU, Necati: “Refah fideliğinde yetişen çapulcu yumruğı”, *Sabah*, 05.02.1997.
- DOĞRU, Necati: “Yeni yıla eski çetelerle giriyoruz”, *Sabah*, 29.12.1998.
- DONAT, Yavuz: “Acılı Adana”, *Sabah*, 11.03.1999.
- DONAT, Yavuz: “Alkışlar Atatürk’e”, *Sabah*, 14.06.2008.
- DONAT, Yavuz: “Bir şeyler değişiyor”, *Sabah*, 06.04.1999.
- DONAT, Yavuz: “Boşluk sorunu”, *Sabah*, 13.12.2001.

DONAT, Yavuz: “Cumhuriyet’in trafosu”, *Sabah*, 05.05.2008.

DONAT, Yavuz: “İsmet abi meclis başkanı olsaydı”, *Sabah*, 29.12.2006.

DONAT, Yavuz: “Tank Hasan nasıl küfretti”, *Sabah*, 20.03.2005.

DORSAY, Atilla: “Amacım bir Altın Portakal ödülü almak”, *Sabah*, 13.05.2006.

DORSAY, Atilla: “Beklenmeyen Şahit ...”, *Sabah*, 27.12.2003.

DORSAY, Atilla: “Cumhuriyetin gerçek divası: Müzeyyen Senar”, *Sabah*, 14.05.2006.

DORSAY, Atilla: “İşte benim yaz kitaplarım: Polisiyeler, anılar, kılavuzlar”, *Sabah*, 18.07.2008.

DUMAN, Selahattin: ““Gözlüklü’ arkadaş kimdi? Yakında...”, *Sabah*, 05.10.1998.

DUMAN, Selahattin: “Alın size bir başlık”, *Sabah*, 08.10.1997.

DUMAN, Selahattin: “Baba’ya hoş geldin yazısı”, *Sabah*, 05.05.1999.

DUMAN, Selahattin: “Düğün bizim oyna kızım”, *Sabah*, 08.08.1999.

DUMAN, Selahattin: “Sabah tedavi, akşama maç”, *Sabah*, 31.03.1999.

DUMAN, Selahattin: “Sultan Süleyman çok yaşa”, *Sabah*, 19.02.1999.

DUMAN, Selahattin: “Uzunlar çok yaşar ama kısalar akıllıdır”, *Sabah*, 27.06.1999.

DUMAN, Selahattin: “Yel olsam da bir sel olsam da”, *Sabah*, 06.12.1997.

DUMANKAYA, Selahattin: “Eşekten inip 1300 beygire bindik”, *Sabah*, 27.11.2001.

DURBAŞ, Refik: “‘Kurtalan Çimento’ işçileri”, *Sabah*, 07.07.2003.

ECER, Sedef: “Parizyen sonbahar ve bayram haberleri”, *Star Gazetesi*, 14.10.2007.

EĞİLMEZ, Mahfi: “Pop ekonomi”, *Radikal*, 10.04.2005.

ERCİLASUN, A. Bican: “Aşama”, *Tercüman*, 30.05.1980.

ERCİLASUN, Ahmet B.: “Koşul”, *Tercüman*, 21.06.1980

ERCİLASUN, Ahmet B.: “Örgüt”, *Tercüman*, 23.05.1980

ERCİYES, Cem: “İnce Memed ölmez”, *Radikal*, 06.10.2002.

ERÇEL, Gazi: “Fransa’nın ‘Hayır’ı ve Türkiye”, *Sabah*, 31.05.2005.

ERÇEL, Gazi: “İyi kurumlar yaratmak”, *Sabah*, 19.11.2005.

ERÇEL, Gazi: “Verimlilik artışı sürececek mi?”, *Sabah*, 26.11.2005

ERÇEL, Gazi: “Yaşamın yedi kuralı”, *Sabah*, 22.01.2005.

ERDEM, Aynur: “Futbolcuların sırdaşı kadın psikolog”, *Sabah*, 21.08.2004.

ERGAN, Uğur: “Asker terk etmeliydi”, *Hürriyet*, 18.06.2007.

ERGİN, Sedat: “Türk halkı için bir ilk tecrübe”, *Hürriyet*, 11.03.2003.

ERKUL, Muammer: “Psikolojik katliam”, *Türkiye Gazetesi*, 20.11.1999.

ETCHEBERRY, Meltem: “Fırıncıdan iç mimar olur mu?”, *Sabah*, 16.12.2004.

FAKİHOĞLU, Behçet: “ÖSS Sınavında öteki Türkiye’nin okulları dökülüyor!”, *Türkiye Gazetesi*, 16.07.2007.

FISCHER, Marlies: “Din, Gelenek ve Modern Toplum – Almanya’daki Durumu”, *Konrad*, <http://www.konrad.org.tr/Cok%20dinli%20yasam%20tr/erb.pdf>.

FORUTAN, Mansur: “Başbakanın uçağına giden yol Suadiye’den geçer”, *Sabah*, 16.03.2004.

GEDİK, Ömür: “Bağımsız filmler bağımlılık yaptı”, *Hürriyet*, 15.02.2005.

GEZER, Şenol: “Çapulcular bahçeden atıldı”, *Tercüman*, 22.02.2007.

GİRGİN, Recep: “Hazarfen ve Free Fighter”, *Sabah*, 09.12.2005.

GÖĞÜŞ, Zeynep: “Artılar, eksiler, şapkalar ve Avrupa”, *Sabah*, 03.08.1997.

GÖKÇE, Deniz: “Örnek Gazeteci: Fatih Altaylı”, *Akşam*, 14.01.2003.

GÜLLAPDAN, Recai: “Savulun muhafazakârlar”, *Kitap Zamanı, Zaman*, 07.01.2008.

GÜLŞAN, Rahşan: “Kâğıttan komik adam”, *Günaydın*, 15.06.2008.

GÜLŞAN, Rahşan: “Peki ‘Shrek’ müstehcen mi?”, *Günaydın*, 24.05.2007.

GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*: İstanbul 2002.
Altın Kitaplar.

GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*: İstanbul 2002.
Altın Kitaplar.

GÜMÜŞ, Ahmet: *İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı*: İstanbul 2002.
Altın Kitaplar.

GÜNDÜZ, Aslan: “Kıbrıs davasında hukuksuzluk”, *Zaman*, 25.12.2001.

GÜNEŞ, Umut: “Sağol Ruslana, Final Four İstanbul’da”, *Sabah*, 07.04.2005.

GÜRBÜZ, Esat: “Dijital fotoğraf dedikleri”, *Zaman*, 13.07.2008.

GÜRSOY, Sait: “Haydi, kitap fuarına gidelim”, *Sabah*, 27.10.2004.

GÜRSOY, Sait: “Ülkeme hizmet etmek istiyorum”, *Sabah*, 01.12.2004.

GÜVEN, Banu: “Kudüs sizi bir girdap gibi içine çeker”, *Radikal*, 19.01.2007.

GÜVENÇ, Ömer: “Ben diyorum ki...”, *Akşam*, 31.03.2001.

GÜZEL, Abdurrahman: “Tekke Şiiri”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*: 445-450. sayı / Ocak-Haziran 1989, TDK Yayınları.

HIZLAN, Doğan: “Anadolu’da sanatın görkemi”, *Hürriyet*, 20.09.2008.

HIZLAN, Doğan: “Beyaz bir tablo üzerindeki beyaz diyagonal çizgiler”, *Hürriyet*, 11.12.1997.

HIZLAN, Doğan: “Dilimiz ne hâlde”, *Hürriyet*, 21.06.2008.

HIZLAN, Doğan: “Her yerde şiir var”, *Hürriyet*, 16.05.2008.

HIZLAN, Doğan: “İçimdeki istasyon”, *Hürriyet*, 30.01.2005.

HIZLAN, Doğan: “İnce Memed’e imzama koymamak için direnmiştim”, *Hürriyet*, 20.12.2003.

HIZLAN, Doğan: “Mevlânâ’yı doğru öğrenebilmek”, *Hürriyet*, 07.05.2007.

HIZLAN, Doğan: “Öteki Türkiye”, *Hürriyet*, 06.07.2008.

HIZLAN, Doğan: “Siyaset konuşmadığı zaman devleşiyor”, *Hürriyet*, 24.10.2005.

HIZLAN, Doğan: “Türk edebiyatı dünyaya açılıyor ama...”, *Hürriyet*, 27.08.2008.

HOGAN, Kevin: *İstedığınız kişiye 8 dakikada nasıl evet dedirtirsiniz?*: Çeviren: Taner GEZER, İstanbul 2007, 207 s. Yakamoz Yayınları.

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Tempdosyalar/109902__HibetullaSalihov.pdf, 9. s., 20.07.2008

HÜRRİYET GAZETESİ: “Böcekler de birbirini tanıyor”, *Hürriyet*, 05.08.2002.

HÜRRİYET GAZETESİ: “Kaplan’dan hodri meydan”, *Hürriyet*, 20.01.2000.

İNCE, Özdemir: “Birey istibdadı”, *Hürriyet*, 09.02.2003.

KADAK, Şelâle: “Nerede benim param diyen müşterimiz oldu”, *Sabah*, 04.12.2005.

KADAK, Şelâle: “Vergi kaçırmanın uykusu kaçacak”, *Sabah*, 02.07.2004.

KADAK, Şelâle: “Yavaşlamaya inat, gönüllü kuruluşlar lobiye hız veriyor”, *Sabah*, 01.12.2006.

KANAT, Kazım: “Balık hafızası büyük bir yalan”, *Sabah*, 19.08.2007.

KANAT, Kazım: “Ben yanmasam, sen yanmasan, biz yanmasak nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa”, *Sabah*, 23.12.2007.

KANAT, Kazım: “Demirören’i kurtarmak”, *Sabah*, 08.02.2006.

KANAT, Kazım: “Para toplamak ayıp değil ama...”, *Sabah*, 03.02.2006.

KARABAĞLI, Hülya: “Kıbrıs’ı yazacak”, *Sabah*, 15.10.2007.

KARAKOYUNLU, Yılmaz: “11 Nisan ve Peygamberler kenti”, *Sabah*, 11.04.1998.

KARAKOYUNLU, Yılmaz: “İmajolojinin çelebi fetvaları”, *Sabah*, 19.07.1998.

KARAKOYUNLU, Yılmaz: “Moskova molasında af”, *Sabah*, 06.11.1999.

KARAR, Korcan: “Ağca’nın tercümanıydım”, *Sabah*, 16.06.2000.

KARDÜZ, Ali Rıza: “İplikler elde kaldı”, *Sabah*, 07.03.1997.

KEKEÇ, Ahmet: “CHP medyasının Babacan’la derdi ne?”, *Star Gazetesi*, 31.05.2008.

KELEBEK, Eyüp: “Güneş enerjisiyle çalışan otomobil”, *Hürriyet*, 04.04.2007.

KELKİTOĞLU, Murat: “POAŞ’ta işler yine karışacak”, *Yeni Şafak*, 27.03.2000.

KIZILKAYA, Muhsin: “Anadolu ateşini yakan adam”, *Radikal*, 15.09.2002.

KIZILOĞLU, Şükrü: “Kadınların suçu ne”, *Hürriyet*, 10.04.2008.

KIZILOĞLU, Şükrü: “Matrah artırım endişesi”, *Hürriyet*, 26.03.2003.

KOÇ, Emin: “Baykal Blair’e Türk lokumu yolladı”, *Sabah*, 23.04.1997.

KOLCU, Hasan (Editör): *Türk Dili Ders Notları: Kocaeli 2007*, 381 s. Kocaeli Üniversitesi Yayınları No: 79.

KONURALP, Turgay: “Şansını arkadaşına devretti”, *Sabah*, 17.05.2004.

KORCAN, Bahar: “Biz’e ait”, *Hürriyet*, 05.08.2004.

KUMCU, Ercan: “Hazine Borçlanması”, *Hürriyet*, 18.08.1999.

KURUCAN, H. İbrahim: ““Bir medeniyet öngörüsü””, *Zaman*, 19.05.2007.

KÜÇÜKKAYA, İsmail: “Kalamış’tan Gölcük’e gurur yolculuğu”, *Akşam*, 26.07.2008.

LİVANELİ, Zülfü: “Yasa tanımayan krallar”, *Sabah*, 22.03.2002.

MENGİ, Güngör: “Yere basmak”, *Sabah*, 11.02.1999.

MENGİ, Ruhat: “Kadınlar hangi şarkıyı söylüyor”, *Sabah*, 26.05.1998.

MENGİ, Ruhat: “Türban isteyen erkekler”, *Sabah*, 16.10.1998.

MENGİ, Ruhat: “Zeugma’nın kurtarıma ihtimali”, *Sabah*, 21.07.2000.

MERCAN, Faruk: “Devletin kasasındaki üç Kürt raporu”, *Aksiyon Dergisi*, 593. sayı.

MUHTAR, Reha: “Kadının çirkini olur mu?”, *Sabah*, 19.08.2004.

MUNYAR, Vahap: “20 milyon YTL harcadığımı görün, ormanları özel sektör korumasına verin”, *Hürriyet*, 23.08.2008.

MUNYAR, Vahap: “Alev Alatlı, Demirel’den neden 400 YTL istedi?”, *Hürriyet*, 13.04.2008.

OĞUZ, Şeref: “Ana Kız Okuldayız”, *Sabah*, 10.06.2008.

OĞUZ, Şeref: “Sponsorluk ve bağış”, *Sabah*, 06.05.2008.

OKUMUŞ, Nazif: “Soysuzların safsatası”, *Takvim Gazetesi*, 12.12.2007.

ÖRS, Ahmet: “İşin sırrı baharatta”, *Sabah*, 11.09.2005.

ÖVÜR, Mahmut: “Çöp için ‘seferberlik’ ilan edilmeli”, *Sabah*, 30.08.2005.

ÖVÜR, Mahmut: “Kartal CHP şimdi de başkansız”, *Sabah*, 09.10.2004.

- ÖVÜR, Mahmut: “Kurultaydan demokrasi çıkmadı”, *Sabah*, 30.01.2005.
- ÖVÜR, Mahmut: “Rizelilerin ilgisini unutamam”, *Sabah*, 9.12.2005.
- ÖZBOZKURT, Neslihan: “İnternet’ten annesini buldu”, *Sabah*, 24.08.2000.
- ÖZDEMİR, Emin: *Yazı ve Yazınsal Türler: (basım yeri belirtilmemiş)* 1981, 346 s. Karacan Yayınları.
- ÖZDEMİR, Muammer: “Kopyacı öğrencinin cenneti: İnternet”, *Sabah*, 14.09.1999.
- ÖZDEMİR, Remzi: “AKP yüzde elli oy alır”, *Yeniçağ Gazetesi*, 26.05.2008.
- ÖZDİL, Yılmaz: “Balık hafızası”, *Hürriyet*, 18.07.2008.
- ÖZEDİNCİK, Sinan: “İşte 125 milyon dolarlık yeni alışveriş merkezi”, *Günaydın*, 22.11.2007.
- ÖZGENTÜRK, Nebil: “Bir heykel ustasını anmak”, *Sabah*, 23.04.2005.
- ÖZGENTÜRK, Nebil: “Kim ‘edebiyat’ ister”, *Sabah*, 03.04.2004.
- ÖZGENTÜRK, Nebil: “Neyzence düşünmenin tam zamanı”, *Sabah*, 11.02.2001.
- ÖZKÖK, Ertuğrul: “Lokmacı, Mostar Köprüsü mü?”, *Hürriyet*, 10.01.2007.
- ÖZKÖK, Ertuğrul: “Tecavüzcü sürüsü”, *Hürriyet*, 14.10.2003.

ÖZLÜ, Tevfik: “Yoksa insanlar denek olarak mı kullanılıyor?”, *Sabah*, 16.07.2008.

ÖZYILMAZEL, Ayşe: “Bu ne şıklık”, *Sabah*, 23.04.2008.

ÖZYILMAZEL, Ayşe: “Gel gel Tahtakale’ye gel”, *Sabah*, 15.04.2005.

ÖZYILMAZEL, Ayşe: “Valla bayram ettim”, *Sabah*, 12.11.2004.

PAMİR, Balçıçek: “Sana mı kalmış yani bu dünyayı değiştirmek”, *Sabah*, 13.03.2005.

PAMİR, Balçıçek: “Tek gecelik bir aşk”, *Sabah*, 28.01.2007.

PEREKLİ, Necmi: “Deveye hendek”, *Fotomaç*, 05.11.2006.

POYRAZOĞLU, Ali: “Ali Poyrazoğlu sosyetenin göbeğinde”, *Sabah*, 18.11.2006.

PULUR, Hasan: “Özgürlüğü seviyoruz ama salak değiliz”, *Milliyet*, 11.04.2008.

RADİKAL GAZETESİ: “Hayati ve tayfası”, *Radikal*, 01.06.2001.

RADİKAL GAZETESİ: “İnsan yemeye 8.5 yıl”, *Radikal*, 31.01.2004.

RADİKAL GAZETESİ: “Koç 2.5 milyar dolar peşinde”, *Radikal*, 08.12.2005.

RENKLİKURT, Turgay: “Biz iyiyiz canım”, *Akşam*, 26.07.2005.

RTÜK: “Radyo ve TV’de Türkçenin kullanımı”, Araştırmalar, <http://www.rtuk.org.tr>, 05.10.2008.

SABAH GAZETESİ: “5 yılın en düşük büyümesiyle ABD resmen yaşladı”, *Sabah*, 31.01.2008.

SABAH GAZETESİ: “AİHM’den Türkiye lehine karar”, *Sabah*, 06.04.2005.

SABAH GAZETESİ: “ANAP’ın meclise sunduğu AB paketi”, *Sabah*, 29.07.2002.

SABAH GAZETESİ: “Avrupa yanıyor”, *Sabah*, 29.06.2005.

SABAH GAZETESİ: “Blucinli namaz mübahdır”, *Sabah*, 02.12.1999.

SABAH GAZETESİ: “Fener avantajlı”, *Sabah*, 01.05.2001.

SABAH GAZETESİ: “Gerçek İsviçre yemeği deneyin”, *Sabah*, 21.04.2006.

SABAH GAZETESİ: “Hatay afet bölgesi ilan edildi”, *Sabah*, 10.05.2001.

SABAH GAZETESİ: “Hava sıcaklıkları artıyor”, *Sabah*: 19.05.2008.

SABAH GAZETESİ: “Koç’tan 36 milyar \$’lık rekor”, *Sabah*, 02.03.2006.

SABAH GAZETESİ: “Olmert’ten Türkiye için yoğun çaba”, *Sabah*, 17.03.2007.

SABAH GAZETESİ: “ÖSS çocuklarımızı katlediyor”, *Sabah*, 26.01.2006.

SABAH GAZETESİ: “Proje artık devlet kontrolünden çıktı”, *Sabah*, 06.01.2001.

SABAH GAZETESİ: “Sorularla vergi iadesi”, *Sabah*, 30.12.1998.

SABAH GAZETESİ: “Subaya emeklilik dersi”, *Sabah*, 11.06.2001.

SABAH GAZETESİ: “Şarkıları tersten söyleyen öğretmen İbo Şov’a çıkmak istiyor”, *Sabah*, 15.09.2007.

SABAH GAZETESİ: “Yemek alışkanlığı kişiliği ele veriyor”, *Sabah*, 31.07.2005.

SABAH: “KKTC 24. yılını kutluyor”, *Sabah*, 15.11.2007.

SABAH: “P.H. korkunç zekidir”, *Sabah*, 13.01.2007.

SAĞLAM, Erdal: “Mali disiplin yasaları delik deşik”, *Hürriyet*, 01.03.2005.

SAKAOĞLU, Saim: “Türk Saz Şiiri”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*: 445-450. sayı / Ocak-Haziran 1989, TDK Yayınları.

SARIBAŞ, Şermin: “Valiz açma merakı var ya, bu zevk hiçbir şeyde yok”, *Hürriyet*, 09.05.2004.

SARIÇİÇEK, Hasan: “Elbirliği ile bitirmek”, *Türkiye Gazetesi*, 29.04.2005.

SARIER, İlker: “A.D. beni şikayet etti”, *Sabah*, 16.10.2003.

SARIER, İlker: “Bizim Oskar’lar”, *Sabah*, 24.02.2003.

SARIER, İlker: “Çap yapmak”, *Sabah*, 13.06.2002.

SARIER, İlker: “Haftanın özeti”, *sabah*, 12.12.2004.

SARIER, İlker: “Vatan hainliğinden Star Gazetesi’ne”, *Sabah*, 23.01.2004.

SARIKAYA, Muharrem: “Krizin esrarı Ankara’da çözülecek”, *Sabah*, 09.07.2003.

SAYDAM, Ali: “Herhalde esas kampanya yeni başlayacak”, *Sabah*, 25.05.2004.

SAZAK, Derya: “Barış rüzgârı”, *Milliyet*, 19.07.2008.

SEMERCİ, Bengi: “Osman Yağmurdereli ve evlât edinme”, *Sabah*, 21.07.2007.

SEMERCİOĞLU, Cengiz: “Seda Sayan gerçeği”, *Hürriyet*, 24.02.2005.

SERİM, Tuna: “atv fark attı”, *Tercüman*, 09.03.2007.

SERİN, Ayten: “Bu yaptığımızı görse kesin kızardı”, *Sabah*, 23.07.2005.

SERTKAYA, Osman F.: “Giysi”, *Tercüman*, 27.12.1979

SERTOĞLU, Metin: “Konuşanlar, susanlar”, *Hürriyet*, 31.12.1998.

SERTOĞLU, Sedat: “Hastalıklar”, *Sabah*, 09.07.2001.

SEVİNÇ, S; SARİBOĞA, V: “16 yılda böyle zincir satılmadı”, *Sabah*, 06.01.2002.

SEYMEN, Serkan: “Yensen de yenilsen de”, *Radikal*, 25.01.2002.

SIRT, Timur: “AB patent avcıları Türklerin peşinde”, *Sabah*, 08.09.2006.

SOYSAL, Mümtaz: “Durum ve oluşum”, *Hürriyet*, 02.05.2001.

SUDA, Pakize: “Vicdan azabı”, *Hürriyet*, 06.07.2002.

SÜTER, Şakir: “Çok değiştik çokook”, *Akşam*, 28.11.2004.

ŞAFAK, Erdal: “Gündem Jet-Lag’i”, *Sabah*, 29.03.2008.

ŞAVKAY, Tuğrul: “Marketlerde yoğrulan çiğ köfteye dikkat”, *Hürriyet*, 24.03.2002.

ŞEKER, Mehmet: “Organizasyondaki niza”, *Yeni Şafak*, 19.09.2006.

ŞEN, Ayça: “Kim bu âşık olunan adam?”, *Radikal*, 13.08.2005.

ŞEN, Ayça: “Kim bu âşık olunan adam?”, *Radikal*, 13.08.2005.

ŞENOCAKLI, Mine: “GAP’ı tuz gapacak”, *Sabah*, 21.06.2001.

TABAK, Yeşim: “Bu yılı kimler ve neler yönetti?”, *Radikal*, 01.01.2005.

TALU, Umur: “Af, hemen değil”, *Sabah*, 02.08.1999.

TALU, Umur: “Gerilime ilaç, tıkalı kulak”, *Sabah*, 27.03.2008.

TALU, Umur: “Hanginizdi o?”, *Sabah*, 08.01.2007.

TALU, Umur: “İsyan Kültürü”, *Sabah*, 05.02.2008.

TALU, Umur: “Madem karşıydınız...”, *Sabah*, 23.06.2005.

TALU, Umur: “Malezya Hilton’a benzemek”, *Sabah*, 28.09.2007.

TALU, Umur: “Nihayet dinledi”, *Sabah*, 21.07.2008.

TAMER, Meral: “Tuzla tersaneleri Ulaştırma Bakanlığı’na bağlı değil mi?”, *Milliyet*, 26.02.2008.

TAMER, Rauf: “Başka aday yok mu?”, *Hürriyet*, 14.03.2007.

TAMER, Rauf: “Cumhur biziz”, *Sabah*, 09.04.2000.

TAMER, Rauf: “Kitaba uymak”, *Sabah*, 04.06.1997.

TAMER, Rauf: “Kolay yoldan...”, *Sabah*, 07.06.1997.

TAMER, Rauf: "Muzzy'nin şeref turu", *Sabah*, 06.02.2000.

TAMER, Rauf: "Süresiz tatil", *Sabah*, 18.09.1999.

TAMER, Ülkü: "Yine geldi o köpek!", *Sabah*, 18.02.2008.

TAN, Ahmet: "AGİT rakısı", *Sabah*, 01.11.1999.

TAN, Ahmet: "Yeniden yapı", *Sabah*, 17.04.1998.

TANRIKULU, Altan: "Futbolu bil-mi-yor-su-nuz", *Sabah*,
05.05.2005.

TARHAN, Murat: "Afároz olan hakemler", *Akşam*, 03.01.2008

TAYYAR, Şamil: "Devamsız vekile ceza", *Sabah*, 09.05.1998.

TEKİN, Âdem: "Coşkun Sabah coşturdu", *Akşam*, 09.04.2005.

TEKİN, Ayşe: "Light Kadınlar (3)", *Hürriyet*, 09.09.2002.

TEKİN, Şinasi: "İlginç", *Tercüman*, 22.03.1980

TEMELKURAN, Ece: "Özgürlük ve endişe yan yana", *Milliyet*,
17.02.2006.

TEOMAN, Gökhan: "Başkonsolos mahsur kaldı", *Sabah*, 25.03.2005.

TEZEL, Mevlüt: "Hamza milletvekili oldu mu çok işe yaradı", *Hürriyet*, 02.08.2008.

TEZKAN, Mehmet: "Yılmaz'ın uyarıları ne anlama geliyor", *Sabah*,
09.05.2002.

TİMURTAŞ, F. Kadri: "Birey, Uzay", *Tercüman*, 30.12.1979

TİMURTAŞ, F. Kadri: "Değınmek", *Tercüman*, 08.08.1980

- TİMURTAŞ, F. Kadri: “Deney, Deneyim ve Deneysel”, *Tercüman*, 20.05.1980
- TİMURTAŞ, F. Kadri: “Öykü”, *Tercüman*, 05.02.1980
- TİMURTAŞ, F. Kadri: “Serüven”, *Tercüman*, 08.07.1980
- TİMURTAŞ, F. Kadri: “Uygar”, *Tercüman*, 28.12.1979
- TİMURTAŞ, F. Kadri: “Zorunlu, Zorunluluk”, *Tercüman*, 13.01.1980
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “Gereksinim, Gereksinme”, *Tercüman*, 03.01.1980
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “Gizem”, *Tercüman*, 25.03.1980
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “İçerik”, *Tercüman*, 28.12.1979
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “İmge – Simge”, *Tercüman*, 03.01.1980
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “İndirgemek”, *Tercüman*, 06.01.1980
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “Kapsam, Kapsamak”, *Tercüman*, 25.02.1980
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri: “Man” eki ve asıl şecaat arz edenler”, *Tercüman*, 23.01.1980
- TİRAN, Selim: “Akıllı Adam, Akıllı Kart”,
<http://www.kirklareligazetecilercemiyeti.org.tr/selimt1.html>, 15.01.2008
- TOPTAŞ, Hüseyin: *1981-2001 ÖSS, ÖYS Türkçe Testlerindeki Bilimsel Yanlışlar, Anlatım Bozuklukları, Yazım Yanlışları, Tutarsızlıklar- Yanlışlar Eleştiriler Öneriler*: 4. Basım, İzmir 2001 (Ağustos), 144 s. İzmir Batı Dersaneleri.

TUNÇ, Neslihan: “Mekânlarda aynanın sihirli gücünü keşfedin”, *Sabah*, 08.09.2006.

TURAN, Osman: *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi*: 8. Baskı, II. Cilt, İstanbul 1995, XX + 216 / XIII+347 s. Boğaziçi Yayınları.

TURGUT, Serdar: “Sabah ve global ekonomi”, *Akşam*, 25.04.2008.

TÜRKER, Yıldırım: “Hayatı download etmek”, *Radikal*, 26.10.2003.

TÜRKMEN, Hadi: “Kumaş, İyi”, *Fotomaç*, 14.02.2005.

TÜZEMEN, Levent: “Galatasaray’da transfer bitmez”, *Sabah*, 10.07.2003.

TÜZEMEN, Levent: “Gerets’in yanlışları”, *Sabah*, 07.04.2007.

TÜZEMEN, Levent: “Korktu ve kaybetti”, *Sabah*, 04.03.2007.

TÜZEMEN, Levent: “Spora yeni teknoloji geliyor”, *Sabah*, 15.09.2007.

TÜZEMEN, Levent: “Ulusoy hükümetle barışmalı”, *Sabah*, 27.01.2007.

ULUÇ, Hıncal: “Amaç Eren’e yaptırımamak mı?”, *Sabah*, 03.07.2008.

ULUÇ, Hıncal: “Atatürk ve Türkçe üzerine...”, *Sabah*, 26.05.1997.

ULUÇ, Hıncal: “Bir ben var bende... Benden içeru”, *Sabah*, 31.12.2003.

ULUÇ, Hıncal: “Biz niye gittik Monaco’ya?”, *Sabah*, 11.06.2004.

ULUÇ, Hıncal: “Çocuklarınız ve ‘Onlar’ın hayatı”, *Sabah*, 20.04.2008.

ULUÇ, Hıncal: “Çukolata reyonundaki mutluluk”, *Sabah*, 02.10.2005.

ULUÇ, Hıncal: “İstanbul’un trafiği niye adam olmaz?”, *Sabah*, 16.01.2007.

ULUÇ, Hıncal: “İsyân”, *Sabah*, 30.06.2004.

ULUÇ, Hıncal: “Kadıköy’den bir vapur kalkıyor”, *Sabah*, 10.06.2001.

ULUÇ, Hıncal: “Kızlar kimi sever!”, *Sabah*, 18.11.2007.

ULUÇ, Hıncal: “Kovulduğu dergiye kapak olan kız”, *Sabah*, 04.10.2006.

ULUÇ, Hıncal: “Sen çok yaşa Aziz’im”, *Sabah*, 20.01.2005.

ULUÇ, Hıncal: “Tebessüm”, *Sabah*, 10.01.2006.

ULUÇ, Hıncal: “Tecelli’den Abuzittin’e mektuplar”, *Sabah*, 06.07.2008.

ULUÇ, Hıncal: “Tecelli’den Abuzittin’e mektuplar”, *Sabah*, 10.06.2007.

ULUÇ, Hıncal: “Tecelli’den Abuzittin’e mektuplar”, *Sabah*, 23.04.2006.

ULUÇ, Hıncal: “Tecelli’den Abuzittin’e mektuplar”, *Sabah*, 24.12.2006.

ULUÇ, Hıncal: “Yazarlık derslerine devam”, *Sabah*, 30.12.2003.

ULUENGİN, Hadi: “Bir manken hikâyesi”, *Hürriyet*, 22.10.2006.

ULUENGİN, Hadi: “Mağribî lümpenler hakkında son yazım”, *Hürriyet*, 18.12.2005.

ULUENGİN, Hadi: “Meşum cuma”, *Hürriyet*, 06.05.2007.

ULUENGİN, Hadi: “Siyaset doğru mu?”, *Hürriyet*, 02.10.2008.

ULUENGİN, Hadi: “Yalandan kim ölmüş?”, *Hürriyet*, 23.06.2005.

ULUENGİN, Hadi: “Zenciler, rehberler ve hâkimler”, *Hürriyet*, 30.04.2008.

URAZ, Fatih: “Kötü oynayınca gazete okumayın (Derwall)”, *Zaman*, 28.06.2007.

URUŞ, Alper: “Hayatımı kurtarmak için ilahi söylüyorum”, *Sabah*, 04.12.2001.

USANMAZ, Gökay: “Babalarına tahliye çıkmadı”, *Sabah*, 12.03.2008.

ÜLSEVER, Cüneyt: ““Defol git””, *Hürriyet*, 11.08.2001.

ÜLSEVER, Cüneyt: “ANAP’ta neler oluyor?”, *Hürriyet*, 27.05.2002.

ÜLSEVER, Cüneyt: “İsrail ve terör”, *Hürriyet*, 17.09.2003.

ÜRÜNDÜL. Ömer: “Daum’un sözleri itiraf!”, *Sabah*, 01.06.2004.

VARDAR, Ahmet: “Emekli Sandığı Başkanı milletle alay mı ediyorsunuz?”, *Sabah*, 11.03.1997.

VARDAR, Ahmet: “Engin Bey, görüşlerinize tamamen katılıyorum ama elden ne gelir ki..”, *Sabah*, 19.09.1997.

VARDAR, Ahmet: “İşte size yılın annesi”, *Sabah*, 12.05.1999.

VARDAR, Ahmet: “Merhaba Alo-Sabah’çılar”, *Sabah*, 01.08.1998.

VARDAR, Ahmet: “Ne yaşar, ne yaşamaz”, *Sabah*, 09.09.2000.

VARDAR, Ahmet: “Uygulamak, karar almaktan daha önemli”, *Sabah*, 04.12.2000.

VARDAR, Ahmet: “Üç küçük mektup”, *Sabah*, 14.10.1998.

YAĞCI, İsmail: “Gelin, İstanbul’u el birliği ile kurtaralım”, *Türkiye Gazetesi*, 15.07.1999.

YAĞCI, Nabi: “Ekonomik karar merkezlerinin demokratikleştirilmesi”, *Referans*, 05.07.2008.

YALÇIN, Hakkı: “Teşvik-i mesai”, *Fotomaç*, 11.04.2006.

YAVUZ Hilmi: “Naipaul, Müslümanlar ve Filistin”, *Zaman*, 10.04.2002.

YAVUZ, Cahit: “Tenisimiz büyüyor”, *Sabah*, 10.03.2008.

YENİ ŞAFAK: Koman Paşa bizi yanılttı (Kapak), *Yeni Şafak*, 19.08.2008.

YILDIRIM, Abdurrahman: “Bu tablo doğruysa 2004 biraz daha rahat geçecek”, *Sabah*, 16.01.2004.

YILMAZ, M. Nuri: “Papa’nın ziyareti ve diyalog”, *Hürriyet*, 01.12.2006.

YILMAZ, Mehmet Nuri: “Hurafe ve batıl inançlar”, *Hürriyet*, 04.02.2005.

ZAIM, Sabahattin: *Türk ve İslam Dünyasının Yeniden Yapılanması:*
2. Baskı, İzmir 1997, Nil Yayınları.